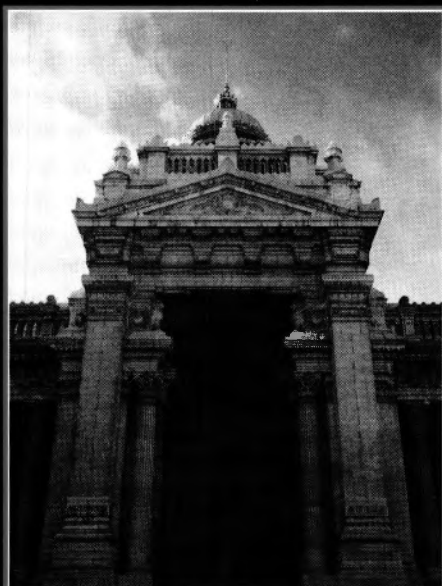


lij: Res Publica (97/4)



POLITIEK JAARBOEK  
1996  
ANNEE POLITIQUE

POLITICAL YEARBOOK OF BELGIUM



RES  
PUBLICA

HOGESCHOOL GENT  
campusbibliotheek B.M.E.-C.T.L.  
schoonmeersstraat 52 - 9000 GENT  
BIBLIOTHEEK

*Tijdschrift voor Politologie*  
*Revue de Science Politique*  
*Belgian Journal of Political Science*

---

**INHOUD - SOMMAIRE - CONTENTS**

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1996 door M. DEWEERDT .....	468-521
Belgian Politics in 1996 by I. COUTTENIER .....	523-545
Tussen hervorming en patstelling: De Europese Unie in 1996 door B. KERREMANS .....	547-571
De werking van het eerste rechtstreeks verkozen Vlaams Parlement, 13 juni 1995 - 20 september 1997 door N. DE BATSELIER .....	573-595
Het Vlaamse politieke gebeuren in 1996 door J. CRAEGHS .....	597-608
De kennis van de federale logica en van de bevoegdhe- den en het beleid van de Vlaamse overheid: een verkla- ringsmodel door J. BILLIET, B. CAMBRE en M. SWYNGEDOUW	609-627
Morfologie van de Vlaamse politieke partijen in 1995 en 1996 door P. BIONDI .....	629-691
Documentation .....	693-697

## OVERZICHT VAN HET BELGISCHE POLITIEK GEBEUREN IN 1996

### Gedetailleerde inhoudsopgave

I.	Het toekomstplan voor de werkgelegenheid	469
	A. Een sociaal akkoord bij de NMBS en voor de ambtenaren	469
	B. Van 'Toekomstcontract' naar 'Toekomstplan'	471
II.	'Kaderwetten' voor de 'Grote Dossiers'	475
	A. De regering vraagt en krijgt bijzondere machten	475
	B. De inhoud van de drie kaderwetten	478
III.	Het begrotingsbeleid	480
	A. Begrotingsresultaten 1995 en begrotingscontrole 1996	480
	B. De 'scharnierbegroting' voor 1997	482
	C. De begrotingsmaatregelen	485
	D. Kamerdebat en swapoperaties	487
IV.	Het werkgelegenheids- en het sociaal beleid	488
	A. De uitvoering van het 'Meerjarenplan' en het 'Toekomstplan' - Geen sociaal akkoord	488
	B. Maatregelen in de socialezekerheidssector	493
V.	De 'affaires' en het justitiebeleid	497
	A. De zaken-Dutroux en-Cools	497
	B. Politieke reacties en maatregelen	500
	C. De zaak-Di Rupo	505
	D. Overige gerechtelijke affaires	508
VI.	Het buitenlands en defensiebeleid	510
	A. Buitenlandse politiek	510
	B. Landsverdediging	512
VII.	Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen	513
VIII.	De evolutie in de politieke partijen	517



# Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1996

door Mark DEWEERDT

Licentiaat in de Politieke wetenschappen  
Politiek redacteur bij De Financieel-Economische Tijd

*Drie grote thema's bebeersten het politieke leven: het Toekomstplan voor de Werkgelegenheid, de 'EMU-begroting' voor 1997, gekoppeld aan een 'modernisering' van de sociale zekerheid, en de politieke gevolgen van enkele kindermoorden (de zogenaamde zaak-Dutroux).*

*Tijdens de eerste maanden van het jaar trachtte eerste minister Debaene met werkgevers en vakbonden een 'Toekomstcontract voor de Werkgelegenheid' te sluiten, maar een ontwerpakkoord stuitte op verzet van de basis van de socialistische vakbond ABVV. De regering nam de afspraken over in haar 'Toekomstplan voor de Werkgelegenheid'. Voor de uitvoering daarvan maakte zij gebruik van bijzondere machten. Ook voor de uitvoering van de 'Maastricht-begroting' en de 'modernisering' van de sociale zekerheid vroeg en kreeg de regering van haar parlementaire meerderheid bijzondere machten.*

*In het najaar ging de grootste aandacht van de regering naar hervormingen bij politie en gerecht. Zij reageerde daarmee op de fouten en tekortkomingen in de werking van het politionele en justitiële apparaat die door de zaak-Dutroux aan het licht waren gekomen. In december bracht de zaak-Di Rupo het kabinet zelf in moeilijkheden.*

## I. Het Toekomstplan voor de Werkgelegenheid

*Het kabinet-Debaene had bij zijn aantreden aangekondigd tegen eind 1995 de krachtlijnen voor de hervorming van de sociale zekerheid te zullen trekken en die in de eerste helft van 1996 nader in te vullen, en vervolgens, op basis van een advies van de sociale partners, werk te zullen maken van een nieuwe wet op de concurrentiekracht. Enkele kleine incidenten in de regering, stakingen bij de Spoorwegen en groeiende onrust in andere overheidsdiensten hadden dat werkschema overhoop gebaald. Begin december 1995 had eerste minister Debaene beslist voorrang te geven aan het berstel van de rust in de openbare sector.*

*In de eerste weken van 1996 stelde de premier de hervorming van de sociale zekerheid opnieuw uit, door ze te koppelen aan de sanering van de overheidsfinanciën - en dus aan de begroting voor 1997 - en aan tewerkstellingsmaatregelen waarover hij met vakbonden en werkgeversorganisaties een ambitieus 'Toekomstcontract voor de werkgelegenheid' wilde sluiten. Het was de bedoeling, zo liet hij weten, dat de drie 'grote dossiers' - overheidsfinanciën, sociale zekerheid en werkgelegenheid - tegen het einde van het jaar hun beslag zouden krijgen.*

### A. Een sociaal akkoord bij de NMBS en voor de ambtenaren

De raad van bestuur van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen (NMBS) had in oktober 1995 een herstructureringsplan aangenomen om, in het licht van de vrijmaking van de Europese spoorwegmarkt (juli 1997), de over-



levingskansen van de maatschappij veilig te stellen. Aan de overheid werd voor de komende tien jaar 200 miljard frank extra gevraagd. De loonlasten zouden in dezelfde periode met 165 miljard frank verminderd worden, onder meer door het personeelsbestand te reduceren van 42.000 naar 33.300 en door vijf jaar na elkaar bij een indexaanpassing één procent loonsverhoging in te houden. Dat laatste zou neerkomen op een inlevering door het personeel van 70 miljard frank. De vakbonden reageerden furieus op het plan en organiseerden nationale en provinciale stakingen, die vooral in de maand december het treinverkeer ontredderden.

Op 5 januari 1996 gingen de spoorwegdirectie en de vakbonden voor het eerst aan tafel zitten om een oplossing te zoeken voor het conflict. De mededeling van de NMBS-directie dat zij bereid was 7 à 10 miljard frank van de inlevering te schrappen en te willen praten over een bruggpensioenregeling voor de spoormannen bracht een lichte dooi in de relaties met de bonden. De Spoorwegtop kon die toezeggingen doen omdat minister van Verkeerswezen Michel Daerden had laten weten dat het jaarlijkse investeringskrediet zou worden verhoogd tot 23 miljard frank, de exploitatievergoeding vanaf 1997 zou worden geïndexeerd (12 miljard frank extra) en de financiering van het hst-project zou worden gewaarborgd.

Ondanks de tegemoetkomingen van de directie verliepen de verdere gesprekken met de vakbonden stroef. Pas tijdens de onderhandelingsronde van 1 februari groeide er consensus over een voorstel om het personeelsbestand tot 35.000 in te krimpen tegen het jaar 2005, de arbeidstijd geleidelijk te verminderen tot 36 uur per week tegen 1999, de productiviteit met 7,5% te verhogen in de periode 1996-1998 en een looninlevering van 1,65% door te voeren per 1 april 1996. Hoewel de christelijke bond liet weten geen genoegen te nemen met het voorstel, werd een week later een 'protocol van sociaal akkoord 1996-1998' op papier gezet en aan de vakbondsleden ter goedkeuring overgemaakt. Zoals verwacht aanvaardde de socialistische ACOD het protocol met een ruime meerderheid, maar werd de tekst door de christelijke CVCC met een even ruime meerderheid verworpen. De raad van bestuur van de NMBS negeerde de afwijzing door de christelijke bond en keurde het akkoord op 15 februari goed. Treinbestuurders die bij de christelijke bond waren aangesloten, verstoorden nog een paar dagen met 'spontane' acties het treinverkeer, maar uiteindelijk legde de CVCC zich bij de feiten neer.

Het akkoord bij de NMBS had een gunstige invloed op de lopende gesprekken die de federale regering en de gewest- en gemeenschapsregeringen voerden met de overheidsbonden. Op 18 januari was het 'Comité A', het hoogste overlegorgaan van de openbare sector, een eerste keer bijeengekomen om de grieven te bespreken waarvoor de ambtenaren op 13 december 1995 in Brussel hadden betoogd: de toenemende privatisering of uitbesteding van diensten; de vervanging van statutaire door contractuele personeelsleden; de onzekerheid over de toekomst van de pensioenen. De vakbonden van het overheidspersoneel hadden voor 26 januari een 24-urenstaking aangekondigd.

Namens de federale regering en de gewest- en gemeenschapsregeringen, die met elkaar overleg hadden gepleegd, las premier Dehaene op de bijeenkomst van 18 januari een 'gemeenschappelijke principesverklaring' voor, waarin zij er zich toe verbonden onderhandelingen te beginnen over arbeidsherverdeling en arbeidstijdvermindering, voorrang te geven aan de statutaire tewerkstelling en het ambtenarenstatuut te respecteren. In de verklaring werd niet expliciet naar de pensioenkwestie verwezen, maar in een eigen nota wees Dehaene op de 'speci-

ficiteit' van het ambtenarenpensioen, tot bijkomende tevredenheid van de vakbonden die de geplande staking afbliezen.

Het Comité A kwam op 8 februari opnieuw bijeen om de uitvoering van vroegere sociale akkoorden te evalueren en om afspraken te maken over de onderhandelingen over een nieuw akkoord. Verdere vergaderingen hadden plaats op 14 maart en 24 april. Op 8 mei ondertekenden premier Dehaene en minister van Ambtenarenzaken André Flahaut met vertegenwoordigers van de overheidsbonden een akkoord met algemene afspraken over bijkomende maatregelen voor arbeidsherverdeling en arbeidsduurvermindering (veralgemening van de halftijdse loopbaanonderbreking en vervroegde halftijdse pensionering; verlenging van het recht op loopbaanonderbreking van 5 naar 6 jaar; verruiming van de vierdaagse werkweek), over voorrang voor statutaire tewerkstelling en over de 'minimale rechten' van de ambtenaren, ongeacht de overheid waarvoor ze werken. De nadere invulling van het akkoord zou gebeuren tijdens onderhandelingen met de diverse regeringen. Afsproken werd over de loonregeling voor 1997-1998 tegen het einde van het jaar een afzonderlijk akkoord te sluiten.

### B. Van 'Toekomstcontract' naar 'Toekomstplan'

Na de vergadering van de ministerraad van 1 februari nodigde de regering vakbonden en werkgevers uit voor een 'breed overleg over een ambitieus toekomstcontract voor de werkgelegenheid'. Premier Dehaene had zich blijkbaar laten inspireren door het 'Bündnis für Arbeit und zur Standortsicherung' dat bondskanselier Helmut Kohl de week voordien met de Duitse vakbonden en werkgevers had gesloten. Helemaal verrassend was zijn oproep nochtans niet, want de vakbonden klaagden er al enige tijd over dat de regering meer aandacht had voor de begrotings- dan voor de werkloosheidscijfers. De sociale partners reageerden positief op de oproep.

Het 'banenoverleg' begon op 12 februari. In een gemeenschappelijke verklaring, die voldoende vaag werd gehouden om de meningsverschillen tussen werkgevers en werknemers toe te dekken, betuigden alle partijen hun goede wil om 'een gunstig kader voor meer werk' te scheppen. De verklaring gaf vier wegen aan om de economie aan te zwengelen: versterking van de concurrentiekracht; herstel van de consumptieve bestedingen; oprichting, groei en continuïteit van (vooral kleine en middelgrote) bedrijven; exportbevordering. Voorts somde de tekst tien formules op om de groei arbeidsintensiever te maken. Het ging om onder meer arbeidsherverdeling, beperking van het aantal overuren, bestrijding van het zwartwerk, jobcreatie in de sociale economie en buurtdiensten, versoepeling van de arbeidsorganisatie, loonkostenverlaging en een betere afstemming van vorming en opleiding op de behoeften van de arbeidsmarkt.

Op 16 februari onderzochten regering en sociale partners hoe zij het 'Toekomstcontract' zouden invullen. Zij spraken af rond vijf thema's te werken: een werkgelegenheidsnorm, de relatie tussen loonmatiging en tewerkstelling, de relatie tussen arbeidsherverdeling en flexibiliteit enerzijds en tewerkstelling anderzijds, loonkostenverlaging en jobcreatie voor risicogroepen en in de non-profitsector.

De Europese Commissie strooide op 23 februari zand in het raderwerk van het sociaal overleg. Commissaris Karel van Miert gaf de Belgische regering nog enkele weken de tijd om 'Maribel', de verlaging van de sociale werkgeversbijdragen, aan te passen aan de bezwaren van de Commissie, die ermee dreigde een inbreukprocedure op gang te brengen. 'Maribel' was in 1981 bedacht om door

een verlaging van de werkgeversbijdragen in de bedrijven met handarbeiders de werkgelegenheid veilig te stellen. In 1992 en 1993 was de maatregel uitgebreid tot de exportgerichte industriesectoren, het internationaal vervoer en de tuinbouw ('Maribel-bis' en 'Maribel-ter'). De Europese Commissie had de regering al herhaaldelijk laten weten dat een lastenverlaging voor uitsluitend exportbedrijven concurrentievervalsend was.

De dreiging van de Europese Commissie lokte negatieve reacties uit bij de werkgeversorganisatie VBO, die alternatieve loonkostenverlagende maatregelen eiste. De socialistische vice-premiers Elio di Rupo (PS) en Johan vande Lanotte (SP) suggereerden loonkostenverlagende maatregelen voortaan afhankelijk te maken van het behoud of de toename van de werkgelegenheid, maar de CVP-ministers Herman van Rompuy (Begroting en vice-premier), Karel Pinxten (Landbouw en KMO's) en Miet Smet (Arbeid) verwierpen dergelijke 'bureaucratische en dirigistische regelingen' en wezen een koppeling van loonkostenverlaging aan tewerkstelling af. Na zijn terugkeer van een reis naar het Verre Oosten kon premier Dehaene er de socialistische regeringspartners op 5 maart van overtuigen geen werkgelegenheidsgaranties te verbinden aan een Maribel-alternatief en te zoeken hoe een lastenvermindering op een budgettair neutrale wijze kon worden uitgebreid tot de hele bewerkende en verwerkende industrie.

Op de derde bijeenkomst van het 'banenoverleg' (4 maart) werd overeengekomen dat informele werkgroepen zouden trachten de meningsverschillen weg te werken.

Meningsverschillen, zo bleek op 13 maart, waren er ook in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB). Voorzitter Robert Tollet bevestigde dat de gesprekken die hij de voorbije maanden met de sociale partners had gevoerd over de concurrentiekracht waren vastgelopen. Binnen de CRB was overlegd over een nieuwe wet op de concurrentiekracht, ter vervanging van de wet uit 1989 die eind 1996 zou aflopen. De vakbonden hadden een compromis afhankelijk gemaakt van een ruimer werkgelegenheidsakkoord en het dossier zodoende doorgeschoven naar het 'banenoverleg'. In het rapport dat hij op 13 maart aan de CRB overhandigde, beperkte Tollet zich tot enkele persoonlijke suggesties om de loonkosten te beheersen.

De vierde gespreksronde (18 maart) eindigde met de toezegging van bonden en werkgevers, bij hun bestuursorganen na te gaan of het rapport van Tollet en een nota van premier Dehaene als uitgangspunt voor verdere gesprekken konden dienen. Volgens beide teksten zouden de loonkosten in België niet sneller mogen stijgen dan bij de drie belangrijkste concurrenten (Duitsland, Frankrijk en Nederland). Tollet pleitte ervoor de loonindexering te handhaven, maar ze te verrekenen in de totale toegestane nominale loonstijging. Dehaene stelde voor dat sectoren of bedrijven die zich niet aan de loonnorm houden, hun Maribelvoordeel zouden verliezen. Bedrijven die bijkomende arbeidsplaatsen scheppen, zouden worden beloond. In zijn nota koppelde de premier de versterking van de concurrentiekracht aan het sluiten van CAO's over zowel arbeidsherverdeling als versoepeling van de arbeidsmarkt.

Op het overleg van 27 maart bleek dat vakbonden en werkgevers bereid waren voort te praten, ook al was het enthousiasme voor de voorstellen van Tollet en Dehaene niet bijster groot. Het halfjaarlijkse verslag van de CRB over de concurrentiepositie, dat diezelfde dag werd vrijgegeven, leerde intussen dat de Belgische bedrijven in 1995 een stukje hadden teruggewonnen van het marktaandeel dat zij sinds 1987 aan hun vijf belangrijkste handelspartners verloren hadden.

Op 3 april zaten regering en sociale partners opnieuw aan de gesprekstafel. Voor de middag verliep het overleg vlot. Voor het eerst kwamen concrete maatregelen ter sprake over onder meer arbeidsherverdeling en versoepeling van de arbeidsmarkt. Na de middag kwam de loonnorm ter sprake en stokten de onderhandelingen.

De daaropvolgende weken effenden informele contacten het pad naar de slotronde van het banenoverleg. Na een marathonvergadering van 16 uur stond in de vroege ochtend van 18 april het 'Toekomstcontract voor de Werkgelegenheid' op papier. De regering en de sociale partners verklaarden daarin de ambitie te hebben 'het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen te halveren binnen een termijn van vijf tot zes jaar, dus tegen het begin van de volgende eeuw', door het economisch draagvlak te versterken en de tewerkstellingsintensiteit van de economische activiteit te verhogen.

Inzake de versterking van het economisch draagvlak namen de sociale partners akte van enkele regeringsinitiatieven, die in een bijlage bij het akkoord werden toegelicht. Zij hadden betrekking op het stimuleren van investeringen en wetenschappelijk onderzoek, de aanmoediging van risicokapitaal, de bevordering van de uitvoer, het herstel van de particuliere consumptie en de vermindering en vereenvoudiging van administratieve formaliteiten.

Om de tewerkstellingsintensiteit van de economie te verhogen, stemden de regering en de sociale partners in met de krachtlijnen van de herziening van de wet op de concurrentiekracht, die eveneens in een bijlage bij het akkoord werden uiteengezet. De loonontwikkeling in België zou 'op preventieve wijze' worden afgestemd op die in Duitsland, Frankrijk en Nederland. Het mechanisme van de automatische indexaanpassing van de lonen zou worden gehandhaafd. Op basis van een technisch advies van de CRB zou in een sociaal akkoord de maximale beschikbare marge voor de evolutie van de nominale loonkosten worden vastgelegd. Die zogenaamde loonnorm zou zowel de verwachte indexaanpassingen omvatten als de resterende ruimte voor reële loonsverhogingen en andere maatregelen die de arbeidskosten per werknemer verhogen, inclusief arbeidsduurverkortings met loonbehoud. Als de sociale partners er niet in zouden slagen een akkoord te sluiten over de loonnorm, zou de regering een bemiddelingsvoorstel uitwerken. De regering zou zelf maatregelen kunnen nemen als de loonnorm overschreden wordt of 'in uitzonderlijke omstandigheden'.

Het akkoord zei expliciet dat winstdeling buiten de loonkosten en dus ook buiten de loonnorm valt. Winstbewijzen zouden evenwel alleen per CAO ingevoerd kunnen worden, en uitsluitend in sectoren die een tewerkstellingsakkoord hebben gesloten en in ondernemingen waarvan de werkgelegenheid tegenover het voorgaande jaar is toegenomen. Fiscaal zouden de winstbewijzen als dividenden behandeld worden, sociaal echter als loon. Op winstbewijzen zouden met andere woorden sociale bijdragen, vennootschapsbelasting en roerende voorheffing moeten worden betaald, maar geen personenbelasting.

Andere tewerkstellingsbevorderende maatregelen zouden in sociale akkoorden worden vastgelegd. Het 'Toekomstcontract' somde er enkele op. Voor het centraal akkoord 1997-1998 ging het om de bevordering van deeltijdarbeid en de loopbaanonderbreking, de vermindering van de arbeidsduur tot 39 uur per week tegen eind 1998, de berekening van de arbeidstijd op jaarbasis en de invoering van het deeltijds brugpensioen.

Volgens het akkoord zou 'op een termijn van 5 tot 6 jaar worden gestreefd naar een gelijkshakeling van de socialezekerheidsbijdrage met deze van onze belang-

rijkste drie handelspartners'. In afwachting daarvan zouden de bestaande lastenverlagingen (plus-één-plan, voordeelbanenplan voor langdurig werklozen, jongerenbanenplan,...) worden behouden. Voor de aanpassing van 'Maribel-bis' en 'Maribel-ter' (waartegen de Europese Commissie op 27 maart een formele inbreukprocedure had ingeleid) werd voor een 'lineaire' oplossing gekozen. De vermindering van de werkgeversbijdrage zou worden uitgebreid tot de hele werkende en verwerkende nijverheid, de landbouw en de transportsector. De CRB zou verder zoeken naar een middel om door een vermindering van de werkgeversbijdrage het scheppen van nieuwe jobs en de arbeidsherverdeling aan te moedigen - een voorstel dat vice-premier Di Rupo al enige tijd propageerde. Minderinkomsten voor de sociale zekerheid zouden worden gecompenseerd door 'alternatieve financiering'.

Regering en sociale partners beloofden dat jaarlijks 30.000 jongeren een eerste werkervaring zouden kunnen opdoen. Ten slotte zou de regering het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen in de social-profitsector en van 'nieuwe activiteiten voor de opvang van nieuwe maatschappelijke behoeften' in de hand werken.

Al op 19 april keurde de ministerraad het 'Toekomstcontract' formeel goed. Bij het VBO reageerden enkele sectorfederaties (Fabrimetal, textiel, bouw) terughoudend. De vakbondsbasis leek haar onderhandelaars niet te volgen. De ontwerp tekst kreeg een lauw tot kritisch onthaal; men vond het engagement van de werkgevers om nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen te zwak en onvoldoende afdwingbaar. Om het syndicale ongenoegen niet nog meer aan te wakkeren, stelde de regering het 'conclaf' van de begrotingscontrole-1996 uit van 27-28 april tot 4-5 mei. Dat bijkomende besparingsmaatregelen pas na de 1-meivieringen zouden worden genomen, kwam bovendien de socialistische regeringspartijen niet slecht uit.

De kleinere liberale vakbond ACLVB stemde op 23 april als eerste met het 'Toekomstcontract' in. Twee dagen later gaf ook de werkgeversorganisatie VBO haar fiat. De Nationale Confederatie voor het Bouwbedrijf was afwezig; ze protesteerde daarmee tegen het feit dat de bouwsector niet onder de bijgestuurde Maribel viel.

Nog op 25 april verwierpen de Waalse vleugel van de socialistische vakbond ABVV en de Franstalige christelijke bediendenbond CNE het 'Toekomstcontract'. Toen 's anderendaags de socialistische bediendenbond BBTK en de metaal- en de voedingscentrale van het ABVV hetzelfde deden en de pers melding maakte van groeiend verzet in de christelijke vakbond ACV, leek het lot van het 'Toekomstcontract' bezegeld.

Op 29 april wees het nationaal comité van het ABVV het 'Toekomstcontract voor de Werkgelegenheid' 'in zijn huidige vorm' op één onthouding na eenparig van de hand. De bond somde zeven punten op waarover hij opnieuw wilde onderhandelen, onder meer de controle van en de sancties op de tewerkstellingsverbintenissen, de loonnorm (waar arbeidsherverdeling en arbeidsduurvermindering moeten worden buitengehouden) en de alternatieve financiering van de sociale zekerheid. De algemene raad van het ACV formuleerde gelijkaardige eisen, maar om nieuwe onderhandelingen mogelijk te maken, gaf de christelijke bond wel zijn goedkeuring aan het 'Toekomstcontract', zij het met een nipte meerderheid: 158 ja-stemmen, 147 neen-stemmen en 7 onthoudingen.

Meteen nadat het standpunt van de twee grote vakbonden bekend was geworden, tastte premier Dehaene de mogelijkheid van nieuwe onderhandelingen af.



De beide socialistische partijen en de PSC pleitten ervoor het overleg een laatste kans te geven, maar zowel de werkgevers als de CVP verzetten zich daartegen.

In een regeringsmededeling die hij voorlas in de Kamer van Volksvertegenwoordigers kondigde premier Dehaene op 30 april aan, dat de regering zelf maatregelen zou nemen die 'voortbouwen op de doelstellingen en de krachtlijnen van het ontwerp-Toekomstcontract voor de Werkgelegenheid'. Opvallend was dat de premier niet meer over een 'halvering' van de werkloosheid tegen het begin van de 21ste eeuw, maar over een 'drastische beperking' sprak, en dat in de rondgedeelde bijlage bij de mededeling geen sprake meer was van winstdeelneming.

Dehaene zei dat de regering 'een beroep (zou) blijven doen op de inbreng van de sociale gesprekspartners om haar doelstellingen waar te maken'. Meer bepaald zou aan de CRB een advies over de loonnorm worden gevraagd en werden vakbonden en werkgeversorganisaties uitgenodigd te onderhandelen over een centraal akkoord over de loonvork (de maximale nominale loonstijging) voor de komende jaren en arbeids(her)verdeling.

Met de goedkeuring, meerderheid tegen oppositie, van een motie gaf de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 2 mei de regering groen licht voor de uitvoering van wat voortaan het 'Toekomstplan voor de Werkgelegenheid' zou heten.

## II. 'Kaderwetten' voor de 'Grote Dossiers'

### A. De regering vraagt en krijgt bijzondere machten

Op 26 april, nog vóór het 'Toekomstcontract voor de Werkgelegenheid' formeel op een mislukking zou uitlopen, wist *De Standaard* te melden dat premier Dehaene en de voorzitters van de vier meerderheidspartijen waren overeengekomen dat de regering aan het parlement bijzondere machten zou vragen voor haar drie 'Grote Dossiers': de sanering van de overheidsfinanciën, de modernisering van de sociale zekerheid en de uitvoering van het 'Toekomstcontract', waarvan het er naar uit zag dat de sociale partners daarover geen akkoord zouden vinden.

Het bericht werd aanvankelijk als 'pure speculatie' afgedaan, maar het kreeg impliciete bevestiging toen de voorzitters van de SP, Louis Tobback, en de PS, Philippe Busquin, op 29 april bijzondere machten of 'volmachten' van de hand wazen, maar zeiden dat kaderwetten of programmawetten wel door de beugel konden. Volgens hen zou er tussen beide technieken een groot verschil bestaan. Bijzondere machten - waarmee de rooms-blauwe regering-Martens in de jaren tachtig had gewerkt en waartegen de socialisten toen storm hadden gelopen - stellen de regering in staat in de plaats van de wetgever een aantal zaken naar goedgevonden te regelen. Kaderwetten, aldus de socialistische voormannen, leggen algemene beginselen vast die naderhand met koninklijke besluiten worden ingevuld. CVP-voorzitter Johan van Hecke zei dan weer dat het onderscheid tussen bijzondere-machtenwetten en kaderwetten 'een semantische discussie' is.

In de regeringsmededeling die hij op 30 april in de Kamer voorlas, hield premier Dehaene zich nog op de vlakte. Hij zei alleen dat de regering het parlement zou vragen 'het wettelijk kader voor de uitvoering van de krachtlijnen (van het Toekomstplan voor de Werkgelegenheid) aan te nemen voor het zomerreces'. Pas later zou blijken dat de regering ook daarvoor bijzondere machten vroeg. In het debat over de regeringsmededeling (30 april) kwam het onderwerp enkele ke-

ren ter sprake. Zo zei SP-fractie leider Frank Vandenbroucke dat de eventuele kaderwetten 'geen blanco cheque' kunnen zijn. Op de 1-meiviering in Antwerpen zei SP-voorzitter Tobback dat zijn partij alleen wegens tijdnood met 'opdrachtwetten' zou instemmen.

Het duurde tot 9 mei vooraleer de regering bevestigde dat zij wilde regeren met bijzondere machten - al bleef zij, ter wille van de gevoeligheden aan socialistische zijde, officieel over 'kaderwetten' spreken. In de regeringsmededeling aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers waarin hij de maatregelen van de begrotingscontrole bekendmaakte (zie hoofdstuk III), zei premier Dehaene dat de regering 'tijdig en doeltreffend' de begroting voor 1997 wilde opstellen en daarom aan het parlement zou vragen haar in de mogelijkheid te stellen '1° de begroting-1996 nog in de loop van dit jaar bij te sturen onder meer bij tegenvallende internationale economische groei; 2° maatregelen te nemen die het realiseren van de begrotingsdoelstellingen voor 1997 mogelijk maken; 3° de uitvoering van de maatregelen op te volgen en, indien nodig, snel corrigerend op te treden'. Met dat laatste liet de premier duidelijk uitschijnen dat het kabinet ook nog in 1997 gebruik wilde maken van bijzondere machten.

Concreet zou de regering aan het parlement een ontwerp kaderwet voorstellen die de regering in staat moet stellen 'op alle domeinen van de openbare financiën de nodige maatregelen te nemen (inclusief wetswijzigingen) teneinde een overheidstekort van 3% van het BBP tot stand te brengen en het financieel evenwicht van de sociale zekerheid te waarborgen'. De kaderwet zou 'de te behandelen materies, de na te streven doelstellingen en de na te leven voorwaarden preciseren'.

Ook over de modernisering van de sociale zekerheid kondigde eerste minister Dehaene een ontwerp kaderwet aan. Volgens hem was dat aangewezen om de modernisering op 1 januari 1997 te kunnen laten ingaan 'en omwille van het zeer uitgebreid karakter van de wetgeving'. Volgens de premier zou de regering de sociale zekerheid 'op doordachte en planmatige wijze aanpassen aan de nieuwe economische, technologische en maatschappelijke omstandigheden', zonder de grondslagen ervan aan te tasten.

De premier ontkende dat het parlement aan de zijlijn werd gezet. Hij zei dat de volksvertegenwoordiging haar rol moet kunnen spelen, 'niet alleen naar aanleiding van de bespreking en de goedkeuring van de begroting voor 1997, maar tevens in de opvolging en bekrachtiging van de genomen maatregelen. Het laatste woord zal aan het parlement toebehoren'. Ook de modernisering van de sociale zekerheid zou volgens de premier 'in samenspraak met het parlement gebeuren', dat daarover 'een uitgebreid en grondig debat' zou kunnen voeren.

Tijdens het debat over de regeringsmededeling (10 mei) viel de oppositie scherp uit naar het kabinet, dat zij verweet 300 dagen te hebben gedraald en nu tijdnood inriep om het parlement buitenspel te zetten. De liberale partijen, die in de jaren tachtig zelf met bijzondere machten hadden geregeerd en zich op dat punt enigszins gedeisd hielden, trokken de fiscale kaart en betoogden dat de regering van plan was de belastingdruk te verhogen, wat zou indruisen tegen de 'fiscale stop' die de CVP had afgekondigd. De meerderheidspartijen zeiden te kunnen instemmen met het principe van de kaderwetten, mits die voldoende gedetailleerd zouden zijn en het kabinet de krachtlijnen van de geplande hervormingen in het parlement zou toelichten. CVP-fractie leider Paul Tant trok vooral fiscale krijtlijnen, zijn SP-collega Frank Vandenbroucke waarschuwde voor 'blinde sociale afbraak' en PS-fractievoorzitter Claude Eerdekens bepleitte de invoering



van een vermogensbelasting. Meerderheid tegen oppositie keurde de Kamer op 13 mei de vertrouwensmotie goed die aan het eind van het debat was ingediend.

Op 24 en 25 mei werd de regeringstop het eens over de, naar intussen duidelijk was geworden, drie ontwerp-kaderwetten die bij het parlement zouden worden ingediend over respectievelijk de begroting, de sociale zekerheid en het werkgelegenheids- en loonbeleid. De ministerraad keurde de teksten op 28 mei goed en stuurde ze voor advies naar de Raad van State.

In het advies over de ontwerp-begrotingswet of -EMU-wet, dat op 6 juni bekend werd, bevestigde de Raad van State dat de regering zich met een opdracht-wet bevoegdheden kan laten toekennen die normaal de wetgever toekomen, maar dat die bevoegdheden 'precies en limitatief' omschreven moeten worden. Volgens de Raad was dat in het voorliggende wetsontwerp niet het geval. De Raad noemde de bevoegdheidsdelegatie 'vaag en bijna onbepaald' en de bevoegdheid die aan de regering werd gegeven 'overdreven algemeen'. De Raad merkte voorts op, dat een bijzondere-machtenperiode van 15 maanden erg lang is en dat het aangewezen is dat ook de Senaat het wetsontwerp zou goedkeuren, aangezien ook 'bicamerale' materies door de wet geregeld kunnen worden. De regering hield met het advies nauwelijks rekening.

Het advies van de Raad van State over het wetsontwerp over de modernisering van de sociale zekerheid bevatte eveneens kritiek op de ruime bevoegdheid die de regering zich liet toekennen. De Raad had er ook moeite mee dat een tekst over de modernisering van de sociale zekerheid veel bepalingen over de gezondheidszorg bevatte die met die modernisering geen uitstaans hadden. De regering hield met die opmerking rekening en haalde de bepalingen over de gezondheidszorg uit het wetsontwerp: er zouden aparte ontwerpen over worden ingediend.

Het advies over de ontwerp-kaderwet inzake de werkgelegenheid en de concurrentiekracht was van louter technische aard. De tekst die de regering bij het parlement indiende, hield gedeeltelijk rekening met de adviezen die de NAR en de CRB op 23 mei hadden uitgebracht over respectievelijk de bepalingen over flexibiliteit en arbeidsherverdeling en over de loonnorm. Dat het ABVV de adviezen niet had goedgekeurd (zie hoofdstuk IV), was voor de regering geen reden om de andere sociale partners helemaal in de kou te laten staan. Op hun vraag de loonnorm in te vullen en de toegang tot het brugpensioen te versoepelen in de bouwsector en voor ploegenarbeiders met nachtdienst, ging de regering echter niet in.

De bespreking van de drie ontwerp-kaderwetten in de Kamer van Volksvertegenwoordigers begon op 12 juni. Daags voordien had de voltallige Kamer na een rumoerig debat de procedureknoop doorgehakt die de fractieleiders niet hadden kunnen ontwarren. De oppositie, die de drie ontwerpen in één bijzondere commissie wilde behandelen, moest de duim leggen voor de meerderheid. Die stuurde de ontwerp-kaderwet over de begroting naar de commissie voor Begroting en Financiën; voor de overige twee ontwerp-kaderwetten werden twee bijzondere commissies opgericht.

In de commissies begon de oppositie - die naast het voorzitterschap van ten minste één van de bijzondere commissies had gegrepen - een regelrechte procedureslag, met onder meer urenlange discussies over de wenselijkheid hoorzittingen te organiseren. Op 13 juni werden de debatten opgeschort. Nadat de fractieleiders op 17 juni afspraken hadden weten te maken over de organisatie van de commissiewerkzaamheden, kon de inhoudelijke bespreking van de regeringsteksten beginnen. De ontwerp-kaderwetten over de sociale zekerheid en de werk-

gelegenheid en concurrentiekracht werden op 27 juni goedgekeurd, die over de begroting op 28 juni.

Tijdens de plenaire debatten, die op 3 juli begonnen, trachtte de oppositie nogmaals de werkzaamheden te vertragen. Zo werden op de ontwerp kaderwet over de sociale zekerheid meer dan 400 amendementen ingediend, waarover het advies van de Raad van State werd gevraagd. Op de ontwerp kaderwet over de begroting dienden VLD en PRL samen 2.400 amendementen in.

De VLD trok tijdens het debat over de ontwerp kaderwet over de sociale zekerheid enkele keren de communautaire kaart. Op 3 juli verweet Pierre Chevalier de PS dat zij door haar immobilisme bij de hervorming van de sociale zekerheid Vlaanderen dwong te kiezen voor het 'Tsjechisch scenario' van de afscheiding. Een week later, vlak voor over het ontwerp zou worden gestemd, hekelde Rik Daems opnieuw het 'immobilisme' van de PS. De kritiek, in een periode waarin op diverse Guldensporenvieringen voor meer (fiscale) autonomie voor Vlaanderen werd gepleit, schoot PS-fractie leider Eerdekens in het verkeerde keelgat. Hij waarschuwde de Vlamingen voor het 'avontuur' van de onafhankelijkheid en dreigde met de aansluiting van Wallonië bij Frankrijk.

Het incident klonk na in de kamerzitting van 12 juli, die bedoeld was om een algemeen debat over het gebruik van kaderwetten te houden. Eerdekens riep de Vlamingen op de Walen niet langer te beledigen en als parasieten af te schilderen, en te aanvaarden dat fiscale autonomie en splitsing van de sociale zekerheid uitgesloten zijn.

Op 15 juli keurde de Kamer de ontwerp kaderwet over de werkgelegenheid en de concurrentiekracht goed. Met de goedkeuring, eveneens meerderheid tegen oppositie, van de ontwerp kaderwet over de begroting zette de Kamer op 20 juli een punt achter bijna zes weken felle woordenstrijd en konden de kamerleden op reces vertrekken.

De Senaat, die van zijn evocatierecht gebruik maakte, hield van 22 tot 25 juli een debat over de drie ontwerp kaderwetten, die ongewijzigd werden aangenomen. Om tijd te winnen, hadden de senatoren de teksten al vanaf 3 juli 'informeel' besproken in commissie.

## B. De inhoud van de drie kaderwetten

De drie kaderwetten werden bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 1 augustus 1996.

*De wet van 26 juli 1996 'streckende tot realisatie van de budgettaire voorwaarden tot deelname van België aan de Europese Economische en Monetaire Unie'*, kortweg de EMU-wet genoemd, gaf de regering de bevoegdheid tot 31 augustus 1997 'teneinde de toetreding van België tot de Europese Economische en Monetaire Unie mogelijk te maken' maatregelen te nemen om: het bedrag van alle directe of indirecte staatsuitgaven te wijzigen; de belastingen, taksen, rechten, retributies, accijnzen, boeten en andere ontvangsten te wijzigen of te vervangen; alle vormen van oneigenlijk gebruik en misbruik te bestrijden en een correcte inning van de ontvangsten te waarborgen; het financieel evenwicht van de sociale zekerheid te waarborgen; een alternatieve financiering van de sociale zekerheid te realiseren met een 'breder participatie van het geheel van de inkomens'; de instellingen van openbaar nut, de openbare instellingen en de instellingen waarin de Staat een meerderheidsparticipatie heeft op te heffen, te reorganiseren, om te vormen of samen te smelten; roerende en onroerende activa

van de Staat of participaties van de Federale Participatiemaatschappij over te dragen.

De maatregelen die de regering bij koninklijk besluit zou nemen, zouden geen afbreuk mogen doen aan de zwakste inkomens, de inspanningen billijk moeten verdelen binnen en over de verschillende sociale categorieën en inkomensvormen en het werkgelegenheidsbeleid moeten versterken. De besluiten zouden de bestaande wetten kunnen opheffen, aanvullen, wijzigen of vervangen, maar zij mochten niet in strijd zijn met de kaderwet over de modernisering van de sociale zekerheid.

De wet verplichtte de regering op drie verschillende tijdstippen bekrachtigingswetten aan het parlement voor te leggen: vóór 1 oktober 1996 bij de indiening van de begroting voor 1997, in het voorjaar 1997 ter gelegenheid van de begrotingscontrole en vóór 1 oktober 1997.

De *wet van 26 juli 1996 'tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels'*, kortweg de sociale kaderwet genoemd, greep grotendeels letterlijk terug naar het regeerakkoord en bevatte ook enkele principes die al in de zogenaamde wet-Dhoore uit 1981 stonden.

De wet 'beoogt de modernisering van de sociale zekerheid en de vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels, rekening houdend met de maatschappelijke veranderingen en de demografische ontwikkeling alsmede met de nieuwe behoeften die hieruit voortspruiten'. Zij ging uit van volgende principes:

- de vrijwaring van het stelsel van de sociale zekerheid (SZ) dat sociale verzekering verenigt met solidariteit tussen personen;
- de verzekering van een duurzaam financieel evenwicht van de SZ;
- de bevestiging van het belang van alternatieve financiering om de arbeidskosten te verminderen;
- de versterking van het gezamenlijk beheer van alle takken van de SZ;
- de modernisering van het beheer van de SZ door een vereenvoudiging van de administratieve verplichtingen en de 'responsabilisering' van de sociale parastatalen;
- de verhoging van de controle op de ontwijking van sociale bijdragen en de versterking van de strijd tegen misbruiken en sociale fraude;
- de vrijwaring en zo mogelijk verbetering van de levensstandaard van de mensen die van minimale SZ- en bijstandsuitkeringen leven.

De wet garandeerde uitdrukkelijk de koppeling van de sociale uitkeringen aan het indexcijfer van de consumptieprijzen.

Over de financiering van de SZ bepaalde de wet dat jaarlijks ten minste 104,490 miljard frank (te indexeren) van de btw-opbrengst toegewezen wordt aan de SZ. De rijkstoelage aan de SZ werd vastgesteld op 192 miljard frank voor het werknemersstelsel en op 38,130 miljard frank voor het zelfstandigenstelsel; ook die bedragen worden jaarlijks geïndexeerd. Voor bedrijven die hun aantal werknemers verhogen, zou de bijdragevoet van de SZ-werkgeversbijdrage kunnen worden verlaagd, mits in alternatieve financiering wordt voorzien.

Voor de gezondheidszorg legde de wet de groei van de uitgaven vast op maximum 1,5% per jaar (reëel). Dat zou worden gerealiseerd door de verdere 'res-

ponsabilisering' van alle partijen die bij de gezondheidszorg betrokken zijn, door de inperking van de autonomie van de Algemene Raad, het hoogste Riziv-orgaan, en door maatregelen als een aanpassing van de sociale en fiscale franchise, een verdere echelonering van de gezondheidszorg en de uitbouw van een centraal medisch dossier.

Inzake de pensioenen zou er geleidelijk worden gestreefd naar de gelijkschikking van de rechten voor mannen en vrouwen (wat neerkomt op een inlevering voor de vrouwen), gelijktijdig met de gelijkberechtiging van de vrouwen in de andere takken van de SZ. De solidariteitsbijdrage op de hogere pensioenen kon worden opgetrokken, het recht op het minimumpensioen uitgebreid.

De wet voerde de mogelijkheid in het systeem van de 'klusjesdiensten' (plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen of PWA) om te vormen tot volwaardige buurtdiensten, zoals de socialisten vroegen.

Over de kinderbijlagen stond in de wet weinig meer dan het principe van de modernisering en aanpassing 'aan de gewijzigde maatschappelijke omstandigheden'.

De bijzondere machten van de sociale kaderwet liepen tot 30 april 1997. Het parlement diende de besluiten vóór 31 december 1997 te bekrachtigen.

De wet van 26 juli 1996 'tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen' gaf uitvoering aan het 'Toekomstplan voor de werkgelegenheid'. Zij bepaalde dat de CRB en de NAR tweemaal per jaar, vóór 31 januari en vóór 1 juli, gezamenlijk verslag moeten uitbrengen over de ontwikkeling van de werkgelegenheid en de loonkosten in België en in de referentie-lidstaten Duitsland, Frankrijk en Nederland. Vóór 30 september van elk jaar moet de CRB bovendien een technisch verslag uitbrengen over de maximale beschikbare marges voor de loonkostenontwikkeling. Op basis van die verslagen leggen de sociale partners om de twee jaar, vóór 31 oktober, in een centraal akkoord werkgelegenheidsmaatregelen en de maximale marge voor de loonkostenontwikkeling vast. Als de sociale partners daar niet in slagen, kan de regering een bemiddelingsvoorstel doen; als ook dat mislukt, kan het kabinet bij koninklijk besluit zelf de loonnorm vaststellen en werkgelegenheidsmaatregelen nemen. Binnen dat algemene kader sluiten de sectoren (vóór 31 maart) en de bedrijven (voor 31 mei) tweejarige cao's over de werkgelegenheid en de loonkostenontwikkeling. Alle akkoorden bevatten een bijsturingsmechanisme voor het geval aan het einde van het eerste cao-jaar blijkt dat de loonkosten sneller stijgen dan in de referentie-lidstaten.

Om de werkgelegenheid te bevorderen bevatte de wet maatregelen over het voltijds brugpensioen (tot eind 1997 vanaf 55 jaar, tot eind 1998 vanaf 56 jaar) en het halftijds brugpensioen, verlengde zij de bestaande banenplannen voor werklozen en de vermindering van de werkgeversbijdragen voor nieuw aangeworven werknemers, voerde zij de 'annualisering' van de arbeidstijd in en schiep zij de mogelijkheid de deeltijdarbeid en de uitzendarbeid te bevorderen en de arbeidsduur te verminderen tot 39 uur per week tegen 1 januari 1999.

### III. Het begrotingsbeleid

#### A. Begrotingsresultaten 1995 en begrotingscontrole 1996

De regering deelde op 3 januari mee dat het begrotingsjaar 1995 afgesloten werd met een tekort van 290,1 miljard frank, tegenover 313,1 miljard in 1994.

Het gezamenlijke overheidstekort (rijk, gewesten en gemeenschappen, lokale besturen, sociale zekerheid) bedroeg 4,5% van het bruto binnenlands product (BBP), tegenover 5,3% in 1994, en lag 0,2 procentpunten boven de doelstelling (4,3%). Volgens de regering was dat verschil het gevolg van het verbod van de Europese Commissie de opbrengst van privatiseringsoperaties in het financieringstekort te verrekenen. Volgens de nationale rekeningen, die op 21 juni werden gepubliceerd, bedroeg het totale tekort echter maar 4,1%, het laagste cijfer sinds 1974.

Op 18 januari maakte het ministerie van Financiën bekend dat de rijksschuld in 1995 met 193,8 miljard frank was gestegen tot 9.529,5 miljard frank. Het was de kleinste stijging sinds 1977. De gezamenlijke overheidsschuld werd op ca. 11.000 miljard frank becijferd.

Op 12 februari ging met de 'bilaterale gesprekken' tussen minister van Begroting Van Rompuy en de vakministers de jaarlijkse begrotingscontrole van start. De begroting voor 1996 die het parlement eind 1995 had goedgekeurd, vertoonde een tekort van 222 miljard frank. De regering hoopte het totale financieringstekort (rijk, gewesten en gemeenschappen, lokale besturen en sociale zekerheid) al te beperken tot 3% van het BBP, het cijfer dat volgens het Verdrag van Maastricht in 1997 moet worden gehaald om te kunnen toetreden tot de Europese Economische en Monetaire Unie (EMU).

Sinds de goedkeuring van de begroting was duidelijk geworden dat de economie in 1996 trager zou groeien dan de 2,2% waarvan het kabinet was uitgegaan. Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR), dat de federale regering adviseert, verlaagde op 16 februari zijn groeioprognose tot 1,6%, maar bij de begrotingscontrole zou de regering het bij 1,5% houden. Een meevaller was dan weer, dat het INR de kortetermijnrente naar beneden herzag (3,2 in plaats van 4,6%). Volgens Van Rompuy zou het volstaan 20 tot 30 miljard frank te snoeien om de 3%-doelstelling te bereiken.

Over die doelstelling zaaide premier Dehaene op zaterdag 23 maart enige verwarring. De BRTN-radio berichtte dat Dehaene tijdens een debat op een CVP-studiedag had beklemtoond dat het 3%-streefcijfer volgens het Verdrag van Maastricht pas in 1997 moet worden gehaald. Over het voornemen van de regering al in 1996 op een tekort van 3% uit te komen, had de premier met geen woord gerept. Van Rompuy reageerde onmiddellijk. Hij zei dat van het regeringsvoornemen niet kon worden afgeweken. Nog diezelfde avond liet Dehaene weten dat hij op geen enkel ogenblik de doelstelling voor 1996 ter discussie had gesteld. Na het weekeinde liet men in regeringskringen verstaan, dat het 'geen ramp' zou zijn als het tekort over 1996 lichtjes boven de 3% uitkwam. In het najaar zou de regering uiteindelijk een tekort van 3,3% aanvaarden.

Het traditionele 'begrotingsconclaaf' duurde amper één dag (4 mei). Premier Dehaene deelde de (inmiddels al uitgelekte) resultaten op 9 mei aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers mee. Om het financieringstekort tot 3% te beperken, nam de regering voor ongeveer 25 miljard frank 'pijnloze' maatregelen. Er werd 7,5 miljard frank bespaard op de primaire uitgaven (uitgaven exclusief rentelasten), die daardoor 'voor de eerste keer in de begrotingsgeschiedenis' (2 miljard frank) lager lagen dan het jaar voordien. De besparing gebeurde hoofdzakelijk door een lineaire vermindering met 5% van de werkingskosten van de departementen. In de sociale zekerheid werd door een strikte toepassing van de groeionorm (1,5%) voor de ziekteverzekering 3 miljard frank en door een herziening van de internationale terugbetalingsverdragen 1,5 miljard frank bespaard. Door een betere inning van de bijdragen en door de reserves aan te spreken, werd het tekort met nog eens 5 miljard frank verminderd. De rest zou worden gedicht

door het Riziv bijna 7 miljard frank extra niet-fiscale ontvangsten toe te schuiven. Het ging hoofdzakelijk om de rente op de opbrengst van een recente goudverkoop door de Nationale Bank (5 miljard) en om 1,1 miljard frank extra dividenden van de Federale Participatiemaatschappij. Door de lagere rentelasten, ten slotte, hoopte de regering 1,5 miljard frank te besparen op de rijksschuld.

Op 21 mei maakte het ministerie van Financiën bekend dat een bankenconsortium 116.809 (of 16,6% van de) aandelen van Distrigas naar de beurs zou brengen tegen 28.000 frank per stuk. De beursgang, tegen de zin van hoofdaandeelhouder Tractebel, zou de overheid 950 miljoen frank opleveren, het verschil tussen de opbrengst van de beursintroductie en de prijs die Tractebel bij de privatisering van de NIM (die de helft van de Distrigas-aandelen bezat) had betaald. De regering had, via de overheidsholding FIM (Federale Investeringsmaatschappij), een aankoopoptie op 16,6% van de Distrigas-aandelen die Tractebel in bezit had. Op 16 februari had zij beslist de optie te lichten. De inschrijving op de Distrigas-aandelen begon op 3 juni en werd al na één dag afgesloten; het aanbod was verscheidene malen overschreven.

### B. De 'scharnierbegroting' voor 1997

Zelden is een begroting zo druk besproken als de begroting voor 1997, het 'toegangsticket' van België tot de EMU. Begin 1998 immers zou, op grond van de resultaten van het begrotingsjaar 1997, worden beslist welke lidstaten van de Europese Unie tot de EMU konden toetreden, en België wilde ten allen prijze tot het 'koppeloton' behoren. In een interview met het persbureau Belga (29 mei) waarschuwde gouverneur Fons Verplaetse van de Nationale Bank: 'Als België de trein van de Europese eenheidsmunt mist, komt de eenheid van het land in gevaar'.

Het lag aanvankelijk in de bedoeling van het kabinet de ontwerpbegroting vóór het zomerreces klaar te hebben. Door het besluit met bijzondere machten te werken en de trage parlementaire bespreking van de drie ontwerp-kaderwetten (zie hoofdstuk II), zou de begrotingsopmaak echter een werk van lange adem worden dat pas eind september werd beëindigd.

Tijdens de aanloop naar het begrotingsoverleg werd druk gespeculeerd over de omvang van de 'inspanning' en werden verschillende besparingsproefballonetjes losgelaten.

Op basis van de economische prognose van de Europese Commissie, die een groei van 2,3% verwachtte, zei minister van Begroting Van Rompuy op 16 mei dat er 60 miljard frank zou moeten worden 'gevonden' om het financieringstekort te beperken tot 3% van het BBP. De VLD repliceerde dat het om 120 tot 150 miljard frank ging, onder meer omdat voor 46 miljard frank eenmalige maatregelen in de begroting voor 1996 door structurele maatregelen zouden moeten worden vervangen.

In zijn jaarverslag, dat op 29 mei werd vrijgegeven, riep de Hoge Raad van Financiën de overheid op geen genoeg te nemen met een tekort van 3%, maar een 'beperkte veiligheidsmarge' in te bouwen en het tekort te verminderen tot 2,8%. Voorts drong de Hoge Raad aan op een bijkomende vermindering van de schuldgraad van 1,3% van het BBP, of ca. 110 miljard frank, om op het pad te blijven van de vermindering van de schuld tegen 2018 tot 60% van het BBP, een van de andere criteria van het Verdrag van Maastricht voor toetreding tot de EMU.



Uit de reeds vermelde gegevens van het INR over het financieringstekort voor 1995 (4,1% in plaats van 4,5% van het BBP) leidde vice-premier Di Rupo op 5 juni af dat een structurele inspanning in 1997 van 30 tot 40 miljard zou volstaan om het tekort tot 3% te beperken. Van Rompuy antwoordde dat het nog te vroeg was om een cijfer te noemen.

Op 10 juni suggereerde Di Rupo dat een belasting op bits (geheugeneenheden in de informatica) 10 tot 100 miljard frank kon opbrengen, die konden worden aangewend als alternatieve financiering van de sociale zekerheid. Zijn voorstel oogstte vooral in Vlaanderen, dat in multimedia verder staat dan Wallonië, kritiek. De Vlaamse minister van Economie, Eric van Rompuy, dreigde met een belangen- en bevoegdheidsconflict.

Drie dagen later kante minister van Financiën Philippe Maystadt zich in *La Nouvelle Gazette* (13 juni) tegen een eenmalige vermogensbelasting, waarop vanuit PS-hoek werd aangedrongen, maar zei hij een belasting op het eigen vermogen van bedrijven, die 10 miljard frank kon opbrengen, wel te zien zitten. Maystadt pleitte ook voor de vervanging van het kadastraal inkomen als belastbare basis van de onroerende inkomsten door de netto-huurinkkomsten. Tegen dat voorstel, dat hij twee weken later zou herhalen en bijval kreeg van de SP, trokken de Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wivina Demeester, en de CVP-kamerfractie van leer. Demeester zag er een 'recuperatie van fiscale bevoegdheden door de federale regering' in.

Op 29 juni keurde het PS-congres een resolutie goed, waarin de invoering van een vermogenskadaster werd bepleit als middel om 'de snelle en efficiënte invoering van een belasting op de grote vermogens mogelijk te maken'. Daarmee legde de PS er zich bij neer dat er in 1997 geen vermogensbelasting zou komen. Di Rupo verdedigde op het congres de invoering van een algemene sociale bijdrage (ASB), een idee dat minister van Financiën Maystadt (PSC) al enige tijd verdedigde en dat ook steun vond bij de SP, maar waar de CVP niet warm voor liep. De ASB zou op alle inkomens worden geheven en enkele bestaande sociale bijdragen vervangen.

Minister van Begroting Van Rompuy temperde op 1 juli het belastingdebat. De regering had afgesproken dat zij de belastingdruk niet zou laten uitstijgen boven het niveau van 1987, het laatste jaar waarin de liberalen meeregeerden. Tot dan toe was ervan uitgegaan dat de fiscale en parafiscale druk in 1987 47,1% van het BBP bedroeg en in 1995 46%, zodat er een 'marge' voor nieuwe belastingen was van 1,1% van het BBP of 80 miljard frank. Recente gegevens van het INR gaven volgens Van Rompuy andere cijfers, meer bepaald 46,6 resp. 46,1%. De 'marge' bedroeg daardoor hooguit 40 miljard frank.

In de toelichting die de ministers Van Rompuy en Maystadt op 2 juli in een senaatscommissie gaven over het ontwerp van EMU-kaderwet, lieten zij uitschijnen dat de regering de suggestie van de Hoge Raad van Financiën zou volgen en het financieringstekort in 1997 tot 2,8% zou beperken. Dat zou neerkomen op een 'inspanning' van 80 miljard frank. PS-voorzitter Philippe Busquin zei op 15 juli dat de PS zich aan de 3% van het regeerakkoord hield.

Op 10 juli gaf minister van Economische Zaken Di Rupo de 'economische begroting' voor 1997 van het INR vrij. De groei werd daarin op 2,1% geraamd, 0,9 procentpunten meer dan het inmiddels verder naar beneden bijgestelde cijfer voor 1996 (1,2%). De inflatie zou niet boven de 1,9% uitstijgen, de langetermijnrente zou dalen tot 6,3%, de kortetermijnrente zou op 4,1% blijven steken.

Met de gewesten en de gemeenschappen sloot de federale regering op 19 juli een samenwerkingsakkoord over de begrotingsdoelstellingen voor de periode 1996-1999 (*Belgisch Staatsblad 19 maart 1997*). Daarin zegden de deelstaten toe hun tekort in 1997 te beperken tot 38,1 miljard frank, of 0,6% van het BBP. Voor Vlaanderen ging het om 13,2 miljard frank, voor Wallonië om 11 miljard, voor de Franse Gemeenschap om 9,6 miljard en voor Brussel om 4,3 miljard. Tegen 1999 zou het tekort van de deelstaten en de lokale besturen helemaal moeten zijn weggesmolten. Volgens het akkoord zouden de gewesten de gemeenten aansporen de opbrengst van de voor 1997 voorziene beursgang van het Gemeentekrediet bij voorkeur aan te wenden voor de vermindering van hun schuld.

Nadat de Senaat op 24 juli de ontwerp-kaderwetten had goedgekeurd, zette de regeringstop op 25 juli het 'begrotingsconclaaf' in. De werkzaamheden bleven beperkt tot een eerste aftastende ronde van de verschillende dossiers. Discussie was er vooral over het verwachte tekort in de sociale zekerheid. Het Beheerscomité raamde het tekort op 35 miljard frank, 10 miljard meer dan waarvan tot dan toe was uitgegaan. Minister van Sociale Zaken Magda de Galan vond dat de uitgaven overschat en de inkomsten onderschat waren. Minister van Begroting Van Rompuy, die zich eerder al voorstander had getoond van forse ingrepen in de sociale zekerheid, vond het cijfer van 35 miljard dan weer aan de lage kant. De regering gaf een werkgroep de opdracht de kwestie uit te klaren.

Op 2 augustus schortte het kabinet zijn begrotingswerkzaamheden op tot 26 augustus. Op een persconferentie wuifde premier Dehaene berichten over meningsverschillen in de coalitie of een impasse op het begrotingsconclaaf weg. Volgens hem had de regering een vruchtbare week achter de rug, waarin zij de basis had gelegd voor de opmaak van de begroting. Dehaene zei dat hij maar twee vervaldagen had: 'Op 1 oktober moet ik met mijn beslissingen in het parlement verschijnen en vóór het jaareinde moeten de besluiten in het Staatsblad staan'.

Na een korte vakantie keerden premier Dehaene en de topministers op 26 augustus naar Brussel terug om het overleg over de begroting en de aanverwante dossiers (sociale zekerheid en werkgelegenheid) voort te zetten, maar ook om een antwoord te zoeken op de beroering die intussen was ontstaan door de zogenaamde zaak-Dutroux (zie hoofdstuk V).

De gesprekken op Hertoginnedal gingen in hoofdzaak over de sociale zekerheid. Op 5 september werden de ministers het eens over een besparingspakket van 15 miljard frank in de ziekteverzekering. Moeilijker en gevoeliger lag de hervorming van het pensioenstelsel, die noodzakelijk was om te vermijden dat vanaf 2003, wanneer de babyboom-generatie de arbeidsmarkt zal beginnen te verlaten, de pensioenuitgaven pijlsnel de hoogte inschieten. Uit perslekken bleek dat de regering werkte aan de gelijkschakeling van de pensioenregeling voor vrouwen met die voor mannen. Met een kleine betoging vóór de poorten van Hertoginnedal waarschuwden de vakbonden op 13 september tegen te verre gaande ingrepen in de sociale zekerheid.

Tegen half september kwam er meer duidelijkheid over de omvang van de 'begrotingsinspanning'. Het zou gaan om 100 tot 105 miljard frank, verdeeld over de sociale zekerheid (45 miljard), besparingen op de uitgaven (30 miljard) en nieuwe inkomsten (30 miljard).

Naarmate in de laatste week van september steeds meer beslissingen van het Hertoginnedal-overleg uitlekten, namen ook de afwijzende reacties toe, onder meer van de Bond van Grote en Jonge Gezinnen (tegen een 'belasting op kinderen') en de Belgische Vereniging van Beursvennootschappen (tegen de belasting



van materiële effectentransacties). De vakbonden staken op 26 september met een 'interprofessionele actiedag' nogmaals een waarschuwende vinger op tegen al te drastische besparingen in de sociale zekerheid.

Nadat de regering het op 26 september eens was geworden over de pensioenhervorming, bracht zij op 30 september alle elementen van het Hertoginnedalconclaf samen. In een Algemene Beleidsverklaring stelde premier Dehaene op 1 oktober de Kamer van de uitkomst in kennis.

Hij zei dat de begroting voor 1997 een 'scharnierbegroting' is, die België een plaats in de EMU verzekert, de staatsschuld vermindert, de sociale zekerheid moderniseert en ruimte schept om een grondig justitie- en veiligheidsbeleid te voeren. Dat laatste was een verwijzing naar de maatregelen die de regering al had genomen of in het vooruitzicht stelde als reactie op de zaak-Dutroux. De premier gaf toe dat de sanering van de openbare financiën de voorbije jaren te zeer de politieke agenda had beheerst en er te weinig aandacht naar maatschappelijke problemen was gegaan. Maar, zei hij, 'de omstandigheden dwongen ons daartoe' en gezonde staatsfinanciën zullen ruimte scheppen om 'de kwaliteit van het bestaan' weer op de agenda te zetten en te werken aan meer veiligheid, een moderne justitie, meer werk en minder armoede. 'Zoals het in een democratie hoort', zal de begroting weer een beleidsinstrument in plaats van een doel op zich worden, beloofde de premier.

### C. De begrotingsmaatregelen

In de ontwerpbegroting voor 1997 raamde de regering de inkomsten op 1.466,9 miljard frank, de uitgaven op 1.679,6 miljard frank, het tekort van de schatkistverrichtingen op 11,2 miljard frank en het financieringstekort op 223,9 miljard frank. Om het tekort tot dat bedrag te beperken had zij officieel voor 80 miljard frank maatregelen genomen: 17 miljard in de uitgaven van de federale overheid, 23 miljard in de uitgaven van de sociale zekerheid en 23 miljard aan fiscale, 7 miljard aan parafiscale en 10 miljard aan niet-fiscale ontvangsten. In feite bedroeg de begrotingsinspanning 101 miljard frank, want de regering had de opbrengst van de verlenging van de niet-indexering van de belastingschalen tot eind 1998, de extra accijnsinkomsten als gevolg van een prijsverhoging van tabak, de verkoop van gouden munten en enkele 'meevallers' niet in haar rekening opgenomen.

Volgens de regering zou het totale financieringstekort (rijk, sociale zekerheid, gewesten en gemeenschappen, gemeenten en provincies) 2,9% van het BBP bedragen en dus onder de Maastricht-norm liggen. Minister van Begroting Van Rompuy beklemtoonde dat de voorzichtige macro-economische hypothesen (groei van slechts 2,1% en kortetermijnrente van 4,1%) een bijkomende waarborg boden dat de Maastricht-norm kon worden gehaald. Hij wees er ook op, dat de saneringsmaatregelen structureel waren, waardoor het financieringstekort de volgende jaren steeds verder onder de 3%-grens zou zakken (2,5% in 1998, 2% in 1999 en 1,6% in 2000).

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste begrotingsmaatregelen die het kabinet had genomen.

De *uitgaven van de federale overheid* zouden met 17 miljard frank worden verminderd door onder meer de forfaitaire subsidie aan De Post te vervangen door een vergoeding tegen marktprijs en de pensioenbijdragen van de Staat te verminderen (5,3 miljard), door de subsidies aan de overheidsbedrijven vier- in plaats

van driemaandelijks te storten (5,8 miljard), door de kredieten voor landsverdediging en voor internationale betrekkingen met telkens 1 miljard frank te verlagen, door de subsidie aan het Niras met 1 miljard en de investeringsuitgaven met 700 miljoen te verminderen.

Het leeuwendeel van de vermindering van de *uitgaven in de sociale zekerheid* (23 miljard) kwam van de *gezondheidszorg* (19,6 miljard). Het ging om onder meer de verlaging of verdere blokkering van de prijs van de geneesmiddelen en de herziening van de terugbetalingsregels van magistrale bereidingen (5,2 miljard), het uitstellen van een reeks in het vooruitzicht gestelde initiatieven (3,8 miljard) en de beperking van de indexering van de artsenhonoraria (2,7 miljard). De ziekenhuizen kregen 2,4 miljard minder, onder meer door de versnelde sluiting van ten minste 1.300 bedden, de verhoging van de erkenningsnormen en de beperking van de opnameduur. Door de ziekenhuispatiënt te laten bijdragen in de kostprijs van radiologische onderzoeken, zou de overheid 1,2 miljard frank besparen. Diverse technische maatregelen waren goed voor nog eens 2,8 miljard.

In de sector van de *ziekte-uitkeringen* werd van nieuwe regels voor vergoedingen van samenwonende invaliden en een strengere controle op de arbeidsongeschiktheid een besparing van 1 miljard frank verwacht.

Op de *werkloosheid en de brugpensioenen* hoopte de regering 1,5 miljard frank te besparen. Daarvan zou 1 miljard komen van de afroaming van de helft van de bijdrage van 0,2 procent die de bedrijven betalen voor de tewerkstelling en opleiding van risicogroepen. De werklozen en bruggepensioneerden zouden 500 miljoen moeten inleveren. Voor samenwonende oudere werklozen werd de werkloosheidsvergoeding beperkt tot 50% van het vroegere loon vanaf 55 jaar en 55% vanaf 58 jaar. Tegelijk werd de vergoeding voor samenwonende oudere werklozen tussen 50 en 55 jaar opgetrokken van 42,5 naar 45%. Voor bruggepensioneerden werd de inhouding van 1% voor de RVA verhoogd tot 3%.

Op de *kinderbijslagen* zou een half miljard frank worden bespaard. De leeftijdstoelage voor het eerste (soms ook het enige) kind werd gehalveerd, maar alleen voor kinderen die nog geen leeftijdstoelage kregen, met andere woorden die nog geen 6 jaar waren. De halvering geldt niet voor gezinnen die een gewaarborgde kinderbijslag krijgen en voor gezinnen met een belastbaar inkomen onder de 550.000 frank. Voorts zou de derde en laatste leeftijdstoelage voortaan worden uitgekeerd vanaf de leeftijd van 18 in plaats van 16 jaar.

Door onder meer een herziening van de sterftetabellen kon bij de *werknemerspensioenen* 700 miljoen frank worden bespaard.

De *fiscale ontvangsten* werden met 23,2 miljard frank verhoogd, in hoofdzaak door:

- de invoering van een taks (0,2%) op de levering van effecten aan toonder (4 miljard);
- de invoering van een heffing (0,06%) op spaardeposito's, kapitaal van erkende coöperaties en verzekeringskapitalen (1,2 miljard);
- de verscherping van de strijd tegen de fiscale en parafiscale ontwijing, meer bepaald wat de definitief belaste inkomens, de onderkapitalisatie, de in de tijd gespreide belasting van meerwaarden en de verkrijging van de meerderheid in verlieslatende ondernemingen betreft (5,5 miljard);
- de gelijkschakeling van het stelsel van de verworpen uitgaven in de rechtspersonenbelasting met dat van de vennootschapsbelasting (2,1 miljard);

- de verhoging van het kadastraal inkomen op onroerende goederen die niet als eigen woning worden gebruikt en het belasten van de meerwaarde op onroerend goed (500 miljoen);
- de verhoging van de accijnzen op benzine (tweemaal 1 frank, op 7 oktober resp. 30 december 1996), bier (1 frank op 1 november 1996) en sterke drank (12 frank op 1 oktober 1996) (11,2 miljard).

Bij de *niet-fiscale ontvangsten* (opbrengst 11,7 miljard) werd 7 miljard verwacht van een beter beheer en een valorisatie van staatsgebouwen en -terreinen en 3,1 miljard van de bijdrage die De Post zou betalen in ruil voor de toekomstige integrale dekking van de pensioenen door de Staat.

Om de *parafiscale inkomsten* met 6,7 miljard frank te verhogen, werd een werkgeversbijdrage ingevoerd op bedrijfswagens (4 miljard). Werkgevers (5%) en jobstudenten (2,5%) moeten voortaan een sociale bijdrage betalen op het loon (800 miljoen). Aan de zelfstandigen werd door een verhoging van de sociale bijdrage 1,9 miljard frank gevraagd.

De regering nam daarnaast enkele maatregelen om te voldoen aan het Maastricht-criterium over 'een voldoende verlaging' van de overheidsschuld. Zij haalde 222 miljard frank uit de reserves die de Nationale Bank had aangelegd met de opbrengst van de verkoop van een deel van haar goudvoorraad en besliste voor nog eens 70 miljard frank van haar participaties in overheidsbedrijven (ASLK, Landbouw- en Beroepskrediet,..) te verkopen. Een doelmatiger beheer van de financiële activa van de overheid zou 75 miljard frank opbrengen; meer bepaald zouden gemeenschappen, gewesten en parastatale instellingen worden aangespoord hun kasoverschotten in overheidspapier te beleggen. Door die maatregelen, samen goed voor 367 miljard frank, zou de schuldratio in 1997 dalen tot 127% van het BBP, tegenover nog 137% in 1993.

Ondanks de besparingen vond de regering toch nog ruimte voor wat zij 'positieve maatregelen' noemde. Voor de verlaging van de sociale bijdragen in de sociale sector (ziekenhuizen, gezins- en bejaardenhulp...) trok de regering 1,5 miljard frank uit. Dat geld moest worden gebruikt om bijkomende aanwervingen te doen. De regering sprak van 4.500 jobs.

Het btw-tarief voor snijbloemen werd verlaagd van 21 naar 6%. (kostprijs 2,4 miljard frank). Daarmee kwam een einde aan een slepend meningsverschil tussen de Kamer, waar een meerderheid van parlementsleden al langer een verlaging wilde doorduwen, en minister van Financiën Maystadt, die de verlaging in Europees verband wilde realiseren. De taks op de aandelen van beursgenoteerde ondernemingen werd afgeschaft (600 miljoen frank minderinkomsten), voor wetenschappelijk onderzoek en de industriële luchtvaartprogramma's werd 400 miljoen extra vrijgemaakt, Justitie kreeg 2,5 miljard frank meer en diverse sociale correcties zouden 800 miljoen frank kosten.

#### D. Kamerdebat en swap-operaties

De Kamer van Volksvertegenwoordigers hield op 2 oktober een debat over de Algemene Beleidsverklaring. Als eerste spreker slaagde VLD-voorzitter Herman de Croo erin de aandacht van 'de begroting van de eeuw' af te leiden naar onregelmatigheden bij het beheer van de rijksschuld. De Croo, die citeerde uit brieven van het Rekenhof, onthulde dat de Schatkist van 1989 tot 1992 bij swap-operaties had gespeculeerd tegen Europese munten en dat het daarbij geleden wisselkoersverlies was opgelopen tot 44,3 miljard frank.

De beschuldigingen van De Croo zaaiden verwarring bij de meerderheid. Eerst premier Dehaene en nadien minister van Financiën Maystadt, die in Washington was voor een vergadering van het IMF, bevestigden de swap-operaties (waarbij geld dat in een sterke munt en tegen een lage rente wordt geleend, wordt gebruikt om hoogrentende beleggingen te doen in een zwakke munt), maar zij zeiden dat de swaps tot de monetaire crisis van 1992 een 'courant instrument voor een dynamisch en actief schuldbeheer' waren. Volgens Maystadt zou de Schatkist netto 34 miljard frank verliezen in de hypothese dat alle swap-leningen op dat ogenblik zouden worden terugbetaald. Dat cijfer hield rekening met de 10 miljard frank rentewinst die de Schatkist tot dan toe op de swap-operaties had gemaakt.

Ondanks deze geruststellende verklaringen kon de liberale oppositie er de meerderheid van overtuigen het debat over de beleidsverklaring uit te stellen tot Maystadt, die vervroegd uit Washington terugkeerde, nadere uitleg zou hebben gegeven.

Maystadt werd op 3 oktober eerst ondervraagd in de kamercommissie voor Begroting en Financiën en nadien in de plenaire vergadering. Hij beklemtoonde dat het actieve schuldbeheer 70 miljard frank per jaar opbracht en noemde de arbitrageswaps in dat kader 'marginaal'. Het echte verlies zal pas blijken wanneer de aangegane leningen in de periode 1998-2002 vervallen (in maart 1997 was het potentiële verlies verminderd tot 15 à 18 miljard frank). De minister wees erop, dat de swap-operaties steeds vermeld werden in de jaarverslagen over de staatsschuld en dat hij in juni aan het Rekenhof, op diens suggestie, had toegezegd het parlement van het potentiële verlies op de hoogte te brengen. In de commissie had de eerste voorzitter van het Rekenhof - dat kritiek kreeg omdat het niet eerder het parlement had ingelicht - gezegd dat een ambtenaar van de Schatkist het Rekenhof had gewaarschuwd.

Aan het eind van het debat in de plenaire vergadering stemde de meerderheid een motie van de oppositie weg waarin gevraagd werd het debat over de Algemene Beleidsverklaring verder uit te stellen tot er volledige klaarheid was over de swap-affaire. Meteen daarna begon de eigenlijke bespreking van de beleidsverklaring, die geen nieuwe elementen aan het licht bracht en in de ochtend van 4 oktober werd besloten met de goedkeuring, meerderheid tegen oppositie, van een vertrouwensmotie.

Vóór de stemming zei premier Dehaene nog dat de hervorming van de sociale zekerheid niet voltooid was. In de pensioensector stonden nog de hervorming van de ambtenarenpensioenen (voor 30 april 1997) en de uitbouw van een 'tweede pijler' (extra-legale bedrijfspensioenen) op het programma. In de gezondheidszorg zou het zaak zijn de groei van de uitgaven onder controle te houden, aldus Dehaene.

Het debat over de eigenlijke ontwerpbegroting had in de tweede week van december plaats, maar werd helemaal overschaduwd door de Di Rupo-affaire (zie hoofdstuk V).

#### **IV. Het werkgelegenheids- en het sociaal beleid**

##### **A. De uitvoering van het 'Meerjarenplan' en het 'Toekomstplan' - Geen centraal akkoord**

Parallel met de voorbereiding van de begroting voor 1996 had het kabinet-Dehaene in 1995, bij ontstentenis van een akkoord tussen werkgevers en werkne-

mers, een 'Meerjarenplan voor de Werkgelegenheid' uitgewerkt, waarvoor 7 miljard frank ter beschikking was. Ter uitvoering van het plan nam de regering in 1996 volgende maatregelen:

- deeltijdse loopbaanonderbreking: op 8 maart keurde de ministerraad een besluit goed, dat ook andere vormen dan vol- of halftijdse loopbaanonderbreking mogelijk maakt. Ook bestaansminimumtrekkers kwamen, naast volledig vergoede werklozen, van dan af in aanmerking om een loopbaanonderbreker te vervangen.

- lage-lonenmaatregel: per 1 april 1996 werd de grens van het 'lage loon' waarvoor verlaagde werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid gelden, opgetrokken van 52.800 tot 60.700 frank bruto per maand. De kostprijs daarvan werd geraamd op 4 miljard frank.

- sociale balans: in het kader van de evaluatie van het werkgelegenheidsbeleid worden de ondernemingen verplicht in hun jaarrekening een overzicht te geven van de ontwikkeling van hun personeelsbestand, de federale steun die zij gekregen hebben en de opleidingen die werden gevolgd. Aanvankelijk zou de 'sociale balans' een afzonderlijk, 120 rubrieken tellend verslag zijn, maar na protest van de werkgeversorganisaties tegen de 'administratieve rompslomp' werd het document geïntegreerd in de jaarrekening.

De uitvoering van het 'Toekomstplan voor de Werkgelegenheid' is, als gevolg van meningsverschillen tussen de sociale partners enerzijds en onderling tussen de vakbonden anderzijds, grotendeels het werk geweest van de regering alleen.

Al na de mislukking van het overleg over het 'Toekomstcontract' (zie hoofdstuk I) reageerde het ACV korzelig op de houding van het ABVV. Luc Cortebeek, de topman van de Vlaamse ACV-vleugel, verweet de socialistische bond op 11 mei dat hij 'zijn verantwoordelijkheid niet heeft opgenomen' en 'telkens weer ten prooi valt aan interne verdeeldheid'. Kennelijk als reactie op de media-aandacht voor de gespannen verhoudingen tussen de twee bonden beklemtoonden ACV en ABVV in een gezamenlijk communiqué op 14 mei dat ze in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) en de Nationale Arbeidsraad (NAR) 'verder gezamenlijk zullen opkomen voor hun eisen inzake werkgelegenheid en sociale zekerheid'. Dat weerhield er ACW-voorzitter Theo Rombouts niet van in een Rerum-Novarumrede (15 mei) het ABVV nogmaals terecht te wijzen: 'Klagen en zagen kan iedereen. Het komt er op aan de klaagmuur de rug toe te keren en overeenkomsten af te sluiten'.

Intussen had premier Dehaene, zoals hij in zijn regeringsmededeling van 30 april had beloofd, aan de CRB een advies gevraagd over de loonnorm die hij in de ontwerp-kaderwet over de concurrentiekracht wilde opnemen. Aan de NAR werd om advies gevraagd over de werkgelegenheidsaspecten van dezelfde wet. De gesprekken in beide overlegorganen verliepen moeizaam. De enkele dagen uitstel die ze van de regering kregen bracht de sociale partners niet veel dichterbij elkaar. Op 24 mei brachten de NAR en de CRB weliswaar advies uit, maar het waren geen unanieme adviezen: de ABVV weigerde met de tekst akkoord te gaan. De twee andere bonden, ACV en ACLVB, en de werkgeversorganisaties schaarde zich wel achter de tekst, al waren zij het niet over alles eens geworden. Zo was er geen eensgezindheid over de manier waarop de loonkosten moeten worden berekend en over het doel van de verlaging van de socialezekerheidsbijdragen: de loonhandicap wegwerken, zoals de werkgevers vroegen, of rechtstreekse banen te schepen, zoals de vakbonden wilden. Zoals gezegd (hoofdstuk II) hield de regering in haar ontwerp-kaderwetten ten dele rekening met de niet-unanieme adviezen.

Per 1 juli werd de sociale vennootschap ingevoerd, een nieuwe vennootschapsvorm die het midden houdt tussen de klassieke winstgerichte vennootschappen (nv, bvba) en de vereniging zonder winstoogmerk (vzw). Sociale vennootschappen kunnen marktgerichte activiteiten ontwikkelen, maar moeten daarvoor een beroep doen op 'bijzonder moeilijk te plaatsen werkzoekenden' die ten minste twaalf maanden werkloos zijn en ten hoogste lager secundair onderwijs hebben gevolgd. Zulke vennootschappen genieten gedurende de eerste vier jaar een degressieve vermindering van de sociale bijdragen.

Op 23 juli, aan de vooravond van het begrotingsoverleg, ontving premier Dehaene de sociale partners, niet alleen om naar hun vragen over de regeringsplannen te luisteren, maar ook om hen de opdracht te geven op korte termijn aan te geven waar er kan worden bespaard in de sociale zekerheid en tegen 15 september een advies uit te brengen over de loonnorm voor 1997 en een plan van minister van Economische Zaken Di Rupo voor een arbeidsvriendelijke lastenverlaging, de zogenaamde TBT (tegemeetkoming voor bijkomende tewerkstelling).

De sociale partners stuurden op 6 september een technisch rapport van de CRB naar de regering door, waaruit bleek dat de reële loonkosten in de particuliere sector in 1997 en 1998 met maximum 2,5% mochten stijgen, inclusief de loonschaalverhogingen. In een begeleidende brief wezen vakbonden en werkgevers erop, dat ze van het rapport alleen maar akte hadden genomen. Enkele dagen later noemde de christelijke bond ACV de loonmarge te minimalistisch; voor de werkgeversorganisatie VBO was ze dan weer te ruim.

Informele gesprekken in de 'groep van tien' brachten de standpunten tussen werkgevers en bonden niet dichter bij elkaar, maar ook tussen de twee grote bonden groeide de kloof. Op 26 september, aan het einde van een veeleer matte actiedag van ACV en ABVV tegen het begrotingsbeleid van het kabinet-Dehaene, kwam het tijdens een nieuwe informele ontmoeting van de sociale partners tot een aanvaring tussen ACV-voorzitter Willy Peirens en diens ABVV-collega Michel Nollet, die onder druk van de Waalse vakbondsvleugel, de bediendenbond BBTK en de ambtenarenbond ACOD voor de harde lijn had gekozen. Peirens hield de weigering van de ABVV-top over loonmatiging te onderhandelen.

Nog op 26 september bracht de CRB een gemeenschappelijk advies uit over het TBT-plan van minister Di Rupo. De sociale partners zeiden daarin dat zij, gezien de vele vragen over de TBT, er de voorkeur aan gaven de bestaande tewerkstellingsakkoorden te verlengen.

Op 8 oktober begonnen de sociale partners de 'eerste officiële aftastende gesprekken' over een centraal akkoord voor 1997-1998, over onder meer de loonmatiging waarover ze in de CRB geen gemeenschappelijk advies hadden kunnen formuleren.

Het ABVV besliste op 22 oktober een nationale 24-urenstaking te houden op maandag 28 oktober, om de druk te verhogen op het overleg over een centraal akkoord. Het VBO zei dat de socialistische bond een 'bom' onder het overleg legde. Samen met de andere werkgeversorganisaties NCMV en UCM schortte het zijn deelname aan de onderhandelingen - die op 23 oktober formeel zouden beginnen - op. Het ACV was verbolgen over de eenzijdige beslissing van het ABVV. De christelijke bond riep zijn leden uitdrukkelijk op niet mee te staken. Binnen het ABVV distantieerde de textielcentrale, die vooral in Vlaanderen sterk staat, zich van de stakingsactie.

Het 24-urenstaking van 28 oktober kende een zeer ongelijkmatig verloop. Het openbaar vervoer lag in bijna het hele land stil, in de Waalse industriegebieden



bleven de meeste grote bedrijven dicht, maar in Vlaanderen ondervond de particuliere sector nauwelijks hinder van de stakingsactie. De ABVV-leiding noemde de actie niettemin een 'groot succes'. Berichten over ideologische en communautaire spanningen binnen de bond werden weggewuifd.

Daags nadien zei het VBO bereid te zijn het sociaal overleg voort te zetten op voorwaarde dat er geen nieuwe stakingen kwamen en dat het ABVV met een duidelijk mandaat naar de onderhandelingen zou komen.

Op 31 oktober verstreek de termijn die vakbonden en werknemers, krachtens de kaderwet over de werkgelegenheid en de concurrentiekracht, hadden om een centraal akkoord te sluiten. Premier Dehaene gaf hen tijdens een ontmoeting op 4 november echter een maand respijt. De regering zag daarmee voorlopig af van de bemiddelingsopdracht die in de kaderwet was voorzien.

Tijdens de ontmoeting maakte de premier, vooral ten behoeve van het ABVV, duidelijk dat elke verhoging van de loonkosten, ook als gevolg van arbeidsduurvermindering, binnen de vast te leggen loonnorm valt. Vakbonden en werkgevers spraken af dat zij hun visie op het verdere verloop van de onderhandelingen op papier zouden zetten. De nota's zouden op 5 november, tijdens een avondbijeenkomst, met elkaar worden vergeleken.

In de loop van 5 november speelde het ABVV zijn onderhandelingsnota door aan de kranten, kennelijk met de bedoeling 's anderendaags een goede beurt te maken bij de leden. Het VBO, dat daar lucht van had gekregen, reageerde woedend, te meer daar de socialistische bond in de nota bleef vasthouden aan een eigen, erg ruime interpretatie van de loonnorm en bijkomende eisen over onder meer de verhoging van het minimumloon stelde. Het voor die avond geplande overleg sprong na twee uur af. De werkgeversorganisaties weigerden elk verder gesprek met het ABVV. De christelijke en de liberale bond lieten blijken niet opgezet te zijn met het gedrag van hun socialistische collega's. Het ABVV sprak van een 'georganiseerde hetze' en repliceerde dat de werkgevers, de regering en het ACV sinds 4 november zijn standpunt kenden en de nota bijgevolg geen verrassingen kon bevatten, maar ACV en werkgevers ontkenden dat dan weer. In de perscommentaren werd over het einde van het 'Belgisch overlegmodel' gesproken. Premier Dehaene betreurde dat de onderhandelingen waren afgesprongen. Hij stelde vast dat de sociale partners 'zich blijkbaar steeds moeilijker (kunnen) aanpassen aan wat er in de maatschappij van vandaag moet gebeuren'. Op 7 november verstrakte het ABVV zijn houding in de CRB: het weigerde zijn handtekening te plaatsen onder het definitieve advies over de TBT waarmee het op 26 september had ingestemd.

Volgens de kaderwet op de concurrentiekracht kwam met de mislukking van het overleg de regering aan zet. Zij had officieel tot 30 november, maar wegens de laattijdige publicatie van het betrokken besluit in feite tot 15 december de tijd om te bemiddelen tussen de sociale partners. Als dat niet lukte, kon zij zelf maatregelen nemen inzake de loonmatiging en de werkgelegenheid.

Premier Dehaene en de ministers Di Rupo en Smet begonnen op 13 november bilaterale gesprekken met de sociale partners, op basis waarvan de regering op 22 november een bemiddelingsvoorstel formuleerde. Volgens het kabinet zouden de nominale lonen in 1997-1998 met maximum 6,1% mogen stijgen (inclusief loonindexering en loonschaalverhogingen). De regeringsnota bevatte voorts een reeks formules voor arbeidsherverdeling, lastenverlaging en versoepeling van de arbeidsregels.

Op 23 november ontving premier Dehaene de sociale partners om zijn bemiddelingsvoorstel toe te lichten. De premier zei te hopen dat, ook al was er geen algeheel akkoord mogelijk, zij erin zouden slagen afzonderlijke akkoorden te sluiten over werkgelegenheidsmaatregelen.

De reacties waren gematigd positief; Het VBO leek zijn verzet tegen het cijfer van de loonnorm (6,1%) af te zwakken en te ijveren voor een ruime definitie van de norm. De bonden reageerden gezamenlijk; zij stelden een loonnorm van 6,5% voor, maar het ABVV legde er zich bij neer dat ook de kosten van de arbeidsherverdeling onder de loonnorm vielen.

De Europese Commissie, die België eerder al op de vingers had getikt voor de Maribel-maatregel (zie hoofdstuk I), kwam op 3 december andermaal roet in het eten gooien. Zij liet weten dat de wijzigingen die de regering in juni aan 'Maribel-bis' en 'Maribel-ter' had aangebracht (de uitbreiding van de lastenverlaging tot de hele bewerkende en verwerkende nijverheid, de landbouw en de transportsector), maar die nog niet van kracht waren, niet volstonden en nog altijd concurrentieverstorend waren. Zij dreigde ermee de maatregel te verbieden. De terugvordering van de ten onrechte toegekende lastenverlaging kon de bedrijven meer dan 20 miljard frank kosten.

Het VBO reageerde boos. Het zei dat de schrapping van de Maribel-maatregel de loonkosten in de betrokken sectoren met 2 tot 3% zou verhogen, waardoor de ruimte voor loonsverhogingen in 1997-1998 volledig zou verdwijnen. Minister van Arbeid Miet Smet zei dat in elk geval zou worden gezocht naar een oplossing om de terugvordering te vermijden. In 1997 zou de regering aan de Europese Commissie een nieuw Maribel-voorstel doen.

Op 10 december deelde de regering tijdens een ontmoeting met de werkgeversorganisaties mee, dat zij niet meer rekende op een alomvattend sociaal akkoord. Vier dagen later, op 14 december, slaagden de sociale partners er in de NAR ook niet in afspraken te maken over de verlenging van het lopende centraal akkoord en over een reeks werkgelegenheidsmaatregelen (loopbaanonderbreking, halftijds bruggpensioen,...).

De bal lag daarmee helemaal in het regeringskamp. Al op 17 december keurde de ministerraad vijf besluiten goed die uitvoering gaven aan de kaderwet over de werkgelegenheid en het concurrentievermogen. Zij hadden betrekking op de vaststelling van de loonnorm op 6,1%, de invoering van het halftijds bruggpensioen vanaf 58 (of 55) jaar en de verhoging, vanaf 1998, van de leeftijd van het voltijdse bruggpensioen tot 56 jaar, en het wettelijke recht op loopbaanonderbreking (maximum 3 jaar). Een vierde besluit tekende het kader uit voor sectorale en bedrijfsakkoorden over bijkomende tewerkstelling (via loopbaanonderbreking of halftijds bruggpensioen bovenop het wettelijke systeem, vrijwillige deeltijdse arbeid, collectieve arbeidsduurvermindering, flexibele werkroosters, beperking van overuren, bijkomende vorming), waarvoor de regering een lastenverlaging van 150.000 frank per bijkomende arbeidsplaats in petto had. Het vijfde besluit verlengde enkele delen van het centraal akkoord 1995-1996, onder meer de werkgeversbijdrage voor werkgelegenheid, vorming en kinderopvang. Op te merken valt, dat de regering pas in 1997 zou vastleggen hoe de loonkosten moeten worden berekend. Wel stuurde zij op 17 december een wetsontwerp naar het parlement, dat bepaalt dat nieuwe, belaste winstbewijzen buiten de loonnorm vallen.

Op de laatste kabinetszitting van het jaar keurde de regering nog vier maatregelen voor de selectieve verlaging van de sociale lasten goed: de 'sociale Maribel' van minister Smet (een bijdragevermindering van 13.000 frank per jaar en per



werknemers in de gezondheidssector en de maatschappelijke dienstverlening, die integraal moet worden gebruikt voor bijkomende aanwervingen); de 'tegemotkoming voor bijkomende tewerkstelling' (TBT) van minister Di Rupo (progressieve vermindering van de werkgeversbijdrage naarmate de werkgelegenheid in de onderneming toeneemt); de herstructureringsmaatregel van minister Vande Lanotte (vermindering van de werkgeversbijdrage in bedrijven in moeilijkheden of in herstructurering die omschakelen op de 32-urige werkweek); het 'Plus-twee, plus-drie-plan' van minister Pinxten (bijdragevermindering voor een ondernemers die een tweede of derde werknemer in dienst neemt).

Eind 1996 telde België 459.338 uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, ruim 45.000 minder dan een jaar voordien. De daling was ten dele het gevolg van de opleving van de economie in de tweede jaarhelft, maar vooral van een statistische ingreep. In januari had minister van Arbeid Miet Smet beslist dat werklozen boven de 50 jaar naar het stelsel van de niet-meer-werkzoekenden konden overstappen, zonder het risico te lopen van een schorsing als abnormaal langdurig werkloze. Het aantal oudere werklozen dat ervan ontslagen werd een nieuwe baan te zoeken, steeg daardoor van 70.000 begin 1996 naar 105.000 eind 1996.

## B. *Maatregelen in de socialezekerheidssector*

### *SZ-begroting, artsenhonoraria en geneesmiddelensector*

Op 23 juli, aan de vooravond van het begrotingsoverleg, vroeg premier Dehaene de sociale partners voorstellen te doen om 35 miljard frank te besparen om de uitgaven van de sociale zekerheid (SZ) in 1997 te kunnen beperken tot 1.272 miljard frank. Zoals voor de loonnorm (zie hierboven) liepen de standpunten van de vakbonden en de werkgevers uiteen. Het VBO en het NCMV gingen akkoord met de raming van het Beheerscomité van de SZ en drongen aan op structurele besparingsmaatregelen. Het ABVV en het ACV vonden de raming te somber; volgens de beide bonden zou het tekort 13 tot 14 miljard frank bedragen. De sociale partners slaagden er niet in een gezamenlijk advies uit te brengen, zodat de regering op eigen houtje een pakket besparingsmaatregelen afkondigde (zie hoofdstuk III).

Twee van die maatregelen werden later ingetrokken. Na protest van onder meer de Vereniging van Steden en Gemeenten en van de gewestregeringen besliste de regering op 8 november de rijkstoelage aan de OCMW's van de gemeenten met minder dan 35 bestaansminimumtrekkers toch niet te halveren. Het besluit de ziekenhuizen met minder dan 20 bedden te sluiten of te fuseren, vond na protest uit de sector en van de CVP evenmin doorgang. Op 6 december besliste de ministerraad de beddennorm te vervangen door een ander criterium: de minimale activiteit per dienst, die kleinere ziekenhuizen zou aanzetten tot specialisatie en samenwerking. De Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen kreeg de opdracht tegen medio 1997 de 'activiteitsdrempels' vast te stellen.

Half november werd bekend dat de uitgaven van de ziekteverzekering in 1996 zo'n 22 miljard frank boven de begroting zouden uitkomen. Begin december was het verwachte tekort al opgelopen tot bijna 28 miljard frank (het zou, zo bleek in april 1997, uiteindelijk 23 miljard frank bedragen). Voor 1997 werd, ondanks de aangekondigde besparingsmaatregelen, een deficit van 22 miljard frank verwacht. Minister van Sociale Zaken Magda de Galan trok dat cijfer echter in twijfel en hield het op een tekort van 12 miljard frank.

Om een ontsporing te vermijden, sneed de regering op 20 december nog eens 10 miljard frank uitgaven weg. De ziekenhuizen zouden het met 2 miljard frank minder moeten doen, een bedrag dat werd gecompenseerd door een verhoging van het remgeld voor korte ziekenhuisopnames (1 tot 8 dagen). De verhoging van de heffing op de omzet van de geneesmiddelenindustrie van 3 naar 4% zou 600 miljoen extra opbrengen (die heffing was in 1995 ingevoerd en bedroeg aanvankelijk 2%; zij werd begin augustus 1996 verhoogd naar 3% omdat de prijsverlaging van alle terugbetaalbare geneesmiddelen met 2%, waartoe bij de opmaak van de begroting voor 1996 was besloten, maar 1,2 in plaats van 3 miljard frank zou opbrengen). Het gros van de besparingen (7,3 miljard) zou gebeuren door de erelonen van artsen, tandartsen en kinesitherapeuten vanaf 1 januari 1997 en gedurende ten minste zes maanden te blokkeren of te verminderen. Minister De Galan beklemtoonde dat het 'urgentieplan' nodig was tot op het ogenblik dat de structurele ingrepen vruchten zouden beginnen af te werpen.

De zorgverstrekkers reageerden furieus. De verenigingen van tandartsen en kinesisten riepen hun leden op de tarieven toe te passen die met de ziekenfondsen waren afgesproken. De artsenorganisaties gingen nog een stap verder: zij vroegen hun leden de erelonen voor consult en huisbezoek met 2% te verhogen en de tarieven voor de technische verstrekking niet te verminderen, zoals in de commissie artsen-ziekenfondsen was voorgesteld. Minister De Galan dreigde ermee zelf erelonen en tarieven op te leggen als de tariefzekerheid voor de patiënten in gevaar zou komen. Het conflict duurde bij de jaarwisseling nog voort.

De Galan lag over haar besparingsvoorstellen in de geneesmiddelensector ook met de apothekers en ziekenfondsen overhoop. Op het begrotingsconclaf had de regering beslist enkele verouderde specialiteiten niet meer terug te betalen, de prijs te verminderen van geneesmiddelen die al 15 jaar op de markt zijn en de terugbetaling van magistrale bereidingen te schrappen. De apothekers, daarin gesteund door de ziekenfondsen, noemden die laatste maatregel asociaal, omdat magistrale bereidingen driemaal minder zouden kosten dan specialiteiten. De regering haalde bakzeil. Op 25 oktober besliste zij enkel de terugbetaling voor 'verouderde' apothekersbereidingen te schrappen.

### *Pensioenhervorming*

De Belgische overheid lag al enige tijd met de Europese Commissie overhoop over de toepassing van de EU-richtlijnen in haar pensioenwetgeving. Volgens die richtlijnen is een verschillende pensioenberekening slechts toegestaan als ook de pensioenleeftijd verschillend is. De wet van 20 juli 1990 bepaalde dat mannen en vrouwen tussen hun 60ste en hun 65ste met pensioen konden gaan. Om een volledig pensioen te kunnen trekken, moesten mannen echter 45 jaar hebben gewerkt en vrouwen maar 40. Enkele arbeidsrechtbanken hadden die regeling discriminerend genoemd.

Op 16 februari keurde de regering een 'interpretatief' wetsontwerp goed dat nog meer klachten van mannen zou moeten voorkomen. De wet van 19 juni 1996 'tot interpretatie van de wet van 20 juli 1990' (*Belgisch Staatsblad 20 juli 1996*) bepaalde dat het rustpensioen dat mannen kregen die vóór hun 65ste met pensioen gingen, een vervangingsinkomen voor 'arbeidsongeschiktheid wegens ouderdom' was. Het kabinet gaf toe dat dit een tijdelijke oplossing was, in afwachting van een grondiger hervorming van de pensioenwetgeving.

Half maart dreigde de Europese Commissie ermee een dwangsom op te leggen aan de Belgische Staat als de overheid niet op korte termijn een einde zou

maken aan een andere discriminatie, dit keer van vrouwen in de brugpensioenregeling. Terwijl mannen tot hun 65ste een brugpensioen kunnen genieten, zijn vrouwen verplicht op hun 60ste over te stappen naar het minder voordelige rustpensioen. De regering liet aan de Commissie weten dat zij, eveneens in afwachting van een grondiger pensioenhervorming, aan de sociale partners zou vragen de cao over het brugpensioen aan te passen, zodat vrouwen na hun 60ste een 'kwart-brugpensioen' zouden kunnen krijgen. De Commissie nam genoegen met dat antwoord.

De grondige pensioenhervorming stond, zoals eerder vermeld, op de agenda van het Hertoginnedal-conclaf over de begroting-1997. De regering besliste daar de pensioenleeftijd voor vrouwen geleidelijk op te trekken tot 65 jaar. De maatregel geldt alleen voor wie vanaf 1997 met pensioen gaat.

In het stelsel van de werknemerspensioenen zal vanaf 1997 de pensioenleeftijd voor vrouwen om de drie jaar met telkens één jaar worden verhoogd, om in 2009 uit te komen op 65 jaar. De zogenaamde pensioenbreuk volgt dezelfde beweging; dat wil zeggen dat de pensioenberekening vanaf 1997 in 41sten (in plaats van 40sten) gebeurt, vanaf 2000 in 42sten en zo verder, tot ze vanaf 2009 in 45sten gebeurt, zoals voor de mannen. De leeftijdsgrens waaronder vrouwen kunnen terugvallen op andere socialezekerheidsuitkeringen wordt in hetzelfde tempo opgetrokken.

Om de gevolgen van de hervorming te milderen, werd de toegang tot het minimumpensioen versoepeld. Wie ten minste 15 jaar gewerkt heeft als werknemer (ook deeltijds), krijgt per loopbaanjaar een minimumpensioenrecht. De berekening gebeurt op basis van het minimummaandloon, maar de maandelijkse uitkering kan nooit boven de 35.000 frank uitstijgen. De flexibele pensioenleeftijd blijft bestaan: zowel mannen als vrouwen kunnen vrij kiezen wanneer ze, tussen hun 60ste en 65ste, met pensioen gaan, op voorwaarde dat ze een minimale loopbaan kunnen voorleggen. Die bedraagt voor 1997 twintig jaar, maar wordt nadien over een periode van negen jaar verhoogd tot 35 jaar. Vanaf 60 jaar bestaat de mogelijkheid met halftijds brugpensioen te gaan.

Om de pensioenuitgaven af te remmen, werd beslist de herwaarderingscoëfficiënt (voor de lonen van vóór 1974) te verminderen, met 0,004 per jaar, zodat de coëfficiënt tegen 2005 volledig zal zijn uitgedoofd. De loongrens voor de pensioenberekening werd gekoppeld aan de loonnorm. Voor de welvaarts koppeling kan de regering bij koninklijk besluit selectieve verhogingen toekennen.

De hervorming zou in het werknemersstelsel tegen 2005 een brutobesparing van 20 miljard frank opleveren. Het netto-effect zou echter kleiner zijn omdat de uitgaven in andere SZ-sectoren zullen stijgen door de latere pensionering van vrouwen.

In het pensioenstelsel voor zelfstandigen worden de loopbaanvoorwaarden voor mannen en vrouwen op dezelfde manier gelijkgeschakeld. Als compensatie worden er extra loopbaan jaren toegekend aan wie minstens 15 jaar in het stelsel zit. Tijdens de overgangperiode krijgen vrouwelijke zelfstandigen met minstens een tweederde loopbaan een pensioentoeslag van 5.000 frank per jaar.

De bijdragebreuk voor de berekening van het proportioneel pensioen (voor loopbaan jaren vanaf 1984 wordt de pensioenuitkering berekend op basis van de bedrijfsinkomsten) gaat omlaag, zodat de uitkering meer in lijn komt met de bijdrage die zelfstandigen voor hun pensioen betalen.

Ten slotte krijgen ook zelfstandigen de mogelijkheid vanaf 60 halftijds met pensioen te gaan.

Aan de ambtenarenpensioenen werd voorlopig niet geraakt. De regering stelde een hervorming in het vooruitzicht vóór 30 april 1997, de datum waarop de bijzondere machten van de sociale kaderwet verstrijken.

### *Nachtarbeid*

De Kamer keurde op 19 december een wetsontwerp goed dat een einde maakt aan een andere vorm van discriminatie tussen mannen en vrouwen, waarvoor de Belgische Staat al herhaaldelijk door de Europese Commissie op het matje was geroepen. Een wet uit 1971 legde een principieel verbod op nachtarbeid op, maar bevatte een reeks uitzonderingen voor mannen. Voor vrouwen waren uitzonderingen alleen mogelijk na overleg in de sector. De Europese Commissie zag daar een discriminatie in. De regering zocht sinds 1992 een uitweg, maar ingevolge meningsverschillen tussen vakbonden en werkgevers bleef een oplossing uit. Zij besliste (15 februari) daarom zelf een wetsontwerp bij de Kamer in te dienen. Volgens de wet van 17 februari 1997 betreffende de nachtarbeid (*Belgisch Staatsblad 8 april 1997*) blijft nachtarbeid in principe verboden, maar zijn 'wanneer de aard van het werk dit rechtvaardigt' zowel voor mannen als voor vrouwen uitzonderingen mogelijk. Het gaat om werk in onder meer ziekenhuizen, apotheken, horeca, theaters en bioscopen, dagbladondernemingen en reisbureaus.

### *Sociale identiteitskaart*

Om de administratieve regels van de sociale zekerheid te vereenvoudigen en de strijd tegen de sociale fraude te verbeteren, besliste de regering een sociale identiteitskaart in te voeren. Het ontwerpbesluit daarover werd, na een gunstig advies van de NAR, op 8 november goedgekeurd. De kaart vormt het bewijs van inschrijving in de sociale zekerheid. De verspreiding ervan zou in de tweede helft van 1997 beginnen.

### *Beperking aantal artsen*

De wet van 29 april 1996 'houdende sociale bepalingen' (*Belgisch Staatsblad 30 april 1996, tweede uitgave*) machtigde de regering om bij koninklijk besluit en op advies van de bij dezelfde wet opgerichte Planningscommissie Medisch Aanbod het aantal beginnende artsen dat een erkenning krijgt vanaf het jaar 2004 te beperken, zowel voor het hele land als per gemeenschap afzonderlijk. De maatregel kan worden opgeschort als blijkt dat een gemeenschap door maatregelen om het aanbod te beheersen, de behoefte aan nieuwe artsen die door de Planningscommissie wordt vastgesteld, niet overschrijdt. De wet van 29 april 1996 machtigde de regering ook bij koninklijk besluit regels uit te vaardigen over het einde van de erkenning als arts, met ander woorden over de pensionering van artsen.

De Planningscommissie stelde begin december voor het aantal beginnende artsen in 2004 te beperken tot 700; in 2005 zouden er 650 mogen beginnen, in 2006 nog maar 600. Van het contingent zou 60% naar de Vlaamse en 40% naar de Franse Gemeenschap. De Vlaamse minister van Onderwijs, Luc van den Bossche, en de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) verzetten zich tegen de 60/40-verdeling, maar de federale regering zou die begin 1997 toch in een besluit goedkeuren.

Om de instroom van studenten geneeskunde (en tandheelkunde) te beperken, voerde de Vlaamse Gemeenschap bij decreet een toelatingsproef in, die voor

het eerst zou worden afgenomen aan het begin van het academiejaar 1997-1998. De Franse Gemeenschap besliste de selectie te doen aan het einde van de eerste cyclus: alleen studenten die na de drie kandidaturen een gunstig advies zouden krijgen van een commissie, zouden tot de derde cyclus, die van de specialisatie, worden toegelaten.

Inzake de pensionering van artsen was minister van Volksgezondheid Marcel Colla van plan om vanaf het jaar 2005 prestaties van artsen van 67 jaar en ouder niet meer terug te betalen. Het voornemen lokte protest uit van de artsensyndicaten. Overleg met de artsen resulteerde op 27 november in een compromis: naar analogie met de zelfstandigen, zouden artsen na hun 67ste nog een 'minimale arbeid' kunnen presteren. Artsen die in een groepspraktijk werken, stagemeesters en artsen die samenwerken met een jonge collega zouden niet onder de leeftijdsgrenmaatregel vallen. De Planningscommissie zou bepalen wanneer de regeling ingaat.

## V. De 'affaires' en het justitiebeleid

*De dramatische afloop van de ontvoering van enkele kinderen en nieuwe ontwikkelingen in het onderzoek naar de moord op minister van Staat André Cools veroorzaakten vanaf half augustus grote beroering in de publieke opinie en drukten hun stempel op het politieke leven. De 'affaire-Di Rupo' deed het wantrouwen in de politiek en in de instellingen nog toenemen. In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de ontwikkelingen in de zaken-Dutroux en -Cools (A) en de politieke reacties daarop, onder meer het zogenaamde Sinterklaasconclaaf, (B) behandeld. Vervolgens komen de zaak-Di Rupo en haar politieke gevolgen (C) en enkele andere 'affaires' (D) aan bod.*

### A. De zaken-Dutroux en -Cools

Op 9 augustus werd in Bertrix de 14-jarige Laetitia Delhez ontvoerd. Aan de hand van enkele getuigenissen hield het gerecht van Neufchâteau op 13 augustus Marc Dutroux, zijn vrouw Michèle Martin en Michel Lelièvre aan. Twee dagen later werden op aanwijzen van Dutroux in diens woning in Marcinelle Laetitia Delhez en de 12-jarige Sabine Dardenne, die op 28 mei in Kain was verdwenen, levend teruggevonden. Op 17 augustus werden in de tuin van een andere woning van Dutroux, in Sars-la-Buissière, de lichamen gevonden van Julie Lejeune en Mélissa Russo, twee 8-jarige meisjes die op 24 juni 1995 in Grâce-Hollogne waren ontvoerd. Op dezelfde plek lag ook Bernard Weinstein begraven, een medeplichtige die door Dutroux was vermoord. Dutroux gaf ook de ontvoering toe, op 22 augustus 1995 in Oostende, van de Limburgse tieners An Marchal en Eefje Lambrecks. Hij liet uitschijnen dat zij nog in leven waren en in Oost-Europa in het prostitutiemilieu waren terechtgekomen.

Het nieuws dat Dutroux al in 1985 en 1986 was aangehouden voor onder meer verkrachting en op 26 april 1989 in beroep tot 13 jaar en 6 maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens opsluiting en verkrachting van meisjes, maar op 6 april 1992 vervroegd was vrijgelaten, en berichten over zijn bezittingen (zeven huizen) en het royale ziektegeld (80.000 frank per maand) dat hij en zijn vrouw kregen, verwekten in de publieke opinie grote verontwaardiging, die ruime aandacht kreeg in en tevens gevoed werd door de media die zeer uitvoerig en erg emotioneel over de gebeurtenissen berichtten. De ouders Lejeune en Russo haalden scherp uit naar het gerecht van Luik, dat ze verweten de verdwijning van hun

kinderen niet ernstig te hebben onderzocht. Voor de vervroegde vrijlating van Dutroux werd de toenmalige minister van Justitie, Melchior Wathelet, verantwoordelijk gesteld. Wathelet zei dat Dutroux in het kader van een collectieve gratie drie keer zes maanden strafvermindering had gekregen, de helft van zijn straf had uitgezeten en aan de overige voorwaarden voldeed om, ondanks twee negatieve (naast vier positieve) adviezen, krachtens de wet-Lejeune vervroegd in vrijheid te worden gesteld. De gezamenlijke begrafenis van Julie en Mélissa (22 augustus) groeide uit tot een indrukwekkende plechtigheid, die rechtstreeks op tv werd uitgezonden.

Intussen waren nog meer verdachten aangehouden, onder anderen Michel Dia-kostravrianos en de Brusselse 'vastgoedmakelaar' Michel Nihoul die als het brein van de bende werd beschouwd. Het onderzoek bracht ook een autozwendel aan het licht, waarin naast Dutroux de hoofdinspecteur van de gerechtelijke politie van Charleroi, Georges Zicot, betrokken was. Zicot, van wie vermoed werd dat hij Dutroux beschermde, werd op 25 augustus aangehouden. Hij bracht Philippe Demanet in opspraak, de zoon van procureur-generaal Georges Demanet van Bergen, die om die reden begin septemer drie maanden buitengewoon verlof vroeg en kreeg.

Met man en macht werden de diverse verblijfplaatsen van Dutroux doorzocht. Op diens aangeven werden op 3 september in Jumet de lijken van An Marchal en Eefje Lambrecks gevonden. Ook hun (afzonderlijke) begrafenis (7 september) trok duizenden belangstellenden en werd op tv uitgezonden. De kritiek op gerecht en rijkswacht die er, ondanks onder meer schaduwing van en huiszoekingen bij Dutroux, niet in geslaagd waren de ontvoerde meisjes terug te vinden, zwol nog aan.

Op 14 oktober diende het Hof van Cassatie zich uit te spreken over het verzoek van de verdediging van Dutroux onderzoeksrechter Jean-Marc Connerotte van Neufchâteau van het onderzoek af te halen omdat hij blijk zou hebben gegeven van partijdigheid door zijn aanwezigheid op een spaghetti-feestje voor de vrijlating van Sabine en Laetitia (21 september), waar hij een vulpen cadeau had gekregen. In haar advies van 9 oktober zei procureur-generaal Eliane Liekendael dat de wet geen andere mogelijkheid liet dan Connerotte van het onderzoek te ontlasten. Verschillende kranten maakten daarop duidelijk dat de publieke opinie de 'afzetting' van Connerotte niet zou aanvaarden. Ook politici waarschuwden voor een 'wereldvreemd' arrest dat, volgens SP-voorzitter Louis Tobback, tot een volksoptand zou kunnen leiden. Premier Dehaene meende dat het Hof van Cassatie een 'creatieve' oplossing kon bedenken. Connerotte zelf riep op 11 oktober, in een opmerkelijk opsporingsbericht, 'alle personen ooit slachtoffer van pedofilie, getuigen en begeleiders van slachtoffers' op informatie te verstrekken over pedofiele daders of organisaties. De oproep gaf voedsel aan geruchten dat het gerecht in Neufchâteau nog andere pedofiliënnetwerken dan dat van Dutroux op het spoor was.

In zijn arrest van 14 oktober besliste het Hof van Cassatie het onderzoek-Dutroux aan Connerotte te onttrekken, op grond van de overweging dat 'de onderzoeksrechter die door een partij op haar kosten is ontvangen of van haar geschenken heeft aangenomen en aldus zijn sympathie voor die partij heeft geuit, in de onmogelijkheid (verkeert) haar zaak te behandelen zonder bij de andere partijen en bij derden verdenking te wekken over zijn geschiktheid om zijn opdracht op een objectieve en onpartijdige wijze te vervullen'. Het arrest lokte verontwaardigde reacties uit, zowel bij de ouders van de ontvoerde meisjes als bij de politieke partijen, de pers en de publieke opinie, die vonden dat het de wet te



strikt interpreteerde. Hoewel het Hof de in dergelijke zaken ongebruikelijke beslissing nam het onderzoek in Neufchâteau te houden, zagen velen in het arrest een poging het onderzoek te dwarsbomen om hooggeplaatste personen te beschermen, van wie vermoed werd dat zij tot het pedofilienetwerk rond Dutroux en Nihoul behoorden

Van 15 oktober af werd op tientallen plaatsen in het land tegen het 'spaghetti-arrest' betoogd, in hoofdzaak door scholieren. In diverse bedrijven werd het werk enige tijd neergelegd. Het protest culmineerde in de 'Witte Mars' van 20 oktober in Brussel. Een al langer door enkele ouders van verdwenen kinderen geplande optocht 'voor de bescherming van alle kinderen' groeide uit tot de grootste naoorlogse manifestatie waaraan 250.000 tot 300.000 mensen deelnamen.

Op 11 december verwierp het Hof van Cassatie het verzet dat enkele ouders tegen het 'spaghetti-arrest' hadden aangetekend.

Het onderzoek zelf vorderde intussen maar moeizaam. Vanaf 13 december werd er opnieuw gegraven op een voormalig mijnterrein in Jumet, maar bij de jaarwisseling had dat nog niets opgeleverd. Vlak vóór Kerstmis raakte bekend dat er een onderzoek liep naar banden tussen de bende-Dutroux en de satanische sekte Abrasax. In de pers werd ook melding gemaakt van getuigenissen over drie netwerken van kindermisbruikers, die tot in de jaren vijftig zouden teruggaan maar geen uitstaans zouden hebben met de zaak-Dutroux. Michel Nihoul werd op 30 december tot drie jaar celstraf veroordeeld wegens oplichting van de organisatie SOS-Sahel. Dat vonnis stond los van de zaak-Dutroux.

In de emotionele sfeer van verdriet en verontwaardiging over de tragische afloop van de ontvoering van Julie Lejeune, Mélissa Russo, An Marchal en Eefje Lambrechts, werd op 6 september bekend dat het vastgelopen onderzoek naar de moord (18 juli 1991) op minister van Staat André Cools (PS) een nieuwe wending had genomen met de aanhouding van Richard Taxquet, Carlo Todarello, Simon Solazzo en Domenico Castellino.

Taxquet was een gewezen kabinetsmedewerker van oud-minister Alain van der Biest (PS), die al in juni 1992, tijdens een onderzoek naar een diefstal van waardepapieren, door onderzoeksrechter Connerotte van Neufchâteau beschuldigd was van de moord op Cools, nadat Todarello had verklaard dat Taxquet en Van der Biest de opdracht hadden gegeven de PS-topman uit de weg te ruimen (Todarello heeft die verklaring later ingetrokken. Intussen was duidelijk geworden dat de zaak van de waardepapieren niets met de moord op Cools te maken had). Taxquet was vrijgelaten nadat het onderzoek naar de diefstal op last van het Hof van Cassatie in juni 1994 bij Connerotte was weggehaald en in handen was gegeven van de Luikse onderzoekscel-Cools, die de zaak in april 1996 zonder gevolg had geklasseerd. Dat het gerecht van Luik Taxquet opnieuw had gearresteerd, verstevigde in de publieke opinie het prestige dat Connerotte in de zaak-Dutroux had verworven. Toen de onderzoeksrechter in oktober van de zaak-Dutroux zou worden afgehaald, spraken sommigen de vrees uit dat de zaak-Dutroux, net als indertijd met de zaak-Cools zou zijn gebeurd, niet 'tot op het bot' zou mogen worden onderzocht en in 'de doofpot' zou belanden.

Op 7 september werd ook Van der Biest aangehouden en 's anderendaags in staat van beschuldiging gesteld voor de moord op Cools. Kort nadien ging ook zijn gewezen chauffeur, Pino Di Mauro, achter de tralies.

De aanhoudingen kwamen er nadat een anonieme getuige het gerecht van Luik gedetailleerde informatie had gegeven over de beraming en de uitvoering van de

moord. Castellino bekende dat hij twee Tunesische huurmoordenaars uit Italië naar Luik had gebracht. De twee werden begin oktober in Tunesië opgepakt. Zij bekenden de moord te hebben gepleegd, maar zeiden niet te hebben geweten dat het slachtoffer Cools was.

In de brief van de anonieme getuige zou, aldus persberichten van 13 september, ook de naam van oud-minister Guy Mathot en een derde politicus staan. Mathot ontkende zijn betrokkenheid; het gerecht liet hem ongemeoid.

### B. *Politieke reacties en maatregelen*

De zaak-Dutroux en, in mindere mate, de zaak-Cools lieten de politieke wereld niet onberoerd. Minister van Justitie Stefaan de Clerck gaf op een persconferentie (19 augustus) toe, dat het gerecht in het dossier-Lejeune-Russo gefaald had en dat de begeleiding van Dutroux na diens vervroegde vrijlating formeel in orde was, maar inhoudelijk te wensen overliet. De Clerck stelde een wijziging van de wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling in het vooruitzicht en wees op het belang van enkele recente maatregelen ter bestrijding van de seksuele criminaliteit. Hij gaf procureur-generaal Anne Thily van Luik de opdracht verslag uit te brengen over de manier waarop het onderzoek was gevoerd.

De Clerck woonde, samen met minister van Ambtenarenzaken André Flahaut, op 22 augustus de uitvaart van Julie en Mélissa bij. Het gezin Russo had zich verzet tegen de aanwezigheid van een vertegenwoordiger van de koninklijke familie, omdat die indertijd geen gevolg zou hebben gegeven aan klachten over het onderzoek naar de verdwenen kinderen. Her en der was kritiek te horen op het feit dat premier Dehaene in die bewogen dagen zijn vakantie op Sicilië niet had onderbroken. Volgens onbevestigde berichten zou de premier de koning en de koningin afgeraden hebben vanuit hun Frans vakantieverblijf voortijdig naar Brussel terug te keren.

Nog op 22 augustus werd minister De Clerck in de kamercommissie voor Justitie over de kwestie geïnterpelleerd. Hij bevestigde het bestaan van rijkswacht-rapporten over ontvoeringsplannen van Dutroux (waarvan het gerecht van Luik zei dat het daar niet van op de hoogte was geweest) en kondigde een onderzoek aan naar de rol van de rijkswacht en de parketten van Luik en Charleroi.

Op haar eerste bijeenkomst na het zomerreces (30 augustus) kondigde de regering maatregelen aan om seksuele delinquentie harder aan te pakken, meer bepaald de oprichting van een penitentiair centrum voor de begeleiding en de behandeling van seksuele delinquenten en de doorlichting van de begeleidingsdossiers van de seksuele delinquenten die uit de gevangenis ontslagen zijn. De regering bevestigde dat zij de wet-Lejeune zou herzien: de beslissing over de voorwaardelijke invrijheidstelling zou worden onttrokken aan de minister van Justitie en worden toevertrouwd aan strafuitvoeringskamers. Zij stelde diverse andere maatregelen in het vooruitzicht, onder meer de externe controle op het gerechtelijk apparaat en de verbetering van de slachtofferhulp. Premier Dehaene las na de kabinetsvergadering een mededeling voor, waarin hij onder meer zei dat het gerecht 'op geen enkele manier mag worden gehinderd in het onderzoek' en dat eventuele fouten in het onderzoek naar de verdwijning van Julie Lejeune en Mélissa Russo zouden worden gestraft.

Begin september ontvingen koning Albert II en koningin Paola de ouders van Julie, Mélissa, An en Eefje en van andere vermiste kinderen. De koning overhandigde op 10 september aan minister De Clerck een lijst met opmerkingen en vra-



gen over de verdwijningen. Het Paleis maakte dat zelf bekend in een mededeling, waarin de koning vroeg dat er volledige klaarheid zou komen 'over dit drama, zijn oorsprong en zijn vertakkingen' en opkwam voor een menselijker en efficiënter werking van het gerecht. De ongewone initiatieven van de koning werden gezien als een antwoord op de kritiek dat de regering, inzonderheid premier Dehaene, te afstandelijk op de gebeurtenissen had gereageerd. De oppositiepartijen verbaasden zich over de koninklijke mededeling, die 'een gevaarlijk precedent' werd genoemd. De VU verdacht er het vorstenhuis van 'populariteit te willen verwerven op basis van de miserie van mensen en de zware ontgoochelingen van de burger in de instellingen van dit land'. Staatsrechtsdeskundigen zeiden dat het initiatief volkomen grondwettelijk was, maar zij noemden het wel ongebruikelijk - en sommigen zelfs ongepast - dat de koning mededelingen doet over een gesprek met een minister.

Op 19 september kwam de Kamer van Volksvertegenwoordigers vervroegd uit vakantie terug om, naar aanleiding van de zaken-Dutroux en -Cools, te debatteren over de werking van het gerecht. Eerste minister Dehaene erkende dat beide affaires het vertrouwen van de bevolking in de instellingen hebben ondermijnd. Hij herinnerde eraan, dat de regering voordien al enkele belangrijke initiatieven voor de modernisering van het gerecht had genomen, maar hij gaf toe dat die, door een overbeklemtone van het sociaal-economisch beleid, te weinig aandacht hadden gekregen. De premier beloofde werk te maken van de depolitisering van en de externe controle op het gerecht.

Tijdens het debat zei minister De Clerck dat uit het eerste rapport van procureur-generaal Thily (Luik) bleek, dat de rijkswacht van Luik vitale informatie over Marc Dutroux had achtergehouden en daarmee het onderzoek naar de verdwijning van Julie Lejeune en Mélissa Russo had geschaad. Het voorlopige rapport van procureur-generaal Jacques Velu van het Hof van Cassatie over het parket van Charleroi zou volgens de minister gematigder zijn.

Die verklaringen en perslekken uit de rapporten over het onderzoek naar de verdwijning van kinderen, waaruit bleek dat cruciale informatie van de rijkswacht het gerecht niet had bereikt of niet door het gerecht was gebruikt, gaven aanleiding tot wederzijdse beschuldigingen tussen rijkswacht en gerechtelijke politie en deden de al langer smeuulende 'politieoorlog' over de taak van de verschillende korpsen hoog oplaaieren. De vlammen sloegen zelfs even over naar de regering, toen minister van Binnenlandse Zaken Johan vande Lanotte (SP), de voogdijminister van de rijkswacht, het rapport-Thily eenzijdig noemde en, net als zijn voorganger, SP-voorzitter Louis Tobback, de rijkswacht in bescherming nam. De Clerck en Vande Lanotte hadden op 25 september een gesprek met de chefs van de verschillende politiediensten, de deken van de procureurs-generaal en nationaal magistraat Van Doren. Zij beloofden het klimaat sereen te houden en zich van publieke verklaringen te onthouden tot de resultaten van 'het onderzoek naar het onderzoek' bekend zouden zijn.

Aanvankelijk was het de bedoeling de rapporten van de procureurs-generaal Thily, Velu, Liekendael en Schins, van rijkswachtgeneraal Deridder en van het Vast comité voor toezicht op de politiediensten (Comité P) in de kamercommissie voor Justitie te bespreken, maar op voorstel van de liberale oppositie richtte de Kamer op 17 oktober een parlementaire onderzoekscommissie op 'belast met het onderzoek naar de wijze waarop het onderzoek door politie en gerecht werd gevoerd in de zaak-Dutroux-Nihoul en consorten'. De commissie kreeg drie maanden de tijd om haar rapport op te stellen. Een week later besliste de Kamer ook een bijzondere commissie op te richten om te onderzoeken wat er is fout gelo-

pen in het onderzoek in de zaak-Cools. De commissie zou haar werkzaamheden echter pas beginnen nadat een van de twee andere onderzoekscommissies, die over de zaak-Dutroux en die over de Bende van Nijvel, hun eindverslag zouden hebben ingediend.

Twee dagen voor de 'Witte Mars', op 18 oktober, had op het Paleis in Brussel een rondetafelconferentie plaats over verdwenen en vermoorde kinderen, waaraan ouders van slachtoffers, deskundigen en beleidslieden, onder wie minister De Clerck, deelnamen. Koning Albert eiste daar nogmaals dat er 'binnen een redelijke termijn' volledige klaarheid zou komen. Hij zei dat er in het onderzoek naar de vermiste kinderen 'gefaald werd, dat talrijke vergissingen begaan werden en dat, in de contacten met de families van slachtoffers, weinig menselijkheid aan de dag gelegd werd'. Hij riep op de 'Witte Mars' te houden 'in een opbouwende geest en met eerbiediging van onze democratische instellingen'. Diezelfde dag noemde premier Dehaene de manifestatie 'een bijkomende aanmoediging' voor de regering, het parlement en de rechterlijke macht 'om in respect voor elkaars taken en elkaars beslissingen de problemen aan te pakken'. Hij maakte ook bekend dat de ministerraad een wetsontwerp had goedgekeurd om in het gerechtelijk arrondissement Neufchâteau een derde onderzoeksrechter aan te stellen.

Op zondag 20 oktober, aan het eind van de 'Witte Mars', ontving premier Dehaene de ouders en familieleden van de verdwenen of vermoorde kinderen. Hij zei dat het onderzoek ongehinderd zou worden voortgezet en stelde de oprichting in het vooruitzicht van een onafhankelijk Nationaal centrum voor vermiste kinderen, naar het voorbeeld van het Amerikaanse Missing Children-centrum (dat premier Dehaene eind november zou bezoeken). De premier kondigde ook aan dat de ministerraad de vrijdag daarop een wijziging van artikel 151 van de grondwet zou bespreken om de bevorderingen in de magistratuur te depolitiseren. Hij kreeg daar op 21 oktober de steun voor van de meerderheidspartijen en van verschillende oppositiepartijen.

Twee dagen later, op 23 oktober, meldde *De Standaard* dat er onder de 'traditionele' partijen een politiek akkoord was gesloten over de benoeming van zes staatsraden. Minister van Binnenlandse Zaken Vande Lanotte verdedigde de partijpolitieke verdeling van de ambten omdat de hoogste rechtscolleges (Raad van State, Hof van Cassatie en Arbitragehof) uitspraken doen over fundamentele rechtsbeginselen die politieke keuzes inhouden. Het bericht en de uitspraken van Vande Lanotte lokten negatieve reacties uit bij de VU, Agaley en VLD-senator Guy Verhofstadt, maar ook bij de CVP die van een 'verkeerd signaal' sprak. Voorzitter Marc van Peel deed een oproep alle politieke benoemingen op te schorten en zich tijdens een 'bezinningsperiode' te beraden over een nieuwe procedure. Premier Dehaene ontkende 's anderendaags in de Kamer het bestaan van een politiek akkoord, maar hij stemde ermee in een 'bezinningsperiode' in te lassen en een nieuwe regeling te zoeken voor benoemingen bij de Raad van State. Nog op 24 oktober stelde de Senaat de voordracht uit van Marc Bossuyt tot rechter bij het Arbitragehof. Dat Bossuyt, die lid is van het VLD-partijbureau, de in september overleden Louis Paul baron Suetens zou opvolgen, die als christen-democraat bekend stond, was eveneens het gevolg van een afspraak onder de traditionele partijen de twaalf mandaten bij het Arbitragehof volgens het systeem-D'Hondt te verdelen.

De ministerraad raakte het op 25 oktober eens over de krachtlijnen van de herziening van grondwetsartikel 151, dat de provincieraden en de Brusselse Gewest-

raad het recht geeft kandidaten voor te dragen voor de benoeming van de raadsheren in de hoven van beroep en de voorzitters en ondervoorzitters van de rechtbanken van eerste aanleg, en de Kamer en de Senaat een voordrachtrecht toekent voor de benoeming van de raadsheren in het Hof van Cassatie. Dat voordrachtrecht zou vervallen. Er zou bij wet een objectieve procedure voor bevorderingen worden ingevoerd, waarbij ook niet-magistraten worden betrokken. Een op te richten Hoge Raad voor Justitie, die uit magistraten en niet-magistraten zou bestaan, zou een rol kunnen spelen bij de bevorderingen en bij de controle op het gerecht. In de grondwet zou, ten slotte, het principe van het tijdelijk voorzitterschap van een rechtbank worden opgenomen. Omdat voor de wijziging van een grondwetsartikel een tweederde meerderheid vereist is, voerde premier Dehaene met de 'democratische oppositiepartijen' gesprekken om na te gaan of rond die beginselen een tweederde meerderheid kon worden verzameld. Op 5 november diende de regering een ontwerp tot wijziging van grondwetsartikel 151 in, dat de eerder goedgekeurde principes bevatte. Aan het begin van de bespreking ervan in de kamercommissie voor de Grondwetsherziening beloofde de premier dat parallel met de herziening van het grondwetsartikel een uitvoeringswet zou worden goedgekeurd. Hij kwam daarmee tegemoet aan de vrees van de oppositie dat zij, na de grondwetswijziging, niet verder bij de depolitisering zou worden betrokken.

Vanuit de magistratuur was intussen verzet gerezen tegen de hervormingsplannen van de regering. Op 29 oktober publiceerde *De Morgen* uittreksels uit de toespraak die Eliane Liekendael op 11 oktober had gehouden bij haar aanstelling als procureur-generaal bij het Hof van Cassatie. Verwijzend naar de externe controle op het gerecht, de harmonisering van het vervolgingsbeleid via het op te richten college van procureurs-generaal en de invoering van strafuitvoeringsrechtbanken die over voorlopige invrijheidsstelling zouden beslissen, waarschuwde zij voor 'inbreuken op het principe van de scheiding der machten'. In de Kamer, waar hij over de kwestie werd geïnterpelleerd, zei minister van Justitie De Clerck dat Liekendael in een brief van 7 november een genuanceerder standpunt had ingenomen en had erkend dat het parlement hoe dan ook het laatste woord heeft. De Nationale Commissie voor de Magistratuur, die de Belgische magistraten vertegenwoordigt, verzette er zich op 30 oktober tegen dat één enkele instelling, bijvoorbeeld een Hoge Raad voor de Magistratuur, het monopolie van het bevorderingsbeleid zou krijgen.

Op 5 december raakte de inhoud bekend van een brief die voorzitter Oscar Stranard en procureur-generaal Liekendael van het Hof van Cassatie daags voordien naar de voorzitters van Kamer en Senaat, de eerste minister, de minister van Justitie en de koning hadden geschreven en waarin zij zich nogmaals kritiek uitoefenden op de geplande hervormingen van het gerecht. Hervormingen zoals de depolitisering van de benoemingen mogen niet 'onder druk van emotionele factoren en zonder overleg met de gerechtelijke overheden plaatsvinden', schreven beide magistraten. In de brief hadden zij het uitdrukkelijk over de beslissingen die de ministerraad 'eerstdaags' zou nemen - een verwijzing naar het 'Sinterklaasconclaaf' dat de regering op 6 december over de hervorming van het gerecht zou houden en dat zij al op 22 november had voorbereid.

De regering nam die dag een hele reeks maatregelen om de werking van het gerecht te verbeteren. Het strafprocesrecht zou worden herzien (het zgn. project-Franchimont, naar de Luikse hoogleraar die de commissie voor het strafprocesrecht had voorgezeten) om een duidelijk juridisch kader te geven aan het opsporingsonderzoek en aan de opdracht van de parketten in het strafrechtelijk on-

derzoek, en om de onafhankelijkheid van de onderzoeksrechter te versterken. In het gerechtelijk onderzoek en het strafproces zou het slachtoffer dezelfde rechten krijgen als de verdachte, onder meer het inzage-recht van het dossier en de mogelijkheid bijkomende onderzoeksdaden te vragen. De 'wet-Lejeune' op de voorlopige invrijheidstelling zou worden verscherpt; niet meer de minister van Justitie maar een driehoofdige commissie van rechters bij de hoven van beroep zal over de vervroegde vrijlating beslissen.

Inzake de depolitisering van de bevorderingen besliste de regering dat een 'College voor benoemingen en bevorderingen' zou worden opgericht, bestaande uit magistraten en externe deskundigen, dat op basis van objectieve criteria aan de minister van Justitie voorstellen zou doen voor de bevordering van rechters. Voor de benoemingen van de staatsraden zouden de voorwaarden worden verstrengd; Kamer en Senaat zouden alleen nog kandidaten kunnen voordragen wanneer de algemene vergadering van de Raad van State niet unaniem is in haar voordracht van drie kandidaten.

Rechters zouden voortaan worden geëvalueerd en nieuwe korpsoversten voor een (hernieuwbare) termijn van vijf jaar worden benoemd. De regering kondigde de oprichting aan van een Hoge Raad voor Justitie, als algemeen advies- en controleorgaan van het gerecht.

Een 'commissie voor een efficiëntere politiestructuur' kreeg de opdracht tegen de zomer 1997 voorstellen te doen over de werking en de onderlinge taakverdeling van de politiediensten

De regering besliste alvast het Hoog Comité van Toezicht over te hevelen van het ministerie van Ambtenarenzaken naar de gerechtelijke politie, en de spoorweg-, zeevaart- en luchtvaartpolitie bij de rijkswacht onder te brengen. Het (gepolitiseerde) Hoog Comité van Toezicht lag sinds enige tijd onder vuur, nadat een leidend ambtenaar, Willy Vermeulen, had uitgebracht dat dossiers waarin politici betrokken waren zonder gevolg werden geklasseerd.

Premier Dehaene zei dat over de hervormingsvoorstellen overleg zou worden gepleegd met het gerecht. Hij kwam daarmee tegemoet aan de kritiek van Stranard en Liekendael, maar hij voegde er aan toe dat regering en parlement de uiteindelijke beslissingen zouden nemen. In een memorandum aan de regering (18 december) noemde Cassatie het onaanvaardbaar dat slechts één orgaan zou instaan voor de voordracht én de bevordering van magistraten. Het tijdelijk karakter van sommige mandaten werd een 'aanslag op het beginsel van de onafzetbaarheid en de onafhankelijkheid van de magistraten' genoemd.

De 'commissie-Dutroux', zoals de parlementaire onderzoekscommissie in de Kamer gemeenzaam werd genoemd, die op 21 oktober met haar werkzaamheden was begonnen onder het voorzitterschap van Marc Verwilghen (VLD) en eerst de ouders van verdwenen kinderen had gehoord, richtte vanaf begin december haar aandacht op de informatie over de handel en wandel van Dutroux die de rijkswacht vanaf 1993 had verzameld en de gebrekkige doorstroming daarvan naar de parketten van Charleroi en Luik. Rijkswachters en magistraten legden tegenstrijdige verklaringen af. Tijdens een confrontatie (18 december) die, zoals de andere openbare commissiebijeenkomsten rechtstreeks door de RTBF werd uitgezonden, spraken onderzoeksrechter Martine Doutrève (Luik) en rijkswachtadjutant Jean Lesage (Seraing) elkaar dermate tegen, dat commissievoorzitter Verwilghen tot de conclusie kwam dat een van beiden meened pleegde. De commissie zou haar werkzaamheden in 1997 voortzetten.

Op 30 december werd bekend dat minister De Clerck aan procureur-generaal Georges Demanet van het hof van beroep van Bergen per 1 februari 1997 op diens verzoek eervol ontslag had verleend. Demanet kon daarmee een dreigende tuchtstraf ontlopen. De Clerck had begin december een tuchtprocedure geopend nadat uit een rapport van procureur-generaal Liekendael was gebleken dat Demanet gefaald had in zijn toezicht op de werking van het gerecht in de provincie Henegouwen, onder meer in het onderzoek naar de Bende van Nijvel en in dat naar de verdwenen kinderen.

### C. De zaak-Di Rupo

Op zaterdag 16 november maakten *De Standaard*, *Het Nieuwsblad* en *Het Laatste Nieuws* melding van een gerechtelijk dossier over pedofiele activiteiten van twee ministers, 'een federale vice-premier en een Franstalige deelstaatminister'. *De Standaard* en *Het Nieuwsblad* schreven dat de federale vice-premier minister van Economische Zaken Elio di Rupo (PS) was. Radio en televisie namen het bericht over, maar zonder de naam te vermelden. Het was VLD-voorzitter Herman de Croo die in de BRTN-uitzending *De zevende dag* van 17 november voor het eerst de naam Di Rupo liet vallen. Dat de 'deelstaatminister' Jean-Pierre Grafé (PSC) was, die lid was van de Franse gemeenschapsregering en de Waalse gewestregering, zou pas op 18 november bevestigd worden.

Het bericht veroorzaakte grote beroering in politieke kringen. De liberale oppositie vroeg de dringende bijeenroeping van de Kamer. Di Rupo, die zijn homoseksuele geaardheid nooit had verborgen, reageerde woedend. In een persmededeling had hij het over 'krankzinnige en kwetsende' beweringen en over 'verwarring tussen feiten uit mijn privé-leven die niemand schade berokkenen en afschuwelijke daden die men mij in de schoenen wil schuiven'.

Op 18 november vroeg de Brusselse procureur-generaal André van Oudenhove aan kamervoorzitter Raymond Langendries de toestemming om Di Rupo te ondervragen. Een soortgelijk verzoek om Grafé te mogen ondervragen stuurde hij naar de Franse Gemeenschapsraad en het Waals Parlement.

De vraag van Van Oudenhove vestigde andermaal de aandacht op de kwestie van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van ministers waarvoor, bij ontstentenis van een uitvoeringswet, nog altijd de overgangsbepaling van grondwetsartikel 103 van toepassing is, luidens dewelke de Kamer van Volksvertegenwoordigers 'de discretionaire macht heeft om een minister in beschuldiging te stellen en het Hof van Cassatie om hem te berechten'. In ruime kring was men het erover eens, dat door het openbaar karakter van die procedure en de daarmee gepaard gaande media-belangstelling, de betrokkene in feite al veroordeeld is vóór er eventueel een proces begint, zoals in 1995 was gebleken met oud-minister Willy Claes in de Agusta-affaire. Precies die zaak had de regering ertoe aangezet in de zomer 1995 een wetsontwerp over de strafrechtelijke aansprakelijkheid van ministers bij het parlement in te dienen. Het ontwerp, dat overigens nogal wat politieke en juridische kritiek had gekregen, was echter nog niet behandeld.

Het toeval wilde dat de kwestie op 14 november ter sprake was gekomen tijdens het vragenuurtje in de Kamer, naar aanleiding van de affaire-Kelchtermans. Theo Kelchtermans, de Vlaamse minister van Leefmilieu was genoemd in een mogelijke zaak van smeergeld bij de bestelling van milieuboxen. Het gerechtelijk onderzoek had ruchtbaarheid gekregen omdat ook voor de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van gewest- en gemeenschapsministers (die geregeld is door grondwetsartikel 125 en pas geldt vanaf 8 mei 1993) een gelijkaardige overgangs-

regeling als voor de federale ministers van kracht is. Premier Dehaene had in zijn antwoord in de Kamer beloofd vaart te zetten achter een wijziging van de grondwetsartikels 103 en 125 en aan de uitvoeringswetten.

De Kamer richtte op 19 november een bijzondere commissie op om het dossier-Di Rupo te onderzoeken. De belaagde vice-premier herhaalde dat hij onschuldig was en zei niet te zullen aftreden. De meerderheidspartijen zochten tussen de verwijzing en de niet-verwijzing naar Cassatie een 'derde weg' om enerzijds het politieke vel van Di Rupo te redden en anderzijds het verdere onderzoek mogelijk te maken. Een argument voor die tussenoplossing vonden ze in het feit dat het dossier tegen Di Rupo bijzonder licht bleek te wegen en gebaseerd was op verklaringen van één getuige, Olivier Trusgnach, die door zijn omgeving een 'fantast' en een 'mythomaan' werd genoemd.

Op advies van de bijzondere commissie, die over de kwestie vijftien uur had beraadslaagd, besliste de Kamer op 21 november (met 103 stemmen voor, 20 tegen en 15 onthoudingen) de overgangsregeling van grondwetsartikel 103 alsnog niet toe te passen en het Hof van Cassatie te vragen het dossier tegen 9 december nader te onderzoeken. Tijdens interpellaties na de stemming drongen de Vlaamse oppositiepartijen op het minstens tijdelijke ontslag van Di Rupo aan. Premier Dehaene, die scherp uithaalde naar 'de lichtzinnigheid waarmee gegevens worden gelekt en de gretigheid waarmee in het openbaar op deze lekken wordt ingegaan', antwoordde dat hij het vertrouwen in zijn vice-premier behield. CVP-kamerlid Tony van Parys en SP-kamerfractieleider Louis Vanvelthoven vonden dat Di Rupo 'terughoudendheid' aan de dag moest leggen. PSC-voorzitter Charles-Ferdinand Nothomb stelde luidop de vraag of een homoseksuele geaardheid verzoekenbaar is met een ministerambt.

Het weekblad *Knack* schreef op 27 november dat er aanwijzingen waren dat het getuigenis van Trusgnach was geïnspireerd of zelfs opgezet door leden van de gerechtelijke politie (GP) van Brussel. De BRTN bracht het getuigenis in verband met een clanstrijd binnen de Brusselse GP.

Op 4 december bezorgde procureur-generaal Van Oudenhove kamervoorzitter Langendries een bijkomend dossier over Di Rupo (ook de Franse Gemeenschapsraad en het Waals Parlement, die in de zaak-Grafé dezelfde procedure hadden gevolgd als de Kamer in de zaak-Di Rupo kregen een bijkomend dossier over de PSC-minister). Volgens persberichten ging het om onder meer tips die waren binnengekomen op de 'Dutroux-lijn' van de rijkswacht en brieven die naar het gerecht waren gestuurd. De bijzondere kamercommissie besliste het dossier 'ongeopend' naar Cassatie door te sturen.

Op 9 december deelde procureur-generaal Liekendael van het Hof van Cassatie aan de bijzondere kamercommissie mee, dat het eerste dossier geen aanleiding gaf tot vervolging van vice-premier Di Rupo omdat de beweringen van de ene getuige 'geenszins geloofwaardig' waren. Over het tweede dossier deed Cassatie geen uitspraak omdat de bijzondere kamercommissie een procedurefout had begaan door het naar Cassatie door te sturen zonder dat de voltallige Kamer dat besluit had bekrachtigd. De commissie beslist daarop het dossier eerst zelf in te kijken en aan de voltallige Kamer een advies uit te brengen over de toepassing van grondwetsartikel 103.

Het voor Di Rupo positieve nieuws over het eerste dossier, werd overschaduwd door berichten dat er een derde dossier tegen de vice-premier zou zijn. Zijn positie werd ook verzwakt door het ontslag van Jean-Pierre Grafé als minister in de Franse gemeenschaps- en Waalse gewestregering. Grafé hield zijn on-



schuld staande, maar de aanklachten tegen hem bleken zwaarder te zijn dan die tegen Di Rupo en de druk van zijn partij om af te treden groter.

De bijzondere commissie vergaderde tot diep in de nacht, maar kwam niet tot een besluit. Procureur Liekendael, die door de commissie werd gehoord, suggereerde zo snel mogelijk een uitvoeringswet op grondwetsartikel 103 uit te vaardigen, om onderzoeksdaaden tegen een minister mogelijk te maken zonder de toestemming van de Kamer. De meeste partijen konden zich in dat voorstel vinden, maar er was onenigheid over wat er intussen met het tweede en derde dossier moest gebeuren. De PS wilde alle dossiers meteen seponeren. De oppositiepartijen vonden dat zoiets de indruk kon wekken dat de zaak in de doofpot werd gestopt. Ook de CVP wou niet van een eenvoudige seponering weten.

Op 11 december kwam de zaak-Di Rupo helemaal in partijpolitiek vaarwater. De PS dreigde met een regeringscrisis als haar minister niet zou worden witgewassen en eiste dat er voor de bijeenkomst van de ministerraad (die wegens de Europese Top in Dublin uitzonderlijk op donderdag 12 december zou plaatsvinden) een oplossing was. Premier Dehaene werd te hulp geroepen om te bemiddelen. Ook procureur-generaal Liekendael kwam naar het parlement om juridische bijstand te verlenen. In de vroege ochtend van 12 december keurde de commissie, meerderheid tegen minderheid, een advies goed dat nog diezelfde dag door de Kamer werd bekrachtigd, eveneens meerderheid tegen minderheid.

Volgens de goedgekeurde tekst bestond er 'in de huidige stand van de aan de Kamer overgezonden dossiers ten aanzien van de vice-premier geen aanwijzing van schuld' en waren er 'geen elementen die zijn inbeschuldigingstelling voor het Hof van Cassatie verantwoorden'.

Op advies van de bijzondere commissie diende de meerderheid een wetsvoorstel in om tijdelijk uitvoering te geven aan grondwetsartikel 103, waarvan - ook al was het advies van de Raad van State nog niet binnen - de commissie voor de Grondwetsherziening meteen de bespreking begon. Volgens de christen-democraten en de socialisten kon Cassatie, na de goedkeuring van het voorstel, alsnog het tweede en derde dossier tegen Di Rupo onderzoeken. Zij weerlegden daarmee de kritiek van de oppositie dat de zaak, onder 'chantage' van de PS, in de doofpot werd gestopt. De liberalen dienden een eigen wetsvoorstel in om tegelijk uitvoering te geven aan grondwetsartikel 125 over de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van gewest- en gemeenschapsministers.

Nadat de tekst aan het advies van de Raad van State was aangepast, keurde de commissie voor de Grondwetsherziening het 'wetsvoorstel-Di Rupo' op 13 december goed. In interviews met radio en televisie viel Di Rupo scherp uit naar de liberalen, die er volgens hem alleen op uit waren de regering ten val te brengen. Hij wees vooral VLD-voorzitter De Croo met de vinger, die als eerste 'mijn naam te grabbel gooide'.

Op 16 december keurde de Kamer het wetsvoorstel goed. De wet van 17 december 1996 'houdende tijdelijke en gedeeltelijke uitvoering van artikel 103 van de grondwet' (*Belgisch Staatsblad 18 december 1996*) bepaalt dat het Hof van Cassatie vervolging kan instellen tegen een minister tijdens de uitoefening van zijn ambt wegens misdrijven, al dan niet bij de uitoefening van dat ambt, en tegen een gewezen minister wegens misdrijven bij de uitoefening van zijn ambt. Aanhouding of voorlopige hechtenis zijn, behalve bij betrapting op heterdaad, alleen mogelijk met instemming van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Na het onderzoek beslist de Kamer welk gevolg er aan de zaak moet worden gegeven. De wet is van kracht tot 1 januari 1998. De Kamer keurde ook het wetsvoor-

stel goed over de uitvoering van artikel 125 van de grondwet, maar anders dan het 'wetsvoorstel-Di Rupo' behoeftte dat ook de instemming van de Senaat.

Op 17 december meldde de commerciële omroep VTM dat procureur-generaal Liekendael in haar onderzoek naar de rol van procureur-generaal Demanet van Bergen in de zaak-Dutroux op een dossier was gestoten over de aankoop van een huis waarin Di Rupo werd genoemd. In de Kamer zei premier Dehaene op 19 december, in antwoord op interpellaties, dat er geen aanwijzingen zijn dat Di Rupo zich schuldig zou hebben gemaakt aan belangenvermenging.

De affaire-Di Rupo vormde het hoogtepunt van de schandaalsfeer die, met de affaire-Kelchtermans en de zaken-Dutroux en -Cools, de geloofwaardigheid van de politieke en gerechtelijke instellingen op de helling zette. Om een antwoord te zoeken op de 'signalen uit de bevolking', zoals die met de 'Witte Mars' tot uiting waren gekomen, nodigde kamervoorzitter Raymond Langendries op 2 december de voorzitters van de politieke partijen (exclusief het Vlaams Blok en het Front National) en een 'wijze' per partij uit voor een 'Staten-generaal over democratie' om te praten over hervormingen als de depolitisering van gerecht en administratie, decumulatie, immuniteit en partijfinanciering. De traditionele partijen reageerden positief, de groenen en de VU waren sceptisch. Agalev noemde het 'een slecht signaal van oude politieke cultuur' dat de partijvoorzitters en niet de fractieleiders waren uitgenodigd.

Op de eerste vergadering (7 december) van wat de overleggroep-Langendries zou worden genoemd, waarop Agalev en Ecolo afwezig bleven, werd afgesproken maatregelen uit te werken om de kwaliteit van de politieke democratie en de verhouding tussen burger en staat te verbeteren. Gespreksonderwerpen zouden zijn: de verhouding parlement-regering; referendum, raadpleging en petitities; strafrechtelijke verantwoordelijkheid van ministers; statuut van gekozenen; versterking van het Rekenhof; partijfinanciering en verkiezingsuitgaven; parlementaire ombudsdiensten; toegankelijkheid van administratie en gerecht; depolitisering van de benoemingen; dienstbetoon.

De tweede bijeenkomst van de overleggroep die voor 20 december was gepland, werd wegens het partijpoliteek gekrakeel over de Di Rupo-zaak, tot begin 1997 uitgesteld.

#### D. Overige gerechtelijke affaires

*Uniop* - Het Hof van Cassatie veroordeelde op 5 april oud-minister Guy Coëme (PS) wegens corruptie en schriftvervalsing in de zogenaamde Uniop-affaire tot twee jaar voorwaardelijke gevangenisstraf en een boete van 200.000 frank. In de jaren tachtig had Uniop, het onderzoeksbureau van de ULB, nepstudies gedaan voor (in hoofdzaak PS-) politici. Een deel van het overheidsgeld waarmee de facturen werden betaald, was teruggevloeid naar de betrokkenen of voor partijfinanciering gebruikt. In die zaak waren Willy Claes en Philippe Moureaux door een meerderheid in de Kamer van Volksvertegenwoordigers buiten vervolging gesteld omdat de aantijgingen tegen te hen te licht werden bevonden. Van Guy Spitaels en Hervé Hasquin had de Senaat geweigerd de onschendbaarheid op te heffen. Philippe Busquin was eveneens in de Uniop-affaire betrokken, maar voor hem waren de feiten verjaard.

Coëme werd ook voor vijf jaar uit zijn burgerlijke en politieke rechten ontzet. Hoewel de grondwet onduidelijk is over de gevolgen van die veroordeling voor een parlementair mandaat, werd de druk op Coëme zo groot dat hij op 15 april

besliste ontslag te nemen uit de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Merry Hermandus (PS), de hoogste ambtenaar van de Franse Gemeenschap, gewezen kabinetschef van Philippe Moureaux en lid van de Brusselse gewestraad, kreeg een voorwaardelijke gevangenisstraf van één jaar en een boete van 100.000 frank; ook hij verloor zijn politieke rechten en nam ontslag als parlamentslid en secretaris-generaal (met verlof) van de Franse Gemeenschap. Ook twee ULB-hoogleraren, Camille Javeau en Nicole Vosswinkel, liepen een zware straf op. Vier andere beklagden kregen lichtere straffen.

*Agusta* - Rafaelo Teti, de ex-topman van de Italiaanse helikopterfabrikant Agusta die in oktober 1995 in Brazilië was aangehouden, werd op 1 mei aan België uitgeleverd en aangehouden op beschuldiging van actieve corruptie en valsheid in geschrifte. Agusta, dat in 1988 helikopters had mogen leveren aan het Belgisch leger, had smeergeld betaald aan de PS en de SP. De zogenaamde Agusta-affaire had in 1994 geleid tot het ontslag van de PS-ministers Coëme, Spitaels en Mathot en in 1995 tot het aftreden van SP-minister Frank Vandenbroucke en Navo-secretaris-generaal Willy Claes.

Claes, die door de Kamer in beschuldiging was gesteld en naar het Hof van Cassatie verwezen, ontkende dat hij Teti op 8 januari 1989 had ontmoet, zoals sommige getuigen beweerden. De confrontatie met Teti op 4 juni zou dat bevestigd hebben. Teti mocht eind november België verlaten.

Kort na zijn vertrek dook een op 9 juni 1989 opgenomen videofilm van een toespraak van Claes op, waarin de oud-minister verwijst naar een gesprek met 'de Italiaanse voorzitter van Agusta'. Claes zei dat hij nooit had ontkend met Agusta-vertegenwoordigers te hebben gesproken, maar dat hij zich niet kon herinneren of Teti daar bij was.

*Bende van Nijvel* - Na moeizaam overleg met minister van Justitie Stefaan de Clerck stemden de procureurs-generaal er op 10 januari mee in dat de Leuvense hoogleraren Cyrille Fijnaut en Raf Verstraeten een onderzoek zouden instellen naar de wijze waarop het onderzoek was gevoerd naar de moordovervallen van de Bende van Nijvel, die in de jaren tachtig 28 doden hadden gemaakt. Het Hof van Cassatie had in 1995 scherpe kritiek geuit op het besluit van De Clerck een onderzoek naar het Bende-onderzoek te laten doen, omdat dit strijdig zou zijn met de scheiding der machten en een schending van het beroepsgeheim. Daarom werd de opdracht van de hoogleraren beperkt tot het opmaken van een 'gemotiveerde en toegelichte inventaris' van 'alle tot op heden publiek gemaakte grieven' over de wijze waarop het onderzoek was gebeurd. Zij moesten ook de feiten die het voorwerp uitmaken van het onderzoek en de belangrijke stappen in het onderzoek reconstrueren.

Hoewel het gerecht zijn medewerking had beloofd, kregen de hoogleraren van procureur-generaal Demanet van Bergen geen toegang tot het volledige Bende-dossier. Omdat het niet mogelijk was 'hun opdracht in volle sereniteit en met de nodige methodologische waarborgen op een adequate wijze uit te voeren', gaven zij in maart hun opdracht terug.

Op 13 juni - na de wijziging van de wet op het parlementair onderzoek (zie hoofdstuk VII) - richtte de Kamer zelf een commissie op om het verloop van het Bende-onderzoek te onderzoeken. De commissie liet zich bijstaan door Fijnaut, Verstraeten en twee Franstalige hoogleraren, Michel Franchimont (die later werd vervangen) en Marc Uyttendaele. Zij nam zich voor haar werkzaamheden in februari 1997 te beëindigen.

## VI. Het buitenlands en defensiebeleid

### A. Buitenlandse politiek

*Zaire* - De hervatting van de indirecte bilaterale samenwerking met Zaire, waartoe de Belgische regering op 22 december 1995 had besloten, kwam maar moeizaam op gang. In april waren er bij het Algemeen Bestuur voor Ontwikkelings-samenwerking (Abos) zo'n 150 projecten van niet-gouvernementele organisaties (NGO's) ingediend. De goedkeuring van de eerste projecten zou in mei gebeuren, maar het plan de NGO's toe te laten de hulp aan Zaire te hervatten, werd opgeborgen nadat de Zairese ambassadeur in Brussel, Kimbulu Moyanso Lokwa, op 9 mei had gezegd dat voor die samenwerking het akkoord Kinshasa nodig was. De Belgische regering weigerde op die eis in te gaan, omdat de ervaring had geleerd dat hulp die onder Zairese 'voogdij' werd verstrekt, niet bij de doelgroepen belandde.

De meningsverschillen werden bijgelegd tijdens een werkbezoek dat de Zairese eerste minister, Kengo Wa Dondo, op uitnodiging van de Belgische regering op 5 en 6 augustus aan Brussel bracht. Premier Dehaene noemde de ontmoeting met zijn ambtgenoot 'een belangrijke stap in onze bilaterale samenwerking'. De Belgische regering zegde toe de indirecte hulp aan de oud-kolonie in 1997 te verhogen van 400 miljoen naar 600 miljoen frank, het visa-beleid ten aanzien van Zaire te versoepelen en materiele en logistieke steun te verlenen bij de verkiezingen die Zaire in 1997 zou houden.

In september braken in Oost-Zaire (Kivu) onlusten uit tussen Zairese rebellen, die gesteund werden door Ruanda en Burundi, en het Zairese leger. Minister van Buitenlandse Zaken Eric Derycke zei op 30 oktober in de senaatscommissie voor Buitenlandse Zaken dat België al enkele maanden trachtte te bemiddelen tussen Ruanda en Zaire. Hij stelde voor een verzoeningsconferentie te houden om een duurzame oplossing te zoeken voor de meer dan één miljoen Ruandese vluchtelingen in Zaire, maar het voorstel bleef dode letter. Brussel zei nadien bereid te zijn financiële en logistieke steun te verlenen aan een internationale interventiemacht om humanitaire hulp te leveren aan de vluchtelingen, maar toen de Hutu-vluchtelingen in november massaal naar Ruanda terugkeerden, legde de VN het plan in de ijskast, tot ongenoegen van de Belgische regering.

Een verdere stap in de normalisering van de betrekkingen tussen Brussel en Kinshasa kwam er eind november met het bezoek dat staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Reginald Moreels vanaf 26 november aan Zaire bracht, het eerste van een federaal regeringslid sinds in 1990 de diplomatieke betrekkingen waren verbroken. De reis had tot doel de indirecte hulp aan en het democratiseringsproces in Zaire te evalueren. Moreels had ook een mandaat van de Europese Unie om de noden van de vluchtelingen in Oost-Zaire te onderzoeken. Het bezoek had plaats op een ogenblik dat de machtsverhoudingen in Kinshasa onduidelijk waren: president Mobutu herstelde in Frankrijk van een behandeling tegen prostaatkanker en de rivaal van premier Kengo Wa Dondo, Etienne Tshisekedi, eiste het premierschap op.

*Ex-Joegoslavië* - De regering besliste op 12 januari verder deel te nemen aan de VN-vredesmacht in Oost-Slavonië, het laatste stuk van Kroatië dat nog door Serviërs was bezet, nadat zij de verzekering had gekregen dat de VN-veiligheidsraad het mandaat van de militairen in dat gebied vóór 15 januari zou verlengen. In Oost-Slavonië waren 820 Belgische blauwhelmen actief. Op vraag van de VN en nadat de regering garanties had gekregen voor de veiligheid van de militair-

ren, stemde België er op 6 februari mee in de leiding te nemen van de 5.000 blauwhelmen die Untaes, het VN-overgangsbestuur in Oost-Slavonië, zouden bijstaan. Generaal-majoor Jozef Schoups werd aangewezen om Untaes te leiden. Zijn mandaat begon op 1 maart. Hoewel het één jaar zou duren, maakte minister van Landsverdediging Jean-Pol Poncelet eind november bekend dat Schoups zou worden vervangen door generaal-majoor Willy Hanset. De vervanging hield verband met kritiek van de VN op het optreden van Schoups.

Op 12 december besliste de regering uit budgettaire overwegingen af te zien van verdere deelname aan Beluga, de multinationale Navo-vredesmacht in Bosnië. Wel zouden 75 militairen en vier F16's participeren aan de SFOR (Stabilization Force), die vanaf 20 december de IFOR (Implementation Force) in Bosnië opvolgde.

*Ruanda* - Het Krijgshof sprak op 4 juli kolonel Luc Marchal vrij van 'onvrijwillige doodslag door gebrek aan voorzorg en vooruitziendheid en zonder het inzicht te doden'. Marchal voerde in april 1994 het bevel over de Belgische blauwhelmen in Ruanda die deel uitmaakten van de VN-vredesmacht (Unamir). Tien para's werden toen door Ruandese militairen vermoord. Volgens het Krijgshof was de beschuldiging niet bewezen. De openbare aanklager, die de beschuldiging wel bewezen achtte maar rekening hield met verzachtende omstandigheden, had een symbolische straf van één maand voorwaardelijke gevangenisstraf gevraagd. De burgerlijke-partijstelling door de nabestaanden van de slachtoffers werd onontvankelijk verklaard.

Een comité van vooral gezins- en familieleden van de vermoorde para's overhandigde op 11 juni een petitie met 200.000 handtekeningen aan senaatsvoorzitter Frank Swaelen, waarin een parlementair onderzoek werd gevraagd naar de omstandigheden van de moord op de Belgische blauwhelmen en naar de genocide in Ruanda. De regering weigerde vertrouwelijke documenten over de zaak over te maken aan de senaatscommissie voor Buitenlandse Zaken. Dat leidde in de commissie tot een conflict tussen meerderheid en oppositie, dat eind juli werd beslecht met de oprichting van een werkgroep van vier senatoren en twee oud-voorzitters van het Arbitragehof die de vertrouwelijke documenten zou onderzoeken. De werkgroep kreeg tot 15 oktober de tijd om haar onderzoek te doen, maar wegens het getalm waarmee de regering de documenten overhandigde, werd die termijn enkele keren verlengd. Half december werd in de commissie afgesproken dat de werkgroep haar rapport op 7 januari 1997 zou indienen, maar ook die vervaldatum zou onhaalbaar blijken te zijn.

*Spanje* - Minister van Justitie Stefaan de Clerck liet op 12 januari het Baskische echtpaar Luis Moreno en Raquel Garcia aanhouden, nadat de Vaste Beroepscommissie voor Vluchtelingen hun asielaanvraag definitief had afgewezen. Het paar verbleef sinds 1992 in België. Spanje vroeg hun uitlevering omdat ze ervan beschuldigd waren onderdak te hebben gegeven aan leden van de Baskische afscheidingsbeweging ETA. Om aan de uitlevering te ontsnappen, hadden zij politiek asiel gevraagd. Spanje had in 1993 al korzelig op de gang van zaken gereageerd. Op 22 januari stemde De Clerck met de uitlevering van Moreno en Garcia in, maar op 1 februari schorste de Raad van State het uitleveringsbesluit. Het arrest zette kwaad bloed in Madrid. Spanje schortte zijn juridische samenwerking met België op, inclusief het Schengen-akkoord. De Belgische regering zei dat zij zich bij de uitspraak van de Raad van State diende neer te leggen. Het Europees Parlement keurde op 15 februari een resolutie goed, waarin werd betreurd dat het arrest van de Raad van State de gerechtelijke samenwerking in de Europese Unie op losse schroeven zet. Nadat Spanje in augustus nog geweigerd had in te

gaan op het verzoek een Belg uit te leveren, legden beide landen hun geschil bij en ondertekenden zij op 24 september een samenwerkingsakkoord over terrorismebestrijding.

*Abos*- In het kader van de hervorming van het Algemeen Bestuur voor Ontwikkelingssamenwerking (*Abos*) benoemde de ministerraad op 4 oktober Jan Gysen, de administrateur-generaal van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de Provinciale en Plaatselijke Overheidsdiensten, tot bijzonder commissaris. Hij kreeg de opdracht gedurende twee jaar, met de bevoegdheid van de administrateur-generaal, de hervorming te realiseren. Op 9 oktober maakte staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Reginald Moreels zijn hervormingsplan bekend. Het *Abos* zou worden omgevormd tot de Dienst voor Ontwikkelingssamenwerking (*DOS*). De relatie tussen de *DOS* en de niet-gouvernementele organisaties (*NGO's*) zou worden herzien. De gebonden ontwikkelingshulp, waarbij de ontvangende landen verplicht worden producten te bestellen bij Belgische bedrijven, zou worden afgeschaft. Moreels kondigde ook aan het aantal landen waar de Belgische coöperatie actief is van een 40-tal tot een 20-tal te beperken.

De hervormingsplannen waren een antwoord op het jarenlange wanbeleid in het *ABOS*, waarvan ook in 1996 gevallen aan het licht kwamen. Zo bleek dat het *ABOS* verzuimd had de gevraagde herstellingswerken uit te voeren aan de veerboot Bukoba die op 21 mei op het Victoriameer (Tanzanië) zonk; bij de ramp kwamen 800 mensen om het leven. Een opvolgingscommissie in de Kamer van Volksvertegenwoordigers was eind 1996 nog niet klaar met haar onderzoek naar de mistoestanden.

## B. Landsverdediging

In een tussentijds rapport aan de ministerraad wees minister van Landsverdediging Jean-Pol Poncelet op 28 maart op de problemen bij de uitvoering van het legerhervormingsplan uit 1992. Volgens dat zogenaamde plan-Delcroix, dat het leger omvormde tot een beroepsleger en de dienstplicht afschafte, zou de legersterkte tegen eind 1997 tot 47.500 moeten zijn gereduceerd. Doordat de overheveling van overtallige beroepsmilitairen naar andere overheidsdiensten of hun integratie in de rijkswacht niet het verhoopte resultaat kende, waren er op 1 januari 1996 nog ruim 3.800 militairen te veel in dienst. Om de budgettaire weerslag daarvan, die voor het jaar 1996 op 4 miljard frank werd becijferd, te milderen, besliste de regering op 31 mei de einddatum van de hervorming een jaar uit te stellen, tot 31 december 1998. Om de trage afvloeiing van oudere beroepsmilitairen te compenseren, werd de recrutering van nieuwe, jonge militairen tot het einde van het jaar tot een strikt minimum beperkt. Voorstellen van Poncelet voor vervroegde pensionering of vertrekpremies voor dertigers wees de regering af.

De minister klaagde in zijn nota ook over de bevrozing van de defensiebegroting tot 1998 op 98 miljard frank. Hij drong aan op een indexering van de begroting vanaf 1998 en op extra middelen voor de financiering van vredesopdrachten, waarvan de kostprijs in 1996 op 2,5 miljard frank werd geraamd. Eerder al had stafchef Willy Herteleer gezegd dat het leger vanaf 1998 jaarlijks 10 miljard frank meer nodig had om onder meer de gepantserde patrouillewagens, anti-tankwapens, de Leopard-tanks en de C130-transportvliegtuigen te vervangen. Minister Poncelet was behoorlijk ontstemd toen de regeringstop bij de opmaak van de rijksbegroting voor 1997 Landsverdediging nog eens een besparing van 1 miljard frank oplegde.



Het commando van de interventiemacht, een van de drie divisies van de Landmacht, werd afgeschaft op 1 oktober, daags nadat het hoofd van het commando, luitenant-generaal Francis Briquemont, met pensioen was gegaan. Het werd vervangen door een Operationeel Commando van de Landmacht dat werd geleid door luitenant-generaal Guy Bastien

Op 1 januari werd het samenwerkingsakkoord tussen de Belgische en de Nederlandse marine van kracht, dat beide landen op 28 maart 1995 hadden gesloten. De operationale staven en de operationale opleidingsscholen werden samengevoegd in Den Helder, de logistieke opleidingen werden in Zeebrugge gevestigd. Op 1 oktober sloten de Belgische en de Franse zeemacht eveneens een samenwerkingsakkoord. De akkoorden passen in de geleidelijke uitbouw van een Europese defensie

Op 9 mei richtte de Kamer van Volksvertegenwoordigers een commissie op om de grote legeraankopen en de daarmee samenhangende compensatiebestellingen te begeleiden. De oprichting was een uitloper van de Augusta-affaire.

Op 15 juli stortte op de vliegbasis Eindhoven (Nederland) een C130 Hercules-transporttoestel van de Belgische Luchtmacht tijdens de landing neer. Bij het ongeval kwamen 34 militairen om het leven: dertig leden van een Nederlandse muziekkapel en de vier Belgische bemanningsleden. Uit het onderzoek bleek dat het toestel neerstuikte nadat een zwerm vogels in een van de motoren was terechtgekomen.

## VII. Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen

*In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van belangrijke gebeurtenissen en ontwikkelingen die nog niet eerder vermeld werden.*

**Grondwetsherziening** - Door de invoeging in de grondwet van een artikel 118bis, werd het recht op 'vrij verkeer op alle verkeerswegen door de openbare overheden geëxploiteerd of in concessie gegeven', dat de kamerleden en senatoren sinds 1893 genieten, uitgebreid tot de leden van de gewest- en gemeenschapsraden. De maatregel was een gevolg van de afschaffing van het dubbelmandaat. Overigens werd terzelfder tijd de formulering van de grondwetsartikelen 66 en 71 over het vrij verkeer voor kamerleden respectievelijk senatoren aangepast, om er onder meer rekening mee te houden dat het stads- en streekvervoer een bevoegdheid van de gewesten is geworden. De drie herzieningsbesluiten dragen de datum van 25 maart 1996 en werden op 19 april in het *Belgisch Staatsblad* gepubliceerd.

**Staatsbervorming** - De wetgeving die de staatshervorming regelt onderging in 1996 enkele kleine wijzigingen.

De bijzondere wet van 25 maart 1996 (*Belgisch Staatsblad van 19 april 1996*) vulde, door de wijziging van artikel 24bis § 5 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instelling, een lacune in de regeling voor de samenstelling van de Franse Gemeenschapsraad op. Het probleem was na de verkiezingen van 21 mei 1995 aan het licht gekomen. Alfred Evers, die toen tot lid van de Waalse Gewestraad was verkozen, was krachtens de bijzondere wet van 1980 in die hoedanigheid ook lid van de Franse Gemeenschapsraad. Hij kon zijn mandaat evenwel niet uitoefenen omdat hij eerder al de eed had afgelegd als (raadgevend) lid van de Raad van de Duitstalige Gemeenschap; tussen het lidmaat-

schap van beide Raden bestaat een onverenigbaarheid. De bijzondere wet van 1980 liet in het midden wat er met het openstaande mandaat van Evers moest gebeuren. De bijzondere wet van 25 maart 1996 vulde die leemte op, door te bepalen dat het in zulke gevallen wordt uitgeoefend door de op de lijst voor de Waalse Gewestraad verkozen opvolger van de betrokkene. Op die manier bleef de verhouding tussen het aantal Walen (75) en het aantal Franstalige Brusselaars (19) in de Franse Gemeenschapsraad behouden.

Met drie afzonderlijke wetten werd een onverenigbaarheid ingevoerd tussen een parlementair mandaat in een van de beleidsniveaus van de federale staat en het ambt van minister dat in een ander beleidsniveau wordt uitgeoefend (zo bijvoorbeeld tussen het lidmaatschap van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en het ambt van minister in de Vlaamse regering). Het ging om de bijzondere wet van 4 december 1996 (die de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen en de bijzondere wet van 12 januari 1989 over de Brusselse instellingen wijzigde), de wet van 4 december 1996 tot wijziging van de wet van 6 augustus 1931 (over de onverenigbaarheden) en de wet van 16 december 1996 (die de wet van 31 december 1983 tot hervorming der instellingen voor de Duitstalige Gemeenschap wijzigde). Die laatste wet voerde ook een onverenigbaarheid in tussen het lidmaatschap van de Raad van de Duitstalige Gemeenschap en het ambt van minister van de Duitstalige Gemeenschap. De drie wetten zijn gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad* van 31 december 1996.

*Parlementair onderzoek* - Na lange en moeizame discussies met de regering stemde het parlement in met een wijziging van de wet van 3 mei 1880 op het parlementair onderzoek. De wetwijziging hield verband met de oprichting van een onderzoekscommissie naar wat was misgelopen in het onderzoek naar de Bende van Nijvel (zie hoofdstuk V) en had vooral tot doel de verhouding tussen een parlementair onderzoek en een gerechtelijk onderzoek te verduidelijken, om te vermijden dat een parlementair onderzoek tijdens een strafproces zou worden ingeroepen als argument om de schending van de rechten van de verdediging te bepleiten. De wet van 30 juni 1996 (*Belgisch Staatsblad van 16 juli 1996*) bouwde voort op de conclusies die een gemengde werkgroep van de Kamer en de Senaat al in 1992 had geformuleerd. In de wet staat: 'De door de Kamers ingestelde onderzoeken treden niet in de plaats van de onderzoeken van de rechterlijke macht; ze kunnen daarmee samenlopen maar mogen het verloop ervan niet hinderen'. De regering had gewild dat de leden van de onderzoekscommissies zwoegplicht opgelegd kregen, maar het parlement verzette zich daartegen. Uiteindelijk raakte men het erover eens dat de parlementsleden 'tot geheimhouding verplicht zijn met betrekking tot de informatie verkregen naar aanleiding van de niet-openbare commissievergaderingen' (de vergaderingen zijn in principe openbaar). Schending van de geheimhouding 'wordt gestraft met de sanctie bepaald in het reglement van de Kamer waartoe zij behoren'.

*Raad van State* - De wet van 4 augustus 1996 tot wijziging van de gecoördineerde wetten op de Raad van State van 12 januari 1973 (*Belgisch Staatsblad van 20 augustus 1996*) breidde het aantal kamers, staatsraden, auditeurs en griffiers bij de afdeling administratie van de Raad van State uit. De personeelsuitbreiding had tot doel de achterstand (medio 1996 meer dan 13.000 dossiers) weg te werken. De nieuwe wet bepaalt ook dat alle zaken in kort geding door een alleen zetelende rechter worden behandeld. De afdeling wetgeving kreeg er vier referendarissen bij. Haar taak inzake coördinatie, codificatie en vereenvoudiging van de wetgeving werd versterkt.

*Communautaire problemen* - De federale regering bleef in 1996 grotendeels gespaard van communautaire spanningen. Wrijvingen tussen Vlamingen en Franstaligen deden zich vooral op het niveau van de gewesten en de gemeenschappen voor, al kleurden ze een enkele keer af op het federale niveau.

De Vlaamse regering stelde in januari bij de Raad van State vernietigingsberoep in tegen de oprichting door het College van de Franse Gemeenschapscommissie in Brussel (Cocof) van een 'Adviesraad van de Franstaligen uit de Brusselse randgemeenten'. Zij voerde aan dat het besluit daarover strijdig is met het territorialiteitsbeginsel. Een uitspraak over de kwestie was er eind 1996 nog niet.

In een gelijkaardig dispuut vernietigde het Arbitragehof op 3 oktober het krediet van 10,5 miljoen frank dat de Franse Gemeenschap op haar begroting voor 1995 had ingeschreven als subsidie voor Franstalige verenigingen in Vlaamse faciliteitengemeenten. Het geld werd vooral gebruikt voor de verspreiding van het Franstalige blad *Carrefour* in de Nederlandstalige randgemeenten rond Brussel. Volgens het Arbitragehof schond de Franse Gemeenschap daardoor het territorialiteitsbeginsel. De Franse gemeenschapsregering omzeilde het arrest door de subsidie over te dragen naar de begroting voor 1996 en ze, net als de soortgelijke subsidie op de oorspronkelijke begrotingen voor 1996 en 1997, de bestemming 'bevordering van de Franse taal en cultuur' te geven. Het Vlaams Parlement en de Vlaamse regering, die al bij het Arbitragehof vernietigingsberoep tegen de oorspronkelijke begroting-1996 hadden ingesteld, kondigden aan dat ook te zullen doen tegen de aangepaste begrotingen voor 1996 en 1997.

Op 29 februari keurde de Vlaamse regering een 'discussienota' goed met 'oriënterende krachtlijnen en constructieve denksporen' voor de toekomstige staatsinrichting van België. De 'Schrikkelnota' opteerde voor een tweeledige staatsstructuur, met een bijzondere plaats voor Brussel, en bijkomende bevoegdheden en eigen fiscale en financiële beleidsinstrumenten voor de deelstaten Vlaanderen en Wallonië. De nota, waarrond de Vlaamse regering een consensus wil zien groeien met het oog op een gesprek met de Franstaligen in uiterlijk 1999, lokte zure reacties uit aan Franstalige zijde, vooral wegens de 'negatie van de realiteit van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest'.

In de periode rond 11 juli, het Feest van de Vlaamse Gemeenschap, laaide de communautaire spanning opnieuw op. De pleidooien van onder anderen minister-president Luc van den Brande voor een ruimere fiscale autonomie voor Vlaanderen en de kritiek op het 'immobilisme' van Wallonië en de PS die tijdens het kamerdebat over de kaderwetten door de Vlaamse oppositiepartijen werd verwoord, versterkten in het Franstalige landsdeel de indruk dat Vlaanderen langs de weg van het confederalisme op onafhankelijkheid zou aansturen. De spanning bereikte een hoogtepunt op 10 juli in de Kamer, toen PS-fractie leider Claude Eerdekens, na een nieuwe aanval van de VLD, dreigde met de aansluiting van Wallonië bij Frankrijk (zie hoofdstuk II). Begin september publiceerden enkele Franstalige academici het manifest '*Choisir l'avenir*' waarin zij de vorming verdedigden van een Waals-Brusselse federatie als antwoord op een mogelijke Vlaamse afscheiding. Op 14 september viel de Waalse minister-president, Robert Collignon, in een toespraak ter gelegenheid van de Waalse Feesten, scherp uit naar 'het separatistische Vlaanderen' in het algemeen en Van den Brande in het bijzonder. De Vlaamse minister-president verweet Collignon 'politiek, intellectueel en institutioneel' oneerlijk te zijn.

Op 17 september had in het Vlaams Parlement de uitreiking plaats van de Emiel van de Gucht-prijs aan vijf jonge juristen voor hun '*Proeve van Grondwet voor Vlaanderen*', waarin verregaande autonomie wordt toegekend aan de Vlaamse

deelstaat. Vooral het feit dat de prijsuitreiking werd bijgewoond door minister-president Van den Brande en parlementsvoorzitter Norbert de Batselier wekte onbehagen aan Franstalige kant.

*Koninklijk Huis* - Prinses Astrid legde op 20 november de eed af als senator. De Senaat had op 17 oktober meegedeeld, dat zij, na overleg met het senaatsvoorzitter Frank Swaelen en het bureau van de assemblee, besloten had gebruik te maken van het grondwettelijk recht (artikel 72) dat de kinderen van de koning van rechtswege lid zijn van de Senaat op de leeftijd van 18 jaar. Astrid was de eerste vrouwelijke senator van rechtswege; tot de grondwetsherziening van 1993 was dat recht voorbehouden aan de zonen van de koning. Het was ook voor het eerst dat twee kinderen van de koning zitting hebben in de Hoge Vergadering. Prins Filip, de oudere broer van Astrid, is sinds 1994 senator van rechtswege. In de toespraak na haar eedaflegging ging de prinses in op de 'Witte Mars', die zij een uiting van 'de nieuwe bewustwording van de morele waarden' noemde en op de 'zo noodzakelijke eendracht in ons federaal België'.

Dat ook Astrid gebruik maakte van grondwetsartikel 72 gaf opnieuw voedsel aan het gerucht dat het Paleis er nog altijd rekening meeield dat niet Filip maar zij koning Albert II zou opvolgen. Prins Filip zelf had op 4 juli tijdens een informeel gesprek met enkele journalisten gezegd dat hij de volgende koning der Belgen wordt. Hij zei dat het zijn nadrukkelijke ambitie is de troon te bestijgen wanneer koning Albert zou aftreden of overlijden.

*Spoorwegen* - De federale ministerraad keurde op 5 juli het investeringsplan 1996-2005 van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen (NMBS). Het voorzag in investeringen ter waarde van 370,3 miljard frank (uitgedrukt in franken van 1994), waarvan 155,1 miljard voor het binnenlandse net en de rest voor hogesnelheidslijnen (die ten dele ook voor het binnenlands verkeer zullen worden gebruikt). Het ontwerpplan had scherpe kritiek gekregen van de Vlaamse en de Brusselse regering, waarmee echter nauwelijks rekening was gehouden. Brussel was er niet over te spreken dat er nauwelijks middelen waren voorzien voor het voorstadsspoorverkeer (GEN, gewestelijk expresnet). Vlaanderen protesteerde tegen de communautaire verdeelsleutel voor de investeringen (na aftrek van het deel voor Brussel ging 60% naar Vlaanderen, dat meer dan 60% van de reizigers heeft) en de selectie van de acht hoofdassen waar het grootste deel van de investeringen naar toe ging en die voor 53 procent in Wallonië liggen. Het definitieve plan kwam wel tegemoet aan de Vlaamse eis voor de versnelde aanleg van een tweede spoortoegang tot de haven van Antwerpen. De regering en de NMBS engageerden zich om met de betrokken landen en de Europese Unie gesprekken te voeren over de modernisering van de IJzeren Rijn.

Op 12 juli werd bekend dat minister van Verkeer Michel Daerden en zijn Nederlandse ambtgenote Jorritsma een akkoord hadden gesloten over de financiering van de HSL langs de E19. De Vlaamse regering had op 23 mei beslist dat de hogesnelheidslijn van Antwerpen naar Rotterdam langs de autoweg E19 zou komen. Die oplossing, die de voorkeur van Nederland had, was aanbevolen door een ambtelijke werkgroep, maar zou 16 tot 18 miljard frank meer kosten dan het kortere tracé langs de Havenweg. De Vlaamse regering verbond aan haar besluit daarom de voorwaarde dat de NMBS en de NS (Nederlandse Spoorwegen) de meerkosten zouden dragen. De NMBS wilde echter niet opdraaien voor de kosten. Nederland stemde er, na aanvankelijk moeizame onderhandelingen, mee in 15,1 miljard frank te betalen.

De ministerraad keurde op 26 juli een wetsontwerp goed over de financiering van het HST-project (hogesnelheidstrein). Het ontwerp voorzag in de oprichting

door de NMBS en de Federale Participatiemaatschappij (FPM) van een financieringsmaatschappij (HST-Fin). DE FPM bracht 22 miljard frank in (het geld was afkomstig van de gedeeltelijke privatisering van Belgacom; later kon nog eens 8 miljard worden ingebracht) en de NMBS 10 miljard frank door de verkoop van onroerende goederen. Van de particuliere sector werd een inbreng van 10 miljard frank verwacht. Met staatswaarborg kon ten slotte 100 miljard frank worden geleend.

*Proces-Laplasse* - Het Militair Gerechtshof zette op 14 februari de terdoodveroordeling van Irma Laplasse-Zwertvaegher om in levenslange hechtenis. Laplasse was in 1945 wegens landverraad en verklinking ter dood veroordeeld en geëxecuteerd. In 1995 werd beslist haar proces te heropenen, nadat historicus Karel van Isacker SJ in mei 1993 had beweerd dat een belangrijke getuige had toegegeven meened te hebben gepleegd. Het Hof van Cassatie had op 30 mei 1995, op advies van het krijghof van Gent, het vonnis verbroken. Het Militair Gerechtshof bevestigde de oorspronkelijke uitspraak, maar verminderde wegens verzachtende omstandigheden - de ten laste gelegde feiten werden gepleegd 'gedreven door moederliefde' - de straf. De curator tekende cassatieberoep aan.

*Doodstraf* - Door de wet van 10 juli 1996 (*Belgisch Staatsblad van 1 augustus 1996*) werd de doodstraf afgeschaft en in het strafrecht vervangen door levenslange opsluiting of levenslange hechtenis. Ook de dwangarbeid werd afgeschaft. Levenslange dwangarbeid werd vervangen door opsluiting van 20 tot 30 jaar, tijdelijke dwangarbeid door opsluiting van 10 tot 20 jaar.

*Asielbeleid* - Na moeizame discussies stemde het parlement in met twee wetsontwerpen van minister van Binnenlandse Zaken Johan vande Lanotte over de aanscherping van het asielbeleid, die de regering eind 1995 had goedgekeurd. Onder druk van extern protest en van de meerderheidsfracties had Vande Lanotte zijn tekst moeten versoepelen. Volgens de wet van 10 juli 1996 (tot wijziging van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen) en de wet van 15 juli 1996 (tot wijziging van dezelfde wet en van de OCMW-wet van 8 juli 1976) kunnen afgewezen asielzoekers in afwachting van hun uitwijzing voor onbepaalde tijd (in plaats van twee maanden) vastgehouden worden in gesloten detentiecentra. Op aandringen van het parlement werd afgesproken die omstreden regeling eind 1997 te evalueren. In 1996 hebben 12.232 vreemdelingen asiel gevraagd in België, 7% meer dan in 1995. Sinds de oprichting van het Commissariaat-generaal voor Vluchtelingen en Staatlozen (1 februari 1988) en tot en met 31 december 1996 werden 123.036 asielaanvragen geregistreerd. Eind 1996 waren 104.123 aanvragen (85%) definitief afgehandeld: 95.408 afwijzingen en 8.715 erkenningen als vluchteling.

## VIII. De evolutie in de politieke partijen

Op 6 juni, enkele dagen voor hij op het partijcongres van 15 juni, aan het einde van een schriftelijke verkiezingsprocedure, als enige kandidaat zou worden herkozen, nam Johan van Hecke volkomen onverwacht om 'persoonlijke redenen' ontslag als voorzitter van de CVP. Zijn besluit hield verband met een buitenechtelijke relatie die in ruime kring bekend aan het worden was. Van Hecke, die blijkbaar aanwijzingen had dat enkele bladen over de relatie zouden berichten, zei dat de psychologische druk te groot was geworden om zijn mandaat optimaal

te kunnen vervullen. Onder anderen premier Dehaene en vice-premier Herman van Rompuy, die op de hoogte waren van Van Heckes voornemen, hadden hem tot het allerlaatste moment trachten te overtuigen aan te blijven. Toen bleek dat dit niet mogelijk was, werd het partijbureau in de ochtend van 6 juni in spoedzitting bijeengeroepen om kennis te nemen van het ontslag van Van Hecke. Het besliste de procedure voor de voorzittersverkiezingen meteen stop te zetten en aan het partijbestuur voor te stellen ondervoorzitter Marc van Peel aan te wijzen om Van Heckes mandaat te voltooien. In het najaar zou een nieuwe voorzitter worden verkozen. Nog diezelfde avond stemde het partijbestuur daarmee in. De CVP beklemtoonde dat de vernieuwingsoperatie die onder Van Hecke was begonnen onverkort zou worden voortgezet. Eind april nog had Van Hecke aangekondigd de CVP te willen omvormen tot een 'radicale centrumbeweging'; in september zou hij een 'forum' oprichten voor contacten met de nieuwe verruimers.

Door de sterke indruk die Van Peel meteen na zijn aantrede maakte, werd hij algemeen gezien als een ernstige en allicht zelfs enige kandidaat voor de definitieve opvolging van Van Hecke. Begin september werd er nog even gespeculeerd dat Van Hecke zich opnieuw kandidaat zou stellen, maar bij zijn terugkeer op 6 september uit Afrika, waar hij na zijn ontslag was heen gereisd, zei hij niet te zullen kandideren. Begin oktober droeg het partijbestuur Van Peel officieel voor als kandidaat-voorzitter. Minister van Landbouw Karel Pinxten verwoog even zich eveneens kandidaat te stellen, maar premier Dehaene maakte hem duidelijk dat niet op prijs te stellen. Op het congres van 30 november in Gent, onder het thema 'Voorrang aan het kind', werd bekendgemaakt dat Van Peel in zijn voorzittersfunctie bevestigd werd met 36.786 (of 92,9%) van de 39.585 uitgebrachte stemmen. Op zijn voorstel wees het partijbestuur op 17 december Trees Merckx-Van Goey en Marianne Thyssen tot ondervoorzitters aan.

Ook het Vlaams Blok kreeg een nieuwe voorzitter. Karel Dillen, die met gezondheidsproblemen kampte en meer en meer op de achtergrond was geraakt, was van plan op het congres van 8 juni aan te kondigen dat hij aftrad als 'voorzitter voor het leven' en, conform zijn prerogatief als partijstichter, Frank Vanhecke als zijn opvolger had aangewezen, maar de BRTN maakte het nieuws al op 5 juni bekend. Met de keuze voor Vanhecke leek Dillen een machtsstrijd tussen Gerolf Annemans en Filip Dewinter, de twee boegbeelden van de partij, te willen voorkomen. Vanhecke, die net als Dillen lid is van het Europees Parlement, kondigde op het partijcongres van 8 juni aan aan diens 'harde lijn' te zullen voortzetten.

In april voerde het Blok een campagne 'Werk voor eigen volk eerst', in het kader waarvan op 1 mei een manifestatie plaatshad aan het standbeeld van priester Daens in Aalst. De socialistische beweging protesteerde tegen die 'recuperatie' van het Feest van Arbeid. In oktober bracht het Blok een geactualiseerde, strengere versie uit van het 70-puntenprogram over het vreemdelingenbeleid. Nieuw daarin was het voorstel een burgerschapsproef in te voeren voor wie de Belgische nationaliteit wil verkrijgen of sinds 1974 heeft verkregen. In november voerde de partij een tweetalige campagne in Brussel.

Uit protest tegen de betrokkenheid van het VB bij de rellen op de IJzerbedevaart van 25 augustus, nam Jan Cauberghs, die het Blok vertegenwoordigde in het Vlaams Parlement, ontslag uit de partij. Hij bleef als onafhankelijke zitting hebben in de assemblee.

Bert Anciaux werd op 27 januari door de partijraad van de Volksunie tot voorzitter herkozen. Als enige kandidaat kreeg hij 84,5% van de stemmen. Nelly Maes en Patrick Vankrunkelsven werden tot ondervoorzitter verkozen. Anciaux zei de



VU verder te zullen uitbouwen tot de partij van de vooruitstrevende Vlaams-nationalisten. Eind februari keurde het partijbestuur unaniem een tienpuntenplan goed, waarin de partij ondubbelzinnig pleit voor een confederaal staatkundig verband; de volledig onafhankelijke deelstaten Vlaanderen en Wallonië zouden daarin bepalen voor welke aangelegenheden ze nog willen samenwerken. Het plan was mede een antwoord op de kritiek dat Anciaux te eenzijdig de nadruk legde op wat hij 'een progressieve invulling van het Vlaams-nationalisme' noemde.

Gérard Deprez, die de PSC leidde sedert 1981, maakte op 8 januari officieel bekend dat hij zijn mandaat op 30 maart zou neerleggen. Al in december had Deprez gezegd dat hij zou aftreden om plaats te maken 'voor een vernieuwingsgezinde jonge kracht' en daarbij niet onder stoelen of banken gestoken dat hij politiek secretaris Joëlle Milquet als zijn opvolgster zag. Milquet, een boegbeeld van de partijvernieuwing, stelde zich als eerste op 16 januari kandidaat. Aanvankelijk was er ook sprake van de kandidatuur van kamerlid Richard Fournaux, de jonge burgemeester van Dinant, minister van Landsverdediging Jean-Pol Poncelet en de Brusselse gewestminister Dominique Harmel, maar op 19 januari maakte oud-partijvoorzitter Charles-Ferdinand Nothomb, de voorzitter van de PSC-senaatsfractie, bekend dat hij kandidaat was voor het voorzitterschap van de partij. Nothomb had de steun van Fourneaux, Harmel en Poncelet. Op de valreep stelde de onbekende André Rossignon zich eveneens kandidaat. De verkiezing door de 30.941 stemgerechtigde partijleden had plaats van 11 tot 28 maart. Op 29 maart werd meegedeeld dat Nothomb het nipt had gehaald: hij kreeg 10.510 stemmen, tegenover 10.487 voor Milquet en 933 voor Rossignon. Een postzak met stemmen die nadien opdook, bleek te laat zijn binnengekomen. Deprez toonde zich erg ontgoocheld over het resultaat en vreesde dat de partijvernieuwing in het gedrang zou komen. De verhouding tussen beide groepen verbeterde er niet op, toen Nothomb Milquet ostentatief opzij schoof en zelfs het door haar geambieerde voorzitterschap van de senaatsfractie weigerde. In juli schreef de PSC-kamerfractie een brief naar Nothomb met de vraag Deprez weer op te nemen in het Comité directeur van de partij. De twee hadden kort daarop voor het eerst een gesprek met elkaar. Tegen het einde van het jaar begon Nothomb de vergaderingen van het partijbestuur weer bij te wonen en leek de malaise in de PSC weg te ebben.

Bij de SP kondigde kamerfractie-leider Frank Vandenbroucke op 22 juli dat hij begin oktober zijn politieke mandaten zou neerleggen om gedurende twee jaar in Oxford wetenschappelijk onderzoek te doen over de toekomst van de verzorgingsstaat. Hij zei dat het niet om een definitief afscheid van de politiek ging en ontkende dat zijn terugtreden het gevolg was van de Agusta-smeergeldaffaire waarin tegen onder anderen hem een gerechtelijk onderzoek liep. Als kamerfractie-leider werd Vandenbroucke opgevolgd door Louis Vanvelthoven, die op 15 maart door het hof van beroep in Antwerpen was vrijgesproken van belangenvermenging bij de verkoop van een stuk gemeenteground in Lommel, de gemeente waarvan hij burgemeester is; in juni 1995 was hij in eerste aanleg tot drie maanden voorwaardelijke gevangenisstraf en een geldboete veroordeeld.

Het SP-congres van 30 maart wees Gilbert Temmerman, Etienne Vermeersch en Els Witte aan tot lid van de deontologische commissie die moet toezien op de naleving van de deontologische code die het partijcongres in 1995 had goedgekeurd.

Het SP-bureau stemde op 15 juli met de 'algemene filosofie' van de nota 'Een progressieve visie op institutionele hervormingen' van Norbert de Batselier waarin gepleit wordt voor een verregaande autonomie van de deelstaten Vlaanderen

en Wallonië. De nota was opgesteld ter voorbereiding van het 'vernieuwingscongres' dat de SP in mei 1998 zou houden. Op de 'confederale' koersrichting van de nota-De Batselier kwam kritiek van de Jongsocialisten en van onder anderen Europees parlements lid Freddy Willockx en Vlaams parlements lid Jef Sleenckx.

Op 30 mei stelden Maurits Coppieters en Norbert de Batselier hun boek '*Het Sienjaal*' voor. Daarin ontvouwen zij het sinds twee jaar aangekondigde project voor een radicaal-democratische vernieuwing, waarrond zij met de SP, VU, Agalev, het ABVV en het ACW een links samenwerkingsverband zouden willen vormen als antwoord op 'de bedreigingen van extreem-rechts' en 'de ongebreidelde concurrentiestrijd en het neoliberale gedachtengoed'. In '*Het Sienjaal*' maken de auteurs een analyse van de maatschappelijke veranderingen en stellen zij zes 'contracten' voor waarrond zij de progressieve krachten in Vlaanderen zouden willen verzamelen: een ecologisch, een sociaal, een economisch, een Vlaams, een mondiaal en een cultureel.

De reacties van de aangezochte partijen en organisaties waren eerder terughoudend. Alleen de SP, de partij van De Batselier, reageerde positief. Agalev en VU sloten een gesprek niet uit, maar wezen een politieke herverkeveling of een samensmelting van partijen van de hand. Het ACW, de koepel van de christelijke arbeidersbeweging, verklaarde bereid te zijn een ruim maatschappelijk debat aan te gaan, maar niet met de bedoeling een nieuwe partij op te richten. Het ABVV stemde voorwaardelijk in met een gesprek over 'Het Sienjaal', dat binnen de vakbond maar weinig belangstelling kreeg.

Agalev had eerder al, op 4 april, de 'democratische partijen' uitgenodigd samen te werken rond veertien actiepunten om 'het politiek immobilisme' te doorbreken. Het ging om onder meer rationeel energieverbruik, arbeidsherverdeling, migrantenstemrecht, de bevordering van het openbaar vervoer en het herstel van de zondagsrust. De VU ging op de uitnodiging in, de SP zei bereid te zijn te praten, de CVP stuurde een negatief antwoord. Concrete resultaten had het initiatief in 1996 nog niet.

Op zijn congres van 27-28 april versoepelde Agalev de omstreden rotatieregels die parlementsleden verplicht na twee ambtstermijnen plaats te ruimen voor andere kandidaten. De regel was in 1984 ingevoerd om machtsconcentratie in de partij tegen te gaan, maar lag sinds eind 1994 onder vuur toen in de aanloop naar de verkiezingen van 1995 duidelijk werd dat zes parlementsleden zich niet herkiesbaar zouden kunnen stellen. Er werd toen afgesproken de regel niet toe te passen en na de verkiezingen opnieuw te bekijken. Het congres van 27-28 april voerde als nieuwe regel in, dat parlementsleden ook na de tweede ambtstermijn aan de lijstensamenstelling kunnen deelnemen, op voorwaarde dat zij daarvoor de steun hebben van tweederde van de partijleden van hun kiesdistrict.

De VLD hield op 8 en 9 november in Kortrijk een algemene ledenvergadering om de statuten te herzien. Daarbij werden enkele 'vernieuwend' bepalingen uit de beginstatuten van de VLD (1993) teruggedraaid, onder meer de invoering van de 'geregistreerde kiezer' (waardoor ook het onderscheid tussen 'algemene ledenvergadering' en 'congres' verviel) en de rechtstreekse verkiezing van de arrondissementbesturen. Het voorstel van de partijleiding om de cumulatiereregeling (principeel verbod, waarvan alleen met tweederde meerderheid kan worden afgeweken) te versoepelen, werd daarentegen verworpen. Wegens tijdsgebrek moest de partij op 14 december een tweede algemene vergadering houden om de statutenwijziging af te werken. Daarop werd beslist de onverenigbaarheid tussen een politiek mandaat en een bestuursmandaat bij een belangenorganisatie te handhaven en de sanctieregeling voor overtredingen van de partijdeontologie

logie te herzien. Naast de uitsluiting (de enige sanctie die in de oorspronkelijke VLD-statuten was voorzien) werd de blaam en de schorsing ingevoerd. Ook de samenstelling van de kandidatenlijsten werd aangepast, waardoor het voor de partijleden iets makkelijker wordt de voorgestelde volgorde om te gooien.

Guy Verhofstadt, die na de verkiezingen van 21 mei 1995 was afgetreden als VLD-voorzitter, trad op 21 mei 1996 voor het eerst weer in de openbaarheid met een opgemerkte toespraak die als het begin van zijn politieke come-back werd beschouwd.

De PRL hield van 12 oktober tot 14 december vier congressen over de ideologische vernieuwing van de partij. Op het congres van 14 december werd het manifest 'L'optimisme de la liberté' aangenomen, dat enkele opvallende sociale accenten legde, en kondigde Louis Michel aan kandidaat te zijn voor een nieuwe ambtstermijn als partijvoorzitter.

De algemene vergadering ('assemblée') van Ecolo kon op 27-28 januari een dreigende scheuring in de partij vermijden door de goedkeuring (met 383 stemmen voor, één tegen en elf onthoudingen) van een motie die een synthese maakte tussen de twee teksten die de partij sinds de algemene vergadering van 29 oktober 1995 in La Louvière verdeelden. De ene tekst, van Paul Lannoye, bepleitte een terugkeer naar de bron en legde de klemtoon op ecologische thema's; de tweede tekst, van Jean-François Hogue, die de steun had van de drie federaal secretarissen, kwam op voor een verruiming door een grotere verankering van de partij in de brede volkslagen en door strategische allianties te sluiten met vakbonden en andere organisaties. Beide moties hadden in La Louvière elk 188 stemmen gekregen. De motie die door de algemene vergadering van januari in Louvain-la-Neuve werd aangehouden, verzoende beide standpunten, met toch een overwicht van de lijn-Hogue. Daar werd ook beslist het principe van de rotatie van parlementaire mandaten te behouden.

Eind mei stapte Ecolo-kamerlid Philippe Dallons over naar de PS.

Marguerite Bastien, die in 1995 tot kamerlid was verkozen op de lijst van het Front National (FN) maar uit de partij was gezet, kondigde op 1 februari de oprichting aan van een 'nieuw Front National'. Daniel Féret werd op 4 mei tot voorzitter van het FN herkozen, hoewel hij eerder gezegd had geen kandidaat meer te zijn.



# Belgian Politics in 1996

---

by Ivan Couttenier

Licentiate in Political Science

## I. A new attempt at reaching a social pact

### A. *After years of limited activity*

In 1996 the government, unions and employers made several unsuccessful attempts at reaching agreements on jobs and wages. In 1993, organized labor and the employers had failed to reach a social pact, upon which the Dehaene center-left cabinet had imposed its own austerity measures ("global plan"). This had resulted in a bitter and dramatic confrontation between the government and the unions, the latter failing to change the cabinet's course of action. As in 1994, in 1995 organized labor attempted to win back the initiative in handling socio-economic issues. With a wage freeze in place, discussions between labor and the employers centered on jobs and work conditions. The Belgian Business Federation (VBO/FEB), while accepting to talk to the unions, argued talks would only be successful provided the cabinet cut public spending and improved the competitive position of Belgian enterprises.

### B. *Paving the way for an agreement*

By December 1995, Prime Minister Dehaene had cleared the path by first addressing potential labor unrest in the public service and at Belgian rail, and by putting off the social security reform discussion. Since the majority parties, organized labor, the mutual aid societies and the employers failed to find common ground for a discussion, the stalemate on social security reform threatened to mortgage jobs talks. Therefore, Dehaene decided to postpone social security reform until the end of 1996.

The talks at Belgian Rail resulted in an agreement reached in February 1996 on a reduction of the workforce to 35,000 by the year 2005, a 36-hour workweek to be fully operational in 1999, productivity increases and a 1.65 percent wage cut to come into force as of April 1, 1996.

The agreement reached at Belgian rail had a positive impact on the overall negotiations in the public sector, which, later during the year, resulted in a framework agreement on work sharing and reduction of working hours.

### C. *In search of an overall agreement*

For the cabinet, the European context was very important and Belgium fully endorsed EU Commission President Jacques Santer's call on the governments, unions and employers of Europe for an overall employment pact. However, in Belgium, like elsewhere in Europe, there was increasing criticism about the too

drastic EMU convergence norms which, these critics alleged, were causing the slowdown of the European economies. However, Prime Minister Dehaene was undaunted. He argued that when Germany, France and the Netherlands moved towards joining the EMU, Belgium had no other choice than following its neighbors.

Shortly after the Dehaene II cabinet had taken office in 1995 and launched its multi-annual employment plan, it had come under mounting pressure from the union leaders to start a more global discussion on jobs. Willy Peirens, President of the Christian Trade Union Confederation (ACV/CSC), had strongly attacked the Prime Minister in person for failing to take action regarding jobs. Peirens said that over the past fifteen years, the priorities had been economic: low inflation, hard currency, surplus on the trade balance and redressing the public finances. He said it was time the cabinet addressed the social issues, unemployment in the first place. The Socialist trade union leaders, and Socialist politicians alike, showed more circumspection. They feared government attempts at concluding another "global plan", including all pending socio-economic issues, reminiscent of the 1993 global plan which had triggered unprecedented labor unrest and had caused deep frustration and tension inside the Socialist ranks. Many leaders of unions affiliated to the Socialist confederation insisted on their freedom to bargain directly with the employers on jobs and wages. Moreover, union leaders said that they would not commit themselves on keeping wages down beyond 1996 unless the employers made commitments regarding additional jobs. Meanwhile, the Belgian Business Federation (VBO/FEB) pleaded for an across-the-board reduction of labor costs without a commitment on jobs.

#### *D. The Prime Minister's initiative*

After informal contacts with business and union leaders, on February 1, 1996, Prime Minister Dehaene formally announced tripartite talks on a "jobs contract". The first meeting was held February 12. During this first and subsequent meetings, the participants discussed a blueprint submitted by the Prime Minister. Later on, the government linked to the jobs discussion a paper submitted by Robert Tollet, President of the Central Economic Council, in which proposals were made for keeping wages under control after 1996, when the wage freeze expired.

An additional problem marred the discussions when the EU Commission urged the Belgian government to amend its program by which employer social security tax rebates were awarded to enterprises facing stiff international competition (a program commonly known under the name "Maribel"). The EU Commission argued that the system discriminated against enterprises working for the domestic market. The Socialist cabinet ministers sought a way out by tying rebates to jobs, but this met opposition from the Christian Democratic Ministers, and ultimately the issue was postponed.

#### *E. An agreement immediately turned down*

On April 18, the government, unions and employers reached a draft agreement on a jobs contract. In return for wage moderation during 1997 and 1998, the unions obtained from the employers a rather vague commitment to half unemployment by the year 2002. The key element of the deal was a commitment of the three sides involved in the talks to implement a new version of Belgium's competitiveness act. From 1997 on, Belgium's wage evolution would be linked to that



of The Netherlands, France and Germany combined. The various branches of industry would have the opportunity to reach collective bargaining agreements on wages and jobs within the wage moderation framework and would be allowed to use profit sharing as a means to circumvent the wage ceiling. As demanded by the unions, linkage of wages to the cost-of-living would be maintained, and by the end of 1998, the workweek would be down from 40 to 39 hours for the entire private sector. Within six years, non-wage costs would have to be lowered to the level of France, Germany and The Netherlands. Moreover, government, unions and employers agreed to upgrade a number of existing jobs programs. Career interruption would become a right for up to 1 percent of the workforce and eligibility requirements for the part-time early pension system would be eased. Moreover, the employers committed themselves to provide on-the-job training for 30,000 youngsters.

Formally approved by the cabinet on April 19, the smaller Liberal Trade Union Confederation (ACLVB/CGSLB) endorsed the agreement a few days later. Despite the objections from a number of its affiliates, the Belgian Business Federation (VBO/FEB) also endorsed the contract. As widely predicted, on April 29, the Socialist trade union leaders failed to win support from of their own General Council for the draft agreement. Although Willy Peirens, National President of the Christian Trade Union Confederation (ACV/CSC) won support for the deal, the center-left cabinet was unwilling to move ahead risking a confrontation with the Socialist unions. The extent of the frustration of the Socialist union militants was dramatically exposed when during the traditional May 1 rallies, Socialist Francophone Party (PS) leaders were heckled and pelted with eggs and tomatoes by Socialist trade union militants, teachers in particular.

The failure to win the support of the Socialist unions forced the government to opt for that it termed as an "emergency scenario". On May 2, Prime Minister Dehaene obtained the green light from the Chamber for this alternative scenario.

#### F. *The special powers bills*

On May 3, the leading ministers of the Dehaene center-left cabinet agreed on the texts of three special power bills designed to allow the cabinet to proceed on the 1997 budget, jobs policy and social security reform, with only post-factum parliamentary control.

The cabinet drafted a new version of the competitiveness legislation linking wage evolution of Belgium to the evolution in The Netherlands, France and Germany, giving the cabinet the authority to proceed along the lines set out by the aborted April 18 agreement. The special powers bill dealing with the budget stated that the goal was to reach the EU convergence norm for budget deficits, and that in order to reach this goal the government had the power to raise taxes and cut spending. The bill dealing with social security reform was the most detailed of the three. It stated in its preamble that it was not the intention of the government to undertake a wholesale reform, cutting benefits dramatically. The aim of the cabinet was to maintain a nationwide system based on a mix of insurance and solidarity, but with some changes made to the financing system, relying less on payroll taxes since these tend to destroy jobs. The government aimed at imposing caps on spending in health care. Other goals were safeguarding the mandatory pension system, while seeking to deal with existing discrimination between male and female pensions.

### G. *Persisting disagreement between unions and employers*

The employers and unions were given an opportunity to produce an advice on the bills, but again the Socialist Trade Union Confederation (ABVV/FGTB) failed to endorse the advice drafted by the employers and the Christian Trade Union Confederation. Not that this setback in any way affected proceedings in the government coalition. On May 9th, Prime Minister Dehaene submitted to the Chamber of Representatives his cabinet's special powers bills.

### H. *Parliament gives green light*

The parliamentary discussions of the special power bills took longer than expected because of a filibuster organized by the Liberal opposition parties. However, on the eve of the summer recess, the three bills were adopted by the two Houses of Parliament giving the cabinet until the summer of 1997 to tackle the pending socio-economic issues without much interference from Parliament. (The July 26 Act on the promotion of employment and preservation of the competitive position, the July 26 Act on modernization of social security and the July 26 Act on the realization of the budgetary criteria for joining the Economic and Monetary Union.)

Not only the national trade union and business leaders lost prestige in the failed talks, also Parliament was being sidelined. This came only two years after the constitution was revised, including reorganization of the parliamentary work with the aim to turn the national legislator into a more vigorous body. For the Socialists, special powers remained hard to digest. Back in the eighties, they had raised a revolt against the then center-right government for using special powers. They were now forced to accept a similar technique being used. The Socialists were willing to accept these special powers because they knew that the much feared social security talks would ultimately go their way without major cuts in benefits.

## II. The 1997 budget

### A. *The budgetary policy*

In 1996, the general government deficit declined to a little over 3 percent of GDP. This was a marked improvement of 4 percentage points compared with 1992. Owing to the record size of its public debt in relation to GDP, Belgium benefited more than the other EU countries from the European-wide decline in interest rates over this period. Fiscal consolidation was significantly more rapid in Belgium than in other EU countries, but the weak point remained debt to GDP ratio which was 137 percent in 1993 and an estimated 130 percent in 1996.

The increase in the primary surplus over this period was largely the result of the corrective packages imposed by the government which boosted total revenue to 51 percent of GDP and kept primary expenditures in check.

The structure of the Belgium budget remained quite different from that of the other EU countries as a group, not only because of the size of interest payments and the primary surplus, but also because personal income tax and social security payroll taxes were distinctly above EU averages.

The National Bank of Belgium pointed out that fiscal levies weighing on earned incomes were edging down, partly as a result of a number of reductions in social security taxes aimed at promoting employment. On the other hand, other direct levies consisting of corporate taxes and withholding taxes paid by individuals rose in relation to GDP. Indirect taxes also rose, reflecting successive increases in excise duty on fuels and cigarettes as well as of the standard VAT rate. In the framework of the "alternative financing of the social security system", this increased reliance on indirect taxes represented the counterpart to the reductions in employers' social security taxes.

On the expenditure side, social expenditures as a percentage of GDP edged down. The growth rate of health expenditures had abated markedly until 1995 when it picked up again. This was also true in 1996, be it to a lesser extent. This acceleration of expenditures was associated with a number of factors including: a flu epidemic, and the waning effect of measures introduced in 1993. Transfers to individuals; i.e. "replacement incomes" as a percentage of GDP, declined slightly.

The number of recipients barely changed, but as a result of a progressive tightening of unemployment related programs and especially of the introduction of the "health-index" in 1994, the rise of average replacement income per beneficiary in real prices was slower than that of real GDP. Pensions - of private sector wage-earners as well as of civil servants - were the largest component of replacement income, representing some 10 percent of GDP. The continuing increase in the average civil service pension and in the number of beneficiaries was accompanied by a more restrained development in the private sector, so that the rate of increase remained stable, similar to the increase of real GDP.

Compensation of civil servants, which represents the most important component of expenditure other than the current transfers to individuals, grew at over 2 percent a year in real terms. With the number of public service jobs remaining unchanged, the rise was caused by an adjustment of wage scales. The decrease in interest payments from 10 percent of GDP in 1992 to 8.25 percent in 1996 was the result of lower interest rates and an active debt management.

### *B. The controversial Swap operations*

Debt management caused political turmoil when during the 1997 budget debate on October 2nd, Liberal opposition leader Herman De Croo (VLD) said that, according to reports from the Audit Court, as a result of speculative swap operations conducted between 1989 and 1992, the treasury had lost BF 44.3 billion. Initially Prime Minister Dehaene was caught off guard by De Croo's allegations. Returning from an IMF meeting in Washington, Vice Premier and Finance Minister Philippe Maystadt (PSC) tried to play down the affair. Like Prime Minister Dehaene earlier on, he had to admit that such operations had taken place, but he argued that the losses incurred by the treasury amounted to BF 34 billion, in the hypothesis of an immediate refund, and that it was too early to tell whether there would be losses at all. Minister Maystadt also pointed at the gains generated by what he termed as "active debt management".

### *C. The 1997 budget*

Once the special powers adopted by Parliament, it was widely believed that drafting the 1997 budget would be easy, but persisting differences between Chris-

tian Democrats and Socialists on reforming the social security, especially on the thorny pension issue, made it more difficult than expected. It was the initial intention of the cabinet to draft the budget before the summer recess, but because of the differences, the 1977 budget was drafted in September.

Like its EU partners, Belgium was under the obligation to reduce its budget deficit to 3 percent of GDP. However, the High Finance Council urged the cabinet to aim at 2.8 percent in order to have a safety margin. During the months preceding the drafting, the Socialist majority parties had pleaded for a wealth tax. At its June 29 convention, the Francophone Socialists (PS) pleaded for a wealth register as a first step towards a wealth tax.

On July 19, the federal government reached an agreement with the regional governments over budgetary goals for the 1996-99 period. In the agreement, the regional governments committed themselves to keep their deficits down and to become deficit-free by 1999. Not only differences inside the majority ranks, but also the parliamentary discussion of the special power bills made the cabinet's budget talks running behind schedule. On August 2nd, the budget talks were suspended and were resumed after the summer recess on August 26th. An overall agreement was reached September 30th, allowing Prime Minister Dehaene to read a statement in Parliament the next day.

The 1997 budget included a new package of corrective measures estimated by the authorities to represent BF 80 billion, or nearly 1 percent of GDP. At the same time, the cabinet announced BF 367 billion of debt reduction measures. Based on what the cabinet itself termed as prudent assumptions about economic growth and interest rates, the deficit was below the 3 percent benchmark, providing an important safety margin for meeting the Maastricht deficit criterion.

The cabinet said that the 1997 effort was evenly split between cuts and revenue increases. Primary expenditures by the federal authorities were cut by BF 17 billion, mainly in the fields of subsidies granted to public enterprises, international aid and military expenditures. The cabinet said that cuts in social security expenditures (BF 23 billion) would mainly affect health care.

The BF 40 billion of new revenues stemmed largely from an increase in fiscal and para-fiscal revenues, and to a much lesser extent from an increase in non-fiscal and miscellaneous revenues. Excise duties on petrol and alcoholic beverages were raised in the late 1996, the combat against fiscal fraud was stepped up, in part by introducing a tax on the actual delivery of paper securities, and certain previously tax-free instruments -- such as savings deposits. Finally, the government decided on asset sales.

In addition to this savings, the 1977 budget included a number of initiatives aimed at promoting employment which largely represented a continuation or modification of existing programs. The financing of these initiatives was to be provided mostly by the non-indexation of tax-brackets, which was continued.

### **III. Nationwide collective bargaining talks**

During October 1996, employers and unions started preliminary talks on the nationwide private sector collective bargaining agreement for 1997 and 1998. The aim was to establish, within the framework of the newly adopted act on compe-

titiveness, the margin for wage rises for the next two years. However, the talks were marred by the ABVV/FGTB initiative to call a 24-hour strike on October 28th. The Christian and Liberal trade union confederations refused to join the strike. They argued that this was the surest and shortest way to wreck the talks. As expected, at the first formal meeting November 6, the ABVV/FGTB submitted new demands upon which the employers refused to continue the meeting. After this failure, the ball was again the court of the government. As required by the law, it was now up to the government to determine the margin for wage rises for the 1997-98 contract talks.

On December 17, the cabinet decided that for the 1997-98 period, nominal wage increases in the private sector would have to be limited to 6.1 percent. The margin set by the government came as no surprise since it was exactly what the cabinet had proposed on earlier occasions. Taking into account the automatic adjustment of wages to the cost-of-living it was estimated that, in real terms, compensation increases would be limited to 1.5 percent over the two years. The Belgian Business Federation argued that this margin was even smaller because of the European Commission's opposition to selective employer payroll tax rebates awarded by the Belgian government to enterprises facing stiff international competition (Maribel program).

#### **IV. Employment policy**

##### *A. The labor force*

In Belgium, despite an increase in the population of working age, total employment remained virtually unchanged in 1996. The decline in the number in public service jobs stopped in 1996. The abolishment of the military service, which caused most of the job lost in the public service, had no longer an effect. Moreover, the growing number of people employed under the four-day workweek scheme or on half-time early retirement, helped to keep up employment in federal government bodies.

There was virtually no increase in employment in the private sector. Between 1989 and 1992, the increase in compensation per full-time employment was faster in Belgium than in the neighboring countries, the largest divergence was observed with the Netherlands. At the same time, the development of employment was the most favorable in The Netherlands. Wage moderation during the 1994-96 period, made it possible to reduce the disparity as regards labor costs in relation to the three neighboring countries. During the 1987-96 period, the annual average of these costs went up 4.2 percent in Belgium, against 3.8 percent in the three neighboring countries. In terms of jobs, the negative effect was about 4,000 jobs per year.

Alongside the wage moderation measures, the reductions in indirect costs also contributed to the decline in average labor costs. In Belgium, selective reductions in employer payroll taxes made a significant contribution. These measures were maintained in 1996, with the slight modification that in 1996 the ceiling was raised for entitlement to reductions in contributions for low wages. The number of jobs benefiting from this reduction therefore rose from 450,000 to 750,000. The success of the branch-level collective bargaining agreements, whereby a reduction in contributions is granted if there is an increase in employment, was

growing. In 1996, the reductions in employers' contributions granted under the various schemes was BF 53 billion or 1.6 percent of total wages and salaries.

By an act of Parliament the possibility was created of adapting the weekly working hours to the fluctuations in activity during the year without paying higher wages. Conditions for hiring temporary workers were made more flexible.

In Belgium, part-time work represented 14.6 percent of the paid jobs in 1994, against 11 percent in 1987. Various measures were adopted within the framework of the multi-annual employment plan and of the July 26 act, aiming at widening the range of possibilities concerning part-time career interruption and improving the position part-time workers.

### B. *Unemployment*

The conditions for access to the scheme for older unemployed persons, which has been in force since 1985 and which allows the beneficiaries exemption for reporting to the labor exchange, from registering as job-seekers and from being obliged to be available for the labor market, were made more flexible as of January 1, 1996. Unemployed persons aged 50 to 51 no longer had to prove reduced ability for work and the minimum period of unemployment required to entitle for benefits was reduced. Taking advantage of the relaxed rules, a large number of unemployed over 50 refrained from presenting themselves on the labor market. The number of older unemployed exempted from registration had climbed to 105,000 by December 1996. The increase in this type of early withdrawal from the labor market explains why for the first time since 1986 the labor force declined. The adjustments of the rules was in line with the definition of the International Labor Organization. Three more aspects of the regulations were changed in the course of 1996. The reference period taken into account in the measures for excluding cohabiting persons aged under 50 who have been unemployed for an abnormally long period was reduced from twice to one and a half times the average duration in the administrative district. Moreover, job-seekers who within the space of six months have worked at least 180 hours within the framework of the small jobs program were allowed to request exemption from reporting to the Employment Office. Parallel with this, the limitation to two years of the period of benefit in the event of interruption of unemployment for social and family reasons was lifted and the allowance paid during the first two years was increased.

Reacting, with a time lag to the cyclical improvement, the total number of unemployed job-seekers and beneficiaries of the scheme for older unemployed persons was actually in the fourth quarter of 1996, slightly lower than a year earlier.

Adjusted in order to take into account the number of older unemployed not seeking employment, the unemployment rate was just under 10 percent in December 1996, and unchanged compared to the corresponding period of one year earlier. In Belgium the improvement of the situation during 1996 was also reflected in the number of short-term unemployed.

The number of persons receiving unemployment compensation other than fully compensated unemployed continued to decline in 1996, although more slowly than during previous years. The replacement since the end of 1995 of the system of involuntary part-time work by a less favorable system resulted in a reduction in the number of part-time unemployed. The number of persons opting for



early retirement and temporarily unemployed remained stable. Despite efforts to upgrade the skills of unemployed, the number of job-seekers receiving training did not increase. Moreover, the various measures to encourage work sharing had no major effect on the number of career interruptions. All in all, the number of beneficiaries on these special programs declined by 3,000 in 1996, bringing the total number to 407,000.

### C. *The cabinet's employment policy*

In October 1955, the cabinet introduced its multi-annual employment plan which was a continuation of its earlier plans, notably of the "global plan". The multi-annual employment plan had five aims:

- to increase the impact of economic growth on jobs by means of a reduction of labor costs;
- to promote a better distribution of jobs, essentially by encouraging part-time work;
- to help target groups of unemployed;
- to improve training;
- to create new jobs, primarily in the non-market services sector.

Monitoring the plan was entrusted to the High Employment Council, a newly created body composed of experts appointed by the cabinet.

Among the various concrete measures taken, the multi-annual plan increased the reductions in employers' social security taxes targeted at groups at the lower end of the labor market. More specifically, the ceiling on the monthly pay below which a reduction for low wages is granted was raised. Moreover, specific exemptions from employers' contributions were awarded in cases where jobs were created in the health care sector. The "recruitment advantage plan" for the long-term unemployed was extended beyond 1996, and a new "reintegration jobs plan" was introduced to grant reductions in social security contributions for the hiring of a worker aged over 50 registered as unemployed for at least six months. The "first work experience contract scheme" was created to grant a monthly bonus for employing a person who was registered as job seeker for nine months. The redistribution of work was encouraged by making career interruptions, part-time work, and half-time early retirement more attractive. The part-time early retirement and voluntary four-day week schemes were extended to persons with a temporary contract and to the armed forces.

In addition to these initiatives taken within the framework of the multi-annual plan, the unemployment schemes were modified early 1996 in various respects, including:

- an easing of conditions under which older unemployed were exempted from job search, thereby effectively leaving the labor force;
- introduction of stronger incentives for people interrupting unemployment;
- a further tightening of the rules governing the exclusion from the unemployment scheme on grounds of abnormally long unemployment.

The 1997 budget, submitted to Parliament in October 1996, allocated BF 10 billion to promote employment through cuts in employers' social security taxes,

conditional on job creation. Other employment-related measures announced in the budget included: a program of professional insertion consisting of one-year contracts for long-term or young unemployed; a cheque-service system targeted to specific sectors, and an overhaul of the small jobs program.

## V. Social Security

### A. Long term issues

In 1995, Belgium celebrated the 50th anniversary of its social security system. While the system provides adequate support to many, the growing number of beneficiaries and budget restrictions have put the system under heavy strains. In Belgium, on a total population of just over 10 million, social security means 1,5 million pensioners, 1 million households drawing family allowances, about 1 million people drawing unemployment compensation as unemployed or in an assimilated category (e.g. as early pensioner), and 99 percent of the population covered by health insurance.

Experts and politicians alike agreed that the time was right to decide on some major changes in social welfare policy to address a number of developments in society, such as the rapidly aging population, the breaking up of traditional families, the rapid rise of two-income families and atypical jobs, a financing system causing an excessive rise of non-wage costs and thus destroying jobs, and an economy growing at a much slower pace.

Early 1996, the two trade union confederations managed to produce a common position paper which called for:

- maintaining the personal insurance and solidarity principles in a nation-wide system;
- additional financial means through additional jobs, and a larger government subsidy;
- priority to the legal pension system rather than giving incentives to private pensions schemes, and equal treatment of men and women;
- no scaling down of early pension system;
- no payroll tax rebates awarded to the employers, unless they guarantee additional jobs in return.

In 1996, social security outlays for wage and salary earners amounted to BF 1,289 billion. The government subsidy to the system was set at BF 192 billion.

Because of the employers payroll tax rebates awarded in order to facilitate job creation, financing the system had to rely increasingly on taxes. In 1996, BF 52 billion payroll tax rebates were granted, compared to BF 45.7 billion in 1995. In order to finance these rebates, the system had to rely increasingly on taxes. Since 1994, a crisis tax was levied, together with an energy tax and a percentage of the VAT was awarded in an attempt to balance the books. Despite spending cuts decided by the authorities, the social security deficit grew again. In 1996, overall expenditures in nominal terms grew by 1.4 percent compared to the previous year.

In November, the health care deficit was estimated at BF 22 billion for the fiscal year 1996. For health insurance outlays in particular, there was a legal obli-

gation to limit spending growth to 1,5 percent in real terms. This again required from the government the traditional package of measures aimed at keeping medical consumption down, especially the costly high-tech treatments. Social Welfare Minister Magda De Galan (a Francophone Socialist) clashed with the medical profession over her attempts to freeze for a six-month period the physicians' fees. As the physicians refused to comply, the Minister threatened to impose tariffs single-handedly. During the drafting of the 1997 budget, the cabinet also decided to stop refunding out-of-date drugs. The authorities also attempted to deal with the growing number of medical students.

### *B. The pension reform*

Because of a 1979 EU directive, Belgium was under pressure to give up its different treatment of men and women regarding pensions. Back in 1990, the Belgian legislature had complied with the EU directive abolishing the different mandatory retirement ages for men (age 65) and women (age 60), men and women alike having the option to retire from age 60 on. However, for budgetary reasons, Belgium was forced to maintain sex discrimination when it came to computing pension benefits. Pensions for men continued to be based on a 45 year professional career, and on 40 year career for women. In 1993, Belgium was condemned by the European Court, which gave Belgian men the opportunity to start lawsuits on the ground that Belgian pension laws discriminated against them. In 1995, the Ghent Labor Court ruled that the different ways of computing pensions was no unjustified discrimination, while the Liege labor court ruled in the opposite sense. Moreover, Belgium had been condemned by the European Court for sex discrimination regarding its early pension system.

Male workers having the opportunity to opt for the early pension system, while female workers aged 60, having no other choice that old age retirement.

In September 1966, the cabinet ministers reached agreement on gradually forcing women to work 45 years for a full pension, and only for pensions starting as of 1997. By the year 2009, retirement age for women will be 65, and by that time, computation of pension entitlements will be equal for men and women. To sugar the pill, an improved minimum pension was guaranteed for lower wage earners and part-time workers (mainly women).

As to overall reform plans, there was a consensus among to majority parties to maintain a nationwide mandatory system rather than opting for private pension schemes.

As for the public sector pensions, Pension Minister Marcel Colla announced that the system would be overhauled in 1997.

## **VI. The murder of four girls by a pedophile ring**

### *A. An entire country mourns four girls*

On August 13th, investigators of the Neufchâteau court arrested Marc Dutroux. Together with Dutroux, his wife and other accomplices were arrested. Dutroux was charged with the murder of four girls abducted in 1995.

The news of four girls killed by a pedophile ring led to a public outcry, heightened the existing tensions between the law enforcement agencies of Belgium and

raised serious questions about the effectiveness of the courts in dealing with crime. For the public there was no doubt that Belgium's law enforcement system was ineffective. Government ministers were forced to publicly admit that the law enforcement system was far from adequate. During the 1997 budget presentation, October 1, Prime Minister Dehaene said that his cabinet had the intention to implement a comprehensive judicial reform plan within 100 days.

The atmosphere became very emotional when the Dutroux defense lawyers sought the removal of Neufchateau investigating judge Jean-Marc Connerotte on the grounds that, by attending a party for the victims, he had showed bias. On October 14th, Belgium's highest court (the Cour de Cassation), revoked Connerotte. This led to spontaneous protests all over the country.

On October 17, the Chamber instituted a special commission which was granted powers to conduct a formal investigation into the way the courts and law enforcement agencies had handled the murder case. The commission was chaired by the Flemish Liberal (VLD) Deputy Marc Verwilghen. In first instance, the parents of the murdered and missing girls were received by the Chamber commission.

### B. *The "white March"*

On October 20th, between 250,000 and 300,000 people marched in protest through the streets of Brussels in what was referred to as the "White March". This outpouring of emotion on such a large scale left the politicians dumbfounded. The march was not organized by political parties or special interest groups. It was a spontaneous event and no political party or special interest group managed to take credit for it. The extremist parties -- the Vlaams Blok on the right and the Labor Party on the left -- tried to get mileage out of the event, but failed. The anger of the public was directed, not only against the judiciary and the law enforcement agencies, but also against the political world in general. The politicians realized that reaching the EU convergence norms and other socio-economic issues had dominated the political agenda for too long. Moreover, it was also clear that the federal departments (justice, interior, gendarmerie, foreign ministry and the armed forces) had been the "victim" of the devolution process which had shifted financial means away from the federal departments to the regional authorities. Prime Minister Dehaene initially opted for leaving the issue in the hands of Justice Minister Stefaan De Clerck, but soon realized that he had to become involved himself. This resulted in a meeting with the parents of the victims on the day of the White March. During this meeting, Prime Minister Dehaene promised that the constitution would be amended to discontinue partisan nominations of magistrates. He also promised that sanctions would be taken against those who had failed to their duties.

By receiving the parents on a number of occasions, also the King played a very active and public role.

### C. *Police reform*

Belgium has three police forces; the municipal police, the federal gendarmerie and the judicial police. The municipal police comes under the authority of the individual municipalities and has a local role. The federal gendarmerie (federal policy force) used to be a branch of the military. In 1992, under pressure

from the Socialists, the gendarmerie was demilitarized and came under the joint jurisdiction of the interior and justice ministers. Like the municipal police, the gendarmerie has a law and order mission (prevention and protection) but it also performs judicial tasks (investigations). The judicial police operates under the jurisdiction of the magistrates and has judicial functions only, no law and order tasks.

The federal gendarmerie is the largest police force. It is over 16,000 men strong and its many functions range from traffic control to judicial investigations. The latter are often conducted by the gendarmerie's own special intelligence branch. Compared to the gendarmerie, the judicial police is only a small force, some 1,400 in total. The judicial police has regional branches but also a national branch which deals with organized crime and terrorism. This special branch operates under the control of federal magistrates.

The gendarmerie has an annual budget of BF 26.7 billion whereas allocations for the judicial police amount to a mere BF 2.9 billion annually.

The judicial police often complains that the gendarmerie is moving on its terrain and that it is often left in the dark about operations carried out by the gendarmerie.

How sensitive relations between the Belgian law enforcement bodies are was demonstrated in September 1996 when Justice Minister De Clerck told Parliament that, according to a preliminary report of the Liège attorney-general Thily, the Liège gendarmerie had failed to share vital information on Marc Dutroux with the local judicial police and that, in doing so, the gendarmerie had obstructed the investigation. Vice Premier and Interior Minister Johan Vande Lanotte and Flemish Socialist (SP) Party President Louis Tobback strongly defended the gendarmerie against the allegations made by the Justice Minister. The two ministers involved in the fray and the chiefs of the law enforcement agencies later met in an attempt to straighten out the differences.

Discussion on a comprehensive police reform gained momentum in 1997.

#### D. *Reforming the courts*

The 1996 incidents demonstrated that the Belgian courts had personnel in insufficient numbers, lacked financial means and had outdated equipment. However, the most fundamental issue at stake was the constitutional position of the courts. In the name of the separation of powers, the foundation of Belgium's political system, the courts seemed to have become unaccountable. The magistrates argued that this independence was necessary to have an equitable law enforcement. However, the 1996 and earlier incidents had exposed a number of magistrates not devoted to the job, or more worrisome, magistrates abusing their authority, showing bias in handling cases, or protecting offenders. The political world said this state of affairs was unacceptable and it wanted "external control" over the courts. What sort of control this was going to become was the subject of debate and controversy. The magistrates warned that too much control would violate the principle of separation of powers.

The political world was equally responsible for the failures of the Belgian courts and law enforcement agencies. In the past, the justice and interior portfolios had been in the hands of ministers who had other portfolios to attend. With consti-

tutional reform and economic issues heading the agenda, there was no time for law enforcement issues. The problems which surfaced in 1996 were the result of decades of political neglect.

The problems were also caused by the partisan nominations to the courts and police forces. For many years, judges and leading officers in the police forces were supposed to wear party tags and national and local political party organizations scrupulously monitored nominations to ensure that each political party had its fair share of the pie. In most cases, judges and magistrates were very reluctant to show any party preference but it was often necessary to ensure promotion in the ranks. Pursuant to 1991 legislation, attempts were made to curtail partisan involvement in nominations and promotions. Constitutional reform was also envisaged to eradicate political interference.

By the end of October, Justice Minister De Clerck managed to submit to Parliament his first reform piece. It was a bill instituting college of attorneys-general and providing the legal framework for the activities of federal magistrates. The aim of this bill was to streamline prosecution policy nationwide.

## VII. Ministers face pedophilia charges

On November 18th, the attorney-general of the Brussels court of appeal submitted a file concerning Deputy Prime Minister Elio Di Rupo (Francophone Socialist) to the president of the federal Chamber of Representatives. His name appeared in judicial investigations regarding pedophile activities. The federal Chamber floorleaders decided on November 19 to set up a special commission to review the attorney-general's request to pursue the constitutional process created for criminal investigations involving ministers. The Chamber had several options: to formally indict the minister, to dismiss the case or to ask the country's highest court to conduct further investigations. Di Rupo himself denied the allegations as being "outrageous" and a "pack of lies". For the Francophone Socialist party (PS) this was yet another case it what appeared to be an endless stream of scandals.

Meanwhile, on December 9, Walloon Region and Francophone Community Minister Jean-Pierre Grafé (PSC) submitted his resignation. His decision followed the Cour de Cassation's submission to both the Francophone Community and Walloon Region Parliaments of a file allegedly containing child abuse charges. On December 10, PSC chairman Charles-Ferdinand Nothomb announced that Grafé's replacement was William Ancion, an alderman of the city of Liege. In conjunction with similar allegations made in 1982, the new charges pressed against Grafé made it impossible for his party to continue to support him.

On December 12, the special Chamber committee established to review the charges against Di Rupo decided that there was not enough substance in the allegations to pursue an indictment against the Vice Premier. The committee also decided to submit new legislation (adopted by the Chamber December 16th) to allow the Cour de Cassation to conduct investigations into files against ministers. Before the law was changed, for any allegation against a minister, the Chamber had to determine whether or not the Cour de Cassation should pursue an investigation. The aim of the new legislation was to permit the Cour to conduct such investigations, allowing Parliament to avoid dealing with files based on unreli-



able witnesses and hearsay. Under the new legislation, arresting and indicting ministers remained the exclusive prerogative of the Chamber.

Later, similar legislation was approved for dealing with regional and community government ministers.

### **VIII. The Cools murder case**

On September 6, the Liège judicial police arrested five suspects charged with having planned, back in 1991, the murder of former Francophone Socialist (PS) Deputy Prime Minister André Cools. One of the five was former regional minister Alain Van der Biest (PS).

Soon after André Cools was shot dead in 1991, the investigation had already centered on aides of Van der Biest. The main suspects were Richard Taxquet, the minister's private secretary and Pino di Mauro his assigned driver. It was believed that these two, and their accomplices from the Liège underworld, had recruited professional killers in Italy to assassinate Cools and had organized the killers' safe return. The names of the conspirators had surfaced earlier in a case of stolen securities which was unearthed by investigators of the Neufchateau (Luxembourg province) court. When for the first time revelations in the Cools murder affair were made the most plausible explanation was that Andre Cools had been informed of the criminal acts committed by minister Van der Biest's aides and that he had threatened to ruin the latter's political career. Despite evidence and a plausible motive, the Liège court had failed to elucidate the murder. However, when early 1996 a new attorney-general to the Liège court was named, the investigation was resumed leading to the identification of the last unknown conspirator. Domenico Castellino admitted to have hired two Tunisian professional killers in Italy and to have brought them to Liège. Early October, the two were arrested in Tunisia. They admitted to have killed someone in Liège, alleging not to have been informed about the identity of the victim. Although formally indicted, former minister Van der Biest continued to deny that he had masterminded the Cools murder. Whereas the murder scenario was known in detail, the real motive remained unclear.

It was during the Cools murder investigation that evidence was unearthed regarding the payment of bribes to the two Socialist parties by the Italian helicopter company Agusta and by the French Dassault aviation industries for defense contracts signed in 1988. In 1994, as a result of these revelations, then defense minister Guy Coeme, Walloon Region Minister-President Guy Spitaels and Walloon regional minister Guy Mathot (all three Francophone Socialists) had to give up their ministerial portfolios. One year later, the scandal hit the Flemish Socialists as well, leading to the resignation of Foreign Minister Frank Vandembroucke and NATO Secretary-General Willy Claes.

### **IX. Highest Court condemns former minister Coeme**

On April 5, the Cour de Cassation, Belgium's highest court, gave former Vice Prime Minister and Defense Minister Guy Coeme (a Francophone Socialist) a suspended two-year sentence, a BF 200,000 fine and a five year suspension of his civil and political rights. Coeme faced corruption charges in the Inusop affair.

With Coeme, seven Francophone Socialist (PS) activists were condemned. Among the seven were Merry Hermanus, party leader in the Brussels regional legislature, Camille Javeau the Inusop director who masterminded the fraud, Brussels University professor Nicole Vosswinkel, former president of the board of Inusop and the Brussels University Sociology Institute, and Jean-Louis Stalport, managing director of the Francophone language radio and tv public network (RTBF).

Throughout the eighties, PS ministers in office and their aides had ordered surveys and research projects from the Inusop survey institute and the Sociology Institute of the Brussels University. Invoices were paid from regular budget allocations. These institutes charged exorbitant costs and some of these moneys charged by Inusop and the Sociology Institute were later channeled back to the ministerial cabinets or individual PS politicians for the payment of salaries of ministerial collaborators or for election campaign funding purposes.

In the eighties, Belgium had no legislation on election campaign financing and it occurs that for their election campaign funds, all political parties occasionally charged highly inflated invoices to friendly contractors who kindly refunded part of the received moneys to the party treasuries. This and other fraudulent practices came to an end when in the nineties Parliament adopted legislation on the public funding of election campaigns.

Because Guy Coeme did the incriminatory facts in his capacity of minister, the eight were tried by the Cour de Cassation. This special procedure before the country's highest court deprived the condemned of the possibility to appeal the verdict.

Once the verdict rendered, constitutional lawyers and politicians started to argue about the question whether Coeme could keep his seat in the Chamber of Representatives until 1999, the year of the next general elections. The Belgian constitution only talks about eligibility conditions, and to be eligible candidates have to enjoy their civil and political rights. Consequently, Coeme would not be allowed to run in the 1999 general elections. Coeme's supporters, however, argued that he could remain a Member of Parliament until 1999. Flemish Christian Democratic (CVP) floorleader Paul Tant said that it would be against the rationale of the Constitution to allow Coeme to carry on in his capacity of member of the House. Tant said it was in the first place up to Coeme himself to make a decision. He did not rule out the Chamber getting involved in the Inusop trial afterwards, adding that it would be advisable at that moment to allow the House committee on credentials, which reviews the credentials of newly elected members, to make a recommendation to the full house. PS Chamber floorleader Claude Eerdekens strongly defended Coeme saying that those who elected Coeme in the general election of 1995 were aware of Coeme's pending trial and that the decision of the electorate had to be respected. Eerdekens and former Vice Premier Philippe Moureaux (PS) also attacked the courts saying that they were seeking to discredit the political world. However, coming under mounting pressure, on April 15th, Guy Coeme decided to give up his parliamentary seat.

## **X. Belgium abolishes the death penalty**

On June 13, the Belgian Chamber of Representatives adopted a bill abolishing the death penalty, thus removing an anomaly from the Belgian legal system. The last execution resulting from a trial in an ordinary court in Belgium took place in

1863. Except in the cases of wartime collaborators tried in special courts, death penalties were automatically turned into life imprisonment by the magistrates.

In submitting the bill, Justice Minister Stefaan De Clerck pointed out that Belgium was among the last member states of the Council of Europe to retain the death penalty. This was impeding relations with other European countries, since some refused to extradite criminals to Belgium because of the possibility that the death penalty could be imposed.

The abolition of capital punishment, as approved by the Chamber of Representatives, included wartime crimes, and was replaced by life imprisonment. Sentencing to "forced labor" was also abolished. A new category of sentence, 20 to 30 years, was introduced in order to differentiate between sentences for manslaughter and murder.

The opposition parties (the ultra-right Vlaams Blok and National Front excepted), endorsed the abolition of capital punishment, but they took the opportunity to argue that the prevailing liberal parole policy would make it more difficult to combat serious crime.

## **XI. Basques suspects not extradited**

On February 5, the Council of State suspended in an expedient judgment Justice Minister Stefaan De Clerck's January 22 decision to extradite Luis Moreno and Raquel Garcia, a Basque couple suspected of terrorist activities in Spain. The Basque couple was immediately set free.

On May 28, 1993, the Spanish authorities had filed an extradition request on the grounds that back in 1992 Moreno and Garcia had provided shelter for three ETA terrorist suspected of having killed a Spanish policeman. The two, who had fled to Belgium in March 1992, were arrested on June 15, 1993.

In 1993, the prosecuting judge of the Brussels appeal court had advised against the extradition because of the highly political nature of the case. Although justice ministers usually follow such an advice, Minister De Clerck had made it understood that the international combat against terrorism and relations with Spain would be major considerations in rendering a verdict. The appeals chamber of the High Commission for Refugees had decided that Garcia and Moreno did not qualify for political refugee status.

As soon as the Council of State's decision was announced, the Spanish government called its ambassador in Brussels back to Madrid, and the Belgian ambassador in Madrid was summoned to the Spanish foreign ministry to provide explanations. The Spanish Interior Minister Juan Alberto Belloch announced that legal cooperation between the two countries would be suspended awaiting the final verdict of the Council of state.

Justice Minister De Clerck said that he understood Spain's anger, adding that in originally opting for extradition, it was his priority to intensify judicial cooperation among the European countries.

Later during the year, the two countries settled their differences and on September 24, Belgium and Spain signed a cooperation agreement on combating terrorism.

## **XII. The political parties**

### **A. CVP leader Van Hecke resigns**

On June 6, Johan Van Hecke, President of the Flemish Christian Democratic Party (CVP), announced that he was resigning as party president. In his letter of resignation addressed to the party executive board, Van Hecke indicated that marital problems had made him decide to give up the party presidency. In the letter he emphasized that this was his own decision and expressed the hope that the media would refrain from intruding into his private life.

Following the announcement of Van Hecke's decision, the party's leading politicians all emphasized that this "unfortunate private event" would have no effect on the cabinet. Prime Minister Dehaene said that Van Hecke had informed him, some days before, about his decision to step down, and that he and others in the party had urged him to stay on. Praising Van Hecke's achievements as party president, the Prime Minister said that Van Hecke's line would be continued. He said he hoped there would still be a role for Van Hecke in Belgian politics. All CVP leaders emphasized that Van Hecke's resignation would have no repercussions for the federal government.

Van Hecke was expected to be re-elected as party president at the party's June 15 convention. He became party president in 1993, replacing Herman Van Rompuy who became Vice Premier and Budget Minister in the Dehaene cabinet. On the eve of the 1995 general election, Van Hecke successfully opened up the ranks of the party to independent personalities and to a number of defectors from the green party Agalev. Despite somber pre-election opinion polls, the party managed to hold on to its seats in Parliament. Van Hecke was credited for this achievement.

Flemish Deputy Marc Van Peel, the party's vice-president, was called to complete Van Hecke's term of office as president until November. In November, Van Peel was unopposed in the election for party president. Van Peel started his career with the Christian Labor Movement and he was President of the Catholic Youth Council. He became a member of Parliament in 1987, and following the 1995 general election, he moved to the Flemish Parliament. At one time, Van Peel was member of the Chamber foreign affairs and European affairs committees and one of the party's leading spokesmen on African policy.

### **B. Euro-MP Vanhecke named Vlaams Blok president**

The appointment of Euro-MP Frank Vanhecke to succeed Vlaams Blok president-for-life Karel Dillen took place at the party's convention on June 8th. Vanhecke's accession brought an end to a fierce succession battle which had been raging in the party for several months, and which had opposed federal Deputy Gerolf Annemans to Flemish Deputy Filip Dewinter.

Dillen's resignation came as no surprise. The then 71 year old president was reportedly in poor health and was considered to have lost effective control over the party's policy-making structures. Deputy Gerolf Annemans was the first to announce his candidacy to succeed Dillen. He was immediately challenged by Flemish Deputy Filip Dewinter. Annemans represented the "traditional" Flemish na-

tionalist (strongly pro-Flemish independence) wing, while the more radical Dewinter spoke for the anti-foreign "Flemings first" faction.

In his capacity as president-founder, Dillen had the prerogative to choose his replacement. The media quoted Vlaams Blok officials as saying that in order to avoid a rift in the party, Dillen opted for someone who was not identified with either wing of the party. Dewinter told the Flemish independent daily "De Standaard" that he was not disappointed with Dillen's choice, since he himself is concentrating on Antwerp where following the 1994 municipal elections, the Vlaams Blok is the largest party in the municipal council.

Frank Vanhecke, started his political career in the moderate Flemish national Volksunie. He defected to the Vlaams Blok when the Volksunie struck a deal over constitutional reform, and joined the federal government coalition. Between 1989 and 1994 he worked as staff member for the ultra-right group of the European Parliament. In 1994, it was Dillen who paved the way for Vanhecke's election as member of the European Parliament.

### C. *The Francophone Christian Democratic Party (PSC)*

On January 8th, Gérard Deprez announced that he was going to step down as PSC party president as of March 30th. Deprez was party president since 1981. Upon making the announcement, Deprez said that he favored Senator Joelle Milquet, the party's political secretary, as his replacement. On January 19th, former party president Charles-Ferdinand Nothomb announced that he was going to challenge Milquet. Milquet campaigned for reorganizing the party, while Nothomb represented the traditional wing of the party. While most party leaders refused to commit themselves to one of the candidates, Nothomb had the public support of Defense Minister Jean-Pol Poncelet while Senator Milquet was endorsed by Vice Premier Philippe Maystadt. The election, open to all party members and held between March 11 and 28, resulted in a very narrow victory for Nothomb, much to the dislike of Deprez. The election intensified the rivalry between the factions of the party. Once elected, Nothomb refused to endorse Milquet for the position of Senate floorleader.

### D. *The Flemish Socialists (SP)*

On July 22, SP Chamber floorleader and former Foreign Minister Frank Vandebroucke announced that he was quitting Belgian politics, opting for a two-year term as researcher at Oxford University. Vandebroucke denied that his decision was a result of the ongoing investigation into his role in the Agusta bribes affair. Deputy Louis Vanvelthoven took over as SP Chamber floorleader. Norbert De Batselier, the Flemish Socialist President of the Flemish Parliament, and former Volksunie leader Maurits Coppieters submitted a blueprint for a "progressive" front reaching out to Socialists, Flemish nationalists and Christian Democrats. They pleaded for greater autonomy for Flanders and Wallonia. This met opposition inside the SP from Euro-MP Freddy Willockx and Flemish regional deputy Jef Sleenckx.

## XIII. Skirmishes during annual Yzer pilgrimage

The August 25, 1996 ceremony at the Yzer banks in the town of Dixmude (West-Flanders province) to commemorate the Flemish killed in the first world war was

the scene of skirmishes provoked by supporters of the extremist right and Flemish separatist Vlaams Blok party (VB). With a smaller turnout than expected and the absence of most leading Flemish politicians, the pilgrimage was a dramatic show of the schism in the Flemish movement. The first incidents at the annual pilgrimage occurred in 1995 when radical Flemish nationalists assembled on the opposite side of the Yzer river calling for the resignation of the pilgrimage leadership. In an attempt to forestall new incidents, Flemish cultural personalities had earlier during the year tried to find a compromise between the moderate pilgrimage leadership and radical organizations which wanted to gain control over the event and turn it into a grand celebration for Flemish independence. The talks failed and the ultra-right Vlaams Blok leaders made no secret about their plans to cause trouble and to seek the resignation of Lionel Vandenberghe, the pilgrimage's president.

In an earlier attempt to preserve unity, Vandenberghe had made a controversial call in 1992 for separation between Flemings and Walloons within a Belgian framework. After obtaining this important concession, the radicals increased pressure on Vandenberghe to try to force him to call for the independence of Flanders. Backed by moderate Flemings and Christian Democratic and Volksunie politicians, Vandenberghe tried to resist the radicals.

It came as no surprise when Vlaams Blok militants and other radicals disrupted the 1996 ceremony. Turmoil grew when Vandenberghe started to deliver his speech. In an attempt to obstruct him, the radicals, complete with a drum band, fought their way to the rostrum. Vandenberghe managed to complete his speech, but the celebration ended in chaos with radicals physically attacking moderates. Although no serious injuries were reported, it nevertheless was the first time on record that Flemish nationalists attending the pilgrimage engaged in physical fighting over separatist ideas.

At the end of the pilgrimage, Volksunie President Bert Anciaux was in tears. He and Volksunie Minister of State Hugo Schiltz strongly assailed Vlaams Blok politicians for causing "irreparable damage" to the pilgrimage and the Flemish movement. Commentators in the Flemish press argued that there was no point in having a celebration in 1997, but Vandenberghe said his committee would carry on despite Vlaams Blok threats. Vlaams Blok president Frank Vanhecke and VB Senator Wim Verreycken, who coordinated the attack on Vandenberghe, said that this confrontation was necessary to preserve the uncompromising character of the pilgrimage.

Some Flemish commentators pleaded for the abolition of the commemorative event as moderates had lost control.

Facing these negative comments, Vlaams Blok leaders, while unrepenting, tried to minimize the significance of the incidents. The events of August 25 widened the cleavage between the Vlaams Blok and mainstream democratic parties.



## XIV. Foreign and Defense policies

### A. Foreign Policy

#### Zaire

On December 22, 1995, Belgium resumed indirect bilateral cooperation with Zaire, but implementation of this decision took a slow start. The allocation of projects was stopped when the Zairian ambassador in Brussels Kimbulu Moyansa Lokwa, said that these projects first required approval from Kinshasa. The Belgian government refused to meet this demand since past experience had learned that this would result in Zairian control over aid projects.

In August 1966, Zairian Prime Minister Kengo Wa Dondo visited Brussels. He and his Belgian interlocutors managed to iron out the differences. The Belgian government committed itself to raise indirect aid from BF 400 million to BF 600 million in 1997. The Belgian cabinet also accepted to ease visa requirements and to provide logistic support for the general elections in Zaire, scheduled for 1997.

In September, skirmishes erupted in Eastern Zaire (Kivu) between rebels supported by Rwanda and Burundi and the regular Zairian army. On October 30th, Foreign Minister Erik Derycke told the Senate Foreign Affairs Committee that Belgium was trying to mediate between Zaire and Rwanda. He proposed the organization of a reconciliation conference in an attempt to deal with the one million Rwandan refugees staying in Zaire. As there was not enough interest in this Belgian proposal, Brussels later offered financial and logistical aid for an international intervention force to protect aid mission for the refugees. When in November the Hutu refugees returned in great number to Rwanda, the UN shelved the intervention project, much to the dissatisfaction of Brussels.

Relations between Zaire and Belgium further normalized when in November Development Assistance Secretary Reginald Moreels visited Zaire. He was the first Belgian cabinet member to visit Zaire since 1990. The aim to the visit was to assess the sending of indirect aid and to support Zaire's democratization process. The visit took place at a moment the situation was volatile in Kinshasa. President Mobutu was convalescing in France after treatment for prostate cancer, and opposition leader Etienne Tshisekedi was claiming the prime minister portfolio.

#### Rwanda

On July 4th, the Military Court acquitted Colonel Luc Marchal who was tried for involuntary manslaughter. In April 1994, Marchal was commander of the Belgian troops assigned to the UNAMIR peacekeeping force in Rwanda. In this operation, 10 Belgian paratroopers were brutally killed by Rwandan forces. The public prosecutor took the position that the charges pressed against Marchal were proven, but he requested only a symbolic penalty of one month suspended imprisonment. The court, however, ruled against the public prosecutor and it also ruled against accepting the claims of the survivors.

In 1996, pressure mounted for having a parliamentary investigation into the Rwanda drama. To that effect, petitions were submitted to Senate President Frank Swaelen. The government refused to submit confidential documents to the Senate Foreign Affairs Committee.

In July, a compromise was reached: four senators and two former presidents of the Arbitration Court were mandated to verify the nature of the confidential documents. By the end of 1996, however, the working group had not yet submitted its findings.

#### Ex-Yugoslavia

On January 12, the cabinet decided to keep troops in Eastern Slavonia for the UN peacekeeping force. The cabinet committed 820 troops to the area. After having obtained from the UN the necessary guarantees regarding the safety of the military, Belgium also agreed to command the 5,000 UN troops called to assist the UNTAES transitional government of the region. Major-General Jozef Schoups was named commander as of March 1st. Although his mandate was scheduled for one full year, in November, Defense Minister Poncelet announced that Schoups would be replaced by Major-General Willy Hanset. Reportedly, the UN hierarchy was critical of Schoups' command. On December 12th, the cabinet decided to discontinue participation in the multilateral NATO peacekeeping force in Bosnia. The decision was made because of budgetary reasons. Nevertheless, the cabinet agreed to keep 75 military and 4 F-16 fighters at the disposal of the Stabilization Force (SFOR) which, as of December 20th, replaced the implementation Force for Bosnia (IFOR).

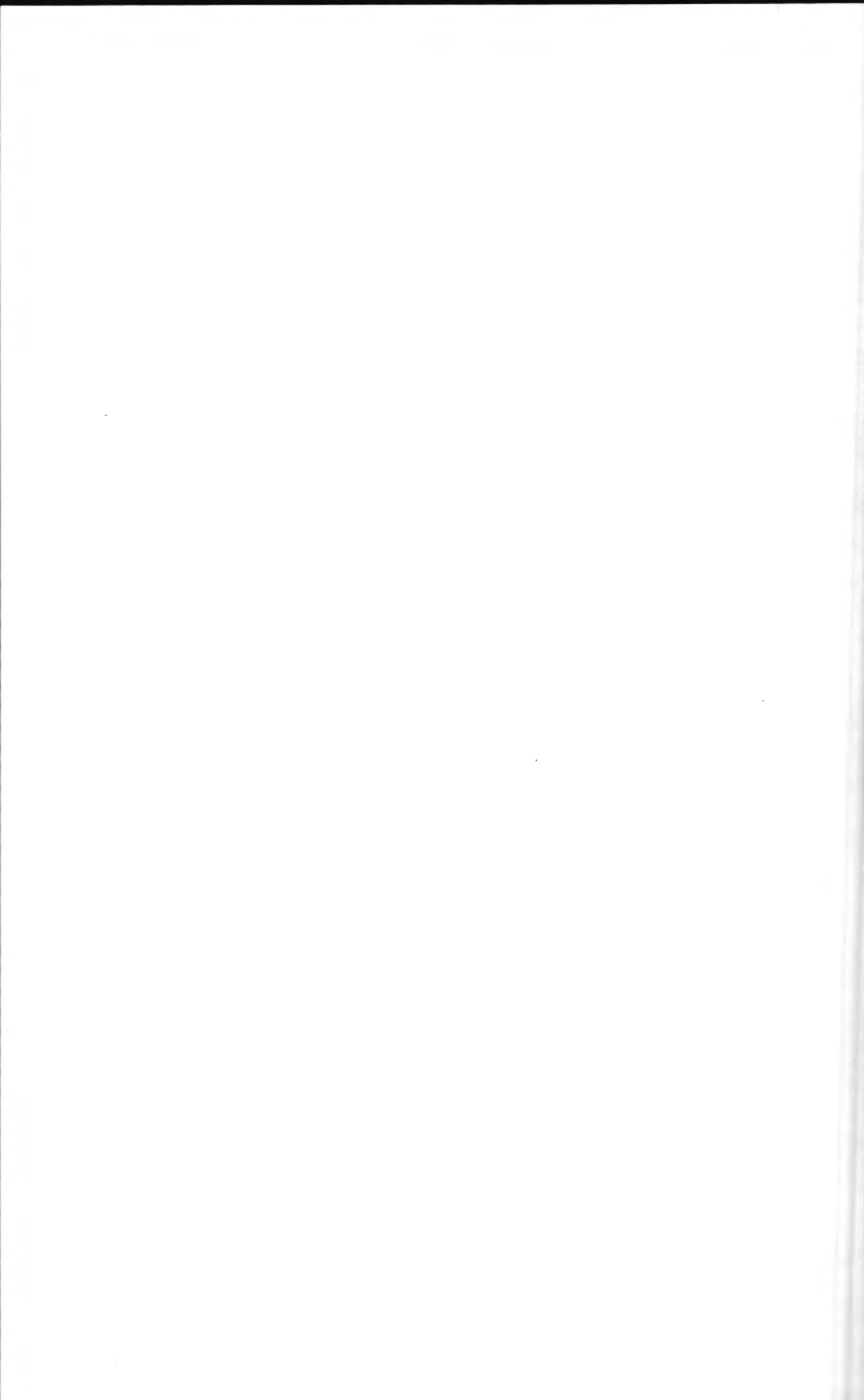
#### B. *Defense*

In an interim report submitted to the cabinet, Defense Minister Jean-Pol Poncelet alarmed his colleagues about implementation of the 1992 armed forces reform plan. After abolition of conscription, it was planned that the armed forces would be reduced to 47,500 men. However, on January 1, 1996, there was a surplus 3,800 men compared to original planning. The cabinet decided that the deadline for full implementation of the reform would be delayed from the end of 1997 to the end of 1998. The defense minister also complained about restrictions limiting his budget to BF 98 billion. The minister argued that since peacekeeping operations cost BF 2.5 billion, his budget required adjustment. The minister's pleas for additional budget allocations were strongly endorsed by Chief-of-staff Admiral Willy Herteleer who argued that defense needed an additional BF 10 billion each year to be able to replace outdated equipment. However, when the 1997 was drafted, the Defense Minister failed to win support for an upgraded budget.

**Summary: Belgian Politics in 1996**

*In 1996, Belgian politics centered around three major issues: the jobs contract, the 1997 budget and political fallout of the Dutroux affair (the four girls killed by a pedophile ring).*

*During the first months of the year, Prime Minister Debaene attempted to win support for a comprehensive jobs contract, but the draft agreement was turned down by the Socialist trade union militants. Nevertheless, the measures contained in the agreement were later implemented by the cabinet, without the consent of the employers and organized labor. Together with adjustments made to the social security system and implementation of budgetary measures needed to reach the conditions set by the EU for joining the Economic and Monetary Union, the jobs contract was implemented by means of special powers. The cabinet obtained these special powers from Parliament before the summer recess. After the summer, as a result of the Dutroux affair, the cabinet dealt with legal reform, in the process trying to quell tensions arisen among the law enforcement agencies.*



# Tussen hervorming en patstelling: De Europese Unie in 1996

---

door Bart KERREMANS

Docent aan het Departement Politieke wetenschappen van de Katholieke Universiteit Leuven

## I. Inleiding

De verwachtingen voor 1996 waren relatief hooggespannen. Nadat het eerste jaar van de uitgebreide Unie min of meer afgelopen was en de nodige aanpassingen waren aangebracht, leefde de algemene verwachting dat 1996 enig soelaas kon brengen in een steeds sterker wordend Euro-pessimisme. Aanleiding daartoe was vooral de Intergoevernementele Conferentie die in maart 1996 zou opstarten en die grosso modo twee doelstellingen moest nastreven: enerzijds de verbetering van het Verdrag van Maastricht door o.m. te sleutelen aan de transparantie van de EU-besluitvorming, door de besluitvorming op het vlak van justitie en binnenlandse zaken te "communautariseren" en door de werking van het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) te verbeteren. Anderzijds moest deze IGC de Unie voorbereiden op de te verwachten toetredingen van een aantal Centraal-Europese en Mediterrane landen. Toegegeven, het optimisme over 1996 was een voorzichtig optimisme. De voorbereidingen van de IGC hadden immers aangegeven dat de verdeeldheid onder de lidstaten met betrekking tot de herziening van het Verdrag van Maastricht bijzonder groot was. Men verwachtte dan ook niet echt dat de IGC reeds in 1996 afgesloten zou worden. Vele waarnemers hadden immers de bijna magische grens van mei 1997 in het hoofd. In die maand zouden immers parlementsverkiezingen plaatsvinden en de algemene verwachting was dat John Major deze verkiezingen zou verliezen. Zijn labour-opvolger, Tony Blair, zo werd verondersteld, zou dan voor de noodzakelijke politieke doorbraken zorgen. Het kwam er dus op aan van in 1996 het pad te effenen voor een beslissende Topontmoeting niet lang na de Britse verkiezingen. Dat zou gebeuren door in de IGC grote confrontaties met de Britten uit de weg te gaan en door zoveel mogelijk de twistpunten tussen de lidstaten te herleiden tot enkele grote opties.

Het verloop van 1996 heeft aangetoond dat het anders is gelopen. Ten eerste is het belang van de IGC als agendapunt vrij beperkt gebleven. De meeste aandacht ging duidelijk naar andere problemen. Dat versterkte de indruk dat de betekenis van de IGC voor de toekomst van de Europese Unie beperkt zal blijven en dat misschien een nieuwe IGC noodzakelijk zal zijn om de EU voor te bereiden op de komende uitbreidingen. De afloop van de Top van Amsterdam op 17 juni 1997 bevestigt dit.

Ten tweede werd de werking van de Europese Unie gedurende de eerste helft van 1996 bijna volledig verstoord door het conflict rond de Gekke Koeienziekte. Daardoor moest de IGC onder een zeer slecht gesternte starten. Overigens versterkte de Gekke Koeien Ziekte ook de positie van de Eurosceptici in de Britse Conservatieve Partij, wat dan weer tot gevolg had dat John Major zich - mede met het oog op de aankomende parlementsverkiezingen - steeds harder ging opstellen ten aanzien van de Europese Unie. Dat kwam o.m. tot uiting in de harde kri-

tiek van Major op het Hof van Justitie van de EG. Dat gebeurde naar aanleiding van een uitspraak van het Hof dat de richtlijn inzake de 48-urenweek ook op Groot-Brittannië van toepassing was.<sup>1</sup> Major nam zich dan ook voor om tijdens de IGC te proberen de rol van het Hof te beknotten.

Ten derde speelde een ander thema - dat wellicht een grotere impact op de toekomst van de EU zal hebben dan de IGC van 1996 - een centrale rol in de meer politiek getinte discussies in de tweede helft van het jaar. Het gaat dan om het Stabiliteitspact dat in de loop van 1996 hét sleutelement geworden is voor de opbouw van enige geloofwaardigheid omtrent de haalbaarheid van de economische en monetaire unie tegen 1999. In vergelijking daarmee was de IGC een probleem van tweede orde. Als 1996 in de toekomst ergens mee geassocieerd zal worden, dan is het dus niet met de IGC maar met de Gekke Koeienziekte en met het Stabiliteitspact. In die zin was 1996 dus eerder het jaar van de patstellingen dan een jaar van grote hervormingen.

Toch kan niet gesteld worden dat de Unie zich in 1996 uitsluitend over de Gekke Koeien Ziekte, het Stabiliteitspact en de IGC gebogen heeft. In wat volgt zal duidelijk worden dat de EU in 1996, net zoals in andere jaren, op een breder geheel van domeinen actief is geweest.

## II. De economische context

### A. Economische groei en werkgelegenheid

Net zoals in 1995 speelde het probleem van de werkloosheid ook in 1996 een belangrijke rol in discussies omtrent het economische beleid van de Europese Unie. Maar net zoals in 1995 bleek ook in 1996 dat de EU niet in staat was om een echte strategie ten aanzien van dit probleem uit te bouwen. Het aantal werklozen bleef rond de 18 miljoen (d.i. 10.9% van de beroepsbevolking van de EU) hangen, terwijl een ambitieus plan van Commissievoorzitter Jacques Santer - beter bekend als het "Vertrouwenspact" - in juni 1996 een stille dood stierf. Het plan<sup>2</sup>, dat o.m. voorzag in een toename van de financiële middelen voor de Trans-europese Netwerken, werd stilletjes van de tafel geveegd door de ministers van financiën van de lidstaten. In plaats daarvan werd de verantwoordelijkheid van de lidstaten ten aanzien van dit probleem nog eens benadrukt en werd afgesproken dat er een zekere vorm van coördinatie tussen het tewerkstellingsbeleid van de lidstaten zou moeten worden nagestreefd. Daarvoor werd in december 1996 een nieuw comité, het Comité voor Tewerkstellings- en Arbeidsmarktbeleid opgericht. Maar dat kon de verbittering over de Europese machteloosheid t.a.v. van de werkloosheid niet wegnemen. Integendeel, in de loop van 1997 zou het probleem weer in volle hevigheid op de politieke agenda van de Unie verschijnen.

Kenschetsend voor de ernst van het werkloosheidsprobleem is dat net zoals in 1995 de economische groei amper een positief effect op de werkgelegenheid kon teweegbrengen. Deze groei lag in 1996 (vooral door het eerste semester) la-

1 De Britten kregen ongelijk in hun bewering dat artikel 118A van het EG-verdrag, dat handelt over de veiligheid en de gezondheid van de werknemers niet als basis kon gelden voor de richtlijn op de 48-urenweek van november 1993.

2 *EU-Bulletin*, 1996, supl. 4.



ger dan in 1995 (1.6 tegen 2.7%) waardoor ook de bijgecreëerde werkgelegenheid zeer laag uitviel (0.1 tegen 0.75%).<sup>3</sup> Wat dan weer positiever was in 1996 was de lagere inflatie (3.6 tegen 4%) die de lange termijn rentevoeten op een historisch laag niveau bracht wat reeds in de tweede helft van 1996 en het eerste semester van 1997 een gunstig effect had op het niveau van de investeringen. Op termijn moet dit de economische groei doen aanzwengelen en de werkloosheid doen dalen.

## B. Interne Markt

Net zoals in 1995 was de Europese Commissie niet van plan om in 1996 radicale voorstellen omtrent de Interne Markt op de Europese agenda te plaatsen. Mario Monti, de commissaris voor de Interne Markt wilde vooral accenten leggen op de implementatie van de reeds goedgekeurde richtlijnen en op een vereenvoudiging van deze laatste. Dat bleek uit het Jaarrapport omtrent de Interne Markt dat de Commissie had opgesteld.

De strijd voor een betere implementatie van de Interne Markt richtlijnen concentreerde zich in eerste instantie op de overheidsopdrachten, een sector waar het vanuit de privésector klachten regende over een gebrekkige toepassing van de Europese regels. In februari kondigde de Commissie dan ook een offensief aan tegen landen die het niet zo nauw nemen met de EU-regels op dat terrein op die te weinig moeite hebben betoond om deze regels consequent toe te passen. Landen als België, Duitsland, Griekenland, Frankrijk, Ierland en Italië stonden daarbij voorop. In totaal werden 31 procedures tegen hen ingezet.<sup>4</sup>

Overheidsopdrachten was echter niet de enige sector waar er zich implementatieproblemen voordeden. Ook in andere sectoren stelde de Commissie zich vrij offensief op. Zo kondigde de Commissie in juli aan dat het voor 43 Interne Markt-richtlijnen een procedure voor het Hof van Justitie zou aanspannen tegen 12 van de 15 lidstaten. Voor sommige onder hen werd er voor het eerst met boetes bedreigd. Daarmee zou de Commissie voor het eerst sinds de inwerkingtreding van het Verdrag van Maastricht gebruik maken van de mogelijkheden van het nieuwe artikel 171. Dat artikel stelt dat de Commissie aan het Hof van Justitie kan voorstellen een boete op te leggen aan een lidstaat die een arrest van het Hof dat betrekking heeft op de niet-nakoming van verplichtingen niet heeft uitgevoerd. Overigens overwoog de Commissie dergelijke boetes niet alleen voor richtlijnen m.b.t. de Interne Markt. Op het terrein van het milieubeleid b.v. werd eveneens een offensief ten gunste van een betere implementatie van de 125 reeds bestaande richtlijnen nagestreefd, inclusief de mogelijkheid van het opleggen van boetes.

In 1996 ging de besluitvorming over de Interne Markt echter over meer dan alleen maar implementatieproblemen en boetes. Ook werden enkele stappen gezet in de richting van de liberalisering van een aantal sectoren die tot nu toe aan een Interne Marktregeling ontsnapt waren. Dat ging echter niet zonder problemen omdat sommige lidstaten (Frankrijk en België op kop) vragen opwierpen naar de wenselijkheid van de toepassing van de Interne Marktfilosofie in alle sec-

<sup>3</sup> EUROPESE COMMISSIE, *Algemeen Verslag van de werkzaamheden van de Europese Unie*. Luxemburg, BOPEG, 1996, p. 38.

<sup>4</sup> *European Voice*, 1996, nr. 8, p. 29.

toren. Daarmee ging de discussie over de "diensten van algemeen belang" (of "universal service") van start. De idee achter deze discussie was dat de toepassing van vrije marktprincipes in sommige sectoren leidt tot een ongelijke toegang van de consument tot bepaalde diensten. Omdat een dergelijke gelijke toegang in een aantal sectoren van groot belang is, moest de Europese Unie er via het Verdrag toe verplicht worden dit "algemene belang" voorrang te geven op het principe van de Interne Markt. Zo zou b.v. een liberalisering van de postrijen tot gevolg hebben dat het frankeren van een brief in afgelegen gebieden duurder zou uitvallen dan in dichtbevolkte gebieden. De idee achter de "diensten van algemeen belang" is echter dat basisdiensten (zoals de post) voor iedereen toegankelijk moeten zijn tegen een gelijke prijs. Soms gaat het dan niet alleen om uitsluitend om de prijs maar om de toegang zelf. De sluiting van minder gebruikte en dus minder rendabele treinlijnen, heeft b.v. tot gevolg dat inwoners van meer afgelegen gebieden geen toegang meer hebben tot het spoorwegennet. In een totaal geliberaliseerd spoorwegverkeer in Europa, zo is de redenering, is dat perfect mogelijk omdat in een vrijgemaakte markt competitiviteit en dus rendement vooraantstaan en omdat een lager rendement op bepaalde lijnen leidt tot het schrappen van deze lijnen.

Het Franse voorstel was dan ook dat in artikel 90 (2) van het EG-verdrag een passage zou worden toegevoegd waarin gesteld zou worden dat bedrijven die de verplichting hebben voor een dienstverlening van algemeen belang te zorgen, niet gehinderd mochten worden in de daartoe behorende taken door de concurrentieregels van de EU. Sommige leden van de Commissie en sommige lidstaten (cf. het Verenigd Koninkrijk) konden daar absoluut niet mee akkoord gaan. De angst bestond immers dat de lidstaten dit nieuwe artikel 90(2) zouden kunnen gebruiken om te ontsnappen aan de verplichtingen van de Interne Markt en om aldus een vorm van protectionisme tegen andere EU-lidstaten te kunnen instellen. Ook zou daarmee de deur naar monopolievorming weer open worden gezet. Na lange discussies bereikte de Commissie in september een akkoord over deze kwestie. Afsproken werd dat de Commissie op de lopende Intergoevernementele Conferentie zou voorstellen artikel 3 - dat de basisdoelstellingen van de EG opsomt - te wijzigen. De wijziging zou hierin bestaan dat in het artikel de doelstelling van "de promotie van diensten van algemeen belang" zou opgenomen worden.

De discussie over de diensten van algemeen belang was daarmee niet helemaal van de baan gezien ze de liberalisering van de postdiensten in de weg stond.

Ook voor de liberalisering van de energiesector speelde deze discussie een belangrijke rol. Voor de sector van het gas zou dat een regeling verhinderen. Voor de sector van de electriciteit geraakte men er uiteindelijk wel uit. In deze sector waren de liberaliseringsplannen van de Commissie in grote mate gehinderd geweest doordat twee groepen van lidstaten er uiteenlopende visies op nahielden. Een eerste groep (met op kop Frankrijk) wilde slechts een deel (max. 25%, en 30% na negen jaar) van de electriciteitssector aan Europese concurrentie blootstellen. De Fransen beklemtoonden daarbij de noodzaak van de erkenning van het "public services beginsel" in deze sector, vooral ter bescherming van de kleine verbruikers. Een tweede groep van lidstaten (waaronder vooral Duitsland en het Verenigd Koninkrijk) beklemtoonden dan weer de nood aan een verregaande liberalisering van de sector (minimum 40%). Dit werd dan weer ingegeven

door hun angst dat de liberalisering van hun eigen markt <sup>5</sup> ertoe zou leiden dat andere lidstaten op hun markt zouden kunnen concurreren terwijl het omgekeerde niet mogelijk zou zijn.

Een doorbraak was hier slechts mogelijk nadat Frankrijk en Duitsland in juni een akkoord hadden bereikt over een geleidelijke liberalisering van de markt waarbij de markt voor kleine consumenten (aanvankelijk een verbruik beneden de 40 gigawatt, na negen jaar beneden de 9 gigawatt) beschermd zou blijven en waarbij 23% van de electriciteitsmarkt (33% na zes jaar) geliberaliseerd zou worden. Dit akkoord werd zowel door de Raad als door het Europese Parlement in de loop van december goedgekeurd.

### C. Economische en Monetaire Unie

De deadline van 1 januari 1999 komt steeds meer dichterbij. Nadat in 1995 immers duidelijk was geworden dat het niet haalbaar was om de monetaire unie tegen 1 januari 1997 totstand te brengen (die mogelijkheid was immers in het Verdrag van Maastricht voorzien) richtten de activiteiten rond de EMU zich op de deadline van 1999. Maar in de loop van 1996 werd het echter duidelijk dat de deadline vroeger zou vallen. In het Verdrag van Maastricht is immers bepaald dat de beoordeling van de mate waarin de lidstaten aan de vijf convergentiecriteria voldoen reeds in 1998 zou plaatsvinden. In de loop van 1996 werd duidelijk dat mei 1998 wellicht het beslissende moment wordt. De beoordeling van de bedoelde criteria zal immers plaatsvinden op basis van de gegevens van 1997. Gezien die gegevens niet op 1 januari 1998 beschikbaar zullen zijn en gezien de Duitse verkiezingen in principe in september 1998 zullen plaatsvinden moest een datum gezocht worden die zo vroeg als mogelijk in 1998 lag maar die toch een beoordeling op basis van volledige gegevens mogelijk kon maken.

Misschien wel het meest verrassende aan de EMU-voorbereidingen in 1996 is dat het klassieke beeld van de Noord-Zuid tegenstelling er volledig mee overhoop werd gehaald. Tot in 1995 leefde de algemene verwachting dat er in het kader van de EMU drie groepen van lidstaten af te bakenen vielen. Ten eerste de groep die zou kunnen toetreden, ten tweede de groep die zou kunnen toetreden maar die het niet wil en ten derde de groep die het wel wil maar het niet mag. De eerste groep zou hoofdzakelijk bestaan uit lidstaten die aan alle vijf de criteria of vier van de vijf criteria voldoen. Het "gemiste criterium" was dan bijna altijd de overheidsschuld, zodat te verwachten viel dat althans voor deze voorwaarde een soepele beoordeling zou gehanteerd worden.

De tweede groep, zo werd verwacht, zou bestaan uit Groot-Brittannië en Denemarken. Deze landen mogen wel toetreden omdat ze de voorwaarden daartoe vervullen maar willen dat niet. In 1996 werd duidelijk dat ook Zweden tot deze groep behoort.

De derde groep bestond dan uit de overige, zuidelijke lidstaten. Zij voldeden tot in 1995 aan geen enkele van de vijf voorwaarden en werden dan ook als kansloos beschouwd in de race naar de monetaire unie. In 1996 veranderde dat beeld radicaal.

<sup>5</sup> Het Verenigd Koninkrijk had deze al doorgevoerd. Duitsland stond op het punt daarmee te beginnen.

In 1995 was al een eerste verschuiving opgetreden. Ierland, traditioneel gerekend tot de armere broertjes van de EU, slaagde er niet alleen in het BNP/capita van de Verenigd Koninkrijk te evenaren, het land voldeed bovendien als een van de eersten (en voor Duitsland, Frankrijk en Nederland) aan de voorwaarde inzake het begrotingstekort. Sindsdien wordt de term "Keltische Tijger" gehanteerd om het Ierse economische succes te typeren.

In 1996 veranderde het beeld helemaal. Met de komst van nieuwe regeringen in Spanje, Portugal (reeds in 1995), Italië en Griekenland werd resoluut de weg naar de monetaire unie ingeslagen. Hoewel Griekenland op dat vlak wat achterblijft - ook al zijn de Griekse prestaties inzake inflatie en overheidstekort in vergelijking met de vorige jaren zonder meer indrukwekkend - kan men van een zuiderse offensief gewagen. Het gaat zelfs zover dat de kans dat Spanje en Portugal *niet* bij de kopgroep zullen behoren bijzonder klein is geworden. Investeerders en speculanten zijn dan ook in de loop van 1996 op een toetreding tot de monetaire unie vanaf 1999 gaan anticiperen, wat voor een deel als een self-fulfilling prophecy is gaan werken. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de verbeterde prestaties slaan op inflatie, overheidstekort, interestvoeten, muntstabiliteit en overheidsschuld. Als het over werkloosheid gaat kan men immers absoluut niet van een verbetering spreken.

In de volgende tabel wordt een overzicht gegeven van de prestaties van de lidstaten op vier van de vijf convergentiecriteria (1996-1997). Het criterium van de muntstabiliteit komt daarna aan bod.

TABEL I  
Convergentiecriteria: prestaties van de lidstaten (1996 & 1997) <sup>7</sup>

Lidstaat	Inflatie (in %)		Overheidstekort (in % BNP)		Overheidsschuld (in % BNP)		LI <sup>7</sup> (in %)
	1996	1997	1996	1997	1996	1997	1996
Oostenrijk	1.8	1.9	-4.6	-3	72.4	72.2	6.53
België	1.9	2.1	-3.2	-2.9	132.2	127	6.12
Denemarken	2.4	2.4	-0.9	-0.4	71	67.8	6.81
Finland	0.4	1.6	-3.3	-2	62.5	61.5	6.59
Frankrijk	1.6	1.4	-4.2	-3.05	56.1	58.1	6.03
Duitsland	1.4	1.7	-3.9	-3.2	61.5	61.9	6.03
Griekenland	8.5	6.9	-8.1	-5.75	111.8	109.3	-
Ierland	1.4	2.2	-2	-1.2	81.3	70	6.77
Italië	3.3	2.9	-6.3	-3.65	124.5	122.3	8.22
Luxemburg	1.4	2.1	0.7	-0.9	6.5	8.8	6.6
Nederland	1.9	2	-3.5	-2.3	79.4	76.8	5.89
Portugal	3.6	3	-4.4	-3	72.2	69	8.2
Spanje	3.7	2.9	-4.8	-3.1	67.8	67.1	7.71
Zweden	0.3	2.3	-5.2	-2.5	80.8	77.6	7.2
Verenigd Koninkrijk	2.1	2.4	-4.4	-3	55.5	57	7.45
<i>Criterium</i>	2.2	2.2	-3.0	-3.0	60.0	60.0	8.60

6 Lange termijn (10 jaar) interestvoet

7 Bron: *European Economy*, Suppl. A, May 1997, nr. 5.

Uit tabel I wordt duidelijk dat 1997 een cruciaal jaar wordt voor de EMU. In 1996 voldeed slechts één lidstaat, Luxemburg, aan alle vijf voorwaarden. Het aantal lidstaten dat aan alle voorwaarden, behalve die van de overheidsschuld voldeed bedroeg twee (Luxemburg en Denemarken). Indien de geplande begrotingstekorten binnen de vooropgestelde grenzen zouden blijven dan zou dat aantal in 1997 op zeven toekomen. Twee lidstaten (Luxemburg en het Verenigd Koninkrijk) zouden dan alle vijf de voorwaarden vervullen. Het blijft echter afwachten of de lidstaten die dat voorzien hadden ook erin zullen slagen hun begrotingstekort beneden de 3% te houden. De economische groei voor 1997 valt immers slechter uit dan verwacht wat vooral in Frankrijk, Duitsland en Italië problemen oproept om de begrotingsdoelstelling te halen.

Wat de muntstabiliteit betreft, werden eveneens in 1996 een aantal stappen gezet. Vooreerst bleven de traditioneel zwakkere munten van het EMS (de Spaanse peseta en de Portugese escudo) stabiel. Daarnaast traden de Finse markka en de Italiaanse lire tot het EMS toe. Voor de lire ging het om een herintrede nadat de munt na de monetaire crisis van augustus 1993 het EMS had moeten verlaten.

In 1996 werd evenwel niet uitsluitend aan de voorwaarden tot toetreding tot de monetaire unie gedacht. Eveneens werd werk gemaakt van de begrotingsdiscipline die na de oprichting van deze unie zou gelden. Reeds in september 1995 had de Duitse minister van financiën, Theo Waigel, daartoe de aanzet gegeven met zijn Stabiliteitspact. Dit pact zou de lidstaten in een budgettair keurslijf dwingen om te vermijden dat - eens de toetreding tot de monetaire unie verworven - de lidstaten hun begrotingsdiscipline zouden laten varen. Hoewel alle lidstaten het wel eens waren met het principe dat ook na de start van de monetaire unie een begrotingsdiscipline moest gehandhaafd blijven, waren verschillende onder hen het absoluut niet eens met de benadering van Waigel. De discussies, die heel 1996 aansleepten, hadden dan ook tot gevolg dat het stabiliteitspact uitgroeide tot een geloofwaardigheidstest voor het hele monetaire unie project.

Het Pact gaat uit van de verplichting dat elke lidstaat het overheidsdeficit beperkt houdt tot maximum 3% van het BNP. Op die manier wordt vermeden dat de overheidsschuld (in % van het BNP) terug toeneemt (het sneeuwbal-effect) en dat dit een opwaartse druk op de interestvoeten of op de inflatie genereert. Het Pact formuleert echter ook de doelstelling en het politieke engagement om het overheidstekort verder te reduceren totdat een evenwicht of zelfs een licht overschot wordt bereikt. Met het oog hierop wordt een verstrengd toezicht op het begrotingsbeleid van de lidstaten beoogd. Dit toezicht kan o.m. ook inhouden dat een lidstaat die de 3% overschrijdt (een "buitensporig tekort"), een bepaalde hoeveelheid niet-rentedragend kapitaal bij de Europese Commissie moet deponeeren. Indien het buitensporige tekort één jaar aanhoudt (twee jaar in uitzonderlijke omstandigheden) wordt het gedeponeerde bedrag een boete. Het gaat hier overigens niet om kleine bedragen. Ze variëren tussen de 0.2 en de 0.5% van het BNP van het betrokken land.

Tot hier bestonden er geen al te grote problemen om de lidstaten op dezelfde lijn te krijgen. Waar de discussie echter misliep was met betrekking tot de "uitzonderlijke omstandigheden". Het is immers best mogelijk dat een lidstaat geconfronteerd wordt met een plotse vrij ernstige recessie die tot gevolg heeft dat het overschrijden van de 3% onvermijdelijk wordt. De vraag wierp zich dan ook op of in bepaalde omstandigheden het overschrijden van de 3% aanvaard kon worden. Hierrond onstond een bij wijlen scherp Frans-Duits dispuut dat zich gaan-

deweg personifieerde tot een conflict tussen de Duitse minister van financiën, Theo Waigel, en zijn Franse collega, Jean Arthuis. Het is duidelijk dat de Duitsers niet tuk waren op de idee van "uitzonderlijke en voorlopige omstandigheden" en deze zodanig extreem wilden formuleren dat ze zich nooit zouden voordoen. Zo werd voorgesteld dat het moest gaan om een negatieve BNP-groei van minimum 2%, iets wat zich in de meeste lidstaten sinds de Tweede Wereldoorlog niet meer heeft voorgedaan. Dat gold ook voor het latere compromisvoorstel van 1.5% dat door de Commissie werd gedaan.

De Franse kritiek op het Duitse voorstel was dat "uitzonderlijke en voorlopige omstandigheden" niet op voorhand in cijfers uit te drukken zijn, temeer omdat de economische situatie van de verschillende lidstaten uiteenlopen. Frankrijk verwierp dit "cijfermatige automatisme" en wilde dat de ECOFIN (de EU-Raad voor Economie en Financiën) in geval van een overschrijding van de 3% zou constateren of er zich uitzonderlijke omstandigheden hadden voorgedaan en dit op basis van verschillende (maar vage) criteria. Hoewel Frankrijk en Duitsland (Duitsland werd b.v. door Nederland gesteund) niet uitsluitend aan deze discussie participeerden, waren zij wel de hoofdacteurs. Zelfs de Frans-Duitse top van Neurenberg (9 december 1996) kon de zaak niet deblokken zodat de angst groeide dat ook de Europese Raad van Dublin (13-14 december) er niet uit zou geraken zodat de geloofwaardigheid van de EMU, de reeds ontworpen euro-biljetten ten spijt, een fatale deuk zou krijgen.<sup>8</sup>

De Franse en de Duitse hardnekkigheid waren ten dele te verklaren door binnenlandse omstandigheden. Wat Frankrijk betreft, kon president Chirac terugblikken op de laagste populariteitscijfers ooit. Deze waren zelfs lager dan tijdens de "slechtste" dagen van Mitterrand. Daarenboven kreeg Chirac steeds meer af te rekenen met scepsis omtrent en verzet tegen de prioriteit die aan de "Maastrichtnormen en de EMU" werd gegeven. Dat verzet werd ook steeds groter binnen de centrum-rechte meerderheid waarop de regering van de Franse eersteminister, Alain Juppé, in de Franse Assemblée nationale steunt. Bovendien verklaarde oud-president Giscard d'Estaing tijdens een parlementair debat dat de Franse frank best kon losgekoppeld worden van de Duitse mark.<sup>9</sup> Als mede-stichter van het EMS in 1978, kon deze opmerking van Giscard tellen. Chirac moest dus koste wat kost de financiële markten geruuststellen dat hij deze visie niet steunde.

Ook Kohl had af te rekenen met binnenlands verzet tegen de EMU ook al was zijn positie veel benijdenswaardiger dan deze van Chirac. Kohl, die in oktober het record van het kanselierschap van Adenauer brak, kreeg af te rekenen met toenemend verzet tegen de EMU vanwege de Beierse zusterpartij van de CDU, de CSU. Theo Waigel behoort tot deze partij. Het CSU, en met het CSU een grote meerderheid van de Duitse bevolking, heeft angst van de vervanging van de sterke Duitse mark, symbool van het Duitse Wirtschaftswunder, door een zwakkere euro.<sup>10</sup> De crises van het EMS in 1992 en vooral 1993 hebben die angst alleen maar versterkt. Wil Kohl erin slagen de euro aan de Duitsers, het CSU en de Bundesbank te verkopen, dan moet hij kunnen aantonen dat er objectieve en sluitende veiligheidsmechanismen bestaan om het afglijden van deze munt tegen te gaan.

8 *Financial Times*, December 9, p. 2 & December 10, pp. 1 en 16

9 *Financial Times*, December 10, p. 17

10 *Financial Times*, December 13, pp. 1-2



Het Frans-Duitse conflict over de "uitzonderlijke en voorlopige omstandigheden" woog zodanig zwaar dat een tien uur durende ECOFIN-vergadering vlak voor de Europese Raad van Dublin geen soelaas bracht. Vooral het verzet van Jean Artuis tegen elk compromisvoorstel wordt hiervoor als reden aangeduid. Uiteindelijk geraakte de Europese Raad van Dublin er toch uit. Onder druk van de waarschijnlijkste reactie van de financiële markten én om er voor hun respectievelijke publieke opinies geen twijfel over te laten bestaan dat de munteenheid er moet komen, bereikten de leden van de Europese Raad dan toch een akkoord. Vanaf een recessie van 2% gelden "uitzonderlijke en voorlopige omstandigheden" die het overschrijden van de 3%-norm rechtvaardigen. In alle andere gevallen moet een lidstaat bij een buitensporig tekort zelf het bewijsmateriaal aanreiken dat de recessie veroorzaakt is door uitzonderlijke en tijdelijke omstandigheden en dan meer bepaald aangaande "(.) het abrupte karakter van de neergang of het gecumuleerde produktieverlies in vergelijking met vroegere trends".<sup>11</sup> De concrete procedure moet door de ECOFIN via een richtlijn geregeld worden.

Een andere beslissing die door de hele discussie rond het Stabiliteitspact in de schaduw was geraakt, maar die toch ook verregaande consequenties voor de EMU zal hebben, werd eveneens in het kader van de Europese Raad van Dublin genomen.<sup>12</sup> Het gaat om de relatie tussen de zgn. in's and de out's na de start van de monetaire unie in 1999.

De oprichting van monetaire unie met slechts een deel van de lidstaten stelt naartuurlijk de vraag naar de relaties tussen de landen behorende tot deze monetaire unie (de "in's") en de EU-lidstaten die er niet toe zouden behoren (de "out's"). In de regeling die te Dublin werd afgesproken werd bepaald dat de euro, d.i. de nieuwe Europese munt, vanaf 1 januari 1999 als referentiemunt in een nieuw Europees Monetair Stelsel zou gelden. Dat nieuwe systeem zou analoog zijn aan het huidige. Het zou de fluctuatie tussen de munten van de "out's" en de euro beperken door de creatie van fluctuatiemarges. In principe zouden deze marges, zoals in het huidige EMS,  $\pm 15\%$  bedragen t.o.v. een afgesproken waarde van de betrokken munten uitgedrukt in euro. Landen die dat wensen zouden in afspraak met de Europese Centrale Bank nauwere fluctuatiemarges kunnen afspreken. Met deze regeling wordt vermeden dat de creatie van de monetaire unie tussen een beperkte groep lidstaten de monetaire stabiliteit op de eenheidsmarkt van de EU zou aantasten omdat de "out's" niet meer aan de beperkingen van het huidige EMS onderworpen zouden zijn.<sup>13</sup>

Met deze twee belangrijke beslissingen is het proces naar de EMU natuurlijk nog niet van de baan. Integendeel. In de loop van 1997 bleek immers dat de bepalingen van het afgesproken stabiliteitspact opnieuw in vraag werden gesteld. Daaruit blijkt dat het hele EMU-project niet alleen technisch ingewikkeld is maar ook een hoge dosis politieke controverse met zich meedraagt.

---

11 Punt 30 bij bijlage I van de Conclusies van de Europese Raad van Dublin (13 en 14 december 1996)

12 In feite ging het om de bekrachtiging van een akkoord dat reeds in juli onder de gouverneurs van de nationale banken van de EU was bereikt en dat later ook door de ECOFIN was goedgekeurd (20 september).

13 *Financial Times*, December 14, p. 2

### III. Landbouwbeleid

Bij de aanvang van 1996 waren er redenen tot optimisme aangaande het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Sinds de grote hervormingen van 1992 was er een plotse stijging van de consumptie van de meeste producten (uitgez. rundsvlees<sup>14</sup>) opgetreden zodat de marktprijs kon stijgen en er geen (dure) overschotten meer te noteren vielen (mede dankzij de productiereducties).<sup>15</sup> Het gevolg hiervan was dat er serieuze overschotten op de landbouwbegroting te noteren vielen. Daarom ontspoon er zich al gauw een discussie over de besteding van deze overschotten. Voor een aantal lidstaten (het Verenigd Koninkrijk en Zweden op kop) was het duidelijk dat deze overschotten niet het argument konden vormen voor een vertraging van de hervorming van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Integendeel. Gezien, naar het oordeel van de Britten en de Zweden, de landbouwers reeds teveel financiële compensaties hadden gekregen voor de verlaging van de landbouwprijzen zoals die in de hervorming van 1992 was vastgelegd, wilden zij een verdere reductie van deze prijzen, bij gelijkblijvend niveau van de compensaties door voeren. In concreto vroegen zij reducties van 5% voor boter, 10-15% voor graan, 10% voor runds- en schapevlees en 3% voor suiker.

De Commissie had hier echter geen oren naar. Zij wilde niet teveel aan het stramien van de hervorming veranderen en stelde dan ook een prijzenpakket voor het seizoen 1997-98 voor dat weinig van het lopende seizoen afweek. Waar de Commissie wel extra aandacht voor vroeg was de strijd tegen de fraude met EU-gelden in de landbouwsector. In het kader daarvan had zij reeds boetes aan verschillende lidstaten opgelegd. Deze zouden worden betaald door de reductie van de subsidies die de Commissie aan de lidstaten stort met het oog op de uitbetaling van deze subsidies aan de landbouwers door de nationale interventiebu-reaus.<sup>16</sup>

Frankrijk liet zijn stem eveneens horen in het debat rond de begrotingsoverschotten in de landbouw. Voor de Fransen was het duidelijk dat de overschotten aantoonde dat de afname van de EU-productie in graan geen zin meer had en dat dientengevolge het beleid van braaklegging versoepeld moest worden. Deze braaklegging, die een voorwaarde vormt voor grote en middelgrote landbouwbedrijven om in aanmerking te komen voor de compensaties als gevolg van de hervorming van het landbouwbeleid, bedroeg 10% van het bewerkbare land. Frankrijk eiste de voorlopige stopzetting ervan.

<sup>14</sup> Daar was de consumptie gedaald.

<sup>15</sup> In de graansector had dit b.v. tot gevolg dat de export in 1996 slechts 60% van de export in 1995 bedroeg en dat de Commissie exportbelastingen hief om de bevoorrading van de EU-markt te garanderen. In vergelijking met de traditionele politiek van export-subsidies ging het hier duidelijk om een radikaal andere situatie. Koppel dit aan de schaarste aan graan op de wereldmarkt en het resultaat is dat voor het eerst in meer dan twintig jaar de prijs voor EU-graan onder de wereldmarktprijs lag.

(Zie: *European Voice*, 1996, nr. 6, p. 4)

<sup>16</sup> De bedragen die hier werden genoemd (cf. *European Voice*, 1996, nr. 11, p. 2)) zijn 400 miljoen ECU voor Italië, 200 miljoen voor Spanje, 116 miljoen voor Ierland, 70 miljoen voor Frankrijk, 20 miljoen voor Duitsland en minder dan 10 miljoen voor elk van de overige lidstaten (waaronder België). Het gaat om boetes die werden opgelegd voor fraude in het jaar 1992.

Door deze uiteenlopende visies op de begrotingsoverschotten, maar ook door de Italiaanse verkiezingen van 21 april <sup>17</sup>, bleven de discussies over de landbouw-prijzen voor het seizoen 1997-98 aanslepen. <sup>18</sup> Ze zouden al gauw worden verstoord door een crisis van eerste orde: de Gekke Koeien Ziekte.

De hele kwestie kwam aan het rollen wanneer de Duitse federale regering door de Commissie op het matje werd geroepen wegens het verbod op de invoer van Brits rundsvlees dat was afgekondigd door vijf Duitse landen. De vijf landen hadden daarvoor ingeroepen dat de consumptie van vlees van runderen die besmet zijn door de Gekke Koeien Ziekte (of BSE) aanleiding kan geven tot het uitbreken van de dodelijke ziekte van Creutzfeldt-Jakob bij de mens. Volgens de Commissie was het verbod op de invoer van dit vlees illegaal omdat het een inbreuk vormde op de interne markt en omdat de Europese Unie reeds maatregelen had genomen om de Europese consument te beschermen tegen de risico's van het BSE.

Naarmate echter de overtuiging veld won dat BSE wel degelijk in verband stond met een aantal dodelijke gevallen van Creutzfeldt-Jakob bij mensen brak er paniek uit op de Europese markt voor rundsvlees. Ook kwamen er meteen negatieve reacties vanwege de landen waarnaar de EU rundsvlees uitvoert. Zo kondigden Egypte en Albanië een verbod op de invoer van EU-rundsvlees af. Een snelle reactie vanwege de Commissie was dus vereist. Op 25 maart stelde de commissaris voor landbouw, Franz Fischler dan ook aan de Commissie voor de invoer van Brits rundsvlees en van bijproducten van runderen (zoals gelatine) op de hele Europese markt te verbieden. Dit verzoek werd, tot grote onstelen van de Britse regering, ingewilligd en twee dagen later door Fischler in het Europese Parlement verdedigd. De Britse reactie liet niet op zich wachten. Eersteminister John Major kondigde aan dat het Verenigd Koninkrijk een obstructiepolitiek in de Raad <sup>19</sup> zou voeren zolang het invoerverbod niet was opgeheven. De redenering daarachter was dat niet onomstotelijk was bewezen dat er wel degelijk een verband bestaat tussen BSE en de ziekte van Creutzfeldt-Jakob. Wel stemde zijn regering in met een vernietigingsplan voor de besmette dieren. Een deel van de kosten hiervan (zo'n 320 miljoen ECU per jaar, dit gedurende vijf tot zes jaar) zou door het landbouwbudget van de EU gedragen worden.

De crisis kwam uiteindelijk in twee stappen tot een einde. Ten eerste aanvaardde het Veterinair Comité van de Europese Unie op 19 juni een Brits plan voor de uitroeiing van de ziekte waarbij de Britten zich bereid toonden een hoger aantal runderen preventief te doden dan waar zij aanvankelijk toe bereid geweest waren. De Britten kregen echter niet onmiddellijk de goedkeuring vanwege de andere lidstaten van een gefaseerd plan voor de opheffing van het invoerverbod op Brits rundsvlees. Dat gebeurde op de Top van Florence (21 juni). Daar werd het invoerverbod van afgeleide producten van runderen in de EU opgeheven en werd afgesproken dat de EU verzoeken tot uitvoer van Britse runderen naar landen buiten de EU zou onderzoeken. De Britten interpreteerden dit als een eerste stap naar de opheffing van het verbod tot uitvoer naar derde landen. Voor de mees-

17 Italië was EU-voorzitter in de eerste helft van 1996. Ierland was voorzitter in de tweede helft.

18 Andere kwesties die bleven aanslepen waren de hervorming van de sector groenten en fruit en de sector tabak. Terwijl de Raad uiteindelijk voor het eerste een oplossing vond op 28 oktober (EUROPESE COMMISSIE, *a.w.*, p. 211) geraakte ze niet uit het tweede.

19 Het Verenigd Koninkrijk zou systematisch tegen stemmen in de Raad. Het effect daarvan deed zich vooral gelden bij beslissingen waar unanimiteit vereist is.

te andere landen was dat niet noodzakelijk het geval. Wat de betekenis echter ook moge wezen, de Britse regering verklaarde in navolging van dit akkoord een einde te zullen maken aan haar obstructiepolitiek. Daarmee kwam een einde aan een zware crisis in de Europese Unie.

De financiële kostsprijs van de BSE-kwestie kreeg echter nog een staartje. Door deze ziekte moest er immers geld gevonden in het landbouwbudget van de eerstkomende jaren. Daarbij was het duidelijk dat de totale landbouwwuitgaven niet mochten stijgen (in reële termen). De zoektocht naar het geld voor de eerste twee jaren (1.3 miljard ECU in 1998 en 1.65 miljard ECU in 1999) bleek zeer moeilijk te vallen. Het voorstel van de Commissie, dat enthousiast gesteund werd door het Verenigd Koninkrijk, Zweden en Denemarken hield in dat de vergoedingen voor het braakleggen van bewerkbare gronden voor de graanteelt gereduceerd zouden worden met 27%. Voor Frankrijk, Duitsland en de zuidelijke lidstaten was dit evenwel onaanvaardbaar. Een eerste poging om een oplossing te vinden in september slaagde niet. Op 28 oktober werd echter wel een akkoord bereikt. Dat spreidt de kosten van de Gekke Koeien crisis over de verschillende landbouwsectoren (met uitzondering van groenten en fruit, olijfolie en rundsvlees) en verstrekt extra subsidies aan de rundsvleessectoren in de verschillende lidstaten. Door de BSE-crisis was immers de vraag naar rundsvlees in de hele EU ineengestort wat een ernstig inkomensverlies voor de betrokken landbouwbedrijven betekende.

#### IV. Sociaal beleid

Grosso modo kan men stellen dat in de loop van 1996 het sociaal beleid van de Europese Unie gericht was op twee zaken: de richtlijn betreffende het ouderschapsverlof en de richtlijn betreffende de detachering van werknemers (Posted Workers Directive). De eerste kwestie hangt onlosmakelijk samen met de sociale dialoog. Deze dialoog, die door het Sociaal Protocol bij het Verdrag van Maastricht wordt voorzien, wordt gevoerd tussen de Europese sociale partners (UNICE aan werkgeverszijde en ETUC aan werknemerszijde). De resultaten van deze dialoog kunnen dan door de Commissie als voorstel tot richtlijn aan de Raad worden voorgelegd die ze dan kan omzetten in een richtlijn. Tot nu toe is het slechts één keer zover gekomen, m.n. met de richtlijn betreffende het ouderschapsverlof. In feite ging het om de tweede poging om de sociale dialoog als basis van een richtlijn aan te wenden. De eerste (mislukte) poging handelde over de Europese Ondernemingsraad, een onderwerp dat uiteindelijk, ondanks het falen van de sociale partners, toch door de Raad in een richtlijn geregeld werd.<sup>20</sup>

Het ouderschapsverlof werd dus het eerste echte succesverhaal van de Europese sociale dialoog, ook al valt het resultaat ervan misschien wat mager uit voor de lidstaten met een reeds ver gevorderd systeem van sociale bescherming (zoals België). Het akkoord voorziet immers dat ouders van kinderen tot acht jaar gedurende drie maanden onbetaald ouderschapsverlof kunnen nemen. Zoals be-

20 De mislukking van dit overleg werd veroorzaakt doordat de Britse werkgevers zich uit het overleg terugtrokken. Dat was vooral voor UNICE een probleem omdat de Europese werkgevers niet bereid waren hun Britse collega's (CBI) in de kou te zetten. Gezien deze houding trokken de Britse werknemers (TUC) zich eveneens uit het overleg terug (zie: G. FALKNER, *European Works Council and the Maastricht Social Agreement: Towards a New Policy Style?* *Journal of European Public Policy*, 1996, nr. 2, pp. 192.208. EUROPESE COMMISSIE, *a.w.*, p. 205)

paald in het Sociaal Protocol werd het akkoord daarna op voorstel van de Commissie door de Raad als richtlijn bekrachtigd.<sup>21</sup> Dat gebeurde op 3 juni.

De succesvolle afloop van deze sociale dialoog gaf eveneens aanleiding tot nieuwe initiatieven. Ten eerste werd door de sociale partners aangekondigd dat onderhandelingen over een nieuw thema op Europees niveau aangevat zouden worden. Het gaat dan om de flexibilisering van de arbeid en vormen van atypische arbeid (deeltijdse arbeid, interimarbeid, arbeid voor bepaalde tijd).<sup>22</sup> Ten tweede publiceerde de Commissie een mededeling waarin de sociale dialoog geëvalueerd wordt, dit met het oog op de verbetering ervan.

Een andere kwestie die het sociaal beleid van de EU bezighield in 1996 was de kwestie van de detachering van werknemers. Het ging dan om de vraag of werknemers van een lidstaat die in een andere lidstaat gedetacheerd zouden worden, meteen zouden vallen onder de sociale wetgeving van het gastland. Vooral voor de Zuid Europese landen was dit een prangende vraag omdat veel van hun gedetacheerde werknemers precies aantrekkelijk waren in Noord-Europa omdat zij tegen de (goedkopere) voorwaarden van hun eigen land konden blijven werken. Voor de noordelijke lidstaten vormde dit echter een probleem omdat daarmee aan een vorm van sociale concurrentie binnen de EU werd gedaan, wat dan weer de tewerkstelling en de sociale verworvenheden in deze landen in het gedrang kon brengen. De Portugese bouwvakker die de job van zijn Belgische collega's afneemt wanneer hij werkt op de Brusselse bouwerven vormt hier een typisch voorbeeld. Het was dan ook niet te verwonderen dat de regeling van deze kwestie jaren aansleepte. Voor Spanje en Portugal was de voorgestelde "nuloptie" immers onaanvaardbaar. Voor Portugal en Spanje zou dat nadelig zijn in de bouwsector, omdat veel Portugese arbeiders tijdelijk op bouwerven in het noorden werken. Portugal was overigens van oordeel dat de regels precies voor die sector strenger waren dan voor andere. Ook Ierland en het Verenigd Koninkrijk verzetten zich ertegen. Het Verenigd Koninkrijk vond het voorstel te restrictief en te verwarrend (*European Voice*, 1996, 14: 16). Ierland kwam echter over de brug nadat een compromis was bereikt waarin werd vastgelegd dat de nuloptie niet zou gelden voor werknemers die onder korte termijn contracten (tot acht dagen) zouden werken. Door de Ierse houding verloren Spanje, Portugal en het Verenigd Koninkrijk evenwel hun blokkerende minderheid in de Raad. Alleen uitsluitend van de kwestie<sup>23</sup> kon nu nog. Maar ook dat gebeurde niet omdat de nieuwe Spaanse regering besloot de kwestie niet langer te blokkeren. Daardoor stemden alleen Portugal en het Verenigd Koninkrijk tegen wat de aanneming van de richtlijn niet meer kon verhinderen. De Raad slaagde er dan ook in om op 3 juni tot een gemeenschappelijk standpunt te komen. Omdat het Europese Parlement geen amendementen op dit standpunt indiende (zitting september) kon de Raad de richtlijn definitief vastleggen op 24 september 1996. Portugal onthield zich daarbij, terwijl het Verenigd Koninkrijk tegenstemde.

21 Het was dus niet van toepassing in het Verenigd Koninkrijk. Gezien de nieuwe Britse regering van Tony Blair op de Top van Amsterdam (16-17 juni 1997) besloten heeft tot het Protocol toe te treden, zal deze richtlijn in de nabije toekomst (m.n. na de ratificatie van het nieuwe Verdrag van Amsterdam) ook in het Verenigd Koninkrijk geldig zijn.

22 EUROPESE COMMISSIE, *a.w.*, p. 232.

23 Cf. het Akkoord van Ioannina van maart 1994 (zie: B. KERREMANS, Het laatste jaar van de Twaalf: de Europese Unie in 1994. *Res Publica*, 1995, nr. 3-4, pp. 461-479.)

## V. Concurrentiebeleid

Het concurrentiebeleid van de Europese Unie, en dan vooral de rol van de Commissie daarin, heeft in 1996 verschillende keren onder vuur gelegen.<sup>24</sup> Ten eerste was er de klacht dat de Commissie te snel kartels tussen ondernemingen verbiedt omdat ze uitsluitend rekening houdt met de Europese markt of met de nationale markt (als dat de enige relevante markt is). Hoewel er vanuit de Commissie verzet tegen deze bewering kwam, leek het op een bepaald moment alsof Commissievoorzitter Santer deze stelling zou volgen en daarmee zijn concurrentie-commissaris Van Miert in de kou zou laten staan.

Ook vanuit Duitse hoek lag de Commissie onder vuur. De Duitse regering verdedigde immers de stelling dat de beoordeling omtrent kartelvorming best aan een niet-politiek orgaan, een speciaal daartoe op te richten kartelbureau, overgelaten moest worden. Dit gebeurde vanuit de overtuiging van de Duitse regering dat teveel kartelbeslissingen een politieke grond hebben. Zoals te verwachten was kwam er vanuit de hoek van de Commissie verzet tegen dit voorstel, dat de Duitsers overigens aan de Intergoevernementele Conferentie wilden voorleggen. In de loop van 1997 trokken ze het evenwel, wegens het onbegrip van de meeste andere lidstaten, weer in.

Een derde element betrof het voorstel van commissaris Van Miert om de drempels van wanneer de Europese Commissie bedrijfsovereenkomsten (joint ventures) mag onderzoeken te verlagen van het huidige niveau (minimaal 5 miljard ECU omzet op de wereldmarkt en 250 miljoen ECU omzet van één van de twee partners bij de bedrijfsovereenkomst op de Europese markt) tot 2 miljard ECU wereldomzet en 100 miljoen ECU omzet op de Europese markt.<sup>25</sup> Het voorstel werd echter door de lidstaten verworpen. Het zou immers tot gevolg hebben gehad dat de Commissie bedrijfsakkoorden zou kunnen onderzoeken die nu onder de bevoegdheid van de verschillende nationale concurrentieagentschappen vallen.

Veel kritiek was er ook te horen op de beslissing van de Commissie om een overheidssubsidie van 770 miljoen ECU aan Air France toe te staan, ook al waren er aan deze beslissing een aantal voorwaarden verbonden (waaronder de herstructurering van het bedrijf). Hetzelfde gold voor de goedkeuring van overheids-hulp aan de Portugese overheidszender RTP. De Commissie gebruikte hier het argument dat de overheid een aantal voorwaarden aan deze oproep oplegde (voorwaarden betreffende de dienstverlening met algemeen belang) die bijkomende kosten met zich meebrengen en die niet voor privé-omroepen gelden.<sup>26</sup>

De aanvraag tot de verlening van staatsteun aan de Griekse luchtvaartmaatschappij Olympic Airways werd daarentegen niet ingewilligd omwille van de onduidelijke argumenten van de Griekse regering omtrent de redenen voor een dergelijke steun. De Commissie had immers geen vrede genomen met argumenten

---

<sup>24</sup> Cf. de beslissing van de Commissie (juni 1996) dat de tariefafspraken binnen de Transatlantic Conference Agreement (TACA, dit is een organisatie van transatlantische containervervoerders) een schending waren van het EU-recht.

<sup>25</sup> Daarmee zou de Commissie per jaar tussen de 65 en de 80 bijkomende akkoorden moeten onderzoeken (*European Voice*, 1996, nr. 26, p. 28).

<sup>26</sup> *European Voice*, 1996, nr. 30, p. 2)



zoals de dienstverlening met algemeen belang en was van oordeel dat er geen voldoende garanties waren dat het herstructureringsplan dat in 1995 was overeengekomen met de maatschappij ook echt uitgevoerd zou worden. De steun van 76 miljoen ECU die de Griekse regering wilde verlenen werd dan ook voorlopig niet toegestaan.

## VI. Externe economische betrekkingen

### A. De WTO, vrijhandelsakkoorden, Mexico en Zuid-Afrika

Reeds in 1995 was het opgevallen hoezeer de Europese Unie werk maakte van haar relaties met diverse regio's in de wereld. In 1996 ging dat proces onverminderd voort, zodanig dat de vragen die reeds in 1995 opgeworpen waren, in 1996 daadwerkelijk op de onderhandelingstafel terechtkwamen. Het betrof dan meer bepaald de vraag naar de verenigbaarheid van de verschillende bilaterale akkoorden die de EU met verschillende landen sluit met haar engagementen in de Wereldhandelsorganisatie (World Trade Organization, WTO). Concreet werd deze vraag opgeworpen naar aanleiding van de onderhandelingen voor vrijhandelsakkoorden met Mexico en met Zuid-Afrika. Het ging om akkoorden die in principe tegen 2007 een vrijhandelszone tussen de EU en de betrokken landen zouden creëren. Alvorens de Raad aan de Commissie een onderhandelingsmandaat wilde verlenen, werd deze laatste op verzoek van Frankrijk verplicht een studie uit te voeren over de mate waarin deze akkoorden verenigbaar zouden zijn met de verplichtingen van de EU voortvloeiend uit de bepalingen van artikel XXIV GATT en de daaraan gekoppelde *Understanding*.<sup>27</sup> Frankrijk, hierin gesteund door andere lidstaten zoals Nederland en Duitsland (nochtans twee lidstaten die traditioneel een groot voorstander van handelsliberaliserende akkoorden zijn) vroeg een dergelijke studie vanuit de vrees dat de Europese Unie verplicht zou kunnen worden gesteld de voordelen die het via deze akkoorden aan Mexico en Zuid-Afrika zou toekennen ook aan alle andere leden van de WTO te moeten toekennen.<sup>28</sup> Overigens ging het hierbij niet zozeer om de voordelen toegekend aan Mexico en Zuid-Afrika maar wel om de principiële vraag in hoeverre de Europese Unie haar beleid van bilaterale handelsakkoorden kan blijven verderzetten zonder daarmee haar WTO-verplichtingen in het gedrang te brengen. Het was eerder bij toeval dat deze kwestie naar aanleiding van Mexico en Zuid-Afrika naar voren kwam. Ze had echter wel een direct gevolg voor deze twee landen. De Europese Commissie moest immers de start van de onderhandelingen uitstellen, wat in de twee betrokken landen niet echt met gejuich werd onthaald. Pas nadat

---

<sup>27</sup> Artikel XXIV van het General Agreement on Tariffs and Trade, dat in het WTO-akkoord is opgenomen, bepaalt de voorwaarden waaronder staten bilaterale handelsverdragen met andere landen kunnen sluiten zonder dat de voordelen die in deze verdragen worden toegekend ook moeten worden toegekend aan alle andere leden van de WTO (dat is het beginsel van de meestbegunstigde natie, zie L. CUYVERS, B. KERREMANS, *Internationale economische organisaties*. Leuven, Garant, 1997). De *Understanding* is een tekst die vanaf 1995 (de oprichting van de WTO) aan artikel XXIV is toegevoegd en die in een strictere interpretatie voorziet dan artikel XXIV zelf. Het was precies van deze laatste *Understanding* dat Frankrijk schrik had.

<sup>28</sup> Die angst leefde nog meer voor dergelijke akkoorden die een liberalisering van de handel in landbouwproducten inhouden. Vooral de zuidelijke lidstaten zijn hier bekommerd over, zoals bleek uit de reacties op een paper die het Italiaanse voorzitterschap aan de informele landbouwraad van 5-7 mei had voorgelegd.

de Commissie een rapport over de verenigbaarheid van vrijhandelsakkoorden met Mexico en Zuid-Afrika met haar WTO-verplichtingen had voorgelegd aan de Raad <sup>29</sup>, 1996), kreeg ze de door haar gevraagde onderhandelingsmandaten, waarmee niet gezegd is dat daarmee alle problemen van de baan waren. Integendeel, zowel in de onderhandelingen met Mexico als in deze met Zuid-Afrika stootte de Commissie op de ergernis van de onderhandelingspartners wegens de té beperkte inhoud van het Europese aanbod tot handelsliberalisering. In het geval van Mexico betrof de kritiek vooral dat de EU de invoering van een vrijhandelszone met dat land eigenlijk wilde uitstellen door uitsluitend het engagement daartoe in een akkoord vast te leggen. In het geval van Zuid-Afrika ging de kritiek dan weer vooral over het gebrek aan liberalisering van de handel in landbouwproducten. Als reactie daarop stelde Zuid-Afrika zelf een liberaliseringsvoorstel op waardoor de onderhandelingen maandenlange vertraging opliepen en in 1996 niet tot substantiële resultaten geleid hebben.

### B. Turkije en de douane-unie

Op het gebied van de externe handel begon 1996 met een nieuwigheid: de inwerkingtreding van de douane-unie met Turkije. Daardoor worden alle belemmeringen voor (de meeste) goederen, kapitaal en diensten tussen de EU en Turkije opgeheven en hanteren beide ten aanzien van derde landen dezelfde douanetarieven. Voorlopig heeft dit echter niet een fundamentele verbetering van de relaties tussen de EU en Turkije opgeleverd. Integendeel, een aantal zaken hebben de relaties tussen beide wat verziekt. Enerzijds was er het Grieks-Turkse conflict over een klein eiland in de Egeïsche Zee. <sup>30</sup> In een bijna 19e eeuwse stijl werd er over en weer bedreigd met als inzet een onbewoond eiland. De Europese Unie zat aardig met de zaak verveeld gezien Griekenland de steun van de andere lidstaten wilde, terwijl deze lidstaten liever uit het Turks-Griekse wespennest wilden blijven. Het Turks-Griekse conflict sloeg ook over naar Cyprus, net nu de druk tot een politieke regeling vanwege de EU opgedreven is omdat Griekenland de Cypriotische toetreding tot de EU zal eisen in ruil voor haar instemming met de toetreding van de Centraal-Europese landen. Die toegenomen spanning op Cyprus bleek toen bij incidenten bij de scheidingslijn tussen het Turkse en het Griekse deel twee manifestanten werden doodgeschoten terwijl ze probeerden een Turkse vlag naar beneden te halen. Opnieuw veroorzaakte dat wederzijdse beschuldigingen tussen Ankara en Athene. Het derde element dat voor moeilijkheden tussen de EU en Turkije zorgde betrof de financiële steun die aan het Douane-Unie verdrag verbonden werd. Aan de basis daarvan lagen twee oorzaken. Enerzijds weigerde Griekenland in te stemmen met het betreffende financieel protocol voordat een oplossing voor het probleem Imia/Kardak was gevonden. Eind 1996 was dat nog steeds niet gebeurd. Anderzijds was er de groeiende ergernis van het Europese Parlement over het uitblijven van verbeteringen in de mensenrechten in Turkije. Het was precies omwille van dit bezwaar dat het de Turkse regering van Tansu Ciller nogal wat moeite had gekost om 314 Europarlementsleden (de vereiste meerderheid) te overtuigen de douane-unie goed te keuren.

<sup>29</sup> EUROPESE COMMISSIE, *a.u.*

<sup>30</sup> Het gaat om het eiland met de Griekse benaming Imia en de Turkse benaming Kardak.

Dat was uiteindelijk op 13 december 1995 gebeurd.<sup>31</sup> De verlangens van heel wat parlementsleden betreffende de mensenrechtensituatie werd echter niet bevredigd. Daarbij kwam nog dat de nieuwe Turkse regering o.l.v. Erbakan zich blijkbaar niet in dezelfde mate door de engagementen van Ciller gebonden voelde.<sup>32</sup>

De verslechterde relaties tussen de Europese Unie en Turkije gaf alvast aanleiding tot twee interinstitutionele conflicten in de Europese Unie. Het ging om een conflict tussen de Raad en het Europese Parlement over de opheffingsmogelijkheid van het financieel protocol en om een conflict tussen het Europese Parlement en de Commissie over het onderscheid tussen de vaststelling en de uitvoering van de begroting. Dat laatste conflict brak uit naar aanleiding van de discussies omtrent de bestedingen van de middelen voor MEDA (zie verder).

Het conflict rond de opschorting van het financieel protocol concentreerde zich rond de vraag of het Parlement in de opschorting een rol kon spelen. De Europarlementsleden dachten van wel omdat dat precies één van de argumenten was geweest om het protocol goed te keuren ook al voldeed Turkije niet aan de voorwaarde inzake mensenrechten. Het Parlement zou op zijn minst geconsulteerd moeten worden door de Raad bij een eventuele opschorting. Omdat een beoordeling vanwege het Parlement van de mensenrechtensituatie in Turkije te tijdsrovend zou zijn, hield de Raad zichzelf het recht voor om het protocol op te schorten zonder het Parlement te consulteren. Bovendien was de Raad van oordeel dat een dergelijke opschorting bij unanimititeit moest gebeuren ook al oordeelde het Parlement dat een gekwalificeerde meerderheid moest volstaan. Wie het echter ook bij het rechte eind heeft, het probleem was niet de opschorting van het financieel protocol maar wel de deblokking van de financiële middelen (goed voor 375 miljoen ECU) van het Protocol. Door het Griekse verzet kon hier echter geen beslissing over worden genomen.

### C. Het gebied van de Middellandse Zee en MEDA

De hernieuwde aandacht van de Europese Unie voor het gebied van de Middellandse Zee heeft in de loop van 1996 aanzienlijke problemen ondervonden. Dé centrale kwestie werd daarbij gevormd door de mensenrechten. MEDA, dat een programma is dat regionale samenwerking in het gebied wil bevorderen<sup>33</sup>, voorzag in een budget van ruim 900 miljoen ECU in 1996. Bij de discussies over de besteding van dat geld kwam het echter tot drie discussies: ten eerste een tussen de Raad en de Commissie over de toebedeling van deze kredieten, ten tweede tussen de Raad en de Commissie over de manier waarop beslissingen over de opschorting van de steun genomen moeten worden en ten derde tussen de Commissie en het Europese Parlement over de mogelijkheden van het Parlement om de MEDA-kredieten voor Turkije op te schorten.

Het eerste conflictpunt betrof de vraag vanwege de lidstaten aan de Commissie dat deze een lijst van landen zou opstellen waarin tevens aangegeven zou wor-

31 B. KERREMANS, Het moeilijke keren van de kolos: de Europese Unie in 1995. *Res Publica*, 1995, nr. 3-4, pp. 607-630.

32 Niet vreemd daaraan was het feit dat Erbakan, leider van een Islamitische partij, zich tijdens de verkiezingscampagne voor de opheffing van het douane-unieakkoord had uitgesproken.

33 Dit is samenwerking tussen de betrokken landen onderling.

den hoeveel kredieten er per land weerhouden zouden worden. De Commissie weigerde echter een dergelijke lijst op te stellen omdat volgens haar het MEDA-programma gebaseerd is op projecten die zich niet op bepaalde landen richten maar die voor bepaalde doelstellingen (i.v.m. regionale samenwerking) gelden. De Raad zou uiteindelijk wel in juli een MEDA-verordening goedkeuren en zou in december de nodige financiële middelen vrijmaken.

Het tweede conflict betrof dan weer de vraag of de Raad bij unanimititeit dan wel bij gekwalificeerde meerderheid kon besluiten de hulp in het kader van het MEDA-programma (zo'n 900 miljoen ECU) op te schorten ingeval er schendingen van de mensenrechten zouden optreden. De these van de Commissie - m.n. dat gekwalificeerde meerderheid volstond - werd niet gedeeld door sommige lidstaten (het Verenigd Koninkrijk op kop). De redenering was immers dat een dergelijke beslissing betrekking heeft op het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid en dus onder de unanimitetsregel (tweede pijler) valt.

Het derde conflict deed zich dan weer tussen het Parlement en de Commissie voor. Turkije was hier de grote splijtzwalm. Het Parlement was van oordeel dat het via een begrotingsbeslissing de kredieten voor Turkije kon blokkeren. De Commissie oordeelde van niet. De redenering daarbij was tweërlei: enerzijds is het MEDA-programma een programma dat zich op specifieke acties en niet op specifieke lidstaten richt. Het stopzetten van de financiering voor één land is derhalve moeilijk, zonet onmogelijk. Anderzijds, zo oordeelde de Commissie, viel de beslissing omtrent de besteding van de middelen via MEDA onder de bevoegdheden die de Commissie in de uitvoering heeft. Door de goedkeuring van MEDA, zo oordeelde de Commissie, had het Parlement immers reeds de budgettaire beslissing genomen. De verdeling van de middelen over projecten en landen viel derhalve onder de bevoegdheid van de Commissie om de begroting uit te voeren (art. 205 EG). Het Parlement had hier dus geen zeg meer in.

Juridisch gezien had de Commissie hier gelijk in, maar politiek gezien lag dit moeilijker. Het compromis was dan ook dat terwijl de Commissie wel degelijk over de besteding kan beslissen, zij zich ertoe moest verbinden om periodiek te rapporteren aan het Parlement over de projecten waaraan de middelen besteed zijn.

#### *D. Zuid- en Zuidoost-Azië en ASEM*

In het voorbije jaar heeft de Europese Unie heel wat aandacht besteed aan haar relaties met de landen van Zuid-Oost Azië en Zuid-Azië. Die hernieuwde belangstelling heeft een aantal oorzaken. Ten eerste vormt ze een reactie op een aantal regionaliseringstendensen in de wereld. Het gaat dan vooral om de oprichting van APEC, de Asian-Pacific Economic Cooperation. Deze werd in 1993 in Seattle boven de doopvont gehouden en was vooral een Amerikaanse poging om de relaties met Zuid-Oost Azië te versterken. Ook al zijn de grote plannen voor APEC (zoals een vrijhandelszone) nog niet echt van de grond gekomen, de oprichting ervan was voldoende om in Europa de aandacht voor de regio te verscherpen. Het gevoel dat de Amerikanen ten koste van de Europeanen een bevoorrechte relatie met de Aziaten zouden kunnen ontwikkelen, was daar niet vreemd aan.

Een tweede reden, die overigens maar moeilijk is los te koppelen van de eerste, heeft dan weer betrekking op het afzetpotentieel dat de Aziatische markten

voor de Europese Unie kunnen bieden. Zoals recentelijk werd aangegeven in een RAND-studie <sup>34</sup>, beschikt Azië over het grootste economische groeipotentieel en gaat het om de snelst groeiende afzetmarkt. Volgens de desbetreffende studie zouden de volgende vijf Aziatische landen (China, Japan, India, Zuid-Korea en Indonesië) tegen 2015 tezamen instaan voor ruim 45% van het wereldproduct <sup>35</sup> tegen 25% voor de Verenigde Staten en 15% voor de Europese Unie. Terwijl dat voor de Aziatische landen een aanzienlijke toename voor hun aandeel zou betekenen, zou dat aandeel van de VS en de EU ongeveer gelijk blijven met het huidige niveau. Het is dan ook niet te verbazen dat zowel de VS als de EU een meer dan gewone interesse voor dit gebied aan de dag leggen en in ruil daarvoor bereid zijn een oogje dicht te knippen wanneer mensenrechten ter sprake komen. Dat laatste heeft overigens ook tot gevolg dat er in de EU verre van unanimitéit bestaat over de versterking van de relaties met deze landen. <sup>36</sup> Wat er ook van mogen zijn, in 1996 werd alleszins een begin gemaakt van de versterking van de relaties. Zo werd op 1 en 2 maart in Bangkok de eerste Topconferentie Azië-Europa gehouden en werd in dat kader daarvan afgesproken dat meerdere van deze conferenties zouden volgen. Ze kregen het acronym ASEM (Asia-Europe Meetings) mee. Hoewel de engagementen die uit deze eerste ASEM zijn voortgesprongen op generlei wijze vergelijkbaar zijn met deze die in de APEC bestaan, toch heeft de ASEM aanleiding gegeven tot enkele concrete stappen in de richting van de versterking van de onderlinge betrekkingen. <sup>37</sup> Zo beloofde de EU dat elke vorm van marktopening van de betrokken Aziatische landen door de EU beantwoord zou worden door een analoge opening van haar markten. Daarnaast werden in de loop van 1996 verschillende follow-upvergaderingen rond specifieke thema's (zoals investeringen, douanesamenwerking en handelsverkeer) georganiseerd. <sup>38</sup>

Omdat de Zuid-Aziatische landen (India, Pakistan, Nepal en Bangladesh) geen deel uitmaken van de ASEM heeft de Europese Unie aansluitend op de ASEM-vergadering in Bangkok stappen gezet tot versterking van de relaties met deze landen. Vooral ten aanzien van India (dat eveneens over een indrukwekkende markt beschikt) is dit gebleken. Hoe zich dat vertaalt in concrete engagementen zal overigens net als voor ASEM - in de toekomst moeten blijken.

#### E. Transatlantische betrekkingen, Helms-Burton en de WTO

Het voorbije jaar vormde zowat het eerste jaar waarin gewerkt kon worden aan de nieuwe Transatlantische Agenda die in december 1995 te Madrid boven de doopvont was gehouden. Deze Agenda, die een reeks onderhandelingen over concrete thema's voorzag, was bedoeld als een instrument om de relaties tussen de Verenigde Staten en de Europese Unie te verbeteren. Langs Europese zijde speelde daar o.m. de angst voor een Amerikaans regionalisme in mee. Deze was

<sup>34</sup> Geciteerd in *The Wall Street Journal*, April 8, 1997

<sup>35</sup> Dat is alles wat er op één jaar in de wereld geproduceerd wordt.

<sup>36</sup> Cf. de manier waarop de toetreding van Birma tot de ASEAN de relaties tussen deze organisatie en de EU bemoeilijkt. Tegen Birma zijn immers nog steeds sancties van toepassing.

<sup>37</sup> *Financial Times*, March 4, p. 4

<sup>38</sup> EUROPESE COMMISSIE, *a.w.*, pp.362-363.

o.m. ingegeven door NAFTA<sup>39</sup> en APEC (cf. supra). In deze Transatlantische Agenda werd o.m. de idee van een Transatlantische Markt<sup>40</sup> in het vooruitzicht gesteld, ook al is men steeds vaag gebleven over wat deze markt dan wel juist moet voorstellen. Belangrijk is alleszins ook dat de hele Transatlantische samenwerking een bijkomende impuls heeft gekregen vanuit de samenwerking tussen het bedrijfsleven van beide kanten van de Atlantische Oceaan, via de TABD.<sup>41</sup> Deze oefent een "zweepfunctie" uit t.a.v. van de overheden in de EU en de VS.

In 1996 liep het echter goed mis met de nieuwe Transatlantische Agenda. Niet alleen slaagde de EU en de VS er maar moeilijk, of niet in hun meningsverschillen over kwesties die in de WTO onderhandeld worden, te overbruggen, tevens werd de onderlinge relatie grondig verziekt door de extra-territoriale effecten van twee Amerikaanse wetten, de Helms-Burton Act en de D'Amato Act.

De extra-territoriale effecten van de Helms-Burton en de D'Amato wetten betreffen het feit dat Europese bedrijven of bedrijfsleiders die investeren, samenwerken, respectievelijk bezoeken afleggen aan Cubaanse bedrijven die in feite genationaliseerde Amerikaanse bedrijven zijn, het risico lopen daarvoor in de Verenigde Staten vervolgd te worden. Voor bedrijven gebeurt dat onder de vorm van schadevergoedingen die de vroegere eigenaars van de genationaliseerde bedrijven voor een Amerikaanse rechtbank kunnen eisen. Voor bedrijfsleiders gaat het om een mogelijk toegangsverbod tot het grondgebied van de Verenigde Staten. In de D'Amato wet gaat het uitsluitend om investeringen van bedrijven en betreft het niet Cuba maar Libië en Iran, twee landen die als steunverleners aan het internationale terrorisme gebrandmerkt zijn.

De Europese Unie, met daarin op kop Groot-Brittannië, Spanje en Italië, reagerden furieus op deze wet omdat ze zich rechtstreeks poogde te mengen in de bilaterale handelsrelaties van o.m. de Europese Unie met Cuba, Libië en Iran. In 1996 escaleerde de hele zaak en blokkeerde ze in grote mate de betrekkingen tussen de VS en de EU. In 1997 zou de zaak zelfs een directe bedreiging gaan vormen voor de WTO en zou een grote crisis in deze organisatie slechts op het nippertje afgewend worden.

Een ander thema dat de relaties tussen de VS en de EU enigzins verstoorde betrof de onderhandelingen inzake telecommunicatie diensten in de WTO. Normaal hadden deze onderhandelingen in april 1996 afgerond moeten geweest zijn, maar dat lukte niet omdat de Verenigde Staten haar aanbod vlak voor het verstrijken van de deadline introk. Eén van de redenen daartoe vormde, aldus de VS, de te beperkte bereidheid van de Europeanen om hun markt te openen. Dat was o.m. het gevolg van de uitzonderingen die de EU na de liberalisering van de Europese telecommunicatiemarkt in 1998 zou behouden. Enerzijds ging het om beperkingen op buitenlandse investeringen in de telecommunicatiesectoren van Frankrijk, Spanje, Portugal, Ierland, Griekenland en België.<sup>42</sup> Anderzijds betrof het de weigering van Portugal en Spanje om de vrijmaking van hun telecommunicatiemarkt voor de andere EU-lidstaten tegen respectievelijk 2000 en 1998 ook toe te staan voor bedrijven van buiten de EU.

39 North American Free Trade Agreement, bestaande uit de Verenigde Staten, Canada en Mexico.

40 Transatlantic Marketplace

41 Transatlantic Business Dialogue

42 *Agence Europe*, nr. 6850, p. 12.



De reactie van de EU op deze Amerikaanse kritiek was echter dat ook de Verenigde Staten in hun aanbod ernstige restricties handhaafden. Zo zouden satellietdiensten niet voor Europese bedrijven openstaan waardoor deze bij hun toegang tot de lokale Amerikaanse telefoonmarkt gebruik zouden moeten maken van de reeds aanwezige (door Amerikaanse bedrijven bezitte) infrastructuur. Daarnaast was er de Europese kritiek op de Amerikaanse beperkingen op het gebruik dat niet-Amerikanen kunnen maken van radiogolven. Licenties zouden alleen maar worden verleend aan bedrijven met een minimaal Amerikaans aandeel van 80%. Ook dat zou een domper op de markttoegang voor Europeanen zetten omdat de snelst groeiende markt die van de mobiele telefoons is. Precies daar zouden Europese bedrijven in hun toegang tot de Amerikaanse markt gedwarsboomd worden.

Door dit conflict konden de telecommunicatieonderhandelingen dus niet afgerond worden tegen eind april 1996. Maar daarmee vielen ze nog niet stil. Vooral in het najaar van 1996 geraakten ze gedeblokkeerd doordat zowel de Europese Unie als de Verenigde Staten water bij de wijn deden. Nadat de Commissie Frankrijk, België en Spanje had overtuigd de restricties voor buitenlandse investeerders te laten varen konden de onderhandelingen weer van start gaan.<sup>43</sup> De vertraging die het hele proces had opgelopen, had evenwel tot gevolg dat een WTO-akkoord over deze materie pas in februari 1997 mogelijk werd.

## VII. De Intergoevernementele Conferentie

Op 27 maart 1996 werd te Turijn de lang aangekondigde en voorbereide Intergoevernementele Conferentie opgestart. Deze conferentie beoogde twee doelstellingen. Enerzijds de "verbetering" van het Verdrag van Maastricht en anderzijds de voorbereiding van de Europese Unie op de nakende toetredingen van Centraal-Europese landen en Cyprus. Men verwacht immers dat deze uitbreidingen bij de aanvang van de volgende eeuw zullen plaatsvinden.<sup>44</sup>

Voor het verloop van de IGC in 1996 moet een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen de eerste drie maanden van deze conferentie onder Italiaans voorzitterschap en de daaropvolgende zes maanden onder het voorzitterschap van Ierland. Tijdens de eerste drie maanden van de IGC werd eigenlijk nauwelijks enige vooruitgang geboekt. Aan de basis daarvan lag vooral het probleem van de Gekke Koeien Ziekte en de Britse obstructiepolitiek als gevolg daarvan. Een bijkomend probleem was echter dat de algemene verwachting bestond dat de IGC zeker tot half 1997 zou duren (wat ook het geval bleek te zijn) zodat té concrete, want politiek té riskante discussies zoveel mogelijk werden uitgesteld. De IGC bleef daardoor grotendeels beperkt tot een reeks toespraken waarop de lidstaten hun standpunten over deze of gene materie uiteenzetten.

<sup>43</sup> *Agence Europe*, nr. 6853, p. 9.

<sup>44</sup> Op 16 juli 1997, de dag waarop de Commissie haar adviezen over de uitbreidingen uitbracht, werd het duidelijk dat zes landen als eerste zullen toetreden (wellicht tegen 1 januari 2002, maar zeker is dat niet. Vooral voor Polen waar zich serieuze problemen stelden i.v.m. landbouw en industriële herstructurering, zou een latere toetreding best kunnen). Zie *Le Monde*, 5 juillet 1997, p. 4

Tijdens het tweede semester van 1996 werd het, onder impuls van het Ierse voorzitterschap, echter over een andere boeg gegooid. De bedoeling van de Ieren was duidelijk om naar een ontwerpverdrag te streven tegen de Top van Dublin in december. Daar zijn ze ten dele in geslaagd. Hun benadering bestond uit drie delen. Ten eerste door de organisatie van wekelijkse vergaderingen (die telkenmale twee dagen duurden) van de persoonlijke vertegenwoordigers van de ministers van buitenlandse zaken van de lidstaten rond de IGC. Ten tweede door de vergaderingen van de ministers omtrent de IGC zelf duidelijk gescheiden te houden (ook ruimtelijk) van degene die in het kader van de Raad Algemene Zaken plaatshadden. Ten derde door op deze vergaderingen te werken met voorbeelden van mogelijke verdragsartikels. Dat dwong de participanten ertoe dubbelzinnigheden inzake hun houding ten aanzien van de betrokken thema's weg te nemen.

Nochtans was de context waarin de IGC werd gevoerd ook voor de Ieren verre van optimaal. Integendeel. Ten eerste was er de Gekke Koeien Ziekte, die John Major ertoe bracht zich verder binnen de EU te isoleren. Ook al werd in juni 1996 te Firenze een voorlopige oplossing voor dit probleem gevonden, de Gekke Koeien Ziekte bleef als een zwaard van Damocles boven de IGC hangen.

Ten tweede verloor John Major gedurende het Ierse EU-voorzitterschap zijn meerderheid in het Lagerhuis door de dood van een conservatief parlementslid. Dat maakt hem enerzijds afhankelijk van de Noordierse Unionisten en anderzijds nog kwetsbaarder ten aanzien van de "Euro-sceptics" in zijn eigen partij.

Een derde negatief element was de opmerking van Helmut Kohl, begin oktober, dat er na de IGC wel eens een nieuwe IGC over een "Maastricht III" zou kunnen komen. Hoewel Kohl nadien de betekenis van zijn woorden sterk relativeerde, voedde dit de indruk dat de belangrijke thema's, en dan vooral de institutionele voorbereiding op de uitbreiding van de Europese Unie, niet op deze IGC geregeld zouden worden.

Een vierde element, tenslotte betrof het Frans-Duitse initiatief betreffende de "versterkte samenwerking" (*coopération renforcée/enhanced cooperation*). Het initiatief zelf werd aangekondigd op een bijeenkomst van de Franse en de Duitse ministers van buitenlandse zaken op 2 oktober (niet toevallig vlak voor de informele Europese Raad van Dublin van 5 oktober, een Top die er overigens vooral onder Franse druk was gekomen). De eigenlijke tekst van het initiatief werd op 18 oktober uitgebracht. Met "versterkte samenwerking" verwezen De Charette en Kinkel naar de mogelijkheid die er voor beperkte groepen van EU-lidstaten moet gecreëerd worden om samen "verder te gaan" ondanks het verzet van sommige anderen en met de mogelijkheid dat die anderen ook toetreden tot de versterkte samenwerking indien zij dat wensen. Inspiratiebron voor dit systeem vormde ongetwijfeld de EMU die aan het Verenigd Koninkrijk en Denemarken de gelegenheid geeft niet mee te doen, terwijl dat de andere lidstaten er niet van weerhoudt om onder elkaar een munteenheid te realiseren.

Hoewel aanvankelijk niet alle lidstaten enthousiast op dit voorstel reageerden, werd de idee van de "versterkte samenwerking" gaandeweg aanvaard. In de loop van 1997 zou het één van de centrale thema's van de IGC worden. De vraag die dan een rol speelde betrof de wijze waarop binnen het kader van de EU de beslissing zou kunnen genomen worden om een beperkt aantal lidstaten toe te staan "verder te gaan".

Hoewel de IGC dus met een reeks problemen werd geconfronteerd en er dus weinig grote doorbraken in de loop van 1996 te verwachten vielen, slaagde het Ierse voorzitterschap er toch in de conferentie in 1996 af te sluiten met een soort ontwerpverdragstekst. Deze tekst was bedoeld als een soort onderhandelingsbasis voor de verdere onderhandelingen in 1997. Zelf vormde het zowat de resultante van het reeds verrichte werk in 1996.

In hun ontwerptekst zijn de Ieren tegelijkertijd voorzichtig en voortvarend geweest. Voorzichtig omdat ze een aantal controversiële onderwerpen uit de weg zijn gegaan. Voortvarend omdat ze uit de discussies in de IGC-werkgroep een aantal conclusies hebben gedistilleerd die meer zijn dan het gemiddelde van de ingenomen standpunten.<sup>45</sup> Bij een aantal van de Ierse voorstellen zullen we blijven stilstaan. Zij moeten aantonen dat het Ierse voorzitterschap - rekening houdend met de grote politieke beperkingen van de huidige IGC - wel degelijk "een kwalitatieve stap voorwaarts" heeft willen zetten.

Een eerste thema waar duidelijke vooruitgang werd geboekt, betrof de samenwerking inzake justitie en binnenlandse zaken (de zgn. derde pijler van Maastricht). Alles wat binnen de derde pijler te maken heeft met het vrij verkeer van personen, zo werd overeengekomen, zou opgenomen worden in de eerste pijler. Dat betekent dat voor deze zaken de "communautaire methode" gebruikt zou worden, ook al was niet altijd duidelijk welke rol het Parlement aangemeten zou krijgen en betekende dit niet dat de unanimiteitsregels in alle gevallen vervangen gingen worden door de gekwalificeerde meerderheid. Wel verwierf de Commissie er in principe het initiatiefmonopolie en kwamen de betrokken materies binnen de jurisdictie van het Hof van Justitie van de EG. Hoewel het Ierse voorzitterschap het verzet van "een aantal lidstaten" op dit terrein noteerde, stelde ze toch de transfer van deze materies van de derde naar de eerste zuil voor. Thema's die daarbij voorgesteld werden waren de controles aan de buitengrenzen van de EU, het beleid ten aanzien van asiel, immigratie en ten aanzien van onderdanen van derde landen die zich op het grondgebied van de lidstaten bevinden, administratieve samenwerking op deze terreinen, acties ten aanzien van drugs (waar het Frans-Nederlandse conflict zwaar bleef doorwegen) en douanesamenwerking.

Een tweede thema betrof de werkgelegenheid. In verschillende basisbepalingen (zoals art. B, art. 2, art. 3 EG) werd de inschrijving van "een hoog niveau van werkgelegenheid" beoogd. Tevens werd een nieuwe titel inzake werkgelegenheid voorgesteld. De rol van de EU zou hier echter beperkt blijven tot het stimuleren en steunen van de lidstaten en tot het evalueren van hun werkgelegenheidsbeleid. Van bindende criteria en sancties (zoals sommige lidstaten wilden) was vooralsnog geen sprake.

Indrukwekkend waren de voorstellen van het Ierse voorzitterschap op het gebied van het GBVB, ook al gaven de auteurs toe dat deze zaak verre van uitgeklaard was. Opvallend bij de voorstellen was alleszins de sterkere rol die de secretaris-generaal van de Raad toebedeeld kreeg (incl. op het gebied van de vertegenwoordiging van de EU in naam van de Raad en in samenwerking met het Voor-

---

<sup>45</sup> Zoals een Belgisch diplomaat opmerkte hebben de Ieren het gemiddelde van de verschillende standpunten gezocht en het resultaat wat meer in de richting van een supranationale oplossing verschoven.

zitterschap). Daarnaast viel ook de vermelding van een "early warning capability" op. Deze zou door het secretariaat-generaal van de Raad opgenomen worden en moest de EU in staat stellen sneller en vroeger op crises in te spelen. Tenslotte viel het besluitvormingssysteem op. Voor gemeenschappelijke acties zouden de beslissingen bij unanimiteit genomen worden. Onthoudingen zouden het nemen van dergelijke beslissingen echter niet kunnen verhinderen. De landen die zich zouden onthouden, zouden echter niet door de betrokken beslissing gebonden zijn. Wel zouden deze landen aanvaarden dat de Unie erdoor gebonden zou zijn (men spreekt daarom van de constructieve onthouding). Tevens zouden de betrokken landen zich onthouden van elke actie die tegen de principes van de bedoelde beslissing in zouden druisen. Indien het aantal onthouders 25 stemmen zou vertegenwoordigen (volgens de stemmenverdeling van de gekwalificeerde meerderheid), zou de beslissing evenwel niet genomen kunnen worden.

Voor de andere beslissingen van het GBVB zou de gekwalificeerde meerderheid met minimum 10 lidstaten die voorstemmen gelden. Adder onder het gras was hier echter dat een lidstaat, wanneer deze een "reden van nationaal beleid" zou opwerpen, de zaak naar de Europese Raad zou kunnen doorverwijzen die dan bij unanimiteit zou beslissen.

Verder werd in het kader van het GBVB voorgesteld de Europese Unie rechtspersoonlijkheid te verlenen (tot nu toe bestond die niet voor de EU, wel voor de EG) evenals de mogelijkheid om internationale akkoorden te onderhandelen. Daarbij zou, voor zover het gaat om akkoorden die niet vallen binnen de jurisdictie van de EG, het Voorzitterschap onderhandelen op basis van een mandaat dat door de Raad bij unanimiteit wordt vastgelegd. De Raad zou het akkoord, eveneens bij unanimiteit, sluiten.

Het magere deel van de Ierse ontwerp tekst was ongetwijfeld het institutionele deel. De echte onderhandelingen moesten hier eigenlijk nog beginnen. Grote thema's zoals de gekwalificeerde meerderheid, de samenstelling van de Commissie in een uitgebreide Unie en de eventuele nieuwe bevoegdheden van het Parlement konden duidelijk nog niet aangesneden worden. Wat wel werd voorgesteld was de afschaffing van de samenwerkingsprocedure (uitgez. voor bepaalde onderdelen van de EMU) en de omvorming van de medebeslissingsprocedure tot een echte medebeslissingsprocedure.<sup>46</sup> Ook werd deze procedure lichtjes vereenvoudigd. Het bleef evenwel onduidelijk welke procedure er zal toegepast worden op die terreinen waar tot nu toe de samenwerkingsprocedure gold.

### VIII. Conclusie

Hoewel het afgelopen jaar voor de Europese Unie niet echt als succesvol kan worden omschreven, ging het toch om een interessant jaar. Ten eerste maakte de Gekke Koeien Ziekte op een schrijnende manier duidelijk hoe kwetsbaar de Europese Unie kan zijn voor de ontwikkelingen in haar lidstaten. Hoewel het hier om een grote lidstaat ging wat enige voorzichtigheid in veralgemeningen vereist,

<sup>46</sup> Anders dan voor de huidige procedure, zou het Parlement in alle gevallen mee met de Raad de inhoud van een beslissing moeten *goedkeuren*. Nu zijn er gevallen waarin het Parlement een beslissing moet *afkeuren*, wil het gemeenschappelijk standpunt van de Raad niet definitief worden. Op de Top van Amsterdam, die in juni 1997 de IGC afsloot, werd deze wijziging aan de procedure aanvaard.

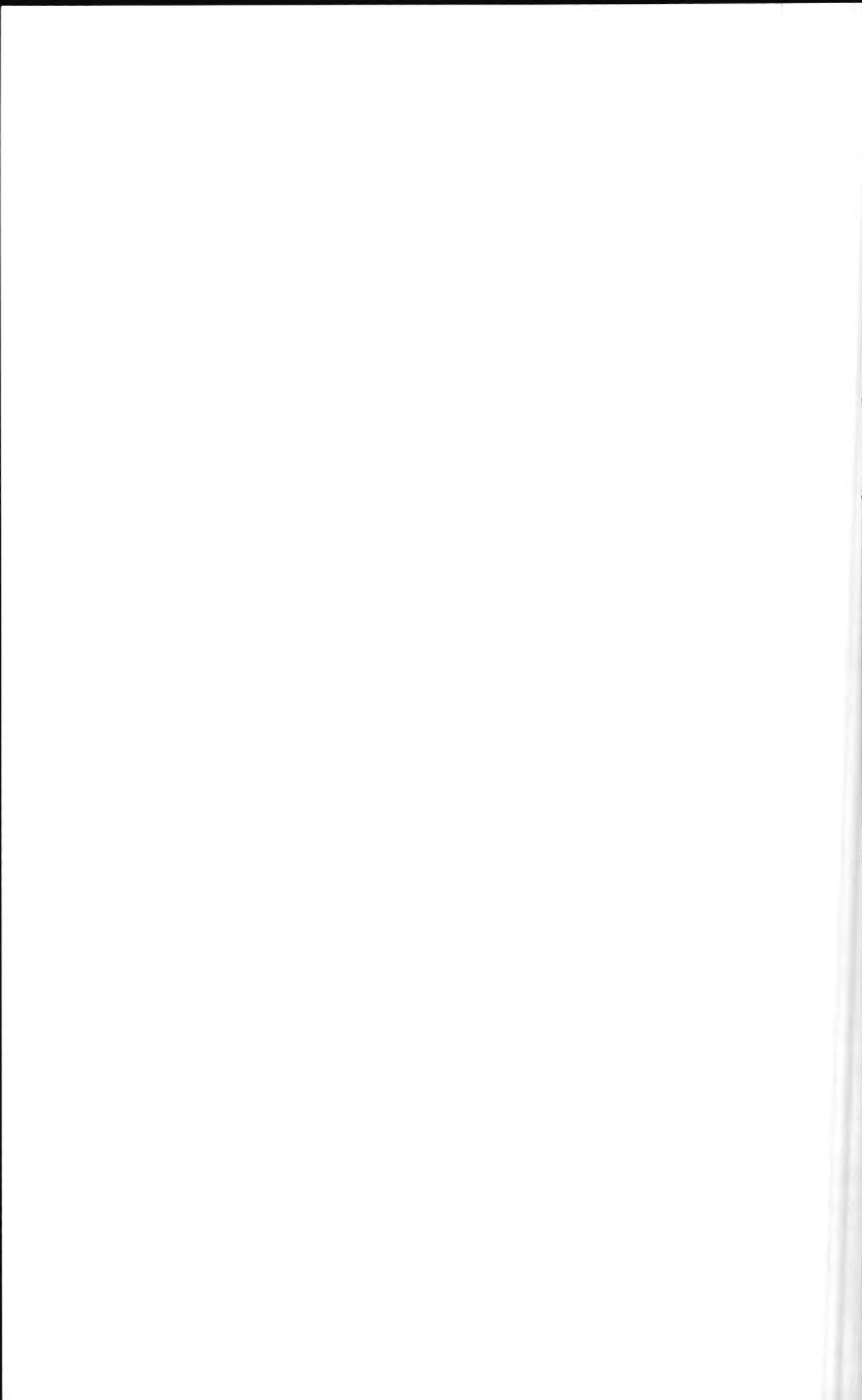
toch is duidelijk geworden hoe de hele EU gegijzeld kan worden door de gebeurtenissen in één lidstaat. De kwestie van het eiland Imia maakt immers duidelijk dat dit ook, tot op zekere hoogte, voor kleinere lidstaten geldt. Elke uitbreiding van de Unie maakt ze daardoor kwetsbaarder, wat het risico op nieuwe crises zoals deze veroorzaakt door de Gekke Koeien Ziekte alleen maar vergroot.

Een tweede interessant element was ongetwijfeld het effect van de uiteenlopende projecten van elk van de lidstaten op het Europese integratieproject in het algemeen. De IGC heeft immers duidelijk gemaakt dat de uitbreiding van de Europese Unie in 1995 (met Oostenrijk, Zweden en Finland) de groep van lidstaten die in de EU uitsluitend een economisch project zien, versterkt heeft. Tot op zekere hoogte werkt dit verlamdend op het proces van de aanpassing van de EU aan haar zich uitbreidend lidmaatschap. Bij een effectieve uitbreiding en in het licht van het voorgaande riskeert dit al snel over te slaan op de werking van de Europese Unie in het algemeen.

Een derde interessant element dat in 1996 opdook was het toenemende effect van de politisering van de rol van de Europese Commissie op domeinen die traditioneel tot haar gewone taken behoren. Met name heeft zich dat gemanifesteerd op het terrein van het concurrentiebeleid en op het vlak van de implementatie. Het gaat hier om twee terreinen waar de Commissie bijna per definitie regelmatig tegen de wielen van de lidstaten moet rijden. Alleen lijken sommige lidstaten dat minder te verdragen dan in het verleden. Koppel daaraan de sterkere rol die de Commissie in de toekomst in het Stabiliteitspact zou spelen (o.m. in de inschatting van de begrotingstekorten, wat dan weer een direct effect heeft op de mogelijke - zeer zware - sancties t.a.v. de EMU-lidstaten die hier systematisch tekort schieten) en al snel wordt duidelijk dat het risico dat de Commissie de boeman van de EU wordt, steeds groter wordt. Of de Europese Unie als geheel baat heeft bij een dergelijke evolutie is maar zeer de vraag.

### **Summary: Between gridlock and reform: the European Union in 1996**

*1996 was a year of both gridlock and reform for the European Union. The EU experienced one of its major institutional crises with the Mad Cow Disease. It was equally confronted with only minor progress in the ongoing Intergovernmental Conference for institutional reform as no major breakthroughs could be expected before the UK elections of May 1997. However, some major achievements occurred as well. The adoption of the Stability Pact at the Dublin Summit in December increased the credibility of the EMU-project seriously. At the same time, the EU intensified its efforts to improve its trade relations with different parts of the world, especially South and South-East-Asia. At the same time however, the Commission has been confronted with increasing disputes on the way in which it uses its prerogatives in competition policy and the enforcement of implementation.*





# De werking van het eerste rechtstreeks verkozen Vlaams Parlement, 13 juni 1995 - 20 september 1997

---

door Norbert De Batselier

Voorzitter Vlaams Parlement <sup>1</sup>

Op 21 mei 1995 werd het Vlaams Parlement voor de eerste maal rechtstreeks verkozen. Daarmee kwam er een einde aan de periode van het dubbelmandaat die 25 jaar had geduurd en waardoor de herkenbaarheid van het Vlaams Parlement als autonoom parlement werd belemmerd. Amper een jaar later, tijdens het weekend van 14 en 15 maart 1996, nam het Vlaams Parlement zijn intrek in een nieuw gebouw, het Vlaams Parlementsgebouw. Ook de praktische problemen die het gevolg waren van de huisvesting in de Kamer van Volksvertegenwoordigers lagen nu achter ons. Op minder dan één jaar tijd werden de laatste draden die het Vlaams Parlement en het federale parlement verbonden, definitief doorgesnoeid. Het zou de goede werking van de Vlaamse assemblee enkel ten goede komen.

De verwachtingen omtrent het nieuwe rechtstreeks verkozen Vlaams Parlement waren dan ook hoog gespannen. Toch pleitte ik van bij de aanvang van onze werkzaamheden op 13 juni 1995 voor een kritische denkoefening. De grote stap voorwaarts in de democratische emancipatie betekende immers nog niet dat we haast automatisch zouden evolueren tot een sterk en slagkrachtig parlement. Op het moment dat het Vlaams Parlement een nieuwe fase in zijn nog jonge bestaan inzette, achtte ik het moment gekomen om een nieuwe visie op de werking ervan te ontwikkelen. <sup>2</sup> Die idee leidde tijdens het eerste volledige zittingsjaar tot een reeks interessante gesprekken met de erkende politieke fracties over de *interne werking van het Vlaams Parlement*, en mondde onder meer uit in een grondige aanpassing van het reglement. Die reglements-aanpassing werd door velen terecht beschouwd als een erg nuttige, maar slechts eerste fase van het kritische denkproces. De overtuiging groeide dat het Vlaams Parlement de aanzet moest geven tot een *diepgaande bezinning over de verfijning en de modernisering van de democratie en het Vlaamse politieke bedrijf in het algemeen*. Op 12 september 1996 al werd een politieke agenda terzake opgesteld en stelde ik mij garant voor de daadwerkelijke bespreking. Later zouden die gesprekken de wat ongelukkige benaming "NPC" of Nieuwe Politieke Cultuur krijgen en kregen ze in het federale parlement navolging in de zogenaamde werkgroep-Langendries.

Na twee jaar werking is de tijd rijp voor een eerste evaluatie. Wat zijn de concrete resultaten van de nieuwe visie op de werking van het Vlaams Parlement? Zijn die resultaten teleurstellend of hoopgevend? Wat werd er bereikt? Op deze en aanverwante vragen poogt dit artikel een proeve van antwoord te geven.

---

<sup>1</sup> Met dank aan dr. Martine Goossens, adjunct-adviseur bij het Vlaams Parlement en auteur van het boek *Ontstaan en groei van het Vlaams Parlement, 1970-1995* (Pelckmans/Vlaams Parlement, Kapellen/Brussel, 1995) voor haar medewerking.

<sup>2</sup> Daarbij werd ik geïnspireerd door de studiedag die Agalev op 31 maart 1995 organiseerde onder de titel: "Welk Vlaams Parlement willen we?"

## I. De vernieuwing van de interne werking van het Vlaams Parlement

### A. *Overzicht van de hervormingen - de reglementswijziging van 10 juli 1996*

Op 27 juli 1995 legde ik een eerste discussienota voor met voorstellen voor een dynamisch en efficiënt werkend parlement dat zich niet langer beperkt tot de klassieke taken van decreetgeving, controle op de regering en vastlegging van de begroting, maar dat ook een essentiële rol vervult als maatschappelijk forum.<sup>3</sup> Een parlement dat een langetermijnvisie ontwikkelt, en dat in een vroege fase van de totstandkoming van het beleid mee strategische keuzes bepaalt. Een parlement dat opnieuw evenwaardig naast de uitvoerende macht staat, dat de ministers met kennis van zaken corrigeert en terechtwijst als dat nodig is. Een parlement waar goed gestoffeerde maatschappelijke debatten over Vlaamse bevoegdheidsdomeinen als onderwijs en cultuur, economie en ecologie, overheid en welzijn, huisvesting en ruimtelijke ordening, kansarmoede en leefbaarheid van onze steden georganiseerd worden, en dat mee richtinggevend is voor de grote maatschappelijke keuzes die Vlaanderen op de vooravond van de eenentwintigste eeuw moet maken. Een parlement ook dat een open en constructieve dialoog voert, over de grenzen van meerderheid en oppositie heen. Een parlement ten slotte dat voeling heeft met de bevolking en dat daarom in alle openheid werkt.

Mijn discussienota werd grondig besproken in het Uitgebreid Bureau van het Vlaams Parlement<sup>4</sup> en op 14 maart 1996 werd ze, na heel wat constructieve inbreng van de democratische fracties, door alle erkende fracties goedgekeurd. Voor de meeste hervormingen die in de discussienota werden voorgesteld, was een aanpassing van het interne reglement van het Vlaams Parlement vereist. Die ingrijpende reglementswijziging werd op 10 juli 1996 unaniem door de plenaire vergadering goedgekeurd. Hieronder lichten we die reglementswijziging toe (1). Voor andere wijzigingen in de werking was geen reglementswijziging, wel een wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 nodig. In het kader van zijn *constitutieve autonomie* heeft het Vlaams Parlement sinds 13 juni 1995 drie bijzondere decreten goedgekeurd die de noodzakelijk geachte wijzigingen van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 gestalte hebben gegeven. Ook die bijzondere decreten worden beknopt toegelicht (2). Ten slotte bevatte de discussienota enkele aanbevelingen en maatregelen die onmiddellijk uitgevoerd konden worden en waarvoor geen reglements- of wetswijzigingen nodig waren (3).

#### 1. *De reglementswijziging van 10 juli 1996*

De reglements-aanpassing van 10 juli 1996 betreft, naast technische, hoofdzakelijk politiek-inhoudelijke verbeteringen met het oog op de herwaardering en versterking van het parlement.

---

3 N. DE BATSELIER, *Toekomstige werking van het Vlaams Parlement. Herwaarderen en versterken*.

4 In het Uitgebreid Bureau, dat de politieke activiteiten van het Vlaams Parlement coördineert, zijn alle erkende politieke fracties vertegenwoordigd. Een fractie wordt erkend indien ze minstens zeven leden telt.

*Een eerste reeks reglementswijzigingen hadden tot doel de impact van de Vlaamse volksvertegenwoordigers op de Vlaamse regering te vergroten.* In het verleden kreeg het Vlaams Parlement dikwijls het verwijt dat het te weinig woog op het beleid, en dat het te weinig creatieve inbreng had in de totstandkoming ervan.<sup>5</sup> Om die impact te verhogen, werden volgende wijzigingen aan het reglement aangebracht. De Vlaamse regering moet voortaan bij haar aantreden voor elk van de departementen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap een *beleidsnota* indienen bij het Vlaams Parlement. In die beleidsnota's moeten de grote strategische beleidsopties voor de volledige duur van de regeerperiode toegelicht worden, zodat de Vlaamse volksvertegenwoordigers van bij het aantreden van de regering een zicht hebben op de richting die men voor de verschillende bevoegdheidsdomeinen uit wil. Op die manier kan het parlement zich beter voorbereiden op de concrete ontwerpen van decreet die er uit zullen voortvloeien. Het debat over de beleidsnota's wordt afgesloten met een hoofdelijke stemming in de plenaire vergadering. De Vlaamse regering moet de uitvoering van haar beleidsnota's jaarlijks in de bevoegde commissies toelichten in kortere *beleidsbrieven* die samen met de begroting behandeld worden. Ter afsluiting van de beleidsbrieven kunnen moties van aanbeveling ingediend worden, die de regering er toe kunnen aanzetten haar beleid bij te sturen.

Een van de opvallendste vernieuwingen in het reglement is de invoering van het *themadebat* in plenaire vergadering op basis van een maatschappelijke beleidsnota die door een commissie ad hoc wordt voorbereid. Zo een themadebat kan twee maal per jaar georganiseerd worden, en biedt het Vlaams Parlement de mogelijkheid om creatief beleidsvoorbereidend werk te verrichten.

Ten slotte moet vermeld worden dat de Vlaamse regering er zich naar aanleiding van de reglementsherziening toe verbonden heeft om de *voorontwerpen* van haar decreten in te dienen bij het Vlaams Parlement. Daardoor zijn de Vlaamse volksvertegenwoordigers al in een vroeg stadium op de hoogte van de krachtlijnen van een aangekondigd ontwerp van decreet.

*Een tweede reeks reglementsaanpassingen was erop gericht de dynamiek van de plenaire vergadering te verhogen.* In het verleden was de plenaire vergadering dikwijls een "vervelende herhaling" van de commissievergadering, waardoor haar aantrekkingskracht op de leden beperkt en de aanwezigheid gering was. Nieuwe maatregelen moeten ook in de plenaire vergadering tot een nieuwe en frisse debatcultuur leiden. Zo kunnen de leden voortaan na de afronding van de bespreking van voorstellen en ontwerpen van decreet in de commissie, en voor de agendering van die voorstellen en ontwerpen in de plenaire vergadering, *reflectienota's* op het commissieverslag indienen waarin zij nieuwe elementen aan het debat toevoegen. De bespreking van de voorstellen en ontwerpen van decreet in de plenaire vergadering kan dan beperkt worden tot de bespreking van die reflectienota's. Een andere bepaling zegt dat de *verslaggever* van de commissievergaderingen er in plenaire vergadering op moet toezien dat het debat geen herhaling van het commissiedebat wordt. Het *begrotingsdebat*, dat vroeger een hele week in beslag nam terwijl elke bevoegde commissie de verschillende deelbegrotingen al had besproken, wordt beperkt tot twee dagen en is een algemeen debat. De bespreking van beleidsnota's en van themadebatten waarvan hierbo-

---

<sup>5</sup> Zie in dat verband de uiteenzetting van professor Kris Deschouwer op de geciteerde studiedag van Agalev met als thema "Een goede Vlaamse Raad".

ven sprake was, vinden onmiddellijk plaats in plenaire vergadering. Dat is een bewuste optie om slopende herhalingen te vermijden en frisse debatten te stimuleren. De reglementaire *beperking van de spreektijd* indien een onderwerp al in een openbare commissievergadering aan bod is gekomen ten slotte, moet de spankracht van de debatten verhogen.

*Een derde reeks reglements-aanpassingen is gericht op de herwaardering van de werking van de commissies.* Een opmerkelijke vernieuwing is dat de commissievergaderingen steeds *openbaar* zijn, tenzij de commissie met een tweederde meerderheid anders beslist. De rol van de *verslaggever* van de commissiewerkzaamheden wordt beter omschreven, en om de leden de kans te geven de bespreking van ontwerpen en voorstellen van decreet in commissie beter voor te bereiden, moeten zij de nodige documenten *zeven dagen* voor de vergadering ontvangen, in plaats van drie voordien. *Interpellaties* worden in principe naar een commissie - in plaats van naar de plenaire vergadering - verwezen, en ook een aantal *debatten* vinden exclusief in de commissies plaats: de voorbereiding van de themadebatten, waarbij een commissie ad hoc de opdracht krijgt een themadebat over een thema voorgesteld door het Uitgebreid Bureau voor te bereiden, en de jaarlijkse bespreking van de beleidsbrieven naar aanleiding van het begrotingsdebat.

*Een vierde reeks reglements-aanpassingen wijzigt en/of verfijnt de parlementaire controle-instrumenten.* *Interpellaties* moeten voortaan van algemeen politiek belang zijn, en ze moeten zeldzamer maar politiek belangrijker worden. *Interpellaties* worden in principe in een commissie gehouden; slechts uitzonderlijk kan een interpellatie ook in plenaire vergadering gehouden worden. *Actuele interpellaties* in plenaire vergadering worden afgeschaft, maar *interpellaties* worden sneller op de agenda geplaatst. De *actuele vraag* in plenaire vergadering blijft behouden, maar het aantal vragen dat een fractie maximaal per vergadering kan stellen wordt vastgelegd afhankelijk van de grootte van de fractie. In commissie kan men voortaan een beknopte *mondelinge vraag* stellen maar de uitgebreidere *vraag om uitleg* wordt afgeschaft. Een *mondelinge vraag* is de tegenhanger van de *actuele vraag* in plenaire vergadering, met dat verschil dat het aantal vragen per fractie niet beperkt is. *Schriftelijke vragen* die door de bevoegde ministers niet binnen de voorziene termijn beantwoord worden, worden op verzoek van de vraagsteller automatisch omgezet in een *mondelinge vraag*. Een sterke innovatie is dat de jaarlijkse beleidsbrieven die de ministers naar aanleiding van de begrotingsbesprekingen moeten indienen een overzicht moeten geven van de wijze waarop de regering gevolg heeft gegeven aan het regeerakkoord, de beleidsnota's, de resoluties en moties die het parlement heeft aangenomen. Een strenge voortgangsbewaking wordt dus mogelijk van wat het Vlaams Parlement als richtlijnen aan de regering heeft gegeven.

*Een vijfde reeks reglements-aanpassingen is erop gericht een nieuwe verbouwing meerderheid-oppositie tot stand te brengen.* Zo is de mogelijkheid om in een commissievergadering een stemming te houden, ook als het quorum na een schorsing niet bereikt is, afgeschaft. Om af te wijken van de regel van de openbaarheid van een commissievergadering is een tweederde meerderheid nodig, en geen gewone meerderheid. De voorzitter van het Parlement is vanaf de volgende zittingsperiode niet automatisch de voorzitter van de Commissie voor Financiën en Begroting.

## 2. *Wijzigingen aan de bijzonder wet van 8 augustus 1980 (constitutionele autonomie)*

De *constitutionele autonomie* waarover het Vlaams Parlement sinds de rechtstreekse verkiezing beschikt, houdt in dat het Vlaams Parlement zelf een aantal bepalingen uit de bijzondere wet van 8 augustus 1980 die zijn werking regelen, door een bijzonder decreet - tweederde meerderheid - kan wijzigen. Tot dusver keurde het Vlaams Parlement drie bijzondere decreten goed die tot doel hebben zijn werking te optimaliseren.

De bijzondere wet van 8 augustus 1980 legt enkel een onverenigbaarheid op tussen het lidmaatschap van het Vlaams Parlement en het ambt van federaal minister of staatssecretaris. Het bijzonder decreet van 26 juni 1995 houdende invoering van onverenigbaarheden met het mandaat van lid van het Vlaams Parlement wijzigt de bijzondere wet en bepaalt dat Vlaamse volksvertegenwoordigers die toetreden tot een gemeenschaps- of gewestregering, tijdelijk ontslag moeten nemen. Gedurende de periode van hun ministerambt worden zij vervangen door hun opvolgers. De achterliggende idee was dat er tussen het mandaat van minister en Vlaams volksvertegenwoordiger een inhoudelijke onverenigbaarheid is omdat het parlement de regering moet controleren, en regeringsleden bovendien de facto hun parlementair mandaat niet naar behoren kunnen uitoefenen. Ministers maken dus geen deel meer uit van het Vlaams Parlement, wat een belangrijk verschilpunt is met de periode van het dubbelmandaat. Door dat decreet werden op 4 juli 1995 negen Vlaamse volksvertegenwoordigers die lid waren van de Vlaamse of Brusselse regering, tijdelijk vervangen door hun opvolgers.

Het bijzonder decreet van 24 juli 1996 wijzigt artikel 32 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980, dat bepaalt dat het zittingsjaar geopend wordt op de derde dinsdag van oktober. Vanaf 1996 opent het Vlaams Parlement al op de vierde maandag van september. Daardoor beschikt het Vlaams Parlement jaarlijks over bijna een maand extra vergadertijd.

Het bijzonder decreet van 15 juli 1997 houdende wijziging van artikel 33 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 ten slotte, bepaalt dat de openingszitting van het Vlaams Parlement voortaan niet meer wordt voorgezeten door het oudste lid in jaren, zoals bepaald in de bijzondere wet, maar door het lid dat de grootste anciënniteit heeft in het Vlaams Parlement. Deze wetswijziging werd geïmplementeerd omdat het oudste lid in jaren een pas verkozen Vlaams volksvertegenwoordiger kan zijn, die geen parlementaire ervaring heeft en de werking van het Vlaams Parlement niet kent.

Hoewel het niet onmiddellijk de bedoeling heeft de werking van het Vlaams Parlement te verbeteren, vermelden we hier toch ook het bijzonder decreet van 2 april 1996 dat de naamswijziging van Vlaamse Raad in Vlaams Parlement doorvoerde, en dat de leden van het Vlaams Parlement de titel van Vlaams volksvertegenwoordiger geeft. Het doel van dat decreet was vooral de naambekendheid

van het Vlaamse parlement, die door de ongelukkig gekozen naam Vlaamse Raad zeer klein was, te verhogen.<sup>6</sup>

### 3. *Andere beslissingen en aanbevelingen*

De discussienota van 14 maart 1996 bevatte ook een aantal aanbevelingen die het Vlaams Parlement onmiddellijk in praktijk kon brengen. Ik verwijs bijvoorbeeld naar het voorstel om commissievergaderingen en plenaire vergaderingen nooit op hetzelfde moment te laten plaatsvinden om agendaproblemen en afwezigheden te voorkomen en naar het voorstel om meer hoorzittingen en werkbezoeken te organiseren. Een ander voorbeeld is de versnelling van het veranderingsproces dat vanaf 1994 in de diensten van het Vlaams Parlement op gang is gebracht, en dat gericht is op de depolitisering van de benoemingen en de responsabilisering van de administratie. Aanwerving gebeurt enkel nog op basis van vergelijkende wervingsexamens die georganiseerd worden door het VWS, bevorderingen gebeuren op basis van objectieve criteria. Belangrijk is de inspanning die geleverd werd om de ambtelijke leiding van de organisatie te versterken. In april 1997 werd een extern manager aangetrokken die als directeur-generaal de leiding heeft van alle aspecten van het personeelsbeleid, het beheer van de infrastructuur, het financieel management en het voortzetten van het veranderingsproces. Sinds de rechtstreekse verkiezing van het Vlaams Parlement, is de personeelsformatie toegenomen van 71 tot 195 ambtenaren. Een sterk Vlaams Parlement veronderstelt een efficiënt werkend ambtelijk apparaat.

## B. *Resultaten na twee jaar werking*<sup>7</sup>

### 1. *Een toename van de activiteiten, met name in de commissies*

Een analyse van de vergadertijd van de plenaire vergaderingen en de commissievergaderingen vanaf de zitting 1992-1993 toont aan dat vooral de activiteiten van de commissies sinds de bijzondere zitting 1995 (BZ 1995)<sup>8</sup> snel zijn toegenomen: het aantal en de totale vergadertijd van de plenaire vergaderingen is sinds 1992-1993 vrij stabiel gebleven, het aantal commissievergaderingen en de totale vergadertijd van de verschillende commissies is sinds de rechtstreekse verkiezing meer dan verdubbeld (Tabel I en Figuur I).

---

6 Dat bijzonder decreet werd voorafgegaan door een gelijknamige resolutie van het Vlaams Parlement die al tijdens de installatievergadering op 13 juni 1995 unaniem werd goedgekeurd. Om de rechtsgeldigheid kracht bij te zetten, werd de resolutie bekrachtigd bij bijzonder decreet.

7 Het cijfermateriaal voor de periode van de Vlaamse Raad is gebaseerd op M.GOOSSENS, *op.cit.*, voor de periode na 13 juni 1995 op het *Jaarverslag van het Vlaams Parlement 13 juni 1995 - 20 september 1997*, Vlaams Parlement, Brussel, 1997.

8 Een buitengewone zitting van het parlement vangt aan na verkiezingen en wordt door de regering gesloten op de vooravond van de gewone zitting. Een gewone zitting opent op de vierde maandag van september, en wordt door de regering gesloten.



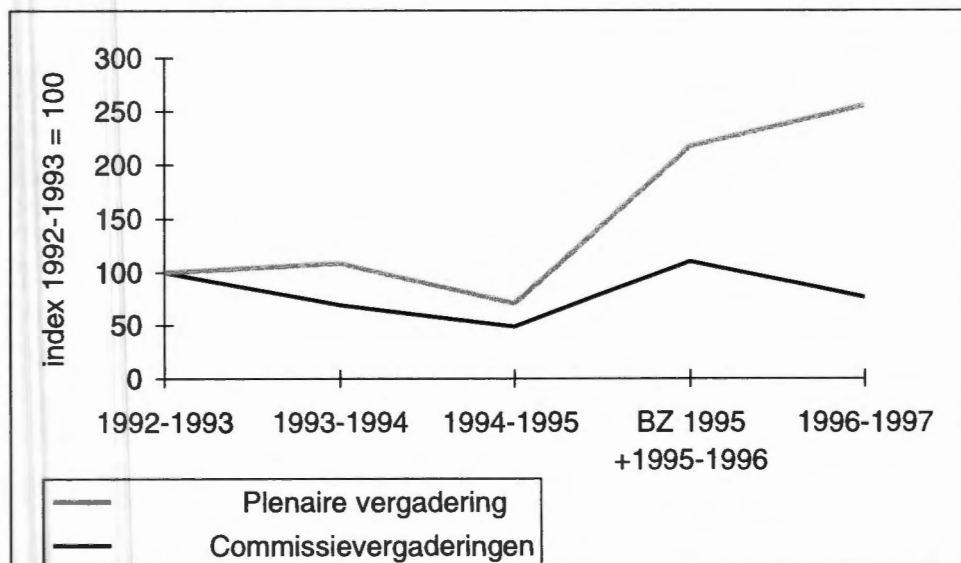
TABEL I

Het aantal vergaderingen en de totale vergadertijd van de plenaire vergadering en de commissies van het Vlaams Parlement, 1992-1993/1996-1997

Jaar	Plenaire vergaderingen		Commissievergaderingen	
	Aantal	Uren	Aantal	Uren
1992-1993	72	269	249	473
1993-1994	55	184	254	511
1994-1995	38	130	177	331
BZ 1995 + 1995-1996	78	297	411	1026
1996-1997	56	203	483	1209

FIGUUR I

De totale vergadertijd van de plenaire vergadering en de commissies van het Vlaams Parlement, 1992-1993/1996-1997  
(vergaderuren, index 1992-1993 = 100)



Die sterke toename van de commissieactiviteiten is niet het resultaat van de toename van het aantal commissies<sup>9</sup>, wel van de toegenomen vergadertijd van elke commissie. Dat is op zijn beurt het gevolg van de *opvallende uitbreiding van het werkkerrein van de commissies sinds de eerste rechtstreekse verkiezing*. In de jaren '70 en '80 beperkten de werkzaamheden van de commissies zich tot de bespreking van ontwerpen en voorstellen van decreet. De controlerende functie van het Vlaamse parlement werd toen nog volledig uitgeoefend in de plenaire vergadering. Met de reglementswijziging van 1987 werd voor de eerste maal een uitzondering op die regel toegestaan: de leden kregen voortaan de mogelijkheid om een minister in commissie een vraag om uitleg te stellen. De reglementswijziging van 1993 voerde de interpellatie in commissie in en sindsdien neemt het aantal interpellaties dat in commissie wordt gehouden systematisch toe: in het zittingsjaar 1993-1994 werd 57% van de interpellaties in commissie gehouden, in 1994-1995 62%, in 1995-1996 64%, en in 1996-1997, nadat expliciet in het reglement werd ingeschreven dat interpellaties in principe steeds in commissie gehouden worden, ruim 85%. *De verschuiving van de uitoefening van de controlerende functie van het Vlaams Parlement van het niveau van de plenaire vergadering naar dat van de commissievergaderingen gaat dus verder*. Vanaf het zittingsjaar 1996-1997 werd de vraag om uitleg in commissie vervangen door de mondelinge vraag, wat op zijn beurt tot een opvallende toename van het aantal vragen leidde: in het zittingsjaar 1995-1996 werden er 124 vragen om uitleg gesteld, in het zittingsjaar 1996-1997 219 mondelinge vragen. Ten slotte zijn de commissies sinds de rechtstreekse verkiezing ook het niveau waarop het Vlaams Parlement zijn functie van breed *maatschappelijk forum* uitoefent. Dat uit zich vooral in het toenemende aantal hoorzittingen, gedachtewisselingen en werkbezoeken die zij organiseren, maar ook in de oprichting van commissies ad hoc die een themadebat voorbereiden. (cf. infra, 2.)

Een en ander heeft tot gevolg dat de commissies sinds de rechtstreekse verkiezing meer en meer evolueren tot het centrum van politieke activiteit van het Vlaams Parlement, tot mini-parlementen als het ware.<sup>10</sup> Dat de rol van de commissies belangrijker wordt, blijkt ook uit de hoge aanwezigheidsgraad in de commissievergaderingen. Terwijl in de periode van de Vlaamse Raad stemmingen vaak uitgesteld moesten worden omdat er niet genoeg leden aanwezig waren, gebeurt het nu frequent dat niet alleen de vaste leden, maar ook de plaatsvervangende leden de besprekingen intensief volgen (Tabel II). Die hoge aanwezigheidsgraad wordt ook daardoor verklaard dat commissievergaderingen sinds de ingebruikname van het Vlaams Parlementsgebouw nooit meer samenvallen met plenaire vergaderingen.

9 Zowel tijdens de huidige als tijdens de vorige zittingsperiode telde het Vlaams Parlement veertien volwaardige parlementaire commissies en een aantal aanverwante vergaderingen met welomlijnde, specifieke opdrachten (werkgroepen, commissies ad hoc, subcommissies).

10 Cf. VU-fractie leider Paul Van Grembergen tijdens de plenaire vergadering van 10 juli 1996: "*Elke commissie wordt bijna een klein parlement voor de daar ter sprake komende thema's*" (Handelingen Vlaams Parlement, zittingsjaar 1995-1996, p. 3.393)

TABEL II

Gemiddelde aanwezigheid van de erkende fracties in de commissievergaderingen, BZ 1995-1996/1997 (% aanwezigen op jaarbasis ten opzichte van het aantal fractieleden) <sup>11</sup>

Jaar	CVP	VLD	SP	VB	VU	Agalev
BZ 1995	86	80	97	75	70	100
1995-1996	96	73	93	80	110	120
1996-1997	95	72	87	89	127	115

De sterke toename van het aantal commissievergaderingen was praktisch mogelijk omdat de Vlaamse volksvertegenwoordigers hun tijd niet meer moeten verdelen over het federale parlement en het Vlaams Parlement zoals ten tijde van het dubbelmandaat. Bovendien is er sinds de ingebruikname van het Vlaams Parlementsgebouw geen materieel gebrek aan vergaderruimte meer. Het Vlaams Parlementsgebouw beschikt over tien goed uitgeruste commissiezalen die een groot vergadercomfort bieden.

Ik wijs er ten slotte nog op dat de principiële openbaarheid van de commissies die bij de reglementswijziging van 10 juli 1996 werd ingevoerd, een groot succes genoemd kan worden. Een afwijking van de regel dat commissievergaderingen openbaar zijn, waarvoor een tweederde meerderheid vereist is, werd tot dusver in geen enkele commissie nodig geacht. De interesse van de pers, maar ook van het publiek voor de commissievergaderingen neemt systematisch toe, en uit een recente rondvraag bij de fracties blijkt dat geen enkele fractie die inoverende reglementsbepaling ongedaan wil maken.

Mogen we besluiten dat de commissies sinds de rechtstreekse verkiezing duidelijk een nieuwe dynamiek hebben gevonden, dan is dat voor de plenaire vergadering minder het geval. De impact van de reglementswijzigingen die de aantrekkingskracht van de plenaire vergadering moesten verhogen, blijft voorlopig nog beperkt. De nieuwe bepaling dat een verslaggever er in plenaire vergadering op moet toezien dat het debat geen herhaling van het commissiedebat wordt, bleef tot dusver feitelijk dode letter. De plenaire vergadering blijft in de praktijk nog te veel een herhaling van de commissievergaderingen, en de reglementaire beperking van de spreektijd wordt nog niet altijd gerespecteerd. Het is ook tekenend dat tot dusver nog maar twee reflectienota's werden ingediend. <sup>12</sup> De impact van twee andere reglementswijzigingen kon nog niet getest worden. Een eerste be-

<sup>11</sup> De percentages moeten als volgt geïnterpreteerd worden: in het zittingsjaar 1996-1997 waren - bij wijze van voorbeeld - op jaarbasis gemiddeld 95% van de leden van de CVP-fractie in de verschillende commissievergaderingen - vijf vaste leden per fractie - aanwezig. Voor Agalev - één vast lid - was dat 115%, wat betekent dat er gemiddeld meer dan het ene vaste lid aanwezig was. De berekeningswijze geeft een positieve vertekening voor de kleinere fracties. Volledigheidshalve vermelden we dat de VLD en de SP elk drie vaste leden per commissie hebben, het Vlaams Blok twee en de VU één. Naast de vaste leden, heeft elke fractie evenveel plaatsvervangers per commissie.

<sup>12</sup> Reflectienota van de heer Kris Van Dijck van 7 april 1997 op het ontwerp van decreet betreffende de omzetting van de BRTN in een naamloze vennootschap van publiek recht; Reflectienota van mevrouw Sonja Becq, de heer Leo Cannaerts, de heer Johan De

paling betreft de invoering van beleidsnota's die bij de aanvang van een nieuwe legislatuur rechtstreeks in plenaire vergadering besproken moeten worden, een tweede betreft het themadebat, dat op basis van een maatschappelijke beleidsnota eveneens rechtstreeks in plenaire vergadering georganiseerd wordt. Het eerste themadebat wordt in het najaar van 1997 georganiseerd (cf. infra, 2.). Wel werd er een actualiteitsdebat over werkgelegenheid naar aanleiding van de sluiting van Renault-Vilvoorde voorbereid in de Commissie voor Werkgelegenheid en Economische Aangelegenheden. Ondanks de goede voorbereiding in de commissie, miste het debat in de plenaire vergadering spankracht, onder meer omdat de fracties meer dan in de commissie terugvielen op hun vertrouwde politieke stellingen en omdat het debat veeleer over bevoegdheden ging. Daardoor kreeg het debat in de plenaire vergadering ook weinig aandacht van de pers.

Zoals in de commissievergaderingen, zijn de leden in de plenaire vergaderingen beduidend meer aanwezig dan tijdens de periode van het dubbelmandaat. Nieuw is dat het totale parlementaire inkomen van de Vlaamse volksvertegenwoordigers - zowel de parlementaire vergoeding als de forfaitaire terugbetaling van kosten - gekoppeld wordt aan de aanwezigheid in plenaire vergaderingen waarvoor stemmingen zijn aangekondigd.<sup>13</sup>

## 2. *Het Vlaams Parlement als maatschappelijk forum*

Eén van de belangrijkste doelstellingen van de modernisering van de interne werking van het Vlaams Parlement bestond erin van het Vlaams Parlement een maatschappelijk forum te maken, waar, over de grenzen van meerderheid en oppositie heen, over actuele problemen nagedacht en gediscussieerd kan worden, en waar aan een visie op lange termijn gewerkt wordt. Uit een analyse van de werking blijkt dat het Vlaams Parlement die nieuwe opdracht sinds 13 juni 1995 op verschillende manieren heeft waargemaakt.

Er is in de eerste plaats de sterke toename van het aantal hoorzittingen, gedachtewisselingen en werkbezoeken die het contact tussen de Vlaamse bevolking en haar volksvertegenwoordigers moeten verhogen. Tijdens het zittingsjaar 1995-1996 organiseerden de commissies 59 hoorzittingen en 27 werkbezoeken, tijdens het zittingsjaar 1996-1997 respectievelijk 74<sup>14</sup> en 26. Vooral het grote aantal hoorzittingen is opvallend. Terwijl hoorzittingen in de periode van de Vlaamse Raad sporadisch georganiseerd werden, namelijk in het kader van de voorbereiding van een belangrijk decreet, worden nu ook geregeld hoorzittingen georganiseerd over specifieke, al dan niet actuele maatschappelijke thema's. Ik denk bijvoorbeeld aan de reeks hoorzittingen die de Commissie voor Leefmilieu organiseerde over de herziening van het milieurecht, aan de hoorzitting van de Commissie voor Binnenlandse Aangelegenheden, Stadsvernieuwing en Huisvesting over het stedelijk beleid in Nederland en Vlaanderen, en die van de Commissie

Roo, mevrouw Mia De Schampheleere en mevrouw Trees Merckx-Van Goey van 20 mei 1997 op het voorstel van decreet van de heer Guy Swennen c.s. houdende wijziging van artikel 48 van het Wetboek der Successierechten inzake in partneriaat samenwonenden.

13 Statuut van het lid van het Vlaams Parlement, hoofdstuk 3.

14 Voor de hoorzittingen zijn deze cijfers eigenlijk nog te laag omdat ze enkel het aantal thema's weergeven waarover één of meerdere hoorzittingen werden georganiseerd. Over één thema - bijvoorbeeld de hervorming van de BRTN - kunnen immers meerdere hoorzittingen georganiseerd worden.

voor Werkgelegenheid en Economische Aangelegenheden over de sluiting van Renault-Vilvoorde. Van al die hoorzittingen worden verslagen gemaakt die aan alle geïnteresseerden bezorgd worden. Als voorbeelden van werkbezoeken vermeld ik het bezoek van de Commissie voor Onderwijs, Vorming en Wetenschapsbeleid aan de afdeling Studietoelagen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, van de Commissie voor Welzijn, Gezondheid en Gezin aan de gemeenschapsinstelling De Kempen in Mol en van de Commissie voor Ruimtelijke Ordening, Openbare Werken en Vervoer aan Antwerpen voor een analyse van de verkeersproblematiek.

Ter illustratie van het lange termijn denken, vermeld ik de Commissie voor Staatshervorming, waar een grondige reflectie over de volgende fase van de staatshervorming plaatsvindt. De oprichting van die commissie is een primeur in de geschiedenis van het Vlaams Parlement.

De organisatie van themadebatten in plenaire vergadering op basis van een maatschappelijke beleidsnota die door een commissie ad hoc wordt voorbereid, is een reglementsherziening die eveneens een concrete invulling geeft aan de opdracht van het Vlaams Parlement als maatschappelijk forum. Op grond van het nieuwe reglementsartikel werd op 20 januari 1997 de commissie ad hoc Armoede en Armoedebestrijding opgericht. Die commissie bereidt een maatschappelijke beleidsnota voor over de problematiek van de armoede in Vlaanderen. Naast een analyse van de probleemstelling, moet die maatschappelijke beleidsnota een lange-termijnvisie weergeven, en verduidelijken wat men tijdens de lopende zittingsperiode wil realiseren. Ter voorbereiding van de redactie van de beleidsnota, organiseerde de commissie ad hoc verschillende hoorzittingen met specialisten uit de sector.

De discussietekst over de werkgelegenheid in Vlaanderen die de Commissie voor Werkgelegenheid en Economische Aangelegenheden mede naar aanleiding van het sluiten van Renault-Vilvoorde opstelde is eveneens een uiting van een Vlaams Parlement dat als maatschappelijk forum optreedt. Er werd een grondig voorbereidend debat gevoerd in de commissie, waarbij men, over de grenzen van meerderheid en oppositie heen, tot een consensustekst is gekomen die het uitgangspunt was voor het werkgelegenheidsdebat in de plenaire vergadering van 29 april 1997.

Ten slotte kunnen ook het recent goedgekeurde voorstel van decreet over de instelling van een Kinderrechtencommissariaat bij het Vlaams Parlement, en het aangekondigde decreet over de instelling van de functie van ombudsman bij het Vlaams Parlement (cf. infra, II), als uitingen van de maatschappelijk-forum functie van het Vlaams Parlement beschouwd worden.

### *3. Een grotere greep op het beleid?*

Een belangrijke aanleiding voor het debat over de modernisering van de interne werking van het Vlaams Parlement was de vaststelling dat het Vlaams Parlement in het verleden te weinig gewogen heeft op de totstandkoming van het beleid in Vlaanderen. We evalueren of de maatregelen die dat moesten verhelpen al effect hebben.

*a. Wat de decreetgevende opdracht betreft*

Een opmerkelijke vaststelling is dat het aandeel van de decreten die tot stand komen op initiatief van één of meer Vlaamse volksvertegenwoordigers - voorstellen van decreet - beduidend kleiner is dan het aantal decreten dat tot stand komt op initiatief van de Vlaamse regering - ontwerpen van decreet. Zo kwam in de periode 1988-1995 slechts 21% van de decreten van de Vlaamse Raad voort uit een parlementair initiatief. Het lage aandeel van het parlementaire initiatief in het totaal aantal goedgekeurde wetten is trouwens ook kenmerkend voor de andere parlementen van het federale België.<sup>15</sup>

De analyse van Tabel III illustreert dat het aandeel van de goedgekeurde voorstellen van decreet in het totaal aantal goedgekeurde decreten tijdens het eerste zittingsjaar van het Vlaams Parlement gestegen was tot 25%, maar tijdens het tweede zittingsjaar teruggevallen is tot het gemiddelde van de periode van de Vlaamse Raad, namelijk 21%.

TABEL III

Aandeel van de goedgekeurde voorstellen van decreet in het totaal aantal goedgekeurde decreten, BZ 1995-1996/1997

Zittingsjaar	Ontwerpen	Voorstellen	Aandeel voorstellen (%)
BZ 1995 + 1995-1996	38	13	25
1996-1997	55	12	18
Totaal	93	25	21

Hoewel het Vlaams Parlement er blijvend naar moet streven om het aandeel van de decreten die op initiatief van de parlementsleden tot stand komen te verhogen, mag de betekenis ervan toch ook niet overschat worden. Voor het relatief lage aandeel van het parlementaire initiatief zijn er immers een aantal structurele oorzaken. In de eerste plaats kunnen we vaststellen dat alle in behandeling genomen ontwerpen van decreet ook goedgekeurd worden, terwijl dat voor de voorstellen van decreet niet het geval is: van de voorstellen van decreet die tijdens de BZ 1995 werden ingediend en voor 20 september 1997 ter stemming werden gelegd, werd 45% verworpen, van die die tijdens het zittingsjaar 1995-

<sup>15</sup> In de Waalse Gewestraad kwam tijdens de periode 1988-1995 slechts 14,8% van de goedgekeurde decreten voort uit een parlementair initiatief, in de Franse Gemeenschapsraad slechts 13,9%. (W. DEWACHTER, I. THOMAS, S. DEPAUW, *Afscheid van het laatste dubbelparlement*. Acco, Leuven, p.71). In de Kamer van Volksvertegenwoordigers is de verhouding iets gunstiger: tijdens de periode 1988-1995 kwam 32% van de goedgekeurde wetten voort uit een parlementair initiatief (Bron: Jaarverslag van de Kamer van Volksvertegenwoordigers voor de gewone zitting 1994-1995, Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1995, pp. 26-27). Vermeldenswaard is dat tijdens de periode van de Nederlandse Cultuurraad - de voorloper van het Vlaams Parlement tussen 1971 en 1980 - het aantal decreten dat voortkwam uit een parlementair initiatief meer dan 60% bedroeg. Dat hoge percentage is mee daardoor te verklaren dat er toen nog geen Vlaamse regering bestond, en dat de nationale regering ontwerpen van decreet in de Nederlandse Cultuurraad moest indienen.



1996 werden ingediend en voor 20 september 1997 ter stemming werden gelegd werd 47% verworpen en van die uit het zittingsjaar 1996-1997 31%. Dat houdt op zijn beurt verband met het feit dat ontwerpen die door de regering ingediend worden in principe steeds op een meerderheid in het parlement kunnen rekenen, ook al omdat ze al principieel goedgekeurd zijn door de Vlaamse regering, terwijl dat voor voorstellen van decreet, vooral voor diegene die door de oppositie zijn ingediend, niet het geval is. Men moet er ook rekening mee houden dat een voorstel en een ontwerp van decreet over een analoog onderwerp aan elkaar gekoppeld worden, waardoor veel voorstellen "opgaan" in de tekst van ontwerpen. Ten slotte is er het gegeven dat ontwerpen van decreet die bij het Vlaams Parlement ingediend worden, krachtens het reglement onmiddellijk in behandeling genomen worden, terwijl voorstellen van decreet slechts één maal per maand een voorkeurbehandeling kunnen krijgen. Die reglementsbeplating heeft tot gevolg dat ontwerpen een grotere kans hebben om snel behandeld te worden<sup>16</sup>, waardoor het aantal goedgekeurde ontwerpen van decreet hoger ligt. Het Vlaams Parlement zou deze reglementsbeplating kunnen wijzigen, en een absolute voorangsregeling kunnen instellen voor de voorstellen van decreet, maar dat idee is niet realistisch. De ontwerpen die door de regering worden ingediend zijn immers meestal grootschalige ontwerpen die uitvoering geven aan het regeerakkoord, en die de meerderheid steeds bij voorrang wil behandelen. Sinds 13 juni 1995 heb ik er in twee brieven aan de commissievoorzitters wel op aangedrongen dat zij de reglementsbeplating zouden respecteren die stelt dat voorstellen van decreet één maal per maand voorrang moeten krijgen. Door de toenemende werkdruk in de commissies is de uitvoering van die reglementsbeplating echter niet altijd evident.

Ten slotte vestig ik de aandacht op twee positieve trends die zich de laatste jaren aftekenen, en waaraan tot dusver misschien te weinig aandacht werd besteed. In de eerste plaats is het zo dat terwijl in de periode 1980-1988 slechts 6% van het totale aantal ingediende voorstellen van decreet ooit werd goedgekeurd, dat percentage tijdens de periode 1988-1995 al gestegen was tot 11%, en sinds 13 juni 1995 tot 18%. Die positieve trend heeft veel te maken met het toenemende aantal voorstellen van decreet dat door meerdere fracties wordt ondertekend: 64% van het totale aantal sinds 13 juni 1995 aangenomen voorstellen van decreet werd ondertekend door meerdere fracties. Daartoe behoren ook voorstellen van decreet die mee door de oppositiepartijen zijn ondertekend.<sup>17</sup> Deze trend zou het Vlaams Parlement ertoe moeten aanzetten om nog meer partijoverschrijdende voorstellen van decreet in te dienen. De pijnlijke gebeurtenissen rond het voorstel van decreet van Guy Swennen over de successierechten tonen anderzijds aan dat partijoverschrijdende medewerking geen evidentie is,

---

16 Een en ander blijkt daaruit dat van de ontwerpen van decreet ingediend in de BZ 1995 op 20 september 1997 100% was afgehandeld, van de ontwerpen ingediend in het zittingsjaar 1995-1996 eveneens 100%, van het zittingsjaar 1996-1997 70%. Voor de voorstellen van decreet bedroegen die percentages op 20 september 1997 respectievelijk slechts 28%, 46% en 23%.

17 Daartoe behoren alle voorstellen van bijzonder decreet die uitvoering geven aan de constitutionele autonomie (cf. supra I.A.2), maar ook gewone normatieve decreten. Bij wijze van voorbeeld citeer ik het decreet van 15 juli 1997 houdende de oprichting van een Kinderrechtencommissariaat en de benoeming van een Kinderrechtencommissaris bij het Vlaams Parlement, ingediend door Kathy Lindekens (SP), Trees Merckx-Van Goey (CVP), Yolande Avontroodt (VLD), Nelly Maes (VU) en Ria Van Den Heuvel (Agalev).

maar dat hoeft ook niet. Politiek blijft immers essentieel het maken van maatschappelijke keuzes.

Daarnaast komt het parlementair initiatief ook tot uiting in de amendementen op ontwerpen van decreet. Hoewel er geen cijfermateriaal beschikbaar is over het aantal aangenomen amendementen, zijn er verschillende voorbeelden van recent goedgekeurde decreten die door de goedkeuring van amendementen, ook van de oppositie, nog grondig gewijzigd zijn. Ik verwijs bijvoorbeeld naar de decreten op het basisonderwijs, het risicokapitaal, de BRTN, het Sociaal Impulsfonds en de Wooncode.

Ten slotte is er het gegeven dat de regering met een steeds grotere regelmaat verzocht wordt om de uitvoeringsmaatregelen van bepaalde onderdelen van ontwerpen van decreet door het Vlaams Parlement te laten bekrachtigen met een zogenaamd bekrachtigingsdecreet. Ook dat is een uiting van de toenemende wil van het Vlaams Parlement om zijn greep op het beleid te verhogen. Tijdens het zittingsjaar 1995-1996 werden twee bekrachtigingsdecreten goedgekeurd, tijdens het zittingsjaar 1996-1997 drie.

#### *b. Wat de controlerende opdracht betreft*

Door het stellen van gerichte interpellaties en mondelinge en schriftelijke vragen aan de leden van de Vlaamse regering, kan het Vlaams Parlement eveneens een beleidssturende rol vervullen. Vooral de interpellatie is een sterk wapen. Naar aanleiding van een interpellatie kan een Vlaams volksvertegenwoordiger een zogenaamde *met redenen omklede motie* indienen - hierna verkort tot motie - waarin de indiener een aanbeveling aan de Vlaamse regering doet. Indien de motie wordt goedgekeurd, moet de Vlaamse regering ze uitvoeren.<sup>18</sup> Een motie is met andere woorden een goed middel om het beleid van de regering in een bepaalde richting te sturen.

Tabel IV en Figuur II geven een overzicht van het aantal interpellaties, mondelinge<sup>19</sup> en schriftelijke vragen sinds de laatste zittingsperiode van de Vlaamse Raad.

---

18 Daarnaast bestaat ook de *motie van wantrouwen*. In een motie van wantrouwen verklaart de indiener dat hij niet langer vertrouwen heeft in de Vlaamse regering of in één van haar leden, en stelt hij een alternatieve regering of een vervanger voor een bepaald lid van de regering voor. Naar aanleiding van een interpellatie kan met andere woorden het vertrouwen in de Vlaamse regering in vraag worden gesteld. Sinds 13 juni 1995 werd in het Vlaams Parlement nog geen motie van wantrouwen ingediend.

19 Sinds de reglementsherziening van 10 juli 1996 kent het Vlaams Parlement twee soorten mondelinge vragen: *actuele vragen* die in plenaire vergadering behandeld worden en *mondelinge vragen* van actuele aard die in commissie behandeld worden. Daarvoor bestond in commissie de vraag om uitleg. In Tabel IV worden al deze vragen 'mondelinge vragen' genoemd.

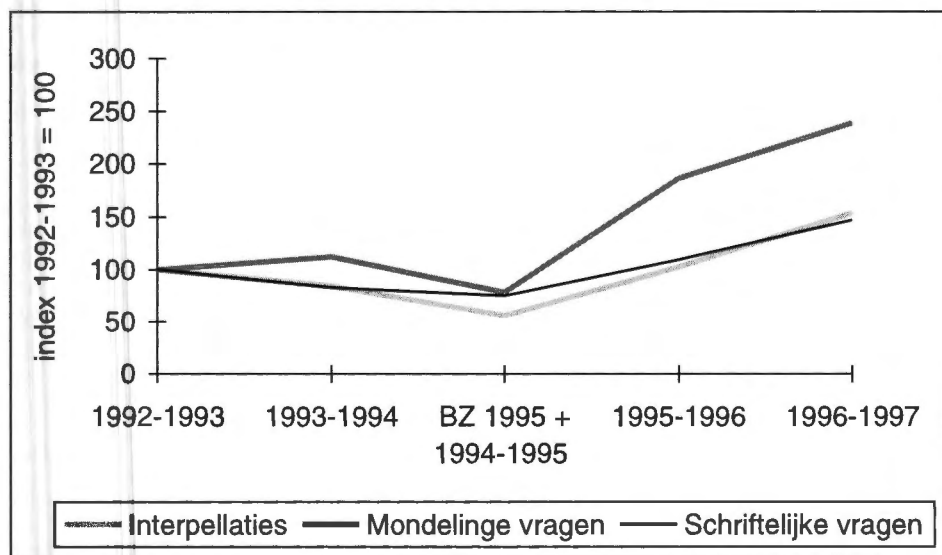
TABEL IV

Het aantal interpellaties, mondelinge en schriftelijke vragen,  
1992/1993-1996/1997

Jaar	Aantal			Index 1992-1993 = 100		
	Interpellaties	Mondelinge vragen	Schriftelijke vragen	Interpellaties	Mondelinge vragen	Schriftelijke vragen
1992-1993	161	201	1508	100	100	100
1993-1994	136	225	1246	84	112	83
1994-1995 + BZ 1995	89	158	1130	55	79	75
1995-1996	165	376	1647	102	187	109
1996-1997	246	480	2215	153	239	147

FIGUUR II

Het aantal interpellaties, mondelinge en schriftelijke vragen,  
1992/1993-1996/1997 (index 1992-1993 = 100)



Figuur II illustreert duidelijk de snelle toename van zowel de interpellaties als de mondelinge en schriftelijke vragen sinds de eerste rechtstreekse verkiezing. Het aantal interpellaties is met 50% gestegen tegenover 1992-1993, het aantal mondelinge vragen is meer dan verdubbeld. Rekening houdend met de daling van het aantal leden met 30% ten opzichte van de periode van de Vlaamse Raad <sup>20</sup>, betekent dat, dat het aantal interpellaties en mondelinge vragen per lid nog sterker is gestegen.

Deze stijging van het aantal interpellaties en vragen is weliswaar tekenend voor de inzet van het Vlaams Parlement, maar toch kan ze niet als onverdeeld positief beschouwd worden. Ze heeft immers een feitelijke uitholling van de controleerende taak tot gevolg, en dat kan zeker niet de bedoeling zijn. Vooral de toename van het aantal interpellaties is problematisch. Terwijl een interpellatie vroeger een politiek zeer moeilijk moment was voor de betrokken minister, dreigt een interpellatie nu meer een routineuze ondervraging te worden. Hoewel de reglementsherziening van 10 juli 1996 zeer expliciet een beperking van het aantal interpellaties op het oog had - een interpellatie is alleen ontvankelijk indien ze van algemeen belang is - is het aantal interpellaties niet afgenomen, integendeel. Hier moet het Uitgebreid Bureau van het Vlaams Parlement de hand in eigen boezem steken: hoewel het duidelijk is dat sommige interpellaties niet van algemeen belang zijn, kan men soms moeilijk aan de druk weerstaan om dergelijke interpellaties toch toe te staan; men tracht steeds een zeker evenwicht tussen het aantal interpellaties per fractie te behouden. Het Uitgebreid Bureau is zich bewust van dat probleem, en blijft naar meer selectiviteit streven. Tegelijkertijd stelt het Uitgebreid Bureau, gesteund door alle fracties, voor om de vraag om uitleg in commissie terug in te voeren. Vele interpellaties zijn in feite uitgebreide vragen om uitleg, maar omdat dat controle-instrument met de reglementsherziening van 10 juli 1996 werd afgeschaft, ontbreekt momenteel het geschikte instrument om een uitgebreide vraag aan een minister te stellen, zonder dat men onmiddellijk diens politieke verantwoordelijkheid in twijfel wil trekken. De vraag om uitleg wordt dan ook terug ingevoerd. Het is de bedoeling om op die manier het aantal interpellaties beter onder controle te krijgen. <sup>21</sup>

Tabel V en Figuur III geven een overzicht van de verhouding tussen het aantal interpellaties en het aantal ingediende en goedgekeurde moties vanaf het zittingsjaar 1992-1993. Uit dat cijfermateriaal blijkt dat de gunstige trend die tijdens de laatste zittingsjaren van de Vlaamse Raad was begonnen in het rechtstreeks verkozen Vlaams Parlement wordt doorgezet: er worden jaarlijks relatief minder moties ingediend, maar bijna 35% van de moties wordt goedgekeurd.

20 Sinds de eerste rechtstreekse verkiezing telt het Vlaams Parlement 124 leden. Het ledenaantal is sterk gereduceerd ten opzichte van de periode van het dubbelmandaat: tijdens de periode van de Nederlandse Cultuurraad (1971-1980), toen het Vlaamse parlement samengesteld was uit alle Nederlandstalige leden van Kamer en Senaat, telde de Vlaamse assemblee steeds tussen 213 en 221 leden, tijdens de periode van de Vlaamse Raad (1980-1995) toen het Vlaamse parlement enkel rechtstreeks verkozen Nederlandstalige leden van Kamer en Senaat telde, schommelde het ledenaantal tussen 182 en 188.

21 Ik merk terloops op dat de inflatie aan interpellaties en vragen ook in het federale parlement een probleem is: daar steeg het aantal interpellaties tussen het zittingsjaar 1992-1993 en het zittingsjaar 1995-1996, laatste jaar waarvoor cijfers gepubliceerd zijn, met 35%, het aantal mondelinge vragen met 45% en het aantal schriftelijke vragen met 3%. Net zoals in het Vlaams Parlement (cf. Tabel IV), kende het aantal interpellaties en vragen tussen 1992-1993 en 1994-1995 een zekere terugval.

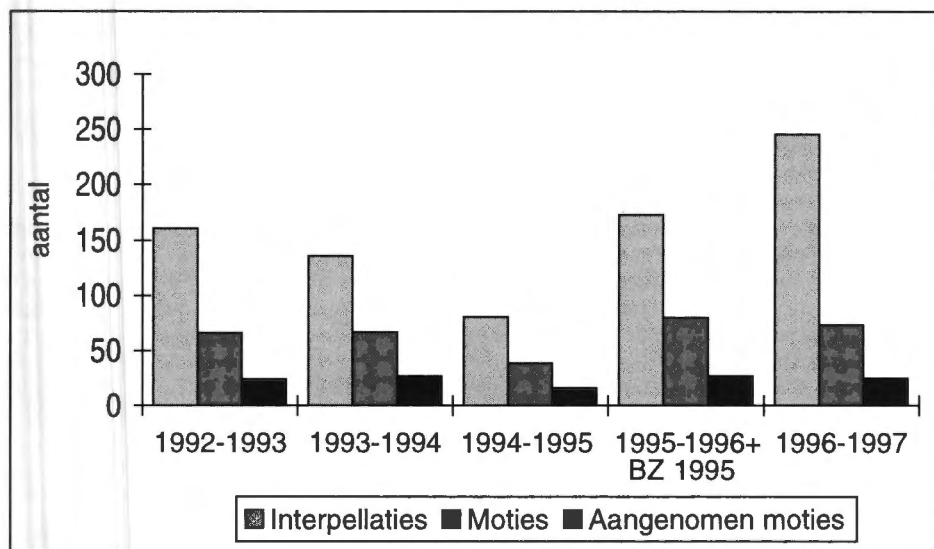
TABEL V

Verhouding tussen het aantal interpellaties en het aantal ingediende en goedgekeurde moties, 1992/1993-1996-1997 <sup>22</sup>

Jaar	Interpellaties	Moties	%	Aangenomen moties	%
1992-1993	161	66	41	24	36
1993-1994	136	67	49	27	40
1994-1995	81	39	48	16	41
1995-1996+ BZ 1995	173	80	46	27	34
1996-1997	246	73	30	25	34

FIGUUR III

Verhouding tussen het aantal interpellaties en het aantal ingediende en goedgekeurde moties



<sup>22</sup> Op dat vlak presteert het Vlaams Parlement trouwens beduidend beter dan de federale Kamer van Volksvertegenwoordigers: daar werd tijdens het zittingsjaar 1995-1996 op 52% van de interpellaties een motie ingediend, maar over die moties wordt niet rechtstreeks gestemd. Het reglement van de Kamer voorziet immers nog in de gewone motie die voorrang krijgt op de met redenen omklede motie en die gewoon voorstelt om over te gaan tot de orde van de dag. Een gewone motie wordt meestal ingediend door de meerderheidspartijen, om een stemming over de met redenen omklede motie te voorkomen. Het systeem van de gewone motie werd in het Vlaams Parlement in 1990 afgeschaft.

*c. Een nieuwe trend: de toename van het aantal beleidssturende resoluties*

De sterke toename van het aantal ingediende én goedgekeurde voorstellen van resolutie is, ten slotte, het vermelden waard. Een voorstel van resolutie is een aanbeveling, meestal van beleidsvoorbereidende aard, van het Vlaams Parlement aan de Vlaamse regering. Indien het voorstel van resolutie wordt goedgekeurd, moet de Vlaamse regering er uitvoering aan geven. Tijdens de BZ 1995 werden er in totaal 16 voorstellen van resolutie ingediend, waarvan er op 20 september 1997 1 was aangenomen. Voor de zittingsjaren 1995-1996 en 1996-1997 werden er resp. 68 en 92 ingediend, en 24 en 33 (telkens 35%) aangenomen. Dat betekent een reële vooruitgang ten opzichte van de periode van de Vlaamse Raad, toen er tussen 1988 en 1995 in totaal 163 voorstellen van resolutie werden ingediend, waarvan er slechts 30 of 18% werden goedgekeurd. Ook hier geldt de regel dat voorstellen van resolutie die door meerdere partijen zijn ondertekend, meer kans hebben om goedgekeurd te worden: zoals bij de voorstellen van decreet, was ook 64% van het totaal aantal aangenomen voorstellen van resolutie door meerdere fracties ondertekend.

## II. Het Vlaams Parlement als motor van de gesprekken over de ver-fijning van de democratie

In een tweede fase van de denkoefening, tijdens het zittingsjaar 1996-1997, kwamen een vijftal grote deelthema's aan bod: de verhouding tussen het Vlaams Parlement en de bevolking, de verhouding tussen het Vlaams Parlement en de Vlaamse regering, de kieswetgeving, de verbetering van de kwaliteit van het decreetgevende werk en de modernisering van de interne werking van het Parlement.<sup>23</sup>

Het lijkt me aangewezen hier uitdrukkelijk een voorbehoud te maken bij het vaak willekeurig gehanteerde begrip 'Nieuwe Politieke Cultuur'. Dat dekt immers niet de lading van de bredere oefening die in het Vlaams Parlement werd gemaakt. De term refereert immers strikt aan de manier waarop in de meest algemene zin aan politiek wordt gedaan: de tradities en gedragingen van het politiek bedrijven, zoals het dienstbetoon. Zonder afbreuk te willen doen aan de relevantie van deze discussie, die overigens uitvoerig aan bod kwam in het Vlaams Parlement, wil ik wijzen op de vele andere maatregelen die tot doel hadden de democratie op zich te versterken, en die we verder uiteenzetten. Ook moeten in dat opzicht de al vroeger ingezette inspanningen van het Vlaams Parlement onderscheiden worden van andere interessante initiatieven die tot stand kwamen na de dramatische Dutroux-gebeurtenissen van de zomer 1996.<sup>24</sup>

<sup>23</sup> Zie in dit verband ook het eindverslag van het overleg in het Vlaams Parlement: *De verfijning van de democratie*, o.l.v. N. DE BATSELIER en goedgekeurd door CVP-fractievoorzitter J. DE ROO, VLD-fractievoorzitter A. DENYS, SP-fractievoorzitter G. BOSSUYT en Agalev-fractievoorzitter J. GEYSELS op 9 juli 1997.

<sup>24</sup> De Kamer van Volksvertegenwoordigers startte onder leiding van voorzitter Raymond Langendries haar werkzaamheden op 7 december 1996, het Vlaams Parlement was al gestart op 12 september 1996.



### A. De verhouding tussen het Vlaams Parlement en de bevolking

In een moderne democratie is het belangrijk dat er een nauwe band bestaat tussen de bevolking en haar vertegenwoordigers in het parlement. In het verleden werd die relatie echter te veel bepaald door de particuliere belangenbehartiging van de politicus en de bevolking. Daarom werd een strenge deontologische code inzake dienstverlening uitgewerkt, waar alle parlementsleden zich aan moeten houden. De code bepaalt dat de luisterbereidheid van parlementsleden duidelijk onderscheiden moet worden van persoonlijk cliëntelisme, administratief favoritisme en ongeoorloofde beïnvloeding van bestuurlijke handelingen. De code gaat er van uit dat sociale dienstverlening alleen nog een informatieve doorverwijsfunctie kan hebben, met name voor de zwakkeren. Bij het uitoefenen van deze functie gelden de absolute regels van gelijkheid en wettelijkheid. Benoemings-, aanstellings- en bevorderingstussenkomsten worden verboden. Op 22 oktober 1997 werd de deontologische code goedgekeurd door de plenaire vergadering van het Vlaams Parlement. Aan alle Vlaamse mandatarissen van de verschillende bestuurlijke niveaus zal gevraagd worden om de code mee te ondertekenen.

Daarnaast werd ook beslist werk te maken van een slagvaardige en onafhankelijke Vlaamse parlementaire ombudsdienst. Vandaag ressorteert de Vlaamse ombudsdienst onder de uitvoerende macht en is de ombudsman een contractueel aangesteld ambtenaar. Hij maakt volledig deel uit van de Vlaamse administratie en bekleedt hierdoor geen zelfstandige positie. Dat statuut kan de ombudsman in een kwetsbare positie brengen wanneer hij het behoorlijk bestuur van de administratie, zijn werkgever, moet nagaan. Bovendien is de ombudsdienst ook budgettair helemaal afhankelijk van de uitvoerende macht. Precies om deze noodzakelijke onafhankelijkheid beter te waarborgen drong zich een overheveling op naar de wetgevende macht. Er wordt dus bij decreet een parlementaire ombudsdienst opgericht.<sup>25</sup> Dat nieuwe decreet maakt ook een versterking en een verruiming van de bevoegdheden van de Vlaamse ombudsdienst mogelijk. Met dit decreet zal de ombudsdienst als zelfstandige instelling, naar analogie met het Rekenhof, een bijkomend controle-instrument vormen voor de parlementsleden. De ombudsman, benoemd door het Vlaams Parlement, zal hen kunnen adviseren bij het oplossen van structurele problemen.

Een ander heet hangijzer van het overleg betrof de cumulatiebeperving van politieke mandaten en ambten en beroepen in de privé-sector. We hebben echter moeten vaststellen dat de tijd nog niet rijp is voor een beslissing daarover. Er kon dan ook geen eensgezindheid worden bereikt tijdens het overleg. Toch werden in de loop van de discussie een aantal interessante principebesluiten naar voren geschoven en bevestigd. Ik denk bijvoorbeeld aan het principe als het openbaar maken van alle mandaten, beroepen en ambten, zowel in de openbare sector als in de privé-sector, die worden gecombineerd met het mandaat van Vlaams parlements lid, aan een vermogensaangifte bij het begin en het einde van het mandaat, de verbetering van het statuut van de lokale politieke gezagsdragers zodat

---

<sup>25</sup> Voorstel van decreet van Norbert De Batselier, Mieke Van Hecke, Marino Keulen, Tuur Van Wallendael, Jean-Marie Bogaert en Jos Geysels houdende instelling van de Vlaamse ombudsdienst (Vlaams Parlement, Stuk 720 (1996-1997) - Nr 1 van 26 juni 1996). Het is de bedoeling de parlementaire behandeling van het voorstel tijdens het najaar van 1997 af te ronden.

cumuleren financieel overbodig wordt, een volstrekte onverenigbaarheid tussen het mandaat van Vlaams volksvertegenwoordiger en het lidmaatschap van adviesorganen en beheersorganen van Vlaamse, Belgische en Europese openbare instellingen en bedrijven waarin de overheid belangen heeft.

Daarnaast worden belangrijke inspanningen geleverd voor de communicatietechnologie in en de externe relaties van het Vlaams Parlement.

Ik vermeld tenslotte ook graag dat op 5 maart 1997 een protocol ondertekend werd tussen het Vlaams Parlement en het Rekenhof betreffende de invoering van een controle door het Rekenhof op de rekeningen van het Vlaams Parlement. Dat is een primeur: geen enkel ander parlement heeft dat tot nu toe gedaan.

### *B. Verhouding tussen het Vlaams Parlement en de Vlaamse regering*

Het herstellen van het evenwicht tussen het Vlaams Parlement en de Vlaamse regering was een belangrijke doelstelling van het overleg. Om te beginnen moet het parlement een grotere rol spelen bij de regeringsvorming. In de huidige politieke praktijk kan het parlement er enkel akte van nemen dat de voorzitters van een aantal politieke partijen een regeerakkoord hebben gesloten. Tijdens het overleg werd eenparig beslist dat de aanwijzing van een parlementsvoorzitter losge koppeld zal worden van de regeringsvorming.

Voortaan zullen de fracties na de verkiezingen onmiddellijk overgaan tot de aanwijzing van de fractievoorzitters. Vervolgens beraden de fractievoorzitters zich over de aanwijzing van de voorzitter van het parlement en formuleren daarover een voorstel, waarbij ze streven naar een maximaal parlementair draagvlak voor de voorzitter. In afwachting van de aanstelling van de definitieve voorzitter wordt het Vlaams Parlement voorgezeten door de Vlaamse volksvertegenwoordiger die het langst lid is van het Vlaams Parlement.<sup>26</sup>

De verdere afslanking van de ministeriële kabinetten werd ook beschouwd als een essentiële voorwaarde om tot een beter evenwicht tussen het parlement en de regering te komen. Op verzoek van het Vlaams Parlement heeft de Vlaamse regering op 24 juni 1997 beslist om de kabinetten drastisch af te slanken. Die beslissing houdt onder meer in dat het aantal beleidsmedewerkers van de Vlaamse ministers met ongeveer één derde wordt verminderd en dat de logistieke ondersteuning van de kabinetswerking wordt overgeheveld naar het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

De controle van het parlement op de regering wordt ten slotte bemoeilijkt door een informatie-onevenwicht. Om ook hier het evenwicht voor een deel te herstellen werd beslist dat het parlement in de toekomst meer een beroep kan doen op wetenschappelijke instellingen. Zo voer ik momenteel gesprekken met de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België en met de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen om samenwerkingsovereenkomsten te sluiten met het Vlaams Parlement over de wetenschappelijke ondersteuning van de werking van het Vlaams Parlement door die instellingen. In de samenwerkingsovereenkomst met de Sociaal-Economische Raad van Vlaan-

---

26 Het bijzonder decreet van 15 juli 1997 dat hierboven geciteerd werd (I. A., 2.).

deren zullen we bijzondere aandacht besteden aan de problematiek van het "technologie assessment" en de mogelijke inschakeling van de Stichting Technologie Vlaanderen in de samenwerkingsovereenkomst. Bovendien werd er tijdens het overleg overeengekomen dat de diverse organen die de uitvoerende macht adviseren ook ten dienste moeten staan van het parlement. Bovendien moeten die adviesorganen gerationaliseerd worden en moet er een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen advies- en overlegorganen. Aan de plenaire vergadering zal een voorstel van resolutie ter goedkeuring worden voorgelegd, waarin deze punten worden geconcretiseerd en waarin aan de regering de opdracht wordt gegeven om vóór het einde van de zittingsperiode een doorlichting te organiseren van de adviesorganen, met het oog op de bedoelde rationalisatie.

### C. Kieswetgeving

Hoewel het Vlaams Parlement slechts in zeer beperkte mate bevoegd is voor de kieswetgeving, kon deze belangrijke problematiek niet onbesproken blijven op het overleg betreffende de verfijning van de democratie.

Tijdens het overleg werden er een aantal voorstellen geformuleerd om de aanwijzing van de volksvertegenwoordigers en hun opvolgers doorzichtiger te maken voor de bevolking. Sinds de verkiezingen van mei 1995 moeten ministers-parlementsleden hun parlamentszetel voor de duur van hun ministerambt overlaten aan hun opvolger (cf. supra, I.A.2). Daardoor gebeurt het beduidend meer dan vroeger dat opvolgers ook effectief zitting krijgen in het Vlaams Parlement en wint de aanwijzing van de opvolgers aan belang. In het Vlaams Parlement bestaat er een consensus om die aanwijzing doorzichtiger te maken door de afzonderlijke lijsten voor opvolgers af te schaffen. De opvolgers kunnen dan worden verkozen in volgorde van het aantal stemmen op een eenheidslijst. Het Vlaams Parlement is niet bevoegd om de kieswetgeving in die zin te wijzigen, maar zal via zijn gemeenschapssenatoren een initiatief in die zin nemen.

Sinds geruime tijd worden inspanningen gedaan om de overdadige verkiezingsuitgaven en de ermee samenhangende misbruiken op het vlak van de partijfinanciering aan banden te leggen en de partijen op een doorzichtige manier te subsidiëren. Tijdens het overleg werd betreurd dat de Franstalige assemblees deze federale wetgeving ontkrachten door een bijkomende dotatie te geven aan de partijen. Bovendien wordt op die manier de concurrentiestrijd in de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde vervalst. Toch werd tijdens het overleg unaniem beslist om op Vlaams vlak geen bijkomende dotatie te geven aan de partijen, tenzij de federale dotatie zou verminderen.

Een ander pijnpunt inzake de wetgeving op de verkiezingsuitgaven betreft het feit dat de federale controlecommissie ook bevoegd is om na te gaan in hoeverre de Vlaamse overheidsinformatie geen verdoken kiespropaganda bevat. De Vlaamse regering beschouwt dat als een onaanvaardbare inmenging van de federale overheid in haar voorlichtingsbeleid en heeft aan het Vlaams Parlement gevraagd om daarvoor een oplossing te zoeken. In het kader van het overleg over de verfijning van de democratie werd een akkoord bereikt over deze problematiek. Dat akkoord houdt in dat er door de gemeenschapssenatoren een wetsvoorstel zal worden ingediend waarin wordt bepaald dat het advies van de federale controlecommissie over regeringsmededelingen en voorlichtingscampagnes van de gemeenschappen en gewesten slechts kan worden uitgebracht na een advies van een daar-

toe door de respectieve deelparlementen opgerichte commissie. De deelparlementen zijn niet verplicht om een advies uit te brengen, maar als zij het doen binnen de wettelijk voorgeschreven termijn, dan is de federale controlecommissie verplicht om zich aan dat advies te houden. Tegelijkertijd wordt in het Vlaams Parlement een voorstel van decreet ingediend dat de controle regelt op de mededelingen en de voorlichtingscampagnes van de Vlaamse regering.

#### *D. De verbetering van de kwaliteit van het decreetgevende werk*

De vervreemding tussen de bevolking en de overheid wordt in de hand gewerkt door de toenemende complexiteit en onoverzichtelijkheid van de regelgeving. Het is in eerste instantie de verantwoordelijkheid van de decreetgever om erop toe te zien dat de decreten van hoge kwaliteit zijn en dat ze gesteld zijn in een duidelijke en voor iedereen toegankelijke taal. In het kader van het overleg werden verschillende ambtelijke maatregelen uitgewerkt om de juridisch-technische en taalkundige kwaliteit van de regelgeving te verbeteren. Zo wordt onder meer een gemengde werkgroep Vlaams Parlement/Vlaamse regering opgericht, bestaande uit vertegenwoordigers van hun respectieve legistieke en juridische diensten, die vóór 30 juni 1998 een rapport moet opstellen met concrete aanbevelingen voor de verbetering van de kwaliteit van de Vlaamse regelgeving. Dat rapport moet aanbevelingen bevatten omtrent leesbaarheid, vereenvoudiging, codificatie, coördinatie en evaluerende bepalingen. Tevens moet het rapport richtlijnen bevatten met de algemene principes voor een kwaliteitsvolle decreetgeving.

Het Vlaams Parlement heeft eveneens de plicht om nauwlettend toe te zien op de maatschappelijke relevantie en op de doelmatigheid van de regelgeving. Decreten die hun doel voorbijschieten of die door maatschappelijke ontwikkelingen zijn achterhaald, moeten worden aangepast of ingetrokken. Het Vlaams Parlement zal er in de toekomst over waken dat in een decreet telkens duidelijk de doelstelling van het decreet wordt aangegeven. Op die manier wordt het gemakkelijker om achteraf na te gaan of die doelstelling inderdaad is bereikt. Bovendien is het aangewezen dat belangrijke decreten een bepaling bevatten inzake de controle en de evaluatie door het Vlaams Parlement.

Ten slotte wordt aangedrongen op een drastische vereenvoudiging van de administratieve procedures bij de Vlaamse overheid. Aan de Vlaamse regering wordt gevraagd het College van Secretarissen-generaal van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap te belasten met een grondige en algemene doorlichting in alle departementen van de bestaande procedures, documenten, formulieren en aanverwante die de bevolking moet naleven en gebruiken om op een correcte manier aanvragen te doen - bijvoorbeeld studietoelagen, allerhande vergunningen, subsidie-aanvragen. Die doorlichting moet leiden tot een vereenvoudiging, een grotere toegankelijkheid en een grotere lezersvriendelijkheid van de regelgeving. De operatie moet resulteren in een optimale klantvriendelijkheid van de Vlaamse overheid tegenover de burgers, een behoorlijke ontvangst, duidelijke informatie en communicatie, professionele bediening en doorverwijzing en dergelijke. Concrete voorstellen worden per departement uitgewerkt vóór 30 juni 1998.

#### **Besluit**

Hoewel het rechtstreeks verkozen Vlaams Parlement nog maar twee volledige werkingsjaren achter de rug heeft, is het duidelijk dat het een nieuwe dynamiek

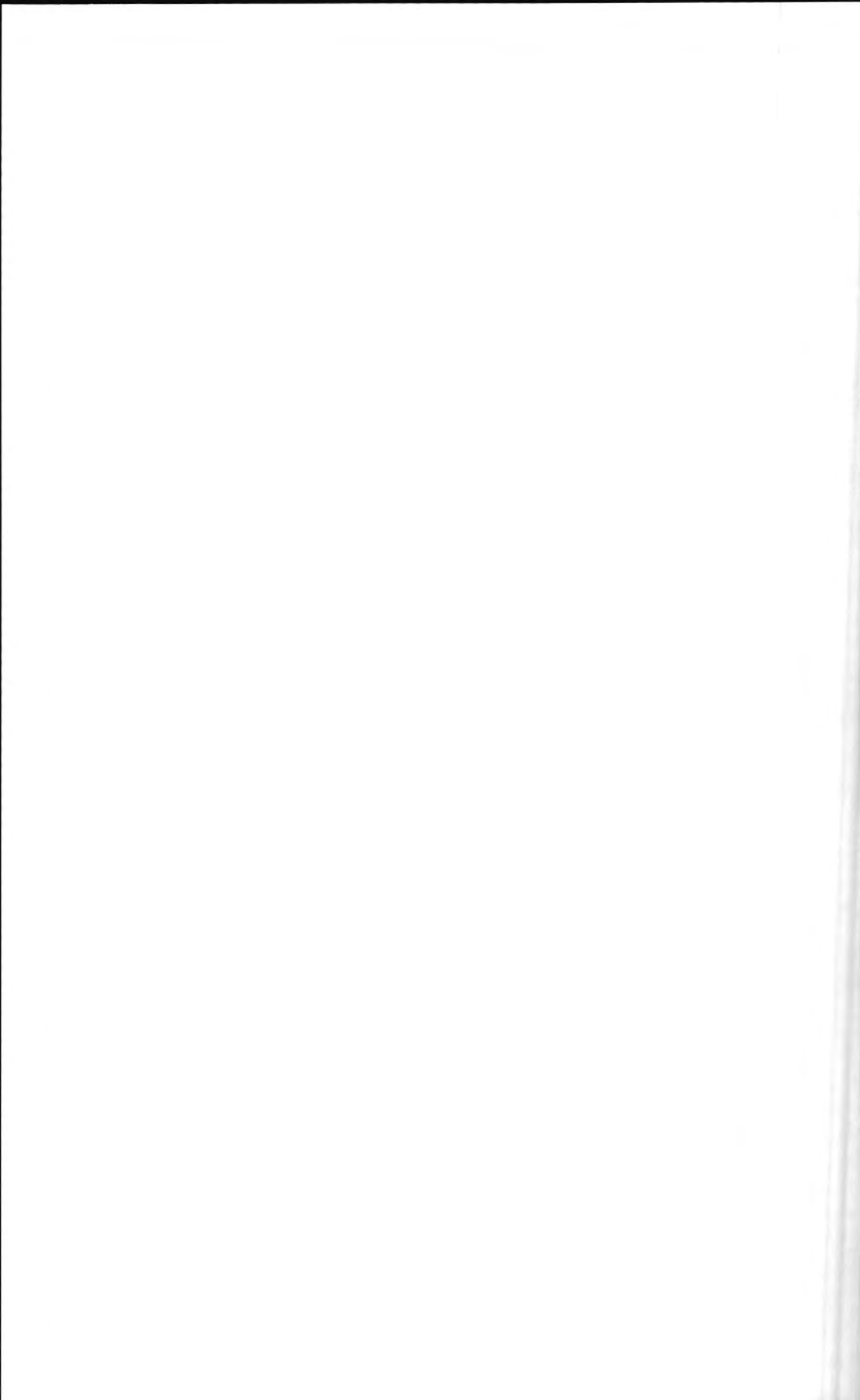
heeft gevonden. Al tijdens het eerste zittingsjaar werden er een reeks ambitieuze hervormingen doorgevoerd om de interne werking te moderniseren, en hoewel het nu nog te vroeg is om een definitief oordeel te vellen, is het toch duidelijk dat de impact van die hervormingen zich al doet gevoelen. Het Vlaams Parlement maakt de nieuwe functie van maatschappelijk forum dat over de partijgrenzen heen aan een lange termijnvisie werkt op een overtuigende manier waar, en ook inzake de klassieke decreetgevende en controlerende opdracht zijn er aanzetten tot vernieuwing merkbaar. Een opmerkelijk gegeven is dat de commissies stilaan uitgroeien tot de draaischijf van de politieke werking van het Vlaams Parlement. Op andere vlakken zijn de resultaten nog teleurstellend. Zo blijft de aantrekkingskracht van de plenaire vergadering beperkt, en is men er nog niet in geslaagd het aantal interpellaties te beperken. Dat de vooruitgang op het domein van de klassieke opdrachten van het parlement na twee jaar nog niet is zoals we dat zouden wensen, mag ons niet verbazen: in de klassieke opdrachten hebben de klassieke gewoonten ook de diepste wortels.

Tijdens het tweede zittingsjaar nam het Vlaams Parlement weer een nieuwe ambitieuze taak op zich, en was het de motor voor de verfijning van de democratie in Vlaanderen. Een indrukwekkende lijst van concrete hervormingsvoorstellen was het resultaat. Al die innovaties moeten in het najaar 1997 en in de loop van 1998 geïmplementeerd worden. Het spreekt vanzelf dat we vandaag moeilijk kunnen voorspellen welke dynamiek daarvan zal uitgaan. Het staat echter wel vast dat de werking van het Vlaams Parlement nooit meer wordt zoals voorheen. Al was het maar omdat de moderniseringsbeweging vele structurele kenmerken vertoont. Of dat echter ook voldoende zal zijn om een duurzame mentaliteitswijziging op gang te brengen, zal de tweede helft van de zittingsperiode moeten uitwijzen.

### **Summary: The functioning of the first elected Flemish Parliament (1995-1997)**

*The first general elections for the Flemish Parliament have given this institution a new dynamic. In its first session (1995-1996) several ambitious reforms were approved in order to modernise the internal functioning of the Flemish Parliament. It has become a place for debate beyond party borders. In its classic functions like voting laws and controlling government improvement is also visible. However, there are some disappointing results: the attraction of the plenary session stays low and the number of interpellations is still considerable.*

*In its second session the Flemish Parliament was very active in trying to improve democracy in Flanders. Those innovations have still to be implemented in 1997 and 1998. The modernizing of Flemish Parliament in the last two years has structural characteristics. The end of 1997 and 1998 must show if that is sufficient for a lasting change in mentality.*





# Het Vlaamse politieke gebeuren in 1996

---

door Jo CRAEGHS

Wetenschappelijk medewerker aan de Afdeling Politologie van de Katholieke Universiteit Leuven

*"Laten we van dit huis een broeikas maken,  
waar een nieuwe politieke cultuur kan gedijen"*

Norbert De Batselier, 17 maart 1996.

## Inleiding

Medio januari 1996 kondigde federaal premier Jean-Luc Dehaene in zijn typische stijl aan dat 1996 een politiek nieuwsarm jaar zou worden. Niets bleek echter minder waar. Zowel op het federale als op het deelstatelijke beleidsniveau was 1996 een bewogen periode. Zo trokken de Vlaamse 'volksvertegenwoordigers' naar hun eigen Vlaams halfroond; werd het debat over de toekomst van de staat vrij heftig gevoerd - met de communautaire spanningen vandien -; en werd onder een semi-officieel tintje een 'Proeve van Grondwet voor Vlaanderen' bekrond.

Ook op beleidsvlak voltrokken zich verregaande veranderingen. De belangrijkste ervan worden in het kader van dit jaaroverzichtsartikel aangehaald.

In het najaar deelde ook de Vlaamse regering in de schandalenstorm. Het milieubox-dossier en de fraude met overheidsgeld bij Boelwerf-Vlaanderen sloten in mineur een bewogen politiek jaar af.

## I. Een volwaardig Vlaams Parlement

Eén van de eerste beslissingen die de nieuwe, rechtstreeks verkozen leden van de Vlaamse Raad hadden genomen, was de wijziging van de officiële grondwettelijke benaming van hun assemblee 'Vlaamse Raad' in 'Vlaams Parlement'. Zelf betitelden zij zich als 'Vlaamse volksvertegenwoordigers'. Het voorstel van resolutie daarover van VLD'er Karel De Gucht was in juni 1995 door de Vlaamse parlementsleden eenparig goedgekeurd. De officiële benaming 'Vlaamse Raad' werd te denigrerend bevonden voor een volwaardig parlement.<sup>1</sup> Staatsrechtdeskundigen wezen erop dat het Arbitragehof wel eens in de verleiding zou kunnen komen decreten van het 'Vlaams Parlement' te vernietigen, als het tot de bevinding zou komen dat de Vlaamse Raad met de naamswijziging zijn bevoegdheid te buiten was gegaan. De Gucht wuifde de grondwettelijke bezwaren weg. De naamsverandering wijzigde immers niet de bevoegdheden en de samenstelling van de Vlaamse assemblee en raakte ook niet aan de verhoudingen tussen de grondwettelijke instellingen. De Gucht riep het precedent in van het Europees Parlement, dat in het Verdrag van Rome 'Vergadering' werd genoemd, maar al tijdens de eerste bijeenkomst op 20 maart 1958 besliste zich 'Europese Parlementaire Vergadering' te noemen en op 30 maart 1962 'Europees Parlement'.<sup>2</sup> Om hun beslis-

---

<sup>1</sup> *Gazet van Antwerpen*, Wat Europese assemblee kon, mag Vlaams Parlement ook, 31 januari 1996.

<sup>2</sup> *De Financieel Economische Tijd*, Vlaamse Raad noemt zich voortaan ook officieel Vlaams Parlement, 2 februari 1996.

sing nog meer gewicht te geven, keurden de leden van de Vlaamse assemblee tijdens hun laatste vergadering in het Paleis der Natie, het Belgisch parlementair halfgrond, een voorstel van bijzonder decreet betreffende de invoering van de naam 'Vlaams Parlement', ingediend door CVP'er Herman Suykerbuyk, unaniem goed.<sup>3</sup>

Enkele dagen later, in het weekend van 16 en 17 maart, nam het Vlaamse Parlement zijn nieuwe vergaderruimte officieel in gebruik, bijna twee jaar later dan gepland. In mei 1987 had de toenmalige voorzitter van de Vlaamse Raad, Frans Grootjans, het oude Postgebouw aan de Leuvenseweg 27 voor één symbolische frank bemachtigd. Het oorspronkelijke bouwproject, dat in 1991 van start ging, werd op één miljard frank geraamd, maar de kosten liepen uiteindelijk op tot bijna twee miljard.<sup>4</sup> Het halfgrond heeft de vorm van een hangende schelp die overspannen is met een glazen koepel. Het glazen dak boven het hoofd van de Vlaamse parlementsleden moet symbool staan voor de openheid van de Vlaamse politiek.<sup>5</sup> De opening van het Vlaamse parlementsgebouw was voor de buitenwereld een duidelijk zichtbaar symbool van de federalisering in België.

## II. De eis tot verdieping en verruiming van de Vlaamse autonomie leidt tot communautaire spanningen

Doorheen 1996 ijverde minister-president Luc Van den Brande, overeenkomstig het Vlaamse regeerakkoord, voor de verdieping en de verruiming van de Vlaamse autonomie. Van den Brande dacht aanvankelijk vooruitgang te kunnen boeken naar aanleiding van de op stapel staande hervorming van de sociale zekerheid. Eind 1995 had zijn partijvoorzitter, Johan Van Hecke, tijdens een partijconventie immers scherp uitgehaald naar Wallonië dat België zou 'leegmelken'.<sup>6</sup> Medio januari 1996 verklaarde de CVP-voorzitter evenwel dat zijn partij onder geen beding de modernisering van de sociale zekerheid aan het dossier van de staatshervorming zou koppelen. Daarop probeerde de Vlaamse minister-president het communautaire overleg op gang te brengen via een rechtstreeks gesprek met de Walen op korte termijn.<sup>7</sup> Zij gingen echter niet op de 'invitation à la valse' in en repliceerden dat de volgende communautaire ronde pas in 1999 aan de orde is, wanneer de financieringswet weer op tafel ligt. Ook de oprichting van een 'Adviesraad van de Franstaligen uit de Brusselse randgemeenten' door de Franse Gemeenschapscommissie in Brussel (Cocof) en het daartegen ingestelde vernietigingsberoep door de Vlaamse regering waren allerminst bevorderlijk voor de relaties tussen de Vlamingen en de Walen.<sup>8</sup>

Daarop veranderde de Vlaamse minister-president van aanpak. Van den Brande trok zich terug op eigen terrein en ging op zoek naar een communautaire consensus in Vlaanderen om de Vlaamse eisen bijkomende kracht te geven met het

3 *De Financieel Economische Tijd*, De blijde uittocht van het Vlaams Parlement, 15 maart 1996.

4 *Het Laatste Nieuws*, Het Vlaams Parlement: gewoon indrukwekkend, 1 februari 1996.

5 *La Libre Belgique*, Plus qu'un bâtiment, un symbole, 15 maart 1996.

6 *Trends*, Wordt Tractebel Tractevlam?, 21 december 1995.

7 *De Standaard*, Waar blijven de Waalse regionalisten?, 10 januari 1996.

8 *Gazet van Antwerpen*, Vlaams verzet tegen nieuwe francofone provocatie, 12 januari 1996.

oog op het gemeenschapsgesprek over de verdere staatshervorming, dat uiterlijk in 1999 zou worden gehouden.<sup>9</sup>

Intussen werkte Van den Brande een discussienota voor een verdere staatshervorming uit. Deze nota was reeds medio 1995 aangekondigd. Niet ontoevallig anticipeerde de Coudenberg-denkgroep, gewonnen voor een unionistisch federalisme, eind februari door in het lijvig rapport '*Cost of Belgium, de meerwaarde van het federale België*' te becijferen wat het uiteenvallen van het federale België zou betekenen. Ook de Volksunie anticipeerde met een tien puntenplan waarin resoluut voor een confederale staatsstructuur werd geopteerd, waarin de 'onafhankelijke staten' Vlaanderen en Wallonië in onderling overleg zouden moeten beslissen wat ze nog verder samen wensten te doen. Twee dagen na de radicaliserende koerswijziging van de VU, stelde minister-president Van den Brande zijn staatshervormingsnota voor. "Nadat al te confederale opwellingen, provocerend bevonden voorstellen, Vlaams-Brusselse gevoeligheden en een pak te gedetailleerde denksporen uit de nota-Van den Brande waren verdwenen, werd ze de discussienota van de Vlaamse regering".<sup>10</sup> Deze zgn. 'Schrikkelnota' van 29 februari schetste de stand van zaken en gaf aan welke richting de verdere staatkundige evolutie van België volgens de Vlaamse regering moest uitgaan. Zij gaf daarbij de prioriteit aan de verbetering en de verruiming van de verworven bevoegdheden boven het verwerven van de restbevoegdheden. De nota somt twaalf domeinen op waar de Vlaamse regering bijkomende bevoegdheden eist om over homogene beleidspakketten te beschikken. De communautarisering van de kinderbijslagen en de gezondheidszorg bleven hoog op het verlanglijstje staan. Voor de verruiming van haar fiscaal draagvlak, pleitte de regering voor meer eigen belastingen. De Vlaamse minister-president herhaalde die eis bij de opening van de elfdaagse Vlaanderen-Europa 2002. "De geringe fiscale autonomie van de deelstaten staat niet in verhouding tot hun omvangrijke uitgavenbevoegdheden. Alleen wie inkomsten en uitgaven beheerst, kan een volwaardig beleid voeren", aldus Van den Brande. Hij stelde daarbij de 12 % autonome middelen waarover Vlaanderen beschikt tegenover de middelen van de deelstaten in andere federale landen zoals Canada (56 %) en Zwitserland (79 %).<sup>11</sup> De voorzitter van het Vlaams Parlement, Norbert De Batselier, steunde de eis van Van den Brande voor meer fiscale autonomie. "Financiële en dus ook fiscale autonomie zit in de democratische logica van een federale staat en in dat opzicht lijdt ons federale bestel aan een niet onbelangrijk democratisch deficit".<sup>12</sup>

In de aanloop naar de elf juli-viering opperde de Vlaamse premier tijdens een toespraak in Temse de idee om het 'verzelfstandigingsproces' in het noorden sneller te laten verlopen dan in het zuiden van het land, als zou blijken dat er over een grotere autonomie van de deelgebieden geen overeenstemming bereikt zou kunnen worden.<sup>13</sup> Van den Brande verwees daarbij naar Italiaanse en Spaanse

<sup>9</sup> *De Standaard*, Vlaamse consensus over staatshervorming moeilijke klus, 1 maart 1996.

<sup>10</sup> *De Financieel Economische Tijd*, Franstalig België hekelt nota over staatshervorming, 2 maart 1996.

<sup>11</sup> *De Standaard*, Van den Brande voor Vlaamse taksen, 1 juli 1996.

<sup>12</sup> *De Financieel Economische Tijd*, Elf juli in teken van meer fiscale autonomie, 12 juli 1996.

<sup>13</sup> *De Standaard*, Van den Brande ijvert voor autonomie met twee snelheden, 8 juli 1996.

voorbeelden, waar bepaalde regio's over een grotere graad van autonomie beschikken dan andere regio's.<sup>14</sup>

De Franstaligen reageerden weer scherp tegen de uitspraken van Van den Brande. PS-kamerfractie leider Claude Eerdekens dreigde er zelfs mee in de Kamer Wallonië bij Frankrijk aan te sluiten wanneer de regionalisering van bepaalde delen van de sociale zekerheid en de fiscale autonomie voor de deelgebieden zich zou voltrekken.<sup>15</sup> Hoewel Eerdekens later tegenover de franstalige media wat gas terug nam, blijft zijn uitspraak over de terugkeer naar Frankrijk historisch omdat een PS-kamerlid nooit eerder zulke taal had laten horen. Eerdekens wordt trouwens in zijn denkspoor bijgestaan door de Luikse hoogleraar François Perin die al geruime tijd Frankrijk verkiest boven de 'Etat Belgo-flamand'.<sup>16</sup>

Terwijl federaal premier Jean-Luc Dehaene alles in het werk stelde om de communautaire temperatuur te laten dalen, gooide Vlaams parlementsvoorzitter De Batselier nog meer olie op het vuur door in een nota aan zijn partijbureau te kiezen voor een confederaal staatsmodel, waarbij België enkel nog bevoegd blijft voor justitie, buitenlands beleid, defensie, 'essentiële solidariteitsmechanismen' en de (voorlopige) zorg voor de monetaire en economische unie.<sup>17</sup> Het Vlaamse streven naar een grotere graad van autonomie leidde tot grote woede in Waalse politieke kringen. Zo kondigde de PS aan de banden met Brussel aan te halen om de krachten tegen Vlaanderen te bundelen.<sup>18</sup> Kort daarna stuurden vier franstalige academici via de krant *Le Soir* een manifest van francofone wereld in, waarin werd gepleit dat Wallonië en Brussel het initiatief voor de verdere staatshervorming niet mochten overlaten aan Vlaanderen.<sup>19</sup> In 1999 zou volgens hen moeten onderhandeld worden over een nieuwe stap in de staatshervorming binnen de federale structuren. Als dit mislukt, mag Vlaanderen onafhankelijk worden, maar dan gaan Wallonië en Brussel samen verder. De bevolking van die laatste twee gewesten zou dan bij referendum moeten kiezen of ze door willen gaan als België.<sup>20</sup> Het manifest van de academici werd in Vlaanderen vrij negatief onthaald.

Toen de Waalse minister-president Robert Collignon in een toespraak ter gelegenheid van de Waalse feestdag zijn Vlaamse ambtgenoot Van den Brande indirect bestempelde als een separatist, laaiden de communautaire twisten echter opnieuw hoog op.<sup>21</sup>

Begin oktober vernietigde het Arbitragehof het krediet van 10,5 miljoen frank dat de Franse Gemeenschap op haar begroting van 1995 had ingeschreven als subsidie voor Franstalige verenigingen in Vlaamse faciliteitengemeenten. In hoofdzaak werd dit geld gebruikt voor de verspreiding van het Franstalige blad 'Car-

14 *De Morgen*, Van den Brande haalt mosterd in Barcelona, 9 juli 1996.

15 "Si vous, Flamands, voulez conquérir votre indépendance, nous, Wallons, n'aurons aucune honte à nous sentir proches d'un grand pays qui est la France"

16 *De Standaard*, Van den Brande vindt Waalse woede onbezonnen, 12 juli 1996.

17 *De Standaard*, De Batselier stuurt SP op confederaal pad, 15 juli 1996.

18 *NRC Handelsblad*, Waals manifest tegen Vlaanderen, 3 september 1996.

19 C. FRANCK, A.-P. FROGNIER, B. REMICHE en V. VAGMAN, Choisir l'avenir. *La Revue Générale*, nr. 1, 1997, p. 7-45 dat overigens helemaal gewijd is aan dit manifest.

20 *De Standaard*, Waals-Brussels manifest soms dom, soms interessant, 6 september 1996.

21 *De Morgen*, Minister-presidenten voeren verbale oorlog, 16 september 1996.

refour' in de rand rond Brussel. Volgens het hoge rechtscollege werd door de subsidie van de Franse Gemeenschap het territorialiteitsbeginsel geschonden.<sup>22</sup>

### III. Een Vlaamse grondwet?

De staatshervorming van 1993, die België omvormde tot een federale staat, gaf Vlaanderen de mogelijkheid om zelf te beslissen over regels voor de organisatie van de eigen politieke instellingen, de zogenaamde *constitutieve autonomie*. Die mogelijkheid valt te typeren als een embryonale vorm van grondwetgevende bevoegdheid. In verschillende andere federale staten, zoals Duitsland en Zwitserland, beschikken de deelstaten immers over een volwaardige grondwet.

Vijf jonge, Vlaamse juristen onderzochten hoe een Vlaamse grondwet er zou kunnen uitzien indien ook Vlaanderen over een volledige grondwetgevende bevoegdheid zou beschikken. Voor hun 'Proeve van Grondwet voor Vlaanderen' ontvingen de auteurs medio september de Emiel Van de Guchtprijs.<sup>23</sup> Doorheen hun blauwdruk lopen vier inhoudelijke krachtlijnen: de principiële afschaffing van het onderscheid tussen Gemeenschappen en Gewesten, de versterking van de band tussen Vlaanderen en de Vlamingen in Brussel, een versterking van de bevoegdheden van Vlaanderen en een meer democratische werking van de Vlaamse instellingen. De proeve van grondwet voor Vlaanderen is geschreven in functie van een federale staatsstructuur waarbij Vlaanderen wordt gedefinieerd als "een deelstaat van de federale staat België en een deel van de Europese gemeenschap der volkeren".<sup>24</sup>

In de Septemberverklaring van de Vlaamse regering, waarin de beleidslijnen voor 1997 werden uitgezet, opteerde de regering om op termijn te komen tot "een eigen grondwet voor de deelstaat Vlaanderen, in een federaal kader".

### IV. Het beleid

#### A. Ambtenarenzaken: de Vlaamse ambtenarij doorgelicht

Op 24 december 1993 voerde de Vlaamse Gemeenschap een eigen Vlaams personeelsstatuut (VPS) in voor haar 12.500 ambtenaren. Het VPS vervangt het 'Belgische' statuut-Camu uit 1936. De beoordeling van het personeel werd een cruciaal element in het nieuwe personeelsstatuut. In januari en februari werd de eerste beoordeling van de 12.494 ambtenaren afgerond, in maart werden de zes secretarissen-generaal geëvalueerd.<sup>25</sup> Het was de eerste keer dat een overheid in België haar personeel systematisch doorlichtte.

De Vlaamse regering stuurde vier topambtenaren de laan uit, onder wie één secretaris-generaal, met name Eric Van Lerberghe van het departement Welzijn,

<sup>22</sup> *De Standaard*, Vlaamse regering vraagt schorsing begroting '96 Franse Gemeenschap, 5 oktober 1996.

<sup>23</sup> *De Standaard*, Vlaamse grondwet geeft grotere rol aan parlement, 16 september 1996.

<sup>24</sup> J. CLEMENT, W. PAS, B. SEUTIN, G. VAN HAEGENDOREN en J. VAN NIEUWENHOVE, *Proeve van Grondwet voor Vlaanderen*, Die Keure, 1996, 353 p.

<sup>25</sup> *De Standaard*, Vlaamse topambtenaren voor het eerst beoordeeld, 15 maart 1996.

Volksgezondheid en Cultuur (WVC).<sup>26</sup> Bij de beoordeling van de topambtenaren werd de 'bottom-up appreciatie' gebruikt, de beoordeling van de hogere ambtenaar door zijn ondergeschikten.

Van de ruim 10.000 ambtenaren die niet tot het top- of middenkader behoorden, kregen er 38 een onvoldoende. Twee onvoldoendes leiden tot ontslag. De Vlaamse Gemeenschap kende aan 335 ambtenaren een 'loopbaanversnelling' toe, omdat zij buitengewoon goed presteren. In de regel komt dat neer op een anciënniteitsverhoging van één jaar, en bijgevolg een salarisverhoging. Omgekeerd liepen 151 ambtenaren een 'loopbaanvertraging' op. Zij moeten een half jaar langer wachten dan normaal om de volgende stap in hun loopbaan te zetten. In principe staat de versnelling en de vertraging van de loopbaan los van de evaluatie, maar in de praktijk lopen zij nagenoeg samen. De beslissingen passen in het Human Resources Management dat de Vlaamse overheid in haar administratie voert. Het concept kreeg de naam PLOEG: Plannen, Leiding geven en Opvolgen, Evalueren en Geëvalueerd worden. In dat PLOEG-concept past het 'loon naar werken'-principe, dat de grondslag moet vormen voor een nieuw beloningssysteem in de toekomst.<sup>27</sup>

De Christelijke overheidsvakbond (CCOD) was niet te spreken over het nieuwe evaluatiesysteem.<sup>28</sup> Volgens de bond leidt dit nieuwe systeem tot een angstpsychose onder de Vlaamse ambtenaren en berust de toekenning van loopbaanversnellingen en -vertragingen in bepaalde gevallen op zuivere willekeur.<sup>29</sup> Minister van Ambtenarenzaken Luc Van den Bossche rangschikte die kritiek bij de 'tapkastgesprekken'.<sup>30</sup>

## B. Ruimtelijke ordening: Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen

De ruimtelijke ordening van Vlaanderen ligt sedert de wet van 29 maart 1962 vast in 25 gewestplannen en honderden gemeentelijke plannen van aanleg, die de bestemming van de grond aangeven. Een alomvattende langetermijnvisie op het gebruik van de ruimte is er niet. De vorige minister van Ruimtelijke Ordening, Theo Kelchtermans, maakte tijdens de vorige regeerperiode (1991-1995) werk van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen dat het ontwerp kader geeft van de gewenste ruimtelijke ontwikkeling. Zijn opvolger, Eddy Baldewijns, werkte verder aan de structuurplanning. Het RSV legt de gewenste ruimtelijke structuur vast voor vier componenten: de stedelijke gebieden en netwerken, het buitengebied (open ruimte), de economische knooppunten en de lijninfrastructuur.<sup>31</sup> De bedoeling is versnippering tegen te gaan. In het ontwerp van RSV dat medio juli 1996 door de Vlaamse regering werd goedgekeurd, staat dat er tot 2007 nood is aan 400.000 bijkomende woningen. Bovendien komen er 10.000 ha bos bij; de landbouw krijgt 750.000 ha agrarisch gebied. Zowat de helft van de 308

26 *De Standaard*, Vlaanderen stuurt topambtenaren weg, 20 maart 1996.

27 *De Financieel Economische Tijd*, Vlaming zal volgend jaar merken dat de administratie anders en beter werkt, 18 mei 1996.

28 *De Morgen*, Waar gaan we naartoe?, 24 juli 1996.

29 *Het Belang van Limburg*, Evaluatie ambtenaren leidt tot angstpsychose, 23 juli 1996.

30 *De Financieel Economische Tijd*, Vlaamse topambtenaren verdedigen evaluatie, 24 juli 1996.

31 *De Financieel Economische Tijd*, Vlaanderen krijgt meer bossen, meer natuurgebied en meer bedrijventerreinen, 19 juli 1996.



Vlaamse gemeenten werd als economisch knooppunt erkend. Voor nieuwe infrastructuur, zoals de Grote Ring rond Antwerpen en de verbinding tussen de E19 en de E40 tussen Leuven en Mechelen, werd in het RSV geen ruimte voorzien.<sup>32</sup> Eind 1996 begon het openbaar onderzoek.

### C. Begroting: de Meesternorm(en)

De Vlaamse Gemeenschap sloot haar rekeningen voor 1995 af met een tekort van 23 miljard frank. Dat was een kwart minder dan was begroot (30,7 miljard).<sup>33</sup> Dit resultaat kwam mede tot stand dankzij een streng begrotingsbeleid, waarvan de contouren na het tot stand komen van het Sint-Michielsakkoord in 1993 werden vastgelegd in een eigen Vlaamse begrotingsnorm, de zogenaamde Meesternorm. Deze norm stelde voorop dat vanaf 2010 de schuld in vergelijking tot de middelen gelijk moest blijven, zonder dat er nog bijkomende inspanningen zouden moeten geleverd worden. Van dan af zou de groei van de middelen volledig gebruikt kunnen worden voor het beleid. De Meesternorm 1993 viel samen met de doelstellingen van de Hoge Raad van Financiën, die bevoegd is om te adviseren over de aanvaardbare schuldontwikkeling van de verschillende overheden in ons land.

In het regeerakkoord van juni 1995 stelde de Vlaamse regering een bijkomend doel voorop: in 1998 wou ze een begroting in evenwicht indienen. Dit was de aanleiding tot het opstellen van de strengere Meesternorm 1995. Vakbonden en werkgevers in de Sociaal Economische Raad van Vlaanderen (Serv) rekenden voor dat in het tempo dat de Vlaamse minister van Begroting, Wivina Demeester, aanhield de Vlaamse overheidsschuld tegen het jaar 2005 volledig zou zijn weggesmolten.<sup>34</sup> Tegenover die schuldafbouw op lange termijn staat een vermindering van de beleidsruimte op korte termijn.

Eind juli vatte het begrotingsconclaaf van de Vlaamse regering aan onder een vrij gunstig gesternte. Er bleek ruimte te zijn voor zes miljard nieuwe initiatieven. Twee miljard gaat daarvan, volgens afspraak in het regeerakkoord, naar het wetenschappelijk onderzoek en drie miljard naar werkgelegenheid. Het resterende miljard vloeit naar het Sociaal Impulsfonds (SIF). De Vlaamse regering raamde haar inkomsten voor 1997 op ruim 541,9 miljard.<sup>35</sup> Om het financieringstekort te beperken tot de toegestane 13,2 miljard, zoals de Hoge Raad voor Financiën eiste, werd het uitgavenplafond vastgesteld op 553,7 miljard. Het kastekort daalt van 27,6 miljard frank in 1996 tot 11,8 miljard in 1997.

De begroting voor 1997 bevatte een vereenvoudiging en een verlaging van de successierechten. Voor familiale bedrijven met ten minste vijf werknemers, die gedurende de laatste vijf jaar hun tewerkstelling niet verminderen, zou over de hele nalatenschap het laagste tarief van 3 % gelden.<sup>36</sup> Verder besliste de Vlaamse

<sup>32</sup> *De Morgen*, Structuurplan wijzigt Vlaamse ruimte weinig, 20 juli 1996.

<sup>33</sup> *De Financieel Economische Tijd*, Vlaams kastekort kwart onder begroting, 30 december 1995.

<sup>34</sup> SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD VOOR VLAANDEREN, *Jaarverslag 1996*, p. 45-50.

<sup>35</sup> *De Financieel Economische Tijd*, Vlaamse regering: 6 miljard extra voor onderzoek en werk, 23 juli 1996.

<sup>36</sup> *De Financieel Economische Tijd*, Successierechten op 1 januari naar omlaag, 31 juli 1996.

regering om 15 % van de aandelen van de Gewestelijke Investeringsmaatschappij van Vlaanderen (Gimv) te verkopen. De opbrengst van deze beursgang, die op minstens 4 miljard frank werd geraamd, zou worden aangewend voor eenmalige investeringen.

Een andere blikvanger in de begroting betrof de vervanging van de sociale correctie bij de berekening van de afvalwaterheffing door de gratis levering van 15 m<sup>2</sup> drinkwater per persoon per jaar.<sup>37</sup>

#### D. *Onderwijs: Benoemings- en programmatiestop en eindtermen*

De beslissing van de Vlaamse regering van 23 december 1995 om een tijdelijke benoemingsstop in het secundair onderwijs door te voeren, viel in de scholen niet in goede aarde.<sup>38</sup> De Christelijke Onderwijscentrale noemde de aangekondigde benoemingsstop een slag in het water. Het beroep van leerkracht zou zijn aantrekkingskracht verliezen als een vaste benoeming niet meer tot de mogelijkheden behoorde.

Medio januari keurde de Vlaamse regering het ontwerpdecreet betreffende de benoemingsstop goed. De stop ging in vanaf 1 februari 1996 en zou duren tot 1 januari 1998. Naast het secundair onderwijs gold de benoemingsstop ook voor het buitengewoon secundair onderwijs, het onderwijs voor sociale promotie en het deeltijds kunstonderwijs. Uitzondering werd gemaakt voor scholen waar minder dan 85 % van de leerkrachten vastbenoemd is.<sup>39</sup> De onderhandelingen tussen Van den Bossche en de bonden over de voorwaarden van een benoemingsstop in het secundair onderwijs, stuitte op een 'njet' van de drie onderwijsvakbonden, die zich voorbereidden op verdere acties.<sup>40</sup> Werkonderbrekingen en betogingen konden Van den Bossche echter niet vermurwen.

Tegelijkertijd werd door de minister ook een programmatiestop ingevoerd. Vanaf 1 september mochten er in het secundair geen nieuwe studierichtingen worden georganiseerd en aangeboden. Einde april stelde Van den Bossche in een discussienota voor het aantal studierichtingen te verminderen van 250 tot 160.

De tijdelijke benoemings- en programmatiestop werd door Van den Bossche als bewarende maatregel doorgevoerd om de hervormingen in het secundair onderwijs niet te bemoeilijken.

Om de onrust weg te nemen, maakte Van den Bossche zijn hervormingsplan voor het secundair onderwijs vlugger bekend dan verwacht. De secundaire scholen krijgen meer autonomie en een eigen budget, maar worden gedwongen samen te werken en hun onderwijsaanbod te beperken.<sup>41</sup> Na het zomerreces bleef het stil rond de hervormingen. Van den Bossche ruidde het publieke debat voor discreet overleg met de onderwijskoepels en de bonden, en werkte met zijn ad-

37 *De Financieel Economische Tijd*, Krachtlijnen Vlaamse begroting, 24 september 1996.

38 *De Financieel Economische Tijd*, Van Mestactieplan over de bossen van Vlaanderen tot Raveel-museum, 23 december 1995.

39 *Gazet van Antwerpen*, Benoemingsstop onderwijs spijtig maar noodzakelijk, 18 januari 1996.

40 *De Standaard*, Onderwijsbonden beraden zich na mislukt overleg, 23 januari 1996.

41 *De Morgen*, Onderwijshervorming krijgt vier pijlers, 2 maart 1996.

ministratie aan een groot hervormingsdecreet waarmee hij in 1997 zou uitpakken.<sup>42</sup>

Een ander aspect van de onderwijshervormingen, betrof de invoering van de eindtermen, zijnde de minimumeisen voor kennis, kunde, vaardigheden en houdingen, die de overheid aan het onderwijs stelt. De bijna 400 eindtermen voor de eerste graad van het secundair onderwijs werden op 11 juli goedgekeurd. Op 1 september 1997 worden zij van kracht. De eindtermen werden in het decreet uitgesplitst in 'vakgebonden' en 'vakoverschrijdende' eindtermen. Deze laatste categorie werd op vlak van de afdwingbaarheid afgezwakt onder druk van het katholieke onderwijsnet. De vakoverschrijdende eindtermen moeten enkel nog nagestreefd worden, en dus niet in het leerplan worden opgenomen of bereikt.

### E. *Werkgelegenheid: Marivlam wordt Vlaminov*

Op 14 december 1995 ondertekenden de Vlaamse regering en de sociale partners, verzameld in het Vlaams Economisch en Sociaal Overlegcomité (Vesoc), een werkgelegenheidsakkoord. Daarbij werd afgesproken dat de Vlaamse regering in 1996 en 1997 telkens drie miljard frank zou uittrekken om de werkgelegenheid te bevorderen. De helft van dat bedrag werd bestemd voor economische maatregelen ten gunste van de bedrijven; de andere helft voor sociale maatregelen ten gunste van de werklozen.<sup>43</sup>

In maart 1995 werd in het Vesoc nader afgesproken om de werkgelegenheid te bevorderen door een verlaging van de vennootschapsbelasting voor bedrijven die hun tewerkstelling ten minste behouden.<sup>44</sup>

Aanvankelijk haalde de SP-fractie in het Vlaams Parlement flink uit naar die lastenverlaging.<sup>45</sup> Volgens de SP was de fiscale vrijstelling van een deel van de belastbare inkomsten in de vennootschapsbelasting een te indirecte manier om de werkgelegenheid te bevorderen.<sup>46</sup> Ook de Waalse minister van Tewerkstelling, Jean-Claude Van Cauwenberghe, en de Waalse minister-president, Robert Collignon, spraken zich begin april uit tegen een verlaging van de vennootschapsbelasting in Vlaanderen, kortweg 'Marivlam' genoemd. Als Vlaanderen de eis tot verlaging handhaafde en als de federale overheid de daarvoor nodige wijziging van de vennootschapswetgeving in overweging nam, dreigde Van Cauwenberghe ermee een belangenconflict in te roepen, omdat een dergelijke maatregel de concurrentie tussen Vlaamse en Waalse bedrijven zou vervalsen.<sup>47</sup> Ondanks de negatieve signalen uit Wallonië, bleef Vlaams minister-president Van den Brande geloven dat de maatregel zou worden aanvaard op het federale niveau, dat bevoegd is voor de vennootschapsbelasting.

42 DE FINANCIËEL EKONOMISCHE TIJD, *Jaaroverzicht*, p.121.

43 *De Financieel Economische Tijd*, Vlaams werkgelegenheidsoverleg schakelt in hogere versnelling, 12 maart 1996.

44 *De Morgen*, Vlaams sociaal overleg was altijd al speerpunt, 30 maart 1996. SERV, *Jaarverslag 1996*, p. 26-30.

45 *Het Belang van Limburg*, Vlaamse regering houdt vast aan banenakkoord, 3 april 1996.

46 *De Financieel Economische Tijd*, SP: Vlaanderen bezorgder over bevoegdheden dan tewerkstelling, 29 maart 1996.

47 *De Financieel Economische Tijd*, Van Cauwenberghe tegen Vlaamse verlaging vennootschapsbelasting, 5 april 1996.

Begin mei onderhandelde Vlaams minister van Economie Eric Van Rompuy, de ontwerper van Marivlam, met zijn collegae uit de federale en de andere gewestregeringen over zijn voorstel tot selectieve verlaging van de vennootschapsbelasting. PS-voorzitter Philippe Busquin en Waals minister-president Robert Collignon bleven bij hun oorspronkelijke bezwaren.<sup>48</sup>

Begin november moest de Vlaamse regering definitief vaststellen dat Marivlam was gestrand op Waals verzet.<sup>49</sup> In een overleg met de sociale partners werkte zij een nieuwe lastenverlagende maatregel uit, die de naam 'Vlaminov' kreeg. Bedrijven die hun personeelsbestand op peil houden of verhogen, zouden minder onroerende voorheffing moeten betalen. Een verlaging van de onroerende voorheffing kan de Vlaamse regering immers autonoom toekennen, zonder dat de toestemming nodig is van een andere overheid.<sup>50</sup>

#### F. Stedelijk beleid: het Sociaal Impulsfonds (SIF)

Het Sociaal Impulsfonds, dat wordt aanzien als het speerpunt van het stedelijk beleid, werd bij decreet van 14 mei opgericht. Het fonds maakt extra geld vrij voor het herstel van achtergestelde buurten, vooral in stedelijke centra.<sup>51</sup> De gelden van het al bestaande Bijzonder Fonds voor Maatschappelijk Welzijn, het Vlaams Fonds ter Integratie van de Kansarmen en een aantal kleinere fondsen gaan op in het SIF. De 308 Vlaamse gemeenten die vroeger al genoten van één van die fondsen krijgen nu een gewaarborgd trekkingsrecht "op voorwaarde van een minimale fiscale inspanning", zoals de heffing op verkrotting. Het extra budget dat werd vrijgemaakt voor het SIF (8.488.751.212 frank voor de periode 1996-1999) wordt op basis van een tiental criteria verdeeld. Ongeveer twee derde van de bijkomende middelen is bestemd voor de twee grootste Vlaamse steden, Gent en Antwerpen.<sup>52</sup>

#### G. 'Export Vlaanderen'

De Vlaamse Dienst voor Buitenlandse Handel (VDBH) werd bij decreet omgevormd tot 'Export Vlaanderen'. De dienst moet zich volgens het decreet toeleveren op exportbegeleiding en exportpromotie, via een dienstverlening op maat van een zo groot mogelijk aantal bedrijven.<sup>53</sup> Een twaalfkoppige paritaire raad van bestuur, met de overheid en de particuliere sector, bepaalt de strategie van het beleid en controleert de uitvoering ervan. De directeur-generaal van de VDBH, Hans De Belder, werd opzij gezet en begin december opgevolgd door Martin Van Houtte.

48 *De Standaard*, Regeringsoverleg over vennootschapsbelasting, 10 mei 1996.

49 *De Financieel Economische Tijd*, Van Rompuy vindt moeilijk alternatief voor begraven Marivlam, 25 oktober 1996.

50 *De Morgen*, Vlaams sociaal overleg nadert resultaat, 27 november 1996.

51 *De Morgen*, Het lange wachten op een stedelijk beleid, 8 mei 1996.

52 *De Morgen*, Leeuwedeel SIF voor Gent en Antwerpen, 9 mei 1996.

53 *Gazet van Antwerpen*, VDBH wordt "Export Vlaanderen", 2 mei 1996.

## V. "Scandalitis"

Op 7 november kreeg de voorzitter van het Vlaams Parlement, Norbert de Batse-lier, een brief van de Antwerpse procureur-generaal Roger Van Camp toegezonden met het verzoek minister van Leefmilieu en Tewerkstelling Theo Kelchtermans te ondervragen. Het Antwerps gerecht zou bij een onderzoek naar een bedrieglijk bankroet, valsheid in geschrifte en oplichting, een bezwarende brief hebben gevonden in een Zwitserse kluis. Het gerecht vermoedde dat in ruil voor de bestelling van de milieubox in 1991 twee miljoen frank naar de CVP-kas gevloeid zou zijn. De betrokken minister, die sedert 1985 onafgebroken een Vlaamse ministerpost bekleedt, verbleef op dat moment voor een werkbezoek in Warschau.<sup>54</sup>

Op zijn beurt moest Kelchtermans nu de schuldige nalatigheid van het Belgische parlement ondergaan, dat sinds 1831 had verzuimd de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van een minister wettelijk te regelen, zoals de grondwet dat opdraagt. Bij ontstentenis van die wet was nog steeds een overgangsregeling van toepassing, die sinds de grondwetsherziening van 1993 ook geldt voor de gemeenschaps- en gewestministers. Zij houdt in dat het parlement zijn toestemming moet geven om een minister te kunnen ondervragen. Die toestemming kan enkel worden gegeven in de vorm van een inbeschuldigingstelling, ook al is er geen enkele aanwijzing van schuld.<sup>55</sup> Door de draagwijdte van die termen en de mediabelangstelling die met de procedure gepaard gaat, ontstaat er echter een vermoeden van schuld, wat indruist tegen het fundamentele rechtsprincipe dat stelt dat een verdachte onschuldig is totdat het tegendeel bewezen is.<sup>56</sup>

Het Vlaams Parlement stuurde het dossier voor onderzoek naar het Hof van Cassatie, dat moest uitzoeken of de eventuele strafbare feiten vóór of na 8 mei 1993, de datum van de grondwetswijziging, waren gepleegd. Daarvan hing af of het gerecht Kelchtermans al dan niet zonder parlementaire toestemming kon ondervragen. Hoewel Vlaams minister-president Luc Van den Brande eerder had verklaard dat een Vlaams minister onbesproken moet zijn, behield Kelchtermans het vertrouwen van zijn collegae en van de CVP-SP-meerderheid.

Een ander netelig dossier voor de Vlaamse regering betrof het onderzoek van het Dendermondse parket naar mogelijke fraude met overheidsgeld bij de inmiddels faillietgegane NV Boelwerf Vlaanderen. Via een constructie met het particuliere bedrijf GTI werden Europese subsidies voor de herscholing van 211 over-tallige Boelwerf-werknemers binnengerijfd, maar de betrokken werknemers bleven in de praktijk gewoon op post. Bij een externe audit werd voor 196 miljoen frank overheidsgeld niet teruggevonden.<sup>57</sup> De oppositie wees Van den Brande met de vinger, die ten tijde van de feiten de portefeuille van Economie beheerde. De minister-president hield echter vol dat hij niet op de hoogte was van de opge-zette constructie en dat de subsidiëring volledig conform de Europese regelge-ving was gebeurd.<sup>58</sup>

<sup>54</sup> *De Standaard*, Kelchtermans, oudgediende in Vlaamse regering, 8 november 1996.

<sup>55</sup> *De Financieel Economische Tijd*, Als de minister van huis is, 9 november 1996.

<sup>56</sup> *De Standaard*, Bescherming in nadeel ministers, 8 november 1996.

<sup>57</sup> *De Morgen*, Boelwerf-doorlichting poeslief voor Vlaamse regering, 17 december 1996.

<sup>58</sup> *De Financieel Economische Tijd*, Vlaamse regering niet op hoogte van 'constructie' Boelwerf-fraude, 28 november 1996.

**Summary: Flemish politics in 1996**

*In the political field, Flanders experienced a very eventful year throughout 1996. The inauguration of the Flemish Parliament and the award for a 'Draft Constitution for Flanders' made up two symbolic heights of the Belgian federalization. On the other hand, the deepening and the widening of the Flemish autonomy regularly led to tensions between the Flemish and the Walloon Community.*

*In the policy fields as well, far-reaching changes took place. The most important ones are mentioned within the scope of this annual review article.*



# De kennis van de federale logica en van de bevoegdheden en het beleid van de Vlaamse overheid: een verklaringsmodel <sup>1</sup>

door Jaak BILLIET

Gewoon hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Leuven en promotor van het ISPO

Bart CAMBRE

Onderzoeker aan het ISPO aan de Katholieke Universiteit Leuven

en Marc SWYNGEDOUW

Hoofddocent aan de Katholieke Universiteit Brussel en onderzoeksdirecteur van het ISPO

## Inleiding

In het voorjaar van 1995 werd in een representatieve toevalssteekproef van 710 Vlamingen tussen 18 en 75 jaar gepeild naar de kennis van de federale logica en van het beleid en de bevoegdheden van de Vlaamse overheid, en naar de houding tegenover de informatiecampagne van deze overheid. Deze studie, een zogenaamde nulpeiling, ging vooraf aan een intensieve campagne waarin de Vlaamse overheid zichzelf en haar bevoegdheden kenbaar maakte aan de burgers. <sup>2</sup> Een jaar later, in mei-juni 1996 werd gepeild naar het effect van de gevoerde campagne. Daarbij werd gebruik gemaakt van een gesimuleerd test-retest ontwerp met enerzijds een panelsteekproef van 532 respondenten uit de nulpeiling en anderzijds een nieuwe toevalssteekproef van 455 respondenten die naar achtergrondkenmerken niet statistisch verschilde van de eerste steekproef. <sup>3</sup> Opnieuw werden dezelfde en gelijkaardige vragen over politieke kennis gesteld. Bovendien werden enkele politieke houdingen en oriëntaties gemeten.

In deze studie wordt, gebruikmakend van de gecombineerde steekproef van 987 observaties uit het vervolgonderzoek, onderzocht door welke factoren de door ons gemeten aspecten van politieke kennis bevorderd of afgeremd worden. Dit gebeurde reeds met de gegevens uit de nulpeiling waar met behulp van zes predictoren 77% van de variantie van de latente variabele 'politieke kennis' verklaard kon worden. <sup>4</sup> In het vervolgonderzoek naar de effecten werden echter meer variabelen gemeten zodat het mogelijk is om na te gaan of enerzijds de gegeven verklaring stabiel is en anderzijds of een nog fijner inzicht kan verworven worden dank zij de bijkomende informatie uit een grotere steekproef.

Eerst wordt kort ingegaan op bestaande theoretische verklaringsmodellen voor politieke kennis. Vervolgens wordt het meetmodel voorgesteld waarin de geldigheid en de meetkwaliteit van de gebruikte variabelen wordt onderzocht. Daarna bespreken we het geteste structureel verklaringsmodel. Deze studie sluit af met

1 De gegevens van deze studie zijn gebaseerd op het cross-sectioneel en het panelonderzoek dat in 1995 en in 1996 werd uitgevoerd in opdracht van de Vlaamse Overheid.

2 B. CAMBRÉ, J. BILLIET en M. SWYNGEDOUW, *De kennis van de Vlamingen en hun houding tegenover informatiecampagnes van de Vlaamse Overheid*. Leuven, ISPO, 1995

3 B. CAMBRÉ, J. BILLIET en M. SWYNGEDOUW, *De kennis van de Vlamingen en hun houding tegenover de Vlaamse Overheid*, Leuven, ISPO, 1996, pp. 9-15.

4 J. BILLIET and B. CAMBRÉ, *Social Capital, Active Membership in Voluntary Associations and Some Aspects of Political Participation: a Case Study*. Paper presented at the ESF Conference on Social Capital, Milan, October 3-6, 1996, 20 p.

enkele beschouwingen over de maatschappelijke relevantie van onze bevindingen over de aspecten van politieke kennis die onderzocht werden.

## I. Politieke kennis: theoretische verklaringsmodellen

De goed geïnformeerde burger bekleedt een centrale plaats in de meeste normatieve modellen over democratie. Berelson e.a. verwoorden dit als volgt in hun bekend werk over stemgedrag en opinievorming: "In a democracy, the citizen is supposed to know what the issues are, what their history is, what the relevant facts are, what alternatives are proposed, what the party stands for, what the likely consequences are"<sup>5</sup> Het wordt zelfs gesuggereerd dat elke burger kennis moet hebben van de structuur, de principes en het functioneren van de instituties om zijn democratische rechten en plichten te kunnen begrijpen en uitoefenen.<sup>6</sup> Deze opvatting staat natuurlijk in scherp contrast met de resultaten uit het empirisch onderzoek van anderen<sup>7</sup> en van onszelf.<sup>8</sup> Maar dat betekent niet dat men zich als overheid daar moet bij neerleggen. Het verhogen van de kennis van de burgers is van belang voor het democratisch functioneren van een samenleving. Kennis helpt de burger om tot juiste inzichten te komen en om vanuit zijn of haar waardenbetrokkenheid en belangen de juiste keuzen te maken. Kennis is immers een vorm van macht, het is een kans om meer greep te krijgen op maatschappelijke gebeurtenissen en situaties.

Politieke kennis, en bijgevolg ook de kans om de daaraan verbonden macht en invloed te laten gelden, is niet uniform verdeeld binnen de bevolking. Via empirisch onderzoek wordt gepoogd om de verschillen inzake politieke kennis te verklaren. Dit onderzoek heeft uitgewezen dat politieke kennis sterk samenhangt met sociale-achtergrondkenmerken zoals opleiding, sekse en leeftijd<sup>9</sup> en met belangstelling voor politiek en *mediagebruik*.<sup>10</sup> Wittebrood stelde een complex theoretisch model van politieke kennis voor dat, naast enkele verschillen, een grote overeenkomst vertoont met het empirisch model dat wij gevonden hebben in de steekproef van de nulpeiling.

In dit model wordt verondersteld dat sommige sociale kenmerken zoals opleiding, sekse en leeftijd rechtstreeks of onrechtstreeks een effect hebben op de politieke kennis. Vanzelfsprekend speelt het genoten onderwijs hierbij een door-

5 B. BERELSON, P.F. LAZARFELD, W.N. MCPHEE, *Voting: a Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign*. Chicago, The University of Chicago Press, 1954.

6 K. WITTEBROOD, Het politieke-kennisniveau van de Nederlandse burger. *Acta Politica*, 1992, vol. 27, nr. 2, 135-159.

7 B. MADDENS, W. DEWACHTER, Politieke kennis. In: M. SWYNGEDOUW, J. BILLIET, A. CARTON, R. BEERTEN (eds.), *Kiezen is verliezen. Onderzoek naar de politieke opvattingen van de Vlamingen*. Leuven, Acco, 1993, pp. 131-146; K. WITTEBROOD, *op. cit.*, p. 136.

8 B. CAMBRÉ, J. BILLIET, M. SWYNGEDOUW, *op. cit.*

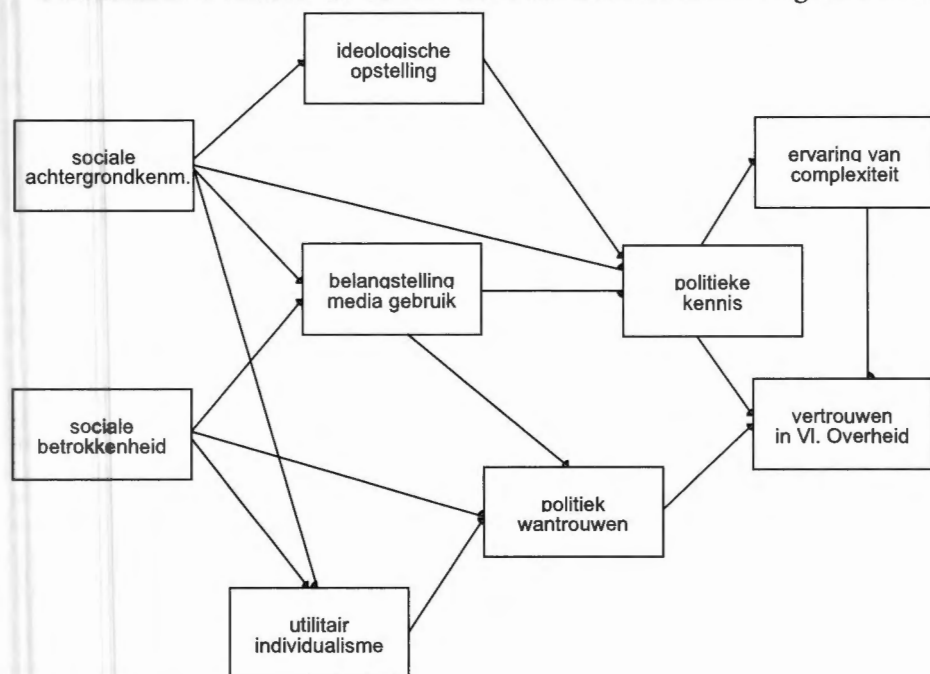
9 B. BERELSON, P.F. LAZARFELD, W.N. MCPHEE, *op. cit.* S.E. BENNETT, *Apathy in America, 1960-1984: Causes & Consequences of Citizen Political Indifference*. New York, Transnational Publishers, Inc., 1986; K. WITTEBROOD, *op. cit.*

10 S.E. BENNETT, L. BENNETT, Out of sight, out of mind: American's knowledge of party control of the House of Representatives, 1960-1984. *Political Research Quarterly*, 1993, vol. 46, nr. 1, pp. 97-80; M.D. Condra, The link between need for cognition and political interest, involvement, and media usage. *Psychology*, 1992, vol. 29, nr. 3-4, pp. 13-18; K. WITTEBROOD, *op. cit.*; B. CAMBRÉ, J. BILLIET, M. SWYNGEDOUW, *op. cit.*

slaggevende rol. Hoger opgeleiden kennen meer en ze hebben ook een grotere belangstelling voor politiek.

FIGUUR I

Schematisch overzicht van de verwachte relaties met betrekking tot kennis



Naarmate men ouder is heeft men meer ervaring met het politiek systeem. Uit vorig onderzoek blijkt dat de relatie tussen leeftijd en politieke kennis onrechtstreeks verloopt omwille van de grotere belangstelling binnen de oudere generaties voor de bevraagde politieke thema's. In de oudere generaties wordt meer het politiek nieuws in de dagbladen gevolgd dan dit in de jongere generaties het geval is.

In tegenstelling tot Wittebrood hadden wij in ons model een variabele 'sociale participatie' opgenomen. Dit werd gemeten via vragen over de betrokkenheid bij sociale organisaties. Deze factor bleek onrechtstreeks een gunstig maar matig effect te hebben op de politieke kennis.<sup>11</sup> De verwachte onrechtstreekse relatie tussen de maatschappelijke betrokkenheid, gemeten via lidmaatschap van sociale organisaties, en politieke kennis steunt op een stevige traditie binnen het politiek onderzoek waarin gevonden werd dat de betrokkenheid bij vrijwilligersor-

11 J. BILLIET en B. CAMBRÉ, *op. cit.*

ganisaties gunstig is voor het ontwikkelen van allerhande politieke vaardigheden.<sup>12</sup>

De belangstelling voor politiek wordt in de studies over politieke kennis in verband gebracht met het mediagebruik. Het gebruik van de media heeft echter niet zomaar een gunstig effect op politieke kennis. Voorwaarde hierbij is dat er reeds een bestaande belangstelling is waardoor precies de behoefte aan informatie bestaat.<sup>13</sup> In het model van Wittebrood, evenals in ons model op basis van de nulpeiling, neemt het mediagebruik met het oog op het verwerven van politieke informatie sterk toe naarmate men een grotere belangstelling heeft voor politiek. Wij vonden echter, in tegenstelling tot Wittebrood, naast de belangstelling voor politiek geen bijkomend effect meer van het mediagebruik op de politieke kennis. Overigens moet aangestipt worden dat op niveau van de empirische metingen de belangstelling en (politiek) mediagebruik moeilijk te scheiden zijn.

Politieke belangstelling hangt samen met politiek vertrouwen, maar het is zeer de vraag of politiek vertrouwen rechtstreeks gunstig is voor politieke kennisverwerving. Het valt moeilijk theoretisch vooraf te voorspellen of meer politieke kennis het vertrouwen doet toenemen ofwel omgekeerd, dat meer vertrouwen tot betere kennis leidt. Men zou zich zelfs kunnen voorstellen dat meer kennis soms tot meer wantrouwen aanleiding geeft. In het model van Wittebrood evenals in het door ons geteste model in de nulpeiling heeft het vertrouwen in de politiek geen direct effect op de kennis. Politiek vertrouwen werd echter verschillend operationaliseerd. Bij Wittebrood heeft *politiek zelfvertrouwen*, het gevoel dat politieke zaken beïnvloedbaar zijn, onrechtstreeks een gunstige invloed op politieke kennis omdat dit zelfvertrouwen de belangstelling in politiek doet toenemen.<sup>14</sup> In het model dat in de nulpeiling bij de data paste ging het *gebrek* aan politieke belangstelling samen met *wantrouwen in de politiek*; maar dit laatste had geen effect op de politieke kennis. Het door ons geteste model suggereert dat het vertrouwen in de politiek zou afnemen naarmate de belangstelling in de politiek afneemt.

Wat de ideologische opstelling aangaat die in het model van Wittebrood eveneens een rol speelt, zou men in het kader van voorliggende studie over de kennis van de Vlaamse Overheid kunnen verwachten dat deze kennis toeneemt naarmate men meer uitgesproken voorstander is voor meer autonomie van Vlaanderen.

Aangezien in het onderzoek van 1996 enkele bijkomende schalen werden opgenomen kunnen we in deze studie nog een stap verder gaan. Bijkomend werden immers de houding tegenover de Vlaamse Overheid en de zogenaamde ervaring van complexiteit gemeten. Dit laatste drukt het gevoel uit dat de wereld steeds complexer en minder inzichtelijk wordt. Men kan zich voorstellen dat het voor de modale burger sinds de staatshervorming er niet eenvoudiger op geworden

12 Zie S. Verba and N. Nie, *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*, (New York, 1972); S. Verba, K.L. Schlozman, and H.E. Brady, *Voice and equality: civic voluntarism in American politics* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1997); M.E. Olsen, Social Participation and Voting Turnout: a Multivariate Analysis, *American Sociological Review*, 1972, vol. 37, pp. 317-333; G. Moyser and G. Parry, *Voluntary Associations and Democratic Participation in Britain*. Paper prepared for delivery at The Joint Sessions of Workshops, European Consortium for Political Research, Oslo, March 29 - April 3, 1996, 27 p.

13 MILBRAITH, L.W. *Political Participation: How and Why do People get Involved in Politics*. Chicago, Rand McNally, 1965, p. 22.

14 K. WITTEBROOD, *op.cit.*, pp. 135-154.

is. Deze twee houdingen, de ervaring van complexiteit en het beeld over de Vlaamse Overheid, kunnen o.i. beschouwd worden als gevolgen van het gebrek aan kennis. Wie weinig kennis heeft over de bevoegdheden en het beleid van de Vlaamse Overheid zal dit vlugger als een complex en ondoorzichtig gegeven ervaren en zal vlugger geneigd zijn om zich negatief op te stellen: onbekend maakt immers onbemind.<sup>15</sup> Wij verwachten anderzijds dat het vertrouwen in de Vlaamse Overheid beïnvloed wordt door het meer algemeen politiek vertrouwen dat reeds werd vermeld. Het ene straalt af op het andere omdat de burgers vermoedelijk moeilijk onderscheid kunnen maken tussen de niveau's.

Tenslotte werd in het onderzoek van 1996 ook het zogenaamde utilitair individualisme gemeten. We kunnen verwachten dat burgers die de neiging hebben om vooral het eigen belang vooraan te plaatsen, minder belangstelling hebben voor het reilen en zeilen van de samenleving, en dus ook minder kennis bezitten. Daar utilitair individualistisch geïoriënteerde burgers gemakkelijk zullen aannemen dat iedereen op de eerste plaats de eigen belangen nastreeft, dus ook de politici, kan men verwachten dat utilitair individualisme en politiek wantrouwen hand in hand gaan.<sup>16</sup> Het model dat wij ons voorstellen ziet er derhalve uit als in Figuur I.

In dit schema ligt de focus niet alleen op de factoren die bepalend zijn voor het verwerven van politieke kennis. Er wordt ook gewezen op de mogelijke implicaties van een gebrekkige politieke kennis. Het gebrek aan kennis kan op termijn samengaan met een gebrek aan vertrouwen in de overheid en met de ervaring dat het allemaal veel te ingewikkeld is om er nog iets van te begrijpen. In zo'n toestand kunnen de burgers gemakkelijk aangesproken worden door de, soms terechte maar ook soms ten onrechte, negatieve informatie over het reilen en zeilen in de politiek, waarbij ingewikkelde situaties sterk vereenvoudigd en eenzijdig worden voorgesteld. We zullen nu stap voor stap onderzoeken in hoever dit model past bij de gegevens die werden verzameld onder 987 Vlamingen.

## II. Verklarende factoren met betrekking tot de kennis: het meetmodel

In deze sectie wordt een overzicht gegeven van de verschillende indicatoren die gebruikt werden om de theoretische concepten te meten. De indicatoren voor de verschillende samengestelde variabelen werden getest met een meetmodel waarin de relaties tussen de indicatoren en de achterliggende concepten gespecificeerd zijn, alsmede de onderlinge relaties tussen de concepten. Om de betrouwbaarheid en geldigheid van de metingen te evalueren werd gebruik gemaakt van het computerprogramma LISREL 8.<sup>17</sup>

<sup>15</sup> Zie bijvoorbeeld: G. DIERICKX, C. GIJSELINCKX en P. THIJSEN, Culturele deprivatie en politieke aliënatie: een tussentijds rapport. *Res Publica*, 1996, nr. 3-4, p. 634.

<sup>16</sup> Zie hiervoor J. BILLIET, M. SWYNGEDOUW en R. BEERTEN, *De houding van de kiezer tegenover politiek fatsoen*, Buletin 1996/26 van het ISPO, 1996, pp. 23-24.

<sup>17</sup> K. JÖRESKOG and D. SÖRBOM, *New Features in LISREL 8*. Scientific Software International, 1993.

### *Opleiding, geslacht, leeftijd en lidmaatschap van sociale organisaties*

Dat de OPLEIDING van invloed is op de kennis behoeft hier geen verdere commentaar. Zoals voorheen wordt de genoten opleiding gemeten met een ordinale variabele die varieert van lager onderwijs tot hoger onderwijs. Verscheidene categorieën van deze variabele werden samengenomen om een optimale ordinale schaal te krijgen. Zo'n 47% van de respondenten heeft geen diploma van het hoger secundair onderwijs, de overigen (53%) hebben het secundair onderwijs voltooid. Ongeveer 30% heeft een diploma van het hoger onderwijs.

Reeds in het eerste deel van deze studie werd gevonden dat er nog steeds een verschil is tussen mannen en vrouwen wat de politieke kennis aangaat. Wat het kenmerk SEKSE aangaat zijn er in de steekproef evenveel mannen als vrouwen. De kennis hangt ook samen met de leeftijd (LEEFTIJD) of met het behoren tot generaties. Emprisch kunnen wij echter generatie- en leeftijdseffecten niet onderscheiden.

Er werd gevraagd naar het lidmaatschap van elf soorten organisaties. Telkens werd onderscheid gemaakt tussen actief lid, passief lid, vroeger lid en geen lid. Uit een exploratieve factoralyse bleek dat het al of niet actueel lidmaatschap van een politieke vereniging, een wijk of buurtcomité, een vereniging die zich inzet voor de lotsverbetering van anderen, en een beroepsvereniging (vakbond enz...) samen een achterliggende factor vormden. Met behulp van deze indicatoren werd een schaal geconstrueerd die de mate van maatschappelijke betrokkenheid (betrokkenheid bij verenigingen) weergeeft (SOCORG). Zo'n 60% van de respondenten is geen lid van zulke verenigingen, de overige 40% variëren in mate van betrokkenheid.

### *Politieke belangstelling en gebruik van de media*

In de literatuur worden deze twee kenmerken vaak door elkaar gebruikt. Men meet politieke interesse ondermeer door vragen over het volgen van het politieke nieuws in de media te stellen. Zo gebeurde ook hier. Er werden vragen gesteld over het lezen van politiek nieuws in de krant, het discussiëren over politiek, anderen overtuigen van z'n mening en het volgen van het politiek nieuws op de radio en/of televisie. Daarnaast werden ook vragen gesteld over het lezen van binnenlands en buitenlands politiek nieuws in de kranten. De items over het volgen van rubrieken over binnenlandse (INF1) en buitenlandse (INF2) politieke en sociaal-economische onderwerpen in de kranten vormen samen met de vraag over de frequentie van lezen van politiek nieuws in de krant (INF3) één latente factor (INFORM) (zie het meetmodel in Tabel I). De overige indicatoren voor politieke belangstelling, met name de vragen over het discussiëren over politiek, het volgen van politieke uitzendingen op radio en/of televisie, en het volgen van verkiezingsuitzendingen vormen enerzijds geen betrouwbare achterliggende variabele en laden anderzijds heel wat zwakker op de vermelde latente variabele INFORM zodat we deze indicatoren niet mee opnemen in de meting voor politieke belangstelling. In deze studie wordt de politieke belangstelling bijgevolg uitsluitend gemeten via het volgen van politieke berichten in de kranten. Om die reden wordt gebruik gemaakt van de benaming 'INFORM' in plaats van 'belangstelling'.

De vragen over het lezen van nieuwsberichten over misdaden, rampen, ongevallen, rechtbanken (N1), bekende Vlamingen (N2) en streeknieuws (N3) daarentegen vormen wel een afzonderlijke achterliggende variabele (NIEUWTJES).



Deze twee variabelen, INFORM en NIEUWTJES staan in relatie tot elkaar maar hun effect op politieke kennis is sterk verschillend. Het ene meet de politieke belangstelling, het andere blijktbaar helemaal niet.

#### *Politiek vertrouwen of wantrouwen*

Het politiek wantrouwen vormt een deel van de zogenaamde politieke aliënatie, met name de zogenaamde output dimensie.<sup>18</sup> Politieke aliënatie heeft betrekking op enerzijds een gevoel van machteloosheid, gemeten met uitspraken over o.m. de zinloosheid van het stemmen, en anderzijds op wantrouwen in de politiek. Dit laatste kan diffuus of specifiek zijn.<sup>19</sup> Het wantrouwen werd in deze studie gemeten met uitspraken over het niet nakomen van beloftes vanwege de politieke partijen (W1), over hun gebrek aan interesse voor de mening van de burgers (W2) en over de geringe luisterbereidheid van politici (W3). Deze drie items werden behouden in het meetmodel voor de dimensie van specifiek wantrouwen (WANTROUW).<sup>20</sup>

#### *Beeld van de Vlaamse Overheid*

In het onderzoek werden drie sets van uitspraken opgenomen over de Vlaamse eigenheid, de Vlaamse Overheid en het Vlaams Parlement. Deze sets van items vormen inderdaad drie aparte schalen waarbij alleen de uitspraken over de Vlaamse Overheid een samenhang vertonen met de kennis. Om die reden wordt hier enkel deze houding besproken. Het gaat hier weliswaar om zes items, maar slechts drie van de vier negatief verwoorde items vormen een betrouwbare schaal die meet in hoever de ondervraagden een negatief beeld hebben van de Vlaamse Overheid (NEG\_BEELD). De respondenten die hoog scoren op deze variabele associeren de Vlaamse Overheid met bureaucratie (NB1), met geld en macht (NB2), en ze zijn bovendien van oordeel dat die overheid ver van hen staat (NB3). De positieve items vormen geen aparte latente variabele. Nogal wat Vlamingen (35% tot 47%) blijken die negatieve beelden over de Vlaamse Overheid te beamen, maar nog meer zijn van mening (rond 55%) dat de Vlaamse Overheid dichterbij de mensen staat dan de Federale Overheid en dat er meer kansen tot ontwikkeling en vooruitgang zijn voor Vlaanderen.<sup>21</sup>

18 Zie: G. DIERICKX en P. THIJSSSEN, Politieke efficiëntie in Vlaanderen: een verkennende analyse. In: M. Swyngedouw, J. Billiet, A. Carton, R. Beerten (eds.), *Kiezen is verliezen. Onderzoek naar de politieke opvattingen van de Vlamingen*. Leuven: Acco, 1993, p. 197. G. DIERICKX, C. GIJSELINCKX en P. THIJSSSEN, *op. cit.*, pp. 632-633. Zie eveneens: A.M. AISH en K. G. JÖRESKOG, A Panel Model for Political Efficacy and Responsiveness: an Application of LISREL 7 with Weighted Least squares. *Quality and Quantity*, 1990, 24, pp. 405-426.

19 G. DIERICKX en P. THIJSSSEN, *art. cit.*, p. 187.

20 Drie positief verwoorde items over politieke aliënatie vormen een aparte minder betrouwbaar gemeten dimensie. Er zijn aanwijzingen dat de tweede factor een methode factor en geen inhoudelijke factor is. Drie positieve en drie negatieve items kunnen gebruikt worden om te controleren voor zgn. volgzzaamheid. Zie hiervoor J. BILLIET and J. McKEE McCLENDON, *On the Identification of Acquiescence in Balanced Sets of Items, Using a Structural Equation Approach*. Paper presented at the 20th Biennial Conference of the Society for Multivariate Analysis in the Behavioral Sciences, Barcelona, July 9-11, 1996.

21 Ook bij deze items speelt waarschijnlijk een tendens van beamen. Dit wordt in een aparte methodologische studie onderzocht.

### *Complexiteit van de samenleving*

Om het gevoel van complexiteit van de samenleving te meten werden vijf uitspraken voorgelegd. Uit de test van het meetmodel (zie Tabel I) blijkt dat vooral de eerste twee uitspraken en in mindere mate de derde goede indicatoren zijn voor dit concept (COMPLEX). Deze variabele heeft duidelijk betrekking op het gevoel dat alles te ingewikkeld geworden is omdat er te veel informatie op de mensen afkomt. Dit blijkt uit de twee sterkste indicatoren die uitdrukken dat men soms niet meer weet wat te doen omdat alles zo ingewikkeld geworden is (C1) en dat men op de duur niets meer begrijpt omwille van de overvloed aan informatie (C2). De variabele drukt ook het gevoel uit van "niet meer mee te kunnen" (derde item C3), maar dat is secundair. De twee overige, positief geformuleerde, items in de vragenlijst zijn geen betrouwbare indicatoren voor dit concept.

### *Autonomie voor Vlaanderen*

De houding tegenover de Vlaamse autonomie werd gemeten door twee vragen, enerzijds over de splitsing van de sociale zekerheid (A1) en anderzijds over een volledige eigen fiscaliteit (A2) voor Vlaanderen. De antwoordschalen varieerden van 1 (helemaal Vlaams) naar 7 (helemaal Belgisch), maar ze werden omgekeerd zodat de hoge scores op de latente variabele (AUTONOM) betrekking hebben op meer autonomie.

### *Het utilitair individualisme*

Men kan verwachten dat belangstelling voor wat er in de samenleving gebeurt, samenhangt met de mate waarin men zich op de samenleving en op anderen betrokken voelt. Daarom werden twee sets items opgenomen met betrekking tot het zogenaamde utilitair individualisme<sup>22</sup> en de spanning tussen inzet voor de samenleving en individuele vrijheid. Elke poging om met deze twee sets van items een bipolaire schaal te vormen met extreem individualisme aan het ene uiteinde en extreme gemeenschapszin aan het andere, is mislukt. Meer zelfs, de items over gemeenschapszin versus vrijheid meten op zich reeds twee concepten: de neiging om boven alles z'n eigen zin door te drijven en het laten primeren van plichten en verantwoordelijkheden tegenover de samenleving boven de eigen wensen. Deze twee dimensies hangen niet of weinig samen met politieke kennis. Om die reden worden deze concepten niet in het model opgenomen.

Dit utilitair individualisme daarentegen hangt zoals verwacht wel samen met de politieke kennis. Dit individualisme drukt een oriëntatie uit die gericht is op het primordiaal nastreven van het persoonlijk succes (IND1) en het eigen plezier (IND2). De utilitair individualisten zijn bovendien van oordeel dat de mens op de eerste plaats voor zichzelf moet zorgen en zijn belangen verdedigen (IND3). Het concept (INDIVID) wordt adequaat gemeten met deze drie items.

### *De kennis van enkele termen, van de structuren, en van het beleid en de bevoegdheden van de Vlaamse Overheid*

<sup>22</sup> R.N. BELLAH, R. MADSEN, W.M. SULLIVAN, A. SWIDLER, S. TIPTON, *Habits of the Heart*. New York, Harper & Row, 1985.

Zoals in het eerste deel van het rapport worden aan de hand van de vele vragen die werden gesteld over de federale logica en het beleid en de bevoegdheden van de Vlaamse Overheid betrouwbare schalen geconstrueerd (zie de Bijlage voor de samenstelling). De scores op deze schalen zijn te vergelijken met punten die men kan behalen op een examen.

De eerste schaal wordt gevormd door een aantal open vragen die de kennis van een aantal concepten met betrekking tot Vlaamse instellingen meten, met name vragen over de betekenis van het concept 'Federale Overheid' (v32), de samenstelling van de Vlaamse Regering (v33), de betekenis van een decreet (v37\_2), de betekenis van de term 'Vlaamse Overheid' (v76), de betekenis van 'V.D.A.B.' en 'O.V.A.M.' (v82). De juiste en bijna juiste antwoorden werden opgeteld en zo werd de variabele (JUIST96) geconstrueerd (gemiddelde score: 3.33 op 10). De tweede schaal wordt gevormd door een aantal uitspraken over de bevoegdheden van de Vlaamse Overheid (v80). De respondenten dienden voor een aantal materies (zie Bijlage) de bevoegde overheid aan te duiden (BEVOEGD96) (gemiddelde score 4.75 op 10). De derde schaal bevat een aantal uitspraken over het beleid van de Vlaamse Regering (v83). De uitspraken werden aangepast aan de nieuwe situatie sinds de nieuw gevormde regering in 1995. De respondenten dienden elke uitspraak als juist of fout te beoordelen (BELEID96) (gemiddelde score 4.72 op 10). De vierde schaal tenslotte bevat een aantal uitspraken over de staatsstructuren (v84) die eveneens beoordeeld dienden te worden (STRUCT96) (gemiddelde score 2.82 op 10).

Elk van deze vier sets vormt een metrische schaal die het aantal correcte antwoorden weergeeft. Deze vier schalen blijken echter onderling sterk samen te hangen. Ze vormen één achterliggende latente kennisvariabele (zie Tabel I). Hiermee beschikken we over een krachtig meetinstrument dat de kennis van de Vlaamingen meet (KENNIS).

#### *Het meetmodel*<sup>23</sup>

In Tabel I wordt het volledige meetmodel voorgesteld. Zoals aangegeven werd dit getest met behulp van LISREL 8. In de rijen staan de geobserveerde variabelen terwijl de ladingen in de kolommen betrekking hebben op niet gemeten latente variabelen die door de geobserveerde indicatoren geïndiceerd worden. De factorladingen drukken uit hoe sterk elke indicator bepaald wordt door de achterliggende variabele. De ladingen kunnen waarden aannemen tussen -1 en +1. Hoe groter in absolute waarde (dichter bij 1) des te meer de indicator het achterliggend concept representeert. De items met de hoogste ladingen dragen het

---

23 De schattingen gebeuren hier op basis van een Pearson Product Moment covariantiematrix en Maximum Likelihood-schattingen. De ervaring leert dat de resultaten meestal voldoende robuust zijn voor afwijkingen van de assumpties met betrekking tot het meetniveau (ordinaal in plaats van interval) en de verdeling (meestal niet normaal verdeeld) (zie G. COENDERS, W. SARIS, Categorization and Measurement Quality. The Choice Between Pearson and Polychoric Correlations. In M. AKOS, W. SARIS, *The Multitrait-Multimethod Approach to Evaluate Measurement Instruments*. Budapest, Eötvös University Press, 1995, pp. 125-144.). De door Jöreskog voorgestelde methode waarbij polychorische correlaties berekend worden en waarbij een gewogen kleinste kwadraten schattingsmethode wordt toegepast was niet mogelijk met LISREL 8 omwille van het groot aantal variabelen (46) in het structureel model. Zie: K. JÖRESKOG, *New Developments in LISREL. Analysis of Ordinal Variables using Polychoric Correlations and Weighted Least Squares, Quality and Quantity*, (1994), 24, pp. 387-404.

meest bij tot de betekenis van de latente variabelen. Alle concepten worden, op twee uitzonderingen na, uitsluitend gemeten door de indicatoren die geacht worden het concept te vertegenwoordigen. De uitzonderingen zijn trouwens verklaarbaar en deze kruisladingen zijn gering. Zo heeft het concept INFORM (politiek mediagebruik) een licht effect op het volgen van streeknieuws en heeft het concept COMPLEX (ervaring van complexiteit in de samenleving) een licht negatief effect op de geobserveerde variabele "volgen van buitenlands nieuws".

Deze  $R^2$ -waarden in de rechter kolom geven aan welke proportie variantie in elke indicator bepaald wordt door de latente variabele(n) in het meetmodel. Aangezien de meest indicatoren slechts door één geïdentificeerde achterliggend variabele bepaald worden, gaat het hier meestal om het kwadraat van de factorlading van elke indicator. Het residu (complement tot 1) duidt aan in hoever de indicator bepaald wordt door niet geïdentificeerde variabelen of door het toeval (error-variantie). De meeste indicatoren zijn voldoende betrouwbaar en bijna elk concept is gemeten door minstens een paar goede indicatoren.

De fit-indices geven informatie over de kwaliteit van het meetmodel. De Chi-kwadraat mag niet veel groter zijn dan twee keer het aantal vrijheidsgraden. Dat is hier het geval. Ook de 'Root Mean Square of Approximation' (RMSEA) (lage waarde), de daarbij horende p-waarde voor 'close fit' en de aangepaste 'Goodness of Fit Index' (dicht bij 1) duiden op een adequaat meetmodel. Belangrijker nog is dat vrijwel alle indicatoren zich gedragen zoals theoretisch werd verwacht.<sup>24</sup> We zijn nu klaar om het inhoudelijk structureel model te bekijken. Waarvoor wordt de kennis bepaald en hoe goed kunnen we de variatie in de kennis voorspellen met onze variabelen?

---

<sup>24</sup> K.A. BOLLEN, J.S. LONG, Tests for Structural Equation Models. *Sociological Methods and Research*, 1992, vol. 21, nr. 2, pp. 123-131.

TABEL I

Meetmodel voor acht concepten (factorladingen, correlaties tussen latente variabelen en fit-indices).

geobserveerde variabelen	Factorladingen (volledig gestandaardiseerd)								R <sup>2</sup>
	KENNIS	INFORM	NIEUWTJES	COMPLEX	WANTRouw	AUTONOM	INDIVID	NEG_BEELD	
BEVOEGD96	.74								.55
BELED96	.65								.42
STRUCT96	.77								.59
JUIST96	.69								.48
INF1		.79							.63
INF2		.95		-.13					.90
INF3		.83							.74
N1			.86						.74
N2			.76						.58
N3		.16	.77						.70
C1				.83					.68
C2				.77					.59
C3				.56					.32
W1					.70				.49
W2					.80				.64
W3					.55				.30
A1						.77			.60
A2						1.0			1.0
IND1							.61		.37
IND2							.77		.59
IND3							.76		.58
NB1								.50	.25
NB2								.81	.66
NB3								.82	.66

correlaties tussen de latente variabelen								
variabelen	KENNIS	INFORM	NIEUWTJES	COMPLEX	WANTRouw	AUTONOM	INDIVID	NEG_BEELD
KENNIS	1							
INFORM	.56	1						
NIEUWTJES	-.15	.38	1					
COMPLEX	-.43	-.19	.12	1				
WANTRouw	-.36	-.29	0	.38	1			
AUTONOM	.22	.09	0	-.09	0	1		
INDIVID	-.36	-.20	.14	.24	.27	0	1	
NEG_BEELD	-.38	-.28	0	.30	.56	-.11	.26	1

Chi-square = 348.65; Df = 227; RMSEA = .025; p-value for close fit = 1.0; AGFI = .95; N = 880

### III. Een verklaringsmodel voor politieke kennis

We zijn nu in staat om het theoretisch vooropgestelde model te testen met onze latente concepten en de achtergrondvariabelen zoals de opleiding, sekse, leeftijd en lidmaatschap. Het model is verder uitgewerkt en de variabelen die in Figuur I nog samen in blokken gegroepeerd waren, worden nu elk afzonderlijk getoond. Eerst worden de resultaten in tabelvorm getoond, vervolgens wordt een visuele voorstelling gegeven.

De parameters in Tabel II moeten van links naar rechts gelezen worden. Zo betekent de waarde .62 onder KENNIS en op de rij van OPLEIDING dat de genoten opleiding een totaal effect heeft van .62 op de politieke kennis: indien de score van opleiding met een eenheid (uitgedrukt in eenheden standaardafwijking) toeneemt, dan stijgt de kennis met 0.62 eenheden. De andere parameters hebben een gelijkaardige interpretatie. Als bijvoorbeeld de genoten opleiding met een eenheid toeneemt dan daalt het lezen van lokalen en sensationele NIEUWTJES (-.21) en neemt het lezen van politiek nieuws (INFORM) toe (.26). Aangezien echter het opnemen van politieke informatie op haar beurt de kennis laat toenemen (.46 in de rij van INFORM) zal het totale effect van .62 het resultaat zijn van een rechtstreeks effect van opleiding (.38) op de kennis en van een bijkomend onrechtstreeks effect via het volgen van politiek nieuws. Dit direct effect wordt echter niet getoond in de tabel maar wel in onderstaande figuur. Als men de tabel en de figuur samenlegt, heeft men alle informatie. We zullen de voornaamste effecten bespreken, maar vooral de aandacht richten op de verklaringskracht van het model. Sommige van onze variabelen worden zeer goed verklaard binnen dit model (zie  $R^2$ -waarden). In ons model wordt 64% van de variantie (de spreiding) in de kennis verklaard, 36% van het negatief beeld over de Vlaamse Overheid (NEG\_BEELD), rond 29% van complexiteit (COMPLEX) en wantrouwen (WANTROUW) en 20% van het gebruik van politieke informatie in de kranten (INFORM). Voor de verklaring van de overige variabelen is het model minder geschikt, maar daar ging deze studie niet over. Er is voldaan aan de criteria om te beoordelen of het model goed bij de data past.

Zoals bij de analyse van de nulpeiling wordt de kennis voor het grootste deel verklaard door de genoten opleiding en door het lezen van politieke informatie in de kranten. Het rechtstreeks effect van INFORM (.46) is groter dan dat van OPLEIDING (.38), maar dit laatste heeft via z'n effect op het lezen van politieke informatie (.20) een bijkomend effect op de kennis zodat, zoals men kan verwachten, het genoten hebben van een hogere opleiding in grote mate bepalend is voor de kennis. Zoals reeds vorige keer werd gevonden, blijft SEKSE de kennis beïnvloeden (-.26): vrouwen hebben minder kennis van allerlei aspecten van de staatsstructuren en het beleid. Deze afremmende invloed komt zowel rechtstreeks (-.15) als onrechtstreeks tot stand via het minder gebruik maken van politieke informatie door de vrouwen (-.23). Dit laatste is zelfs sterker dan het direct effect en het heeft te maken met een lage belangstelling onder vrouwen voor wat zich in deze sfeer afspeelt.



TABEL II

Structureel model om de variatie in de politieke kennis van enkele concepten, van de bevoegdheden en het beleid van Vlaamse Overheid, en van de staatsstructuren van de Vlamingen te verklaren (Significante totale effecten: rechtstreeks en onrechtstreeks samen voor zover  $\geq .10$ ).

effect →	Gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten (Totale effecten)							
	AUTONOM	INDIVID	NIEUWTJES	INFORM	WANTRouw	KENNIS	COMPLEX	NEG. BEELD
OPLEIDING	.17	-.36	-.21	.26	-.22	.62	-.44	-.24
SEKSE				-.23		-.26		
LEEFTIJD				.19	-.19	.16	.11	
SOCORG				.15	.14	.15		-.11
AUTONOM						.13		
INDIVID				-.17	.20	-.20		.14
NIEUWTJES				(.41)*		-.24		
INFORM					-.22	.46	-.13	-.21
WANTRouw								.50
KENNIS							-.28	-.25
COMPLEX					.27			.14
R <sup>2</sup>	.03	.13	.06	.19	.28	.64	.29	.36
Volledig model**: Chi-square = 568.41; Df = 321; RMSEA = .03; p-value of close fit = 1.0; AGFI = .95								N = 880

\* correlatie tussen NIEUWTJES en INFORM

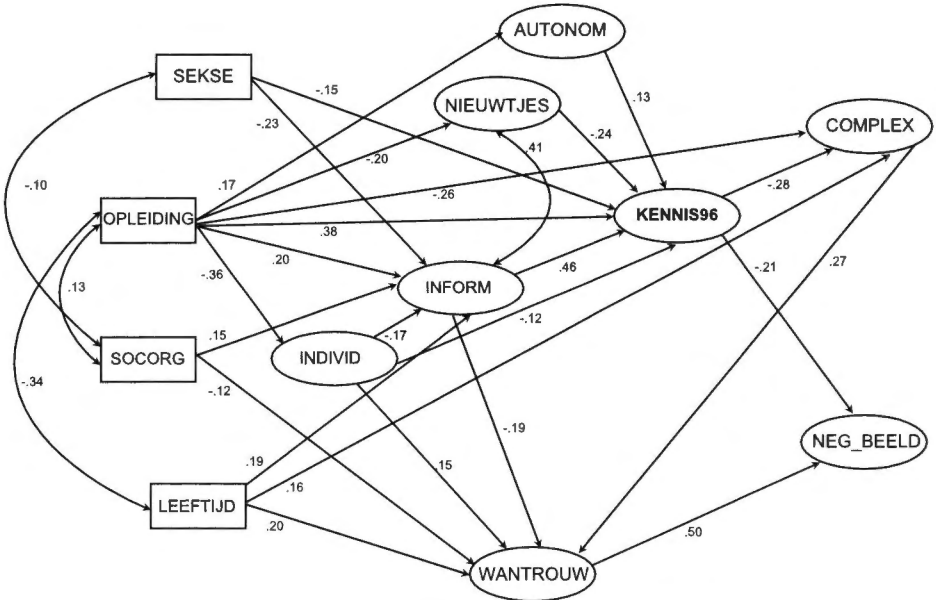
\*\* MEETMODEL EN STRUCTUREEL MODEL SAMEN

Een eigenaardige, maar misschien toch niet zo'n onwaarschijnlijke bevinding, is de vaststelling dat het volgen van politiek nieuws (INFORM) en het volgen van allerhande nieuwtjes uit de streek, of van nieuws over rampen, misdaden, enz... (NIEUWTJES) sterk samenhangen (.41) maar dat dit laatste, in tegenstelling tot politiek nieuws, een negatieve invloed heeft op de politieke kennis. Men zou het zo kunnen verwoorden: burgers die in politiek nieuws geïnteresseerd zijn, volgen meestal ook het ander nieuws, en zij vergroten hun kennis van de instellingen. Indien zij echter veelvuldig het alledaagse nieuws volgen zonder aandacht te hebben voor de politieke berichtgeving, dan heeft dat een negatief effect op de kennis (-.24).

Verder blijkt ook het utilitair individualisme (INDIVID) zowel rechtstreeks (-.12) als onrechtstreeks (-.08) een effect te hebben op de kennis (totaal -.19). Deze bevinding toont empirisch aan dat mensen die sterk op hun eigen individueel belang geïnteresseerd zijn, zich minder informeren over politiek (-.17) en bijgevolg minder politieke kennis verwerven. De omstandigheid dat de utilitair individualisten ook meer wantrouwen hebben in de politici (.20) werkt dit nog in de hand. Het was één van de bedoelingen van dit onderzoek om na te gaan welke types van burgers minder vatbaar zijn voor kennisverwerving via de media, dit is er alvast één.

FIGUUR II

Structureel model voor de verklaring van politieke kennis  
(directe effecten  $\geq .10$ )



De kennis stijgt, maar in beperkte mate naarmate de LEEFTIJD hoger is (de populatie is beperkt tot 75 jaar), maar dit effect is uitsluitend onrechtstreeks (zoals in vorig onderzoek) en loopt via de politieke belangstelling, hier gemeten via het volgen van politiek nieuws in de dagbladen.<sup>25</sup>

Ook het actief lidmaatschap van sociale organisaties (SOCORG) bevordert de kennis, maar dan uitsluitend onrechtstreeks via dezelfde paden als de leeftijd. Aan dit verschijnsel werd op basis van de gegevens van de nulpeiling een uitvoerige studie gemaakt in het kader van het concept 'sociaal kapitaal'.<sup>26</sup>

<sup>25</sup> Dit werd ook gevonden door B. MADDENS en W. DEWACHTER, *op.cit.*, pp. 137-138. Deze auteurs verklaren deze onverwachte vastelling door de omstandigheid dat de ouderen (die sterker op België betrokken zouden zijn, zich ook meer interesseren voor Wallonië (toen werd de kennis gemeten via identificatie van ministers in de verschillende regio's). Bovendien zouden de ouderen reeds langer vertrouwd zijn met de namen van ministers. Uit onze studie blijkt dat dit ook geldt voor andere soorten van kennis en dat bijgevolg een meer algemene verklaring in termen van conventionele politieke betrokkenheid en vertrouwen vereist is.

<sup>26</sup> J. BILLIET, B. CAMBRÉ, *op. cit.*; R. PUTNAM, Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 1995, nr. 6, pp. 65-78. J.S. COLEMAN, Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 1988, vol. 94, Supplement, S95-S210.

De gerichtheid op meer autonomie voor Vlaanderen (AUTONOM) heeft een licht kennisbevorderend rechtstreeks effect op de politieke kennis (.13).

Welke zijn de mogelijke gevolgen van het gebrek aan politieke kennis over de Vlaamse overheid? Het is duidelijk dat we deze vraag met nodige voorzichtigheid moeten behandelen. Als er sprake is van gevolgen is het omdat we in ons causaal model een paar variabelen helemaal afhankelijk (rechts) geplaatst hebben. Dat gaf overigens de beste oplossing maar de statistische criteria kunnen hier niet doorslaggevend zijn. Is het redelijk om te stellen dat het gebrek aan kennis bevorderlijk is voor een negatief beeld over de Vlaamse Overheid (NEG BEELD) en voor een gevoel dat de samenleving zeer ingewikkeld geworden is (COMPLEX)? Of moeten we gewoon zeggen dat deze verschijnselen hand in hand gaan met een gebrekkige kennis zonder van causaliteit te gewagen? Veel verschil maakt het niet uit, de kennis hangt hoe dan ook negatief samen met het gevoel van complexiteit (-.28) en het negatief beeld (-.25). Dit laatste wordt echter vooral bepaald door een algemeen wantrouwen in de politiek (.50) terwijl het gevoel van complexiteit zelf ook invloed heeft op politiek wantrouwen (.27).

## Besluit

In deze studie werd het in vorig onderzoek ontworpen verklaringsmodel met betrekking tot kennis van de onderzochte aspecten van politieke kennis bevestigd. Dit model komt in grote mate overeen met de bevindingen van buitenlandse studies. De kennis werd in onze studies nochtans gemeten via eerder moeilijke vragen over instellingen, beleid, bevoegdheden en structuren. De genoten onderwijsopleiding en politieke belangstelling, - dit laatste gemeten via het zich informeren over politiek via dagbladen, - hebben vanzelfsprekend het grootste effect op politieke kennis.

Zelfs na uitzuivering van het effect van de opleiding en de belangstelling blijkt de kennis over het beleid, bevoegdheden, instellingen en structuren nog steeds meer weggelegd voor mannen dan voor vrouwen. Nochtans heeft het Vlaams beleid te maken met welzijn en cultuur, zaken die evenzeer tot de belangstellingssfeer van vrouwen als van mannen kunnen behoren. Wellicht wordt politiek nog te veel geassocieerd met "een zaak voor mannen" en spreekt het taalgebruik vrouwen minder aan.

Zoals in andere studies in Vlaanderen blijken de jongeren minder geïnformeerd te zijn dan de ouderen, maar de impact van de leeftijd op de kennis verloopt louter onrechtstreeks via de politieke belangstelling. In de oudere generaties, want daar gaat het bij het kenmerk "leeftijd" waarschijnlijk om, wordt meer frequent het politiek nieuws gevolgd dan in de jongere generaties.

Het onrechtstreeks kennisbevorderend effect van de betrokkenheid bij sociale organisaties op de politieke kennis kan verklaard worden door de omstandigheid dat participatie aan het verenigingsleven en de daarmee gepaard gaande sociale contacten met medeburgers de belangstelling verbreedt voor politieke onderwerpen.<sup>27</sup> Waarschijnlijk is de impact van actieve betrokkenheid bij het verenigingsleven hier nog onderschat omdat dit kenmerk te ruw gemeten is. Politieke kennis neemt vermoedelijk vooral toe bij die leden die bestuurstaken vervullen of die zich als vrijwilliger méér dan anderen inzetten voor het verenigingsleven.

<sup>27</sup> Zie M.E. Olsen, *art. cit.*, p. 318; G. Moyser and G. Parry, *op.cit.*, p. 24.

Wie sterker op Vlaanderen betrokken is weet eveneens meer over het beleid, de bevoegdheden, de instellingen en de structuren van Vlaanderen, maar het uitsluitend rechtstreeks effect van deze ideologische oriëntatie is eerder gering.

Zoals verwacht hangt utilitair individualisme negatief samen met zowel politieke belangstelling als met politieke kennis. Bovendien gaat deze vorm van individualisme tot op zekere hoogte hand in hand met wantrouwen in de politiek. Mensen die in de eerste plaats op de realisatie van hun eigen materiële belangen en successen gericht zijn, en die van mening zijn dat bij anderen eveneens op de eerste plaats geld en macht telt, hebben blijkbaar iets vlugger het gevoel dat de politici niet te vertrouwen zijn. Dit werd ook gevonden in het ISPO-verkiezingsonderzoek van 1995.<sup>28</sup>

De onderlinge samenhang tussen politiek wantrouwen, het gevoel van complexiteit, en een negatieve ingesteldheid tegenover de Vlaamse Overheid enerzijds, en het gebruiken van politieke informatie en de politieke kennis anderzijds, toont het maatschappelijk belang van dit onderzoek. Wie weinig politieke belangstelling heeft en bijgevolg de politieke berichtgeving nauwelijks volgt, zal vlugger wantrouwen in de politiek koesteren en vermoedelijk via de media enkel informatie opnemen over sensationele berichten die zijn of haar belangstelling wekt, die vaak negatief gekleurd is, en die hun beeld over de politiek bevestigt.<sup>29</sup> Het ontbreken van informatie en kennis in verband met de nieuwe staatsstructuren en de nieuwe wijze van beleidsvoering en bevoegdheidsverdeling, zal vlugger leiden tot de indruk dat het in de samenleving allemaal zeer ingewikkeld is en dat de sociale omgeving veel te complex is geworden om er nog z'n weg in te vinden. Dit gevoel wekt dan weer politiek wantrouwen in het algemeen op, en dit straalt af op het negatief beeld dat deze burgers van de (Vlaamse) Overheid hebben. Politici die vaak in het nieuws komen, en dat gebeurt nogal eens naar aanleiding van verdachte zaken, kleuren wellicht meer dan anderen het beeld dat de weinig geïnformeerde burgers hebben van de politiek. Degenen die daarentegen belangstelling hebben in de politiek, en zich daarover beter informeren, vinden gemakkelijker hun weg in de complexe samenleving en hebben een grotere kans op een positieve ingesteldheid tegenover de Vlaamse Overheid.

Toch zou het eenzijdig zijn om de "last" die de burgers met de politici en de overheid hebben, volledig toe te schrijven aan een gebrek aan informatie of aan kennis. Uit het model blijkt dat het wantrouwen ook gevoed wordt uit andere bronnen die met de maatschappelijke context te maken hebben. Burgers die niet betrokken zijn bij sociale organisaties hebben blijkbaar meer wantrouwen in de politiek, waarschijnlijk omdat zij zich machtelozer voelen. Wie tenslotte weinig onderwijs gevolgd heeft zal, los van het al of niet ontbreken van kennis, ook de samenleving als complex ervaren en vlugger wantrouwen koesteren, ook al gaat het om de meer nabij ervaren Vlaamse overheid. De (hier niet gemeten) alledaagse ervaring van het gevoerde beleid is wellicht de voornaamste verklaringsfactor voor politiek vertrouwen.

Tenslotte moet erop gewezen worden dat kennis de kans geeft om meer en beter aan het democratisch politiek bestel deel te nemen. Men weet beter wie voor wat op welk niveau bevoegd en verantwoordelijk is. Op het moment van de beslissende keuze voor een individuele politicus of een partijprogramma kan deze

28 J. BILLIET, M. SWYNGEDOUW en R. BEERTEN, *op. cit.*, p. 24.

29 Zie o.m. J. ZALLER, *The Nature and Origins of Mass Opinion*. New York, Cambridge University Press, 1993.

kennis van belang zijn om een rationeel verantwoorde keuze te maken die los staat van gewoonte, traditie, of mediabeïnvloeding. Voor een overheid die sociale integratie binnen een eigen politieke ruimte vooral wil realiseren op basis van een specifiek en een meer aangepast, open en adequaat beleid, in plaats van op ideologisch volksnationalisme of op mythes, is degelijke informatie naar de burgers met het oog op betere kennis en inzicht, een noodzaak.

### **Summary : Political knowledge about the Flemish government**

*In 1995, the Flemish Government commissioned a two wave panel study on the citizens knowledge about the Flemish institutions, structures, and policy, and on the effect of an intensive information campaign held between the first and the second wave. 710 respondents co-operated in the first wave. In 1996 the study was repeated, following a simulated test-re-test design with 532 panel respondents and 455 new respondents.*

*This study is based on the 987 respondents in the 1996 survey. After a discussion of the theoretical models for political knowledge, a model with eight latent variables and with a number of social-background variables is introduced and tested, using a structural modeling approach. The model has a strong predictive power for political knowledge (64% explained variance). The most important explanatory variables are education, and reading political news in newspapers. Other explanatory factors for the variation in political knowledge are generation, and membership of voluntary associations, gender, individualism, and reading local news. The 'consumption' of local news or sensational news about crimes or calamities has a negative effect on political knowledge. The lack of political knowledge clearly affects both trust in politics and the experience of a complex incomprehensible society. The less the knowledge the more distrust and feelings of uncertainty. These relationships clearly show the importance of knowledge about politics for the quality of democracy.*

## Bijlage: Verwoording van de vragen over politieke kennis

### 1. Kennis van Vlaamse instellingen (JUIST96)

- v32. Wat verstaat U onder het begrip 'federale overheid'?  
(Het concept wordt nadien uitgelegd aan de respondent).
- v33. Kunt U zeggen uit welke partijen de Vlaamse regering is samengesteld?
- v37\_2. Ik ga U zes begrippen voorleggen uit de politieke wereld. Kunt U telkens kort uitleggen wat u onder dat woord verstaat? Als U een woord niet of onvoldoende zou kennen, dan zegt U dat maar.
1. Vlaamse Volksvertegenwoordiger
  2. Decreet\*
  3. Benoemingsstop
  4. Martelaarsplein
  5. Vlaams Parlement
  6. Expansiesteun

\* Met betrekking tot deze vraag werd enkel de kennis van een decreet gebruikt in de kennisschaal.

- v76. Als men aan U vraagt wat U verstaat onder 'de Vlaamse Overheid', wat antwoordt U dan?  
(Het concept wordt nadien uitgelegd aan respondent)
- v82. Kunt U telkens kort uitleggen wat U onder de volgende afkortingen verstaat? Als U een afkorting niet of onvoldoende moest kennen, dan zegt U dat maar.
1. V.D.A.B.
  2. O.V.A.M.
  3. S.E.R.V.

### 2. Kennis van bevoegdheden (BEVOEGD96)

- v80. Ik lees nu een aantal domeinen voor waarvoor één of andere overheid bevoegd is. Kunt U mij met behulp van kaart nr. 43 telkens zeggen welke overheid volgens U voor dat domein bevoegd is: de Vlaamse overheid, de Federale (nationale) overheid, beiden, of geen van beiden? Als U het niet weet, dan mag u dat gerust zeggen.
1. Studiebeurzen
  2. Pensioenen
  3. Steun aan bedrijfsinvesteringen
  4. Sportbevordering
  5. Openbaar streekvervoer 'De Lijn'
  6. Vastleggen van de koopjesperiode (de 'solden')
  7. Ziekte- en invaliditeitsverzekering
  8. Kinderopvang
  9. Bouwen van sociale woningen
  10. Drukken van geld
  11. Aanleg en onderhoud van autosnelwegen
  12. Spoorvervoer
  15. De mensen betalen die in het onderwijs werken
  16. Ruimtelijke ordening
  17. Waterzuivering
  18. Werkloosheidsuitkeringen
  19. BRTN
  20. Aantrekken van buitenlandse investeerders

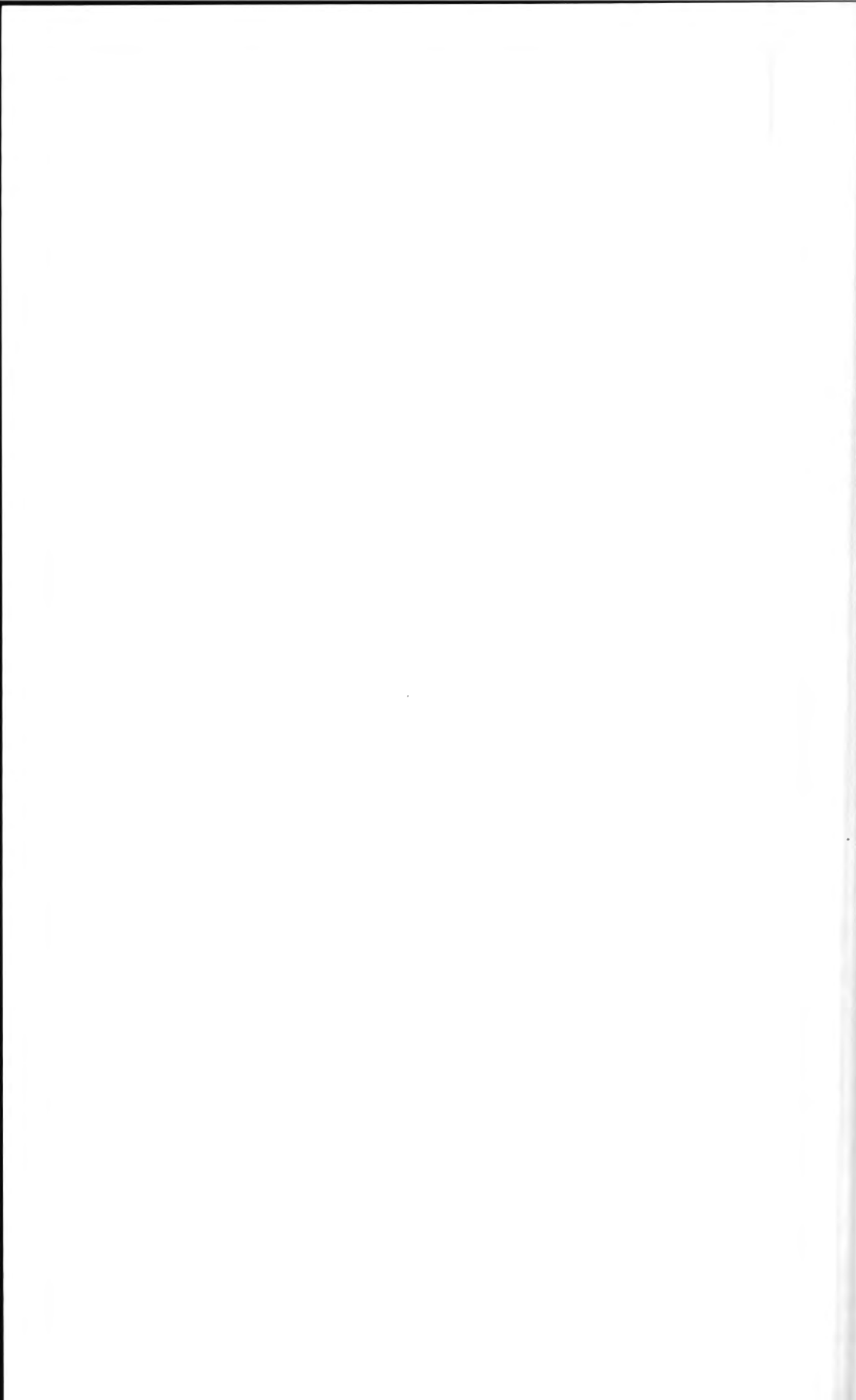
**3. Kennis van het beleid (BELEID96)**

- v83. We gaan een klein kwisje houden over de Vlaamse Overheid, maar er is niets te winnen of te verliezen. We vragen U om zo goed mogelijk mee te werken, als U iets niet weet, dan zegt U dat gewoon. We kunnen U wel verzekeren dat er nergens strikvragen gesteld worden. Kunt U van elk van volgende uitspraken zeggen of ze volgens u juist of fout is?
1. In 1996 geeft de Vlaamse overheid 2 miljard meer uit voor wetenschappelijk onderzoek dan in 1995.
  2. De Vlaamse regering heeft de vaste benoemingen in het secundair onderwijs definitief afgeschaft.
  3. De Vlaamse regering geeft voorrang aan het onderhoud en de verbetering van de bestaande wegen boven de aanleg van nieuwe wegen.
  4. Als de Vlaamse overheid haar huidige beleid kan voortzetten, vertoont de Vlaamse begroting voor 1998 geen tekort meer.
  5. De Vlaamse regering is voor een beperking van de mestoverschotten.
  6. De Vlaamse regering is tegenstander van een heffing op leegstaande panden omdat zij de belastingdruk niet wil verhogen.
  7. De Vlaamse regering wil de openbare omroep BRTN privatiseren.
  8. Om tegemoet te komen aan de stijgende vraag voegt de Vlaamse regering in 1996 200 voltijdse jobs toe in de sector van de thuiszorg voor zieken en bejaarden.

**4. Kennis van de staatsstructuren en principes (STRUCT96)**

- v84. Wilt u ook voor elk van de volgende uitspraken zeggen of ze volgens u juist of fout is? U zegt het maar als u het niet weet.
1. Er zijn in België officieel 4 gewesten: Vlaanderen, Wallonië, Brussel en Duitstalig België.
  2. Jean-Luc Dehaene is eerste minister van België en dus ook minister-president van Vlaanderen en Wallonië.
  3. Na de volgende verkiezingen zetelt een volksvertegenwoordiger ook in het Vlaamse Parlement.
  4. De Vlaamse minister van Verkeer moet elk van zijn beslissingen laten goedkeuren door de federale (nationale) minister van Verkeer.
  6. Het Vlaamse Parlement mag beslissingen nemen zonder dat het nationaal parlement deze nog moet goedkeuren.
  7. Vlaanderen kan sinds kort verdragen afsluiten met andere landen zonder dat de federale (nationale) regering daar bij moet zijn.
  8. De federale (nationale) eerste minister kan beslissingen van de Vlaamse minister-president vernietigen.
  9. De Vlaamse administratie bestaat uit verschillende zelfstandige ministeries, zo onder meer het Ministerie van Onderwijs, het Ministerie van Cultuur en het Ministerie van Openbare Werken.





# Morfologie van de Vlaamse politieke partijen in 1995 en 1996

---

door Peter BIONDI

Wetenschappelijk medewerker aan de Afdeling Politologie van de Katholieke Universiteit Leuven, in samenwerking met de secretariaten van de politieke partijen <sup>1</sup>

## DE CHRISTELIJKE VOLKSPARTIJ (CVP)

### 1. Het congres

In 1995 en 1996 werden er in totaal 6 congressen georganiseerd:

- Gent, 6 mei 1995. Verkiezingscongres.
- Sint-Katelijne-Waver, 17 juni 1995. Agenda: Vlaams regeerakkoord. Aanwezigheden schommelend tussen 500 en 410. <sup>2</sup>
- Brussel, 22 juni 1995. Agenda: Federaal regeerakkoord.
- Gent, 16 december 1995. Thema: Krachtlijnen voor christen-democratische vernieuwing.
- Brussel, 15 juni 1996. Thema: Mensen en milieu
- Gent, 30 november 1996. Thema: Voorrang voor kinderen - Verkiezing voorzitter.

### 2. De partijraad

In 1995 en 1996 kwam de partijraad niet bijeen.

### 3. Het algemeen partijbestuur

#### A. Samenstelling <sup>3</sup>

Artikel 42.1.2 van de statuten: "Het algemeen partijbestuur bestaat uit <sup>4</sup>:

---

<sup>1</sup> Heel in het bijzonder danken wij: Sven Van Campenhout (CVP), Dirk Houttekier (SP), Guy van Hevele (VLD), Nico Moyaert (VU), Louis Debryne (Agalev) en Roeland Raes (Vlaams Blok).

<sup>2</sup> Volgens tellingen en schattingen ter plaatse van onderzoekers van de Afdeling Politologie van de KULeuven.

<sup>3</sup> Volgens de statuten, meest recent gewijzigd en/of aangevuld op het algemeen partijcongres van 26 februari 1994.

<sup>4</sup> Het betreft de samenstelling na de verkiezingen van december 1995.

*1. Leden met stemrecht:*

a. de leden aangewezen volgens artikel 23.2.e door de arrondissementale partijbesturen. Voor het arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde voegt zich hierbij een lid aangewezen uit en door de Hoofdstedelijke Partijraad. Elke arrondissementale afdeling is gerechtigd tenminste één afgevaardigde aan te wijzen als lid van het partijbestuur. Daarboven is elke arrondissementale afdeling gerechtigd vanaf 5.000 leden en daarna per schijf van 5.000 leden een extra afgevaardigde aan te wijzen. Waar de afvaardiging vanuit de arrondissementale afdeling uit 3 of meer leden bestaat moet minstens 1/3 jonger dan 35 jaar zijn en er moet minstens één vrouw, respectievelijk één man zijn in opgenomen;

*Antwerpen*

Adriaenssens Annemie  
Palinckx Koen  
Van Campen Marcel

*Mechelen-Turnhout*

Dams Maria  
Declercq Jef  
Hellemans Jos  
Van Thielen Jos

*Brussel-Halle-Vilvoorde*

Olbrechts Jean-Paul  
Van Elsen Koen  
Verhaegen Chris  
Wambacq Frans

*Leuven*

De Vlies Carl  
Swinnen Monique

*Limburg*

Broers Huub  
Cornelissen Sigris  
Vandebosch Edgard  
Vandeput Marc

*Aalst-Oudenaarde*

De Pauw Lea  
Tortelle Patrick  
Van Den Bossche Marcel

*Gent-Eeklo*

De Winne Etienne  
De Clercq Isabelle

*Sint-Niklaas-Dendermonde*

Lambers Peter  
Lostrie Truus

*Brugge*

Claus-Boydens Moniek  
Van Damme Bart

*Kortrijk-Roeselare-Tielt*

Vankeirsbilck Erik  
Wulleman Gerard

*Veurne-Diksmuide-Ieper-Oostende*

Van Canneyt Luk  
Verfaille Jan

*Hoofdstedelijke Partijraad*

Ghekiere Guido

b. de leden die rechtstreeks verkozen zijn. Dit zijn:

1. de voorzit(s)ter verkozen door de leden;

Van Hecke Johan (tot 6 juni 1996)  
Van Peel Marc (vanaf 6 juni 1996)

## 2. de ondervoorzit(s)ters

Van Peel Marc en Merckx-Van Goey Trees  
 Merckx-Van Goey Trees en Thyssen  
 Marianne (vanaf 17 december 1996)

## 3. een aantal leden, te kiezen door het algemeen partijcongres. Dit aantal is 1/2 van het aantal leden die door de arrondissementen worden afgevaardigd

Bogaert Hendrik  
 Cox Leo  
 Delvou Monique  
 De Ryck Monique  
 Durnez Jan  
 Gabriels Jozef  
 Helsen Ludo  
 Justaert Marc  
 Laridon Lies  
 Smits Jan  
 Steverlynck Jan  
 Turtelboom Annemie  
 Van Cauwelaert Annelies  
 Verbeke Walter  
 Verheyen Inge  
 Willems Annick

c. de leden die ambtshalve toetreden.  
Dit zijn:

1. de voorzit(s)ter en 4 leden van de CVP-Kamerfractie, de voorzit(s)ter en één lid van de CVP-Senaatsfractie, de voorzitter en 4 leden van de CVP-fractie in de Vlaamse Raad, en de voorzit(s)ter van de Vlaamse EVP-fractie in het Europees Parlement, allen gekozen door hun respectievelijke fracties;

**Kamer**  
 Tant Paul  
 Dupré Jos  
 Goutry Luc  
 Lenssens Jan  
 Van Parys Tony

**Senaat**  
 Vandenberghe Hugo  
 Caluwé Ludwig

**Vlaamse Raad**  
 De Roo Johan  
 Beerden Georges  
 Coens Joachim  
 Taylor John  
 Van Cleuvenbergen Riet

**Brusselse Hoofdstedelijke Raad**  
 Vandebossche Walter  
 Beghin Jan

**Europees parlement**  
 Chanterie Raf  
 Tindemans Leo  
 Martens Wilfried

2. twee leden van het dagelijks bureau van de CVP-Jongeren en twee leden van het dagelijks bureau van de CVP-werkgroep "Vrouw en Maatschappij", waaronder de respectievelijke voorzit(s)ters

**CVP-Jongeren**  
 Vermeire Raf  
 Vanhaerents Koen  
**CVP-werkgroep "Vrouw en Maatschappij"**  
 de Bethune Sabine  
 Van Vaerenbergh Myriam

- |  |  |
|--|--|
| <p>3. de CVP-leden van de Federale, de Vlaamse regering en de Brusselse Gewestregering, de CVP-voorzit(s)ters(s) van de parlementaire instelling(en)</p> | <p><b>Leden van de Federale regering</b><br/>         Dehaene Jean-Luc<br/>         De Clerck Stefaan<br/>         Moreels Reginald<br/>         Pinxten Karel<br/>         Smet Miet<br/>         Van Rompuy Herman</p> |
| <p>4. een vertegenwoordig(st)er, aangeduid door de leden bij de BSD en Overzee</p>   | <p><b>Leden van de Vlaamse regering</b><br/>         Demeester-De Meyer Wivina<br/>         Kelchtermans Theo<br/>         Martens Luc<br/>         Van Den Brande Luc<br/>         Van Rompuy Eric</p>                  |
| <p>5. de voorzit(s)ter van de Vereniging van oud-CVP-parlementsleden</p>   | <p><b>Lid van de Brusselse Gewestregering</b><br/>         Chabert Jos</p>   |
| <p>6. de voorzit(s)ter van de Vereniging van CVP-raadsleden</p>  | <p><b>Voorzitter van de Senaat</b><br/>         Swaelen Frank</p>  |
| <p>7. de voorzit(s)ter van de CDE-werkgroep <sup>5</sup></p>   | <p>Van Bladel Paul</p>   |
| <p>8. de voorzit(s)ter van de CVP-werkgroep Senioren</p>   | <p>Devos Godelieve</p>   |
| <p>9. de voorzit(s)ter van de Commissie Buitenland</p>   | <p>Ansoms Jos</p>  |
| <p>10. de voorzit(s)ter van de Commissie van Beroep</p>  | <p>Van Outryve Jaques</p> <p>Devos Godelieve</p> <p>Eyskens Mark</p> <p>Bevernage Carl <sup>6</sup></p>  |

<sup>5</sup> CDE is de algemene werkgroep Christendemocraten voor Europa.

<sup>6</sup> Zowel Marc Eyskens als Carl Bevernage vallen onder art. 42.1.3 van de statuten: "Het algemeen partijbestuur kan alle personen die het wenst te raadplegen, uitnodigen en horen."

De Commissie van Beroep beslist over geschillen, die voortvloeien uit de toepassing van de bepalingen van de statuten en de daarbij aansluitende reglementen. De Commissie brengt haar advies steeds binnen de in de statuten en reglementen voorzien termijn uit bij het Algemeen Partijbestuur, dat dan een beslissing neemt die bindend is voor alle betrokkenen (artikel 58 van de CVP-statuten).

d. de bestuursleden, gecoöpteerd door bovenvermelde leden, voor maximum 1/2 van het onder a. aangegeven aantal leden. De coöptatie moet rekening houden met bijzondere ervaring, deskundigheid of functie en moet gebeuren met het oog op het verzekeren van een evenwichtige vertegenwoordiging van de maatschappelijke geledingen, de arrondissementen, de jongeren, de vrouwen. Personeelsleden van de partij en haar bijzondere organen en organisaties, personeelsleden van parlementen, leden, kabinetsmedewerkers die werkzaam zijn op het kabinet van een Minister, Staatssecretaris of medewerker verbonden aan één van de parlementaire fracties komen evenwel niet in aanmerking voor coöptatie. Gecoöpteerde partijbestuursleden krijgen ambtshalve ontslag indien zij een ambt van kabinetslid of van medewerker bij één van de parlementaire fracties aanvaarden. Het algemeen partijbestuur kan op de kandidatuurstelling voor de coöptatie met een 2/3 meerderheid een uitzondering toestaan.

## 2. Leden met raadgevende stem

a. de algemeen secretaris

b. de secretarissen van de CVP-Kamerfractie, CVP-Senaatsfractie en de CVP-fractie in de Vlaamse Raad

c. de directeur van de studiedienst

d. de directeur van het IPOVO

e. de woordvoerder van de CVP. Hij/zij staat in voor het verslag van de bestuursvergaderingen

f. de personeelsleden secretarissen van één van de bijzondere vaste commissies en werkgroepen en van de bijzondere organisaties, zoals beschreven in de artikelen 50 en 60 en van de CVP-Jongeren en van de CVP-werkgroep Vrouw en Maatschappij zoals beschreven in de artikelen 70 en 80

Audoor Caroline  
Baeck Karel  
Coussemet Frans  
Daniels Jos  
Delanghe Luc  
Delannoye Luc  
Demedts Hilde  
Diependaele Hein  
Dua Anne-Marie  
Gijsen Jan  
Maene-Vileyn Chris  
Molemans Marijke  
Renders Jan  
Van De Velde Karel  
Vanden berghe Jean-Pierre  
Vanheusden Marleen

Willems Luc (tot 31 augustus 1995)  
Taes Chris (vanaf 1 september 1995)

De Jonge Mark  
Bresseels Jan  
Schiecatte Jean-Paul (tot juli 1995)  
Dessein Rik

Falter Rolf (tot september 1996)  
Vanden Berghe Ingrid (vanaf 1 november 1996)

Deckers Miet

Buijs Willy

Delcroix Leo (senator) en Stalmans Jos (directeur VKW-Limburg) maakten eveneens deel uit van het partijbestuur.

### 3.2 Frequentie van samenkomst

Het algemeen partijbestuur komt maandelijks samen, uitgezonderd in de vakantiemaanden.

### 3.3 Bevoegdheden

Art. 42.2 van de statuten: "Het algemeen partijbestuur vertegenwoordigt de CVP op het algemeen en internationaal vlak. Overminderd de bevoegdheden van het partijcongres en de partijraad heeft het algemeen partijbestuur tot taak: a. het programmeren en leiden van alle politieke en organisatorische activiteiten van en binnen de CVP (...); b. het bijeenroepen van partijraad en congres, de voorbereiding van de besluitvorming en de uitvoering van de partijraad en congres; c. de goedkeuring van de reglementen, ter verfijning van statutaire bepalingen; de zorg voor de handhaving van de statuten en reglementen en het uitoefenen van de partijtucht. De behandeling van de klachten (...); d. het opstellen van ontwerpprogramma's voor de verkiezing op elk bestuursniveau; e. de voorbereiding en de organisatie van de verkiezingscampagnes; f. de zorg voor het beheer van de geldmiddelen en eigendommen van de CVP (...); g. de benoeming, schorsing en het ontslag van algemeen secretaris en de aanduiding van de personeelsleden die verantwoordelijk zijn voor het secretariaat van bijzondere commissies, organen en organisaties, zoals beschreven in de artikelen 50 en 60; h. de systematische bespreking en toetsing van het beleid van de regeringen en van het parlementair werk (...); i. de selectie van de politieke mandatarissen (...); j. de voordracht van de kandidaten voor het algemeen voorzitterschap en voor het lidmaatschap van het algemeen partijbestuur; k. het instellen of oprichten en opheffen van vaste bijzondere werkgroepen of commissies, organen en organisaties, alsmede het aanduiden van de respectievelijke voorzitters ervan onder de leden van het partijbestuur; l. het verkiezen van twee ondervoorzitters (...); m. het aanduiden van CVP-afgevaardigden in de organen van de Europese Volkspartij (...); n. de opmaak van een ontwerp van jaarverslag en van jaarprogramma (...); o. het nemen van beslissingen in spoedeisende gevallen en in alle gevallen, waarin door deze statuten en bijhorende reglementen niet is voorzien; p. het beslissen tot positieve acties die moeten leiden tot de paritaire democratie tussen mannen en vrouwen;

## 4. Het algemeen partijbureau

### 4.1 Samenstelling

Art. 43.1.2: "Het algemeen partijbureau is samengesteld uit:

#### 1. Leden met stemrecht

a. de algemeen voorzit(s)ter en de beide ondervoorzit(s)ters waaronder minstens 1 man of vrouw

Van Hecke Johan (tot 6 juni 1996)  
 Van Peel Marc (vanaf 6 juni 1996)  
 Van Peel Marc en Merckx-Van Goey Trees  
 Merckx-Van Goey Trees en Thyssen  
 Marianne (vanaf 17 december 1996)



b. tien niet-parlementsleden, te kiezen door en uit het algemeen partijbestuur

Baeck Karel  
Cox Leo  
Daniels Jos  
Gabriels Jozef  
Laridon Lies  
Renders Jan  
Steverlynck Jan  
Swinnen Monique  
Turtelboom Annemie  
Van Cauwelaert Annelies

c. de voorzit(s)ters en een tweede vertegenwoordig(s)ter van de CVP-fractie(s) in de parlementaire instellingen in ons land en in het Europees Parlement

**Kamer**  
Tant Paul  
Van Parys Tony  
**Senaat**  
Vandenbergh Hugo  
Caluwe Ludwig  
**Vlaamse Raad**  
De Roo Johan  
Beerden Georges  
**Brusselse Hoofdstedelijke Raad**  
Vandenbossche Walter  
Beghin Jan  
**Europees Parlement**  
Chanterie Raf  
Tindemans Leo

d. de Eerste Minister of eventueel Vice-Eerste-Minister en de Voorzit(s)ter van de Vlaamse regering wanneer zij tot de CVP behoren en één lid uit de Federale en uit de Vlaamse regering en uit de Brusselse Gewestregering

**Leden van de Federale regering**  
Dehaene Jean-luc  
Van Rompuy Herman  
**Leden van de Vlaamse regering**  
Van Den Brande Luc  
Kelchtermans Leo

e. de voorzit(s)ters van de parlementaire instellingen, indien zij tot de CVP behoren

**Lid Brusselse Gewestregering**  
Chabert Jos  
Swaelen Frank (Senaatsvoorzitter)

f. de algemeen voorzit(s)ter van de CVP-Jongeren

Vermeire Raf

g. de algemeen voorzit(s)ter van de CVP-werkgroep "Vrouw en Maatschappij"

de Bethune Sabine

h. de voorzit(s)ter van de Vereniging van CVP-raadsleden

Ansoms Jos

i. de voorzit(s)ter van de CVP-werkgroep Senioren

Devos Godelieve

## 2. Leden met raadgevende stem

a. de algemeen secretaris

Willems Luc (tot 31 augustus 1995)  
Taes Chris (vanaf 1 september 1995)

- |                                     |  |
|-------------------------------------|--|
| b. de directeur van de studiedienst | Falter Rolf (tot september 1996)<br>Vanden Berghe Ingrid |
| c. de directeur van IPOVO           | Deckers Miet   |
| d. de woordvoerder van de partij    | Buijs Willy  |

Namen eveneens deel aan de vergaderingen van het algemeen partijbureau <sup>7</sup>:

- de ministers De Clercq Stefaan, Demeester-De Meyer Wivina, Martens Luc, Pinxten Karel, Smet Miet, Van Rompuy Eric en staatssecretaris Moreels Reginald
- de parlementsleden Coens Joachim, Delcroix Leo, Dupré Jos, Goutry Luc, Lenssens Jan, Taylor John en Van Cleuvenberghen Riet
- de voorzit(s)ter van de Commissie Buitenland: Eyskens Marc
- de voorzitter van de EVP-fractie in het Europees Parlement: Martens Wilfried

#### 4.2 Frequentie van samenkomst

Het algemeen partijbureau komt wekelijks samen, uitgezonderd in de vakantie maanden.

#### 4.3 Bevoegdheden

De bevoegdheden van het algemeen partijbureau worden geregeld in art. 43.2.1 van de statuten: "Het algemeen partijbureau heeft een collegiale bevoegdheid. Het staat in voor de opvolging van de politieke actualiteit en van de werking van de partij als beweging. M.i.b. heeft het partijbureau tot taak en is bevoegd voor: a. de dagelijkse leiding van alle politieke en organisatorische activiteiten van en binnen de CVP en haar diensten; b. het bijeenroepen van het partijbestuur met inbegrip van het bepalen van plaats, datum en agenda; c. de voorbereiding van de besluitvorming en uitvoering van de besluiten van het algemeen partijbestuur; d. het nemen van beslissingen in spoedeisende gevallen, waarbij het namens het partijbestuur optreedt. Deze beslissingen moeten zo snel mogelijk verantwoord worden aan het partijbestuur; e. het ziet toe op de samenhang van de initiatieven en stellingnamen van de CVP-fracties van de parlementaire instellingen en de CVP-Ministers en Staatssecretarissen met de visie en standpunten van de partij; het volgt daartoe o.m. de politieke actualiteit; f. het voorbereiden van een ontwerp van jaarverslag en van jaarprogramma."

## 5. Interne verkiezingen

### 5.1 De voorzitter

Johan Van Hecke nam ontslag op 6 juni 1996. Marc Van Peel volgde hem op. Van 6 juni tot 30 november was hij voorzitter met volle bevoegdheden. Het algemeen partijbestuur stemde als volgt: 63 ja-stemmen, 3 neen-stemmen en 2 onthoudingen.

Bij de voorzittersverkiezingen op 30 november 1996 kreeg hij 36.786 van de

<sup>7</sup> Art. 43.1.3: "Het partijbureau kan ook in functie van de agenda andere leden van de Federale, Vlaamse en Brusselse Regering en van de CVP-fracties van de parlementaire instellingen uitnodigen. Ook de voorzit(s)ters en/of secretarissen van bijzondere werkgroepen of commissies, organen en organisaties kunnen in functie van de agenda worden uitgenodigd en worden gehoord."

39.585 (dit is een deelnamepercentage van 34,08%) door de leden uitgebrachte stemmen (92,93 %). Er waren 2.799 neen-stemmen, 199 leden stemden blanco of ongeldig.

### 5.2 De ondervoorzitters

Op 17 december 1996 duidde het partijbestuur twee ondervoorzitters aan: Trees Merckx-Van Goey en Marianne Thyssen. De stemming leverde het volgende resultaat op: 36 ja-stemmen, 4 neen-stemmen en 1 onthouding.

### 5.3 De algemeen secretaris

Het partijbestuur van 29 augustus 1995 duidde Chris Taes aan als algemeen secretaris in opvolging van Luc Willems. Hij werd verkozen met 33 ja-stemmen tegenover 1 neen-stem.

### 5.4 Het algemeen partijbestuur

In december 1995 werd een nieuw algemeen partijbestuur verkozen.

## 6. Kaderleden

### Mandatarissen

volksvertegenwoordigers	29
Senatoren	12
Vlaamse volksvertegenwoordigers	37
Leden Brusselse Hoofdstedelijke Raad	3
Federale Ministers	6
Vlaamse Ministers	5
Ministers Brusselse Gewestregering	1
Leden Europees Parlement	4
Provincieraadsleden	154
Bestendig Afgevaardigden	13
Gemeenteraadsleden	2.797
Burgemeesters	167
Schepenen	815
OCMW-raadsleden	1.233
OCMW-voorzitters	164
<i>Bestuursleden</i>	14.167

## 7. Personeelsbestand

### 7.1 Belangrijke functies

Algemeen secretaris	Taes Chris (vanaf 1 september 1995) (voorheen Willems Luc)
Adjunct-Algemeen secretaris	Deckers Miet (vanaf 1 september 1995)
Directeur Cepess	Vanden Berghe Ingrid (vanaf 1 november 1996) voorheen Falter Rolf

Directeur Communicatie	Buijs Willy
<i>7.2 Diensten en groepen</i>	
Directeur IPOVO	Deckers Miet
Adjunct-directeur IPOVO	Poullussen Peter (vanaf 16 maart 1996)
Voorzitter Internationale Betrekkingen en CDE	Van Outryve Jacques (*) <sup>8</sup> (vanaf maart 1996) (voorheen Benoit Marc)
Secretaris Internationale Betrekkingen	Van Maercke Luc (vanaf 1 juli 1995) (voorheen: Willems Paul)
Secretaris CDE	Dewulf Sofie (vanaf 1 oktober 1995) (voorheen Willems Paul)
Voorzitter Werkgroep CVP-Senioren	Devos Godelieve (*)
Secretaris Werkgroep CVP-Senioren	Dewulf Sophie (voorheen Ballon Hilde)
Voorzitter Vereniging CVP-Raadsleden	Ansoms Jos (*)
Secretaris Vereniging CVP-Raadsleden	Naudts Guy (vanaf 1 augustus 1996) (voorheen Deleenheer Griet)
Voorzitter "Vrouw en Maatschappij"	de Bethune Sabine (*)
Secretaris "Vrouw en Maatschappij"	Scheerlinck Leen
Voorzitter CVP-Jongeren	Vermeire Raf (*) (vanaf 1 mei 1995) (voorheen: Caluwe Ludwig)
Secretaries CVP-Jongeren	Pelssers Ingrid (vanaf 1 september 1996) (voorheen Thijs Erika tot 30 april 1995 en Bellens Peter tot 31 augustus 1996)
Voorzitter Commissie Buitenland	Eyskens Marc (*)
Voorzitter Communicatiecommissie	Taes Chris
Voorzitter Commissie Beroep	Bevernage Carl

### *7.3 Parlementaire medewerkers*

Kamer: 18 universitaire en 2 administratieve medewerkers

Senaat: 9 universitaire en 2 administratieve medewerkers

Vlaamse Parlement: 7 universitaire en 3 administratieve medewerkers

Daarnaast beschikt elke fractie over een fractiesecretaris

### *7.4 Globaal aantal tewerkgestelden*

In vast verband	38
In Derde Arbeidscircuit verband	44

<sup>8</sup> Personen aangeduid met \* behoren niet tot het personeelsbestand, maar zijn verkozen in deze functie.

## 8. Ledenaantallen

<i>Arrondissement</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>Toe- of afname</i>
Brugge	3.934	4.183	+249
Oostende-Veurne-Diksmuide-Ieper	6.129	6.677	+548
Kortrijk-Roeselare-Tielt	8.270	8.610	+340
Gent-Eeklo	8.638	8.642	+461
Aalst-Oudenaarde	9.675	10.148	+473
Dendermonde-St.-Niklaas	8.351	9.642	+1.291
Antwerpen	10.653	11.119	+466
Mechelen-Turnhout	16.913	18.363	+1.450
Limburg	14.251	15.380	+1.129
Leuven	7.726	8.147	+421
Brussel-Halle-Vilvoorde	14.030	15.621	+1.591
Overzee	101	150	+49
<b>Totaal</b>	<b>108.671</b>	<b>116.139</b>	<b>+7.468</b>

### *Indeling naar geslacht (cijfers 1996)*

In 1996 waren 69.141 mannen en 46.978 vrouwen lid van de CVP, respectievelijk 59,5 en 40,5 %.

### *Indeling naar leeftijdscategorie (percentages)*

-35 jaar	14,3
36-50 jaar	28,5
51-64 jaar	27,9
+65 jaar	29,3

## 9. Publicaties

### *IPOVO*

- J. SMITS, *De parlementsverkiezingen van 21 mei 1995: cijfers en kanttekeningen* (1995)
- *Financieel management in de gemeente* (1995)
- *Politiek: de grote onbekende* (1995)
- *Handleiding voor OCMW-mandatarissen* (1995)
- *Een halve eeuw Christelijke Volkspartij in beeld* (1995)
- *Communicatie in/en Beweging* (1996)
- *Vergaderen in de praktijk* (1996)
- *Vereniging van CVP-raadsleden*
- *Telegram: maandblad voor mandatarissen*. Oplage: 3.800

**CEPESS**

- *Nieuw Tijdschrift voor Politiek*: tweemaandelijks
- *Cepess-kronieken* : maandelijks. Geven een overzicht van de gebeurtenissen van de voorbije maand. Elke maand verschijnen 6 kronieken: de sociale toestand, de economische toestand, de financiële toestand, de internationale toestand, de binnenlandse politiek en de efemeriden.
- *Cepess-dossiers* : 10 nummers per jaargang

**CVP-Werkgroep "Vrouw en Maatschappij"**

- *Niet zonder ons-Nieuwsbrief* : driemaandelijks ledenblad. Oplage 10.000.
- *Gemeentelijke actiemappen*

**CVP-Jongeren**

- *Radikaal*: Tijdschrift van de CVP-Jongeren. 10 nummers per jaargang. Oplage: 8.000
- *Denk mee krant* : Maandelijks opinieblad voor CVP-Jongeren. Oplage: 1.300
- *Onze eeuw in zicht*

**CVP**

- *Keerpunt* : ledenblad. Veertiendaags. Oplage: 90.000
- Resoluties congressen:
  - Krachtlijnen voor christen-democratische vernieuwing* (1995)
  - Mensen en Milieu* (1996)
  - Voorrang voor kinderen* (1996)
- Boeken:
  - Veiligheid en justitie: een waarden-volle bijdrage* (1995)
  - Tussen Staat en Maatschappij: Christen-democratie in België* (1995)
  - Een halve eeuw Christelijke Volkspartij in beeld* (1995)
  - Denken, durven, doen* (Marc Van Peel) (1996)

*Internetadres*: <http://www.cvp.be>

**10. Partijfinanciën <sup>9</sup>**

Het betreft de verslaggeving van de Christelijke Volkspartij, van de VZW Agora <sup>10</sup> en van de VZW Maatschappij en Beweging <sup>11</sup> voor de periode 1 januari 1995 tot en met 31 december 1996.

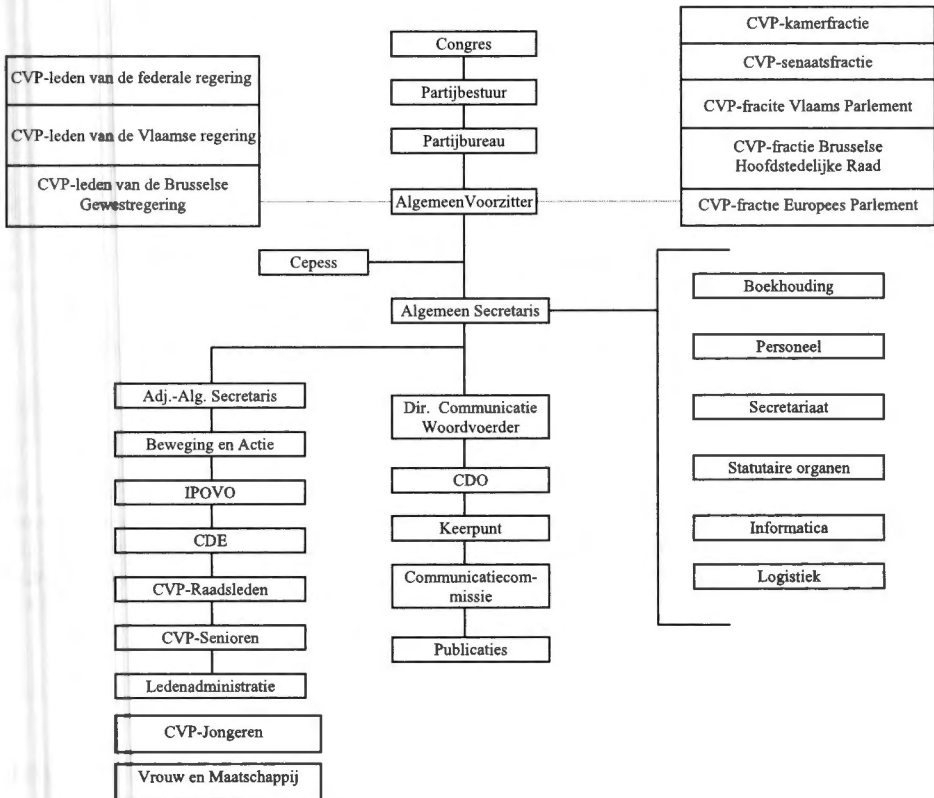
<sup>9</sup> Verslag van de Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen. *Parlementaire Stukken*, 558/1 (G.Z. 1995-1996) (Kamer), pp. 2-13. Verslag van de Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen. *Parlementaire Stukken*, 1008/1 (G.Z. 1996-1997) (Kamer), pp. 2-19.

<sup>10</sup> Oppericht conform artikel 22 van de wet van 4 juli 1989.

<sup>11</sup> Oppericht krachtens artikel 104, 3°, I van het Wetboek van Inkomstenbelasting 1992.

	1995	1996
<b>Ontvangsten</b>		
- courante ontvangsten:	241.594.038	272.234.240
- financieel resultaat:	423.153	-3.396.491
- uitzonderlijk resultaat:	-7.506.247	-803.490
<b>Uitgaven</b>		
- courante uitgaven:	269.075.273	234.804.144
<b>Resultaat:</b>	-34.564.329	33.230.115

### 11. Organogram





## DE SOCIALISTISCHE PARTIJ (SP)

### 1. Het congres

In 1995 werden er in de SP zes congressen en één Bijzondere Politieke Concentratie gehouden, allen georganiseerd volgens de statuten aangenomen door het congres van 13 en 14 juni 1992 (zie artikels 16 t.e.m. 21).

In 1996 werden er twee congressen gehouden volgens de statuten aangenomen door het congres van 9 en 10 december 1995 (zie artikels 16 t.e.m. 20).

- Gent, ICC, 28-29 januari 1995. Politiek en Administratief Congres.  
Opkomst: 28 januari: 1.000; 29 januari: 900<sup>12</sup>. Stemgerechtigde leden: 451.  
Aanwezigheden schommelend tussen 1125 en 875. Aantal stembrieven: 390.<sup>13</sup>
- Antwerpen Stadsschouwburg, 25 maart 1995. Actualiteitscongres.  
Opkomst: 1.400. Stemgerechtigde leden: 451.  
Aanwezigheden schommelend tussen 1500 en 700.<sup>14</sup>
- Oostende, Termae Palace Hotel, 15 april 1995. Bijzondere Politieke Concentratie. Opkomst: 850. Er werd geen stemming gehouden.
- Gent, Vooruit, 14 mei 1995. Agenda: parlementsverkiezingen 21 mei 1995.  
Opkomst: 1.000. Stemgerechtigde leden: 451.
- Brussel, Zaal ACOD, 17 juni 1995. Agenda: Vlaams regeerakkoord.  
Opkomst: 550. Stemgerechtigde leden: 451.
- Brussel, Zaal ACOD, 22 juni 1995. Agenda: Federaal regeerakkoord.  
Opkomst: 550. Stemgerechtigde leden: 451.
- Blankenberge, Club Floréal, 9-10 december 1995. Statutair- en werkingscongres.  
Opkomst: 750. Stemgerechtigde leden: 432.  
Aanwezigheden schommelend tussen 550 en 300.<sup>15</sup>
- Bornem, CC Ter Dilft, 30 maart 1996. Administratief Congres.  
Opkomst: 550. Aantal stemgerechtigde leden: 541.
- Blankenberge, Club Floréal, 12 oktober 1996. Politiek actualiteitscongres.  
Opkomst: 800. Stemgerechtigde leden: 518.

### 2. Partijbureau

Op het Politiek en Administratief Congres van 28 en 29 januari 1995 te Gent werd het partijbureau voor de laatste keer verkozen volgens de statuten van de SP aangenomen door het Congres van 13 en 14 juni 1992. De volgende verkiezing van het partijbureau, volgens de nieuwe statuten aangenomen door het congres van 9 en 10 december 1995 zal plaatsvinden op het Administratief Congres van 13 en 14 december 1997 te Roeselare.

<sup>12</sup> De cijfers betreffende de opkomst op de congressen zijn door het partijsecretariaat meegedeeld.

<sup>13</sup> Volgens tellingen en schattingen ter plaatse van onderzoekers van de Afdeling Politologie van de KULeuven.

<sup>14</sup> Ibid.

<sup>15</sup> Ibid.

**2.1 Samenstelling**

- de partijvoorzitter  
Tobback Louis
- de nationale secretaris  
Blomme Linda
- de adjunct-nationale secretaris  
Houttekier Dirk  
Bossuyt Gilbert
- leden met stemrecht  
Cools Bob  
De Batselier Norbert  
De Loor Herman  
Detiège Leona  
Landuyt Renaat  
Maximus Lydia  
Merchiers Nadia  
Sleeckx Jef  
Smit Tanja  
Stroobant René  
Swinnen René  
Stevaert Steve  
Vandekerckhove Yvan  
Vandenbroucke Frank (nam in oktober  
1996 ontslag uit het partijbureau en  
werd niet vervangen)  
Van Lancker Anne  
Vanvelthoven Louis  
Vermeir René
- ministers en staatssecretarissen  
Baldewijns Eddy  
Colla Marcel  
Derycke Erik  
Grijp Rufin  
Peeters Jan  
Peeters Leo  
Van Asbroeck Anne  
Vande Lanotte Johan  
Van den Bossche Luc
- leden met raadgevende stem  
Beke Frank  
Claes Willy  
Colpaert Toon  
De Vits Mia  
Erdman Fred  
Geuens Jos  
Janssens William  
Lemonnier Martine  
Peeters Guy  
Vandenberghé Kathleen  
Vandenbussche Michiel  
Van Der Maelen Dirk  
Van Dyck Fons (vervangen door Verheyden Herman op 18/11/96)  
Van Miert Karel  
Van Wallendael Tuur  
Van Wolputte Walter  
Verboven Xavier  
Willockx Freddy

## 2.2 Frequentie van samenkomst

Het partijbureau komt wekelijks samen op maandag, uitgezonderd tijdens de vakantieperiodes.

## 2.3 Bevoegdheden

De bevoegdheden van het partijbureau van de statuten volgens 9 en 10 december 1995 worden geregeld in art. 27: "Het partijbureau leidt en vertegenwoordigt de partij. Het voert de beslissingen van het congres en van de raad van voorzitters en secretarissen uit. Het is bovendien bevoegd voor alles wat niet uitdrukkelijk aan het congres en aan de raad van voorzitters en secretarissen is voorbehouden. Het benoemt de delegaties die de partij vertegenwoordigen. Om de samenwerking met de andere socialistische partijen in Europa en in de wereld, zoals voorzien in artikel 3, voor te bereiden en te coördineren, wijst het partijbureau tijdens de eerste zitting na het administratief congres een internationaal secretaris aan. Deze internationaal secretaris wordt aangewezen voor een periode van twee jaar. De internationaal secretaris maakt met raadgevende stem deel uit van het partijbureau en is lid van het uitvoerend bestuur. Het partijbureau neemt alle nodige beslissingen en vraagt desgewenst de mening van elke statutaire geleiding van de partij. Het kan voor het één of het ander punt van de agenda raad inwinnen van een partijlid, dat hierover inlichtingen kan verschaffen. Het partijbureau moet aan het nationaal congres een verslag over het voorbije politieke jaar voorleggen. Het stelt politieke beslissingen op halflange of lange termijn voor, evenals de ontwerpresoluties. Wordt het verslag, dat het partijbureau aan het congres voorlegt, niet éénparig door de leden van het partijbureau goedgekeurd en verzet zich minstens één derde ertegen, dan heeft deze oppositie het recht een minderheidsnota bij het verslag te voegen. Alle stemmingen van het partijbureau, die niet bij éénparigheid geschieden, gebeuren bij afroepen van de naam. Zij worden in de notulen van de vergadering opgetekend. De genomen beslissingen en de stemverdeling worden in het schriftelijk verslag aan het congres opgenomen."

## 3. Het uitvoerend bestuur

### 3.1 Samenstelling

De samenstelling van het uitvoerend bestuur in 1995 is gebaseerd op de statuten van 1992. Art. 49 van de statuten van 1992: "Het uitvoerend bestuur van de partij is samengesteld uit:

- de partijvoorzitter	Tobback Louis
- de voorzitter van de fracties in de Kamer	Vandenbroucke Frank (vervangen door Vanvelthoven Louis in oktober 1996)
Senaat	Erdman Fred
Vlaamse Raad	Bossuyt Gilbert
- de Nationaal Secretaris	Blomme Linda
- de Adjunct-Secretaris	Houttekier Dirk
- de directeur van het SEVI woont de vergaderingen bij	Colpaert Toon

In 1996 is het uitvoerend bestuur samengesteld volgens de statuten van 1995. Art. 42: "Het uitvoerend bestuur is samengesteld uit:

- |   |  |
|---|--|
| - de partijvoorzitter   | Tobback Louis  |
| - de voorzitters van de SP-fracties in de federale parlementen en het Vlaamse parlement | Vanvelthoven Louis<br>Erdman Fred<br>Bossuyt Gilbert |
| - de voorzitter van de SP-delegatie in het Europees parlement                           | Willockx Freddy                                      |
| - de nationaal secretaris en de adjunct-secretaris(sen)                                 | Blomme Linda<br>Houttekier Dirk                      |
| - de internationale secretaris  | Van der Maelen Dirk                                  |
| - de voorzitter van de administratieve commissie  | Landuyt Renaat                                       |
| - de directeur van het SEVI   | Colpaert Toon  |

### 3.2 Frequentie van samenkomst

Het uitvoerend bestuur komt om de veertien dagen samen.

### 3.3 Bevoegdheden

Art. 49 van de statuten van 1992: "Het uitvoerend bestuur is verantwoordelijk voor het dagelijks beheer van de partij, alsmede voor de praktische en dagelijkse leiding van verkiezingscampagnes, in het licht van de richtlijnen verstrekt door het partijbureau en de administratieve commissie."

Art. 42 van de statuten van 1995: "Het uitvoerend bestuur is verantwoordelijk voor het dagelijks beheer en beleidsvoorbereidend werk van de partij en haar componenten en voor de praktische en dagelijkse leiding van verkiezingscampagnes, volgens de richtlijnen van het partijbureau."

## 4. De administratieve commissie

### 4.1 Samenstelling

De samenstelling wordt geregeld in artikel 36 van de statuten van 1995:

De administratieve commissie telt negen leden. Daarvan duidt het partijbureau vier leden aan uit haar stemgerechtigde leden. Dit gebeurt tijdens de zitting volgend op het administratief congres.

Het partijbureau kiest tevens de voorzitter van de administratieve commissie onder haar stemgerechtigde leden.

Het Korps van secretarissen van de federaties duidt in haar midden vier leden van de administratieve commissie aan tijdens de eerste zitting na het administratief congres.

De Loor Herman  
Maximus Lydia  
Smit Tanja  
Vermeir René

Landuyt Renaat

Alain Andre  
Carleer Bert  
De Geest Fons  
Vanaken Peter

#### 4.2 Bevoegdheden

Luidens artikel 35 van de statuten bestaat de opdracht van de administratieve commissie uit:

1. toezicht houden op de naleving van de statuten en zo nodig elke inbreuk be- teugelen;
2. voorleggen aan het tweemaalig administratief congres van een voorstel van samenstelling van de financiële commissie;
3. zich uitspreken over de toepassing van de statuten;
4. nader aangeven van de werkmethodes."

#### 4.3 Frequentie van samenkomst

De administratieve commissie vergadert op uitnodiging van haar voorzitter of op verzoek van tenminste drie leden. In 1995 kwam de administratieve commissie geen enkele keer samen, in 1996 tien keer.

#### 5. Voorzitter

Op het politiek en administratief congres van 28 en 29 januari 1995 werd Louis Tobback als partijvoorzitter verkozen met de volgende score: 88,5 % voor, 9 % tegen, 2,5 % onthouding.

#### 6. Ledenaantallen

In 1995 telde de SP 80.757 leden. Voor 1996 zijn de ledenaantallen nog niet volledig beschikbaar.

Federatie	1995	1996	Toe- of afname
Brugge	1.370	1.482	+112
Oostende-Westhoek	4.907	5.162	+255
Kortrijk-Roeselare-Tielt	5.048	4.860	-188
Gent-Eeklo	7.968	7.026	-942
Aalst-Oudenaarde-Ronse	6.914	6.614* <sup>16</sup>	-300
Waas & Dender	3.992	3.780	-212
Antwerpen	12.245	9.736*	-2.509
Mechelen-Turnhout	10.668	10.307	-361
Limburg	13.474	13.349	-125
Leuven	7.713	6.244*	-1.469
Brussel-Halle-Vilvoorde	6.283	6.056	-227
Totaal	80.582		

Opgesplitst naar *geslacht* geeft dit de volgende verdeling: 58 % mannen tegen- over 42 % vrouwen.

<sup>16</sup> Een \* geeft aan dat cijfers nog niet volledig zijn.

## 7. Kaderleden

### *Mandatarissen*

Volksvertegenwoordigers	20
Vlaamse volksvertegenwoordigers	9
Senatoren	26
Leden Brusselse Hoofdstedelijke Raad	2
Federale Ministers	4 <sup>17</sup>
Vlaamse Ministers	4
Ministers Brusselse Gewestregering	1
Leden Europees Parlement	3
Provincieraadsleden	75
Bestendig Afgevaardigden	10
Gemeenteraadsleden	873
Burgemeesters	39
Schepenen	225

*Bestuursleden* 6.500

### *Aard coalities*

In 117 van de 327 gemeenten zit de SP in de meerderheid, in 200 in de oppositie en in 10 gemeenten is de SP niet opgekomen.

Homogeen SP-bestuur	2
SP-CVP	39
SP-VLD	20
SP-CVP-VU	4
SP-VLD-VU	3
SP-CVP-VLD	2
Coalitie met meerdere/andere partij(en)	30
SP in meerderheid op kartellijsten	17

## 8. Personeelsbestand

### *8.1 Belangrijke functies of diensten*

- Nationaal Secretariaat	
Nationaal Secretaris	Blomme Linda
Adjunct-Nationaal Secretaris	Houttekier Dirk
- Studiedienst SEVI	
Voorzitter	Tobback Louis

<sup>17</sup> Drie ministers en één staatssecretaris

Directeur SEVI  
 Afgevaardigd-beheerder  
 - Vormingscentrum Herman Vos  
 Voorzitter  
 Directeur  
 - Pers  
 Directeur Communicatie

- Drukkingsgroeperingen  
 Voorzitter Jongsocialisten  
 Secretaris Jongsocialisten  
 Voorzitter Socialistische vrouwen  
 Secretaris Socialistische vrouwen  
 Voorzitter CSC Vormingswerk  
 Secretaris CSC Vormingswerk  
 Voorzitter SCS  
 Secretaris SCS

Colpaert Toon  
 Vanvelthoven Louis

Vanlerberghe Myriam  
 De Block Daniel

Van Dyck Fons (tot 18 november 1996)  
 Verheyden Herman (vanaf 19 november 1997)

Casaer Dylan  
 Trapp Lydia  
 Detiège Léona  
 Claes Vera  
 Vandenbussche Michiel  
 Leunens Patrick  
 Dupaix Freddy  
 Massez Chris

### 8.2 *Parlementaire medewerkers*

Kamer	19
Senaat	3
Vlaams Parlement	4

### 8.3 *Globaal aantal tewerkgestelden*

De situatie op 31 december 1996 was als volgt:

	vast	gesco <sup>19</sup>	dac <sup>21</sup>
SP	24	-	-
Vormingscentrum Herman Vos	5	-	3
Socialistische Omroepstichting	2	-	3,5
Studiedienst SEVI	20 <sup>18</sup>	20 <sup>20</sup>	34 <sup>22</sup>

18 Waaronder 4 deeltijdsen

19 Gesubsidieerde contractuelen

20 Waaronder 2 deeltijdsen

21 Derde arbeidscircuit

22 Waaronder 6 deeltijdsen



## 9. Publicaties

### *Periodieken*

*Doèn* (ledenblad, maandelijks, 75.000 ex.).

*Inzicht* (blad voor bestuursleden, tweewekelijks, 6.500 ex.).

### *Paperclip*

Frank Vandenbroucke, *De nieuwe tijdsgeest en zijn grenzen - bijdrage voor het colloquium "Sociale bescherming. Van vangnet tot trampoline naar werk...? Een Belgisch-Nederlandse confrontatie."*

*"Rijk volk eerst" - Het Vlaams Blok en de sociale zekerheid.* 39 p.

*Het ABC van het MAP.* 39 p.

*Geplande arbeidsplaatsen. Praktische ervaringen met de vierdagenweek.* 54 p.

*Het nieuwe België. De nieuwe fase van de staatshervorming in een notendop.* 20 p.

*Huren zonder kuren. Wegwijs in de nieuwe huurwet.* 137 p.

*Welzijn. Een socialistische visie.* 74 p.

### *Andere*

*Na de witte mars. Nieuwe wijn in oude zakken.* 8 p.

*Directe democratie of toch bijna...: parlementaire initiatieven over verzoekschriften - drie voorstellen.* 24 p.

*Lik op stuk (snelle bestraffing verkeersovertredingen).* 73 p.

*Platformtekst. Progressief regionaal economisch beleid. Hoekstenen van onze welvaart.* 121 p.

*De socialisten tegenover de modernisering van de sociale zekerheid.* Colloquium SEVI-IEV (Instituut Emile Vandervelde) 20.12.95, 130 p.

*Krachtlijnen voor een globaal seniorenbeleid. Open discussienamiddag seniorenbeleid.* 64 p.

*Internetadres:* <http://www.sp.be>

## 10. Partijfinanciën <sup>23</sup>

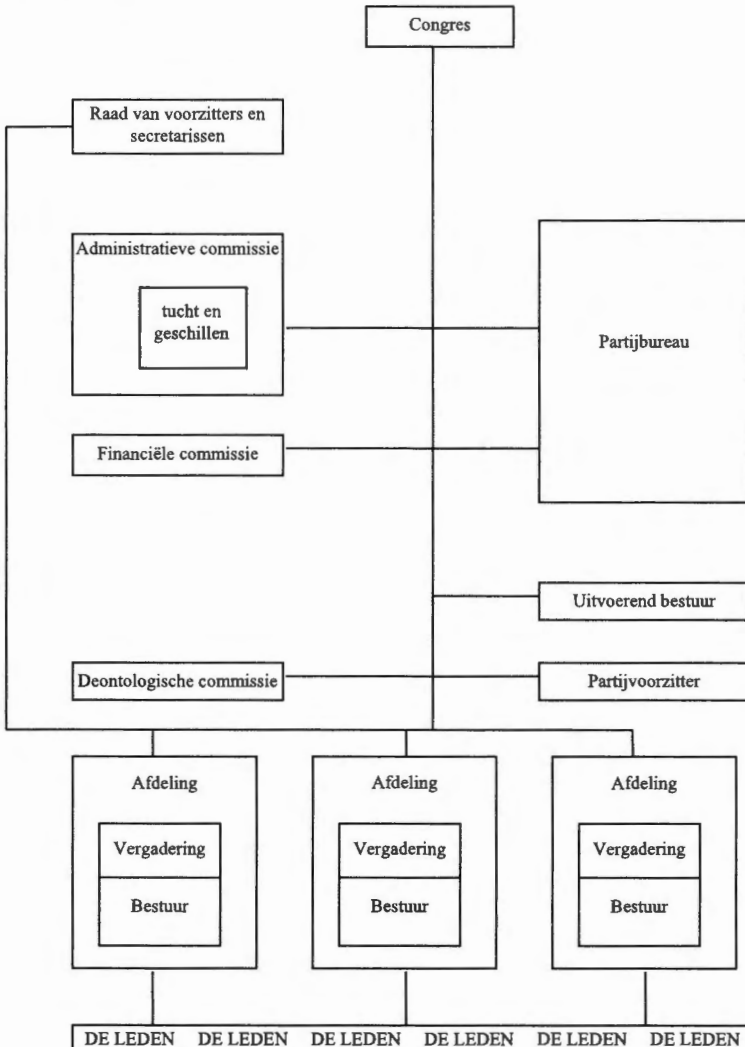
De in het verslag opgenomen activiteiten omvatten deze van het nationaal secretariaat van de Socialistische Partij, van de VZW SCOFIN <sup>24</sup> en van de VZW Aktie en Informatie (in liquidatie) voor de periode 1 januari 1995 tot en met 31 januari 1996.

<sup>23</sup> Verslag van de Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen. *Parlementaire Stukken*, 558/1 (G.Z. 1995-1996) (Kamer), pp. 31-40. Verslag van de Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen. *Parlementaire Stukken*, 1008/1 (G.Z. 1996-1997) (Kamer), pp. 36-45.

<sup>24</sup> Oppericht conform artikel 22 van de Wet van 4 juli 1989

	1995	1996
<b>Ontvangsten</b>		
- courante ontvangsten:	128.845.825	128.280.008
- financieel resultaat:	2.338.871	2.893.719
- uitzonderlijk resultaat:	-319.693	50.000
<b>Uitgaven</b>		
- courante uitgaven:	121.403.038	134.842.541
<b>Resultaat:</b>	9.461.965	-3.618.814

## 11. Organogram



## VLAAMSE LIBERALEN EN DEMOCRATEN (VLD)

### 1. Het congres

In 1995 en 1996 werden er door de VLD 5 congressen georganiseerd.

- Antwerpen, 17-19 maart 1995. Thema: Justitie en veiligheid. Aantal deelnemers: 600 (allen stemgerechtigd).<sup>25</sup> Aanwezigheden schommelend tussen de 410 en 120.<sup>26</sup>
- Brugge, 22-23 april 1995. Thema: Het VLD-regeerprogramma, zowel federaal als Vlaams. Aantal deelnemers: 750 (allen stemgerechtigd).
- Brussel, 31 mei-2 juni 1996. Thema: Mobiliteit. Aantal deelnemers: 550 (allen stemgerechtigd).
- Kortrijk, 9-10 november 1996. Statutencongres, deel 1. Aantal deelnemers: 500 (allen stemgerechtigd).
- Kortrijk, 14 december 1996. Statutencongres, deel 1. Aantal deelnemers: 450 (allen stemgerechtigd).

### 2. Het bestuur

Art. 9 van de statuten<sup>27</sup> regelt de samenstelling van het bestuur: "Het bestuur is samengesteld uit de in nuttige volgorde verkozen leden. Het nationaal bestuur bestaat uit 31 leden... Naast de voorzitter, de secretaris en de penningmeester bestaat elk bestuur voor de helft uit niet-mandatarissen. Te dien einde wordt een gelijk aantal mandatarissen en niet-mandatarissen verkozen op afzonderlijke lijsten. Indien daaropvolgend mocht blijken dat het aantal bestuursleden niet-mandatarissen minder dan de helft is, wordt het bestuur aangevuld met de in nuttige orde niet-verkozen niet-mandatarissen, in volgorde van de door hen behaalde stemmen. Elk kiesarrondissement is door tenminste één lid vertegenwoordigd in het nationaal bestuur. In voorkomend geval wordt het nationaal bestuur aangevuld met de in nuttige orde niet-verkozen mandataris of niet-mandataris die in de bestuursverkiezingen het hoogste aantal stemmen behaalde...

De fractievoorzitters worden toegevoegd aan het bestuur op het desbetreffende niveau. Tevens kan het bestuur elkeen met raadgevende stem uitnodigen."

De samenstelling op 31 december 1996 zag er als volgt uit:

- |                             |                |
|-----------------------------|----------------|
| - Voorzitter                | De Croo Herman |
| - Penningmeester            | Goovaerts Leo  |
| - Nationaal Secretaris      | Versnick Geert |
| - Algemeen Partijsecretaris | Ysebaert Clair |

<sup>25</sup> De cijfers betreffende de opkomst op de congressen zijn door de partijsecretariaten meegedeeld.

<sup>26</sup> Volgens tellingen en schattingen ter plaatse van onderzoekers van de Afdeling Politologie van de KULeuven.

<sup>27</sup> Het betreft de statuten van bij de oprichting van de VLD (juni 1993). In november en december 1996 werden twee statutencongressen gehouden waarop deze statuten werden gewijzigd. Aangezien deze niet meer betrekking hebben op het tijdsbestek van deze morfologie worden ze verder buiten beschouwing gelaten.

- Fractieleiders
  - Coveliers Hugo
  - De Clercq Willy
  - Denys André
  - Dewael Patrick
  
- De mandatarissen
  - Beysen Ward
  - Bril Louis
  - Chevalier Pierre
  - Cortois Willy
  - Daems Rik
  - De Grauwe Paul
  - De Gucht Karel
  - De Macht-Aelbrecht Anny
  - Demeulenaere Julien
  - Gabriels Jaak
  - Leduc Jeannine
  - Neyts-Uyttebroeck Annemie
  - Vanderpoorten Marleen
  - Vemeiren Francis
  
- De niet-mandatarissen
  - Bellin Annie
  - Bracquené Hans
  - Claes-Van Waes Simone
  - Cuypers Johan
  - De Buyst Didier
  - De Meulemeester Marnic
  - De Ro Luc
  - Decat Marc
  - Decat Michel
  - Delwaide Leo
  - Geens André
  - Matthijs Patrick
  - Michiels Ann
  - Somers Bart
  - Taelman Martine
  - Van Den Eeckhout Elfride
  - Van Riet Iris
  - Van Waeyenberghe Marleen
  - Vanderhasselt Mia

## 2.2 *Frequentie van samenkomst*

Het bestuur komt wekelijks samen, op maandagmorgen.

## 2.3 *Bevoegdheden*

De bevoegdheden worden geregeld in art. 11 van de statuten: "Het bestuur is verantwoordelijk voor de politieke standpuntbepaling in overeenstemming met de besluiten van het congres, voor de organisatie van de voorverkiezingen overeenkomstig de procedure in de artikelen 20 en 21, en voor de deelname van de partij aan de verkiezingen."

### 3. De voorzitter

Door het ontslag van Guy Verhofstadt na de parlementsverkiezingen van 21 mei 1995 werden er op 16 september voorzittersverkiezingen georganiseerd. Alle leden waren stemgerechtigd. Van de 79.774 verzonden formulieren, namen er 28.276 aan de stemming deel (35,45 %). Van de 27.661 geldige stemmen behaalde Herman De Croo er 13.681 (49,46 %). Zijn belangrijkste tegenkandidaten, Patrick Dewael, Rik Daems en Annemie Neyts-Uytterbroek behaalde respectievelijk een stemmenaantal van 7.866, 3.143 en 2.721. Voor het overige deden er nog zeven kleine kandidaten mee waarvan niemand er in slaagde om meer dan 100 stemmen te behalen. De absolute meerderheid is vereist maar de andere kandidaten trokken zich terug voor een tweede stemronde waardoor De Croo verkozen was.

### 4. De kaderleden

#### *Mandatarissen*

- Europees parlement	3
- Volksvertegenwoordigers	21
- Senatoren	10
- Vlaamse volksvertegenwoordigers	27
- Leden Brusselse Hoofdstedelijke Raad	2
- Provincieraadsleden	83
- Bestendig Afgevaardigden	5
- Gemeenteraadsleden	1.168
- Burgemeesters	54
- Schepenen	292
- OCMW-voorzitters	50
- OCMW-raadsleden	573

#### *Bestuursleden*

- Afdelingsvoorzitters	353
- Afdelingssecretarissen	330
- Gemeentelijke bestuursleden	6.315
- Arrondissementsvoorzitters	11
- Arrondissementssecretarissen	11
- Arrondissementele bestuursleden	1.636

### 5. Personeelsbeand

#### 5.1 *Belangrijke functies*

- Partijvoorzitter	De Croo Herman
- Ondervoorzitter	Neyts-Uytterbroek Annemie
- Algemeen Partijsecretaris	Ysebaert Clair
- Secretaris-Generaal	Versnick Geert
- Penningmeester	Goovaerts Leo

- Directeur studiedienst	Kerremans Jan
- Adjunct-Directeur	van Hevele Guy
- Instituut voor Volksopleiding en Kadervorming (I.V.K.)	
Voorzitter	Daems Rik
Directeur	Poppe Patrick
- Pers en Communicatie	Cornelis Bert
- Voorzitter VLD-vrouwen	Van Riet Iris
- Voorzitter Socio-Culturele Vereniging van Liberale Vrouwen	Claes-Van Waes Simonne
- Voorzitter VLD-Jongeren	Erik Finé

### 5.2 *Parlementaire medewerkers*

Federaal	27
Vlaams Parlement	8

### 5.3 *Globaal aantal tewerkgestelden*

17 in totaal

## 6. Publicaties

- Verslagboeken van de congressen
- *De Burgerkrant*, verschijnt 10 maal per jaar (oplage: 80.000)
- *Nieuwsbrief* (voor kaderleden), verschijnt maandelijks (oplage: 8.000)
- *Internetadres* : <http://www.vld.be> (dagelijks)

## 7. Ledenaantallen

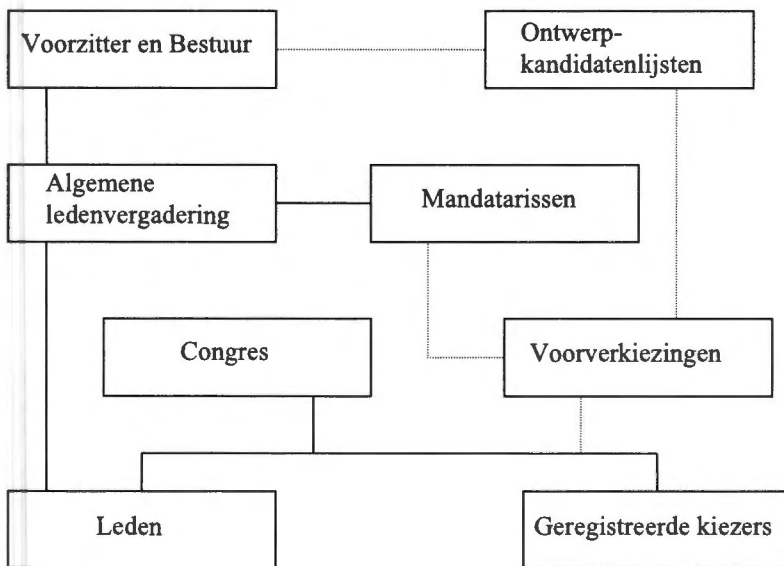
<i>Arrondissement</i>	1995	1996	<i>Toe- of afname</i>
Brugge	2.788	2.978	+190
Oostende-Veurne-Diksmuide-Ieper	5.909	5.614	-295
Kortrijk-Roeselare-Tielt	5.305	5.101	-204
Gent-Eeklo	11.043	10.437	-606
Aalst-Oudenaarde	7.650	7.794	+144
Dendermonde-St.-Niklaas	5.162	5.160	-2
Antwerpen	7.351	7.511	+160
Mechelen-Turnhout	7.301	7.141	-160
Limburg	9.138	9.485	+347
Leuven	7.272	6.853	-419
Brussel-Halle-Vilvoorde	10.013	9.650	-363
Nationaal	580	563	-17
Duitsland	49	-	-
<b>Totaal</b>	<b>79.561</b>	<b>78.287</b>	<b>-1.274</b>

## 8. Partijfinanciën <sup>28</sup>

Het betreft de activiteiten van de Vlaamse Liberalen en Democraten, van de VZW LIBERA <sup>29</sup> en van de VZW Centrum voor Maatschappelijke Informatie <sup>30</sup> voor de periode 1 januari 1995 tot en met 31 december 1996.

	1995	1996
<i>Ontvangsten</i>		
- courante ontvangsten:	164.924.266	124.882.898
- financieel resultaat:	-6.907.752	-6.362.484
- uitzonderlijk resultaat:	-24.377.443	-
<i>Uitgaven</i>		
- courante uitgaven:	185.590.115	-97.116.845
<i>Resultaat:</i>	-51.951.044	21.403.569

## 9. Organogram



<sup>28</sup> Verslag van de Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen. *Parlementaire Stukken*, 558/1 (G.Z. 1995-1996) (Kamer), pp. 23-30. Verslag van de Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen. *Parlementaire Stukken*, 1008/1 (G.Z. 1996-1997) (Kamer), pp. 28-35.

<sup>29</sup> Oppericht conform artikel 22 van de wet van 4 juli 1989.

<sup>30</sup> Oppericht krachtens artikel 71 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen.



## VOLKSUNIE - VLAAMSE VRIJE DEMOCRATEN

### 1. Het congres

In 1995 en 1996 werden twee congressen georganiseerd:

- Brussel, Congresgebouw, 11-12 maart 1995. 33ste ledencongres, thema: "Vitaminen voor Vlaanderen". Opkomst: 11 maart: 300<sup>31</sup>; 12 maart: 1.000. Stemgerechtigde leden: iedereen met een geldige lidkaart voor 1995.

Aanwezigheden op 11 maart schommelend tussen 280 en 160.

Aanwezigheden op 12 maart schommelend tussen 900 en 750.<sup>32</sup>

- Hasselt, Cultureel Centrum, 7 mei 1995. Verkiezingscongres met als thema: "Vlaanderen zonder de Volksunie? 300.000 maal néé!". Er werden op dit congres geen stemmingen gehouden.

### 2. De partijraad

#### 2.1 Samenstelling<sup>33</sup>

De samenstelling van de partijraad wordt geregeld in art. 6.1.-6.2 van de statuten:

"Lid van de partijraad zijn:

art. 6.1.1:

- de arrondissementsvoorzitters, de arrondissementssecretarissen en twee vaste afgevaardigden aan te wijzen door de arrondissementsraad uit eigen leden. Voor deze vier afgevaardigden wordt door het arrondissementsbestuur uit eigen leden één plaatsvervanger aangewezen:

1995

*Antwerpen*  
Giebens Joris  
Pauli Koen  
Lemmens Luk\*<sup>34</sup>

*Mechelen*  
Billiet Mia  
De Cuyper Danny  
Vemeulen Louisa\*

*Turnbout*  
Adams Frida  
Thys Jef  
Hertogs Klara\*

1996<sup>35</sup>

*Antwerpen*  
Giebens Joris  
Loete Bob  
Pauli Koen  
Sanders Effi  
Schiltz Els\*

*Mechelen*  
Anciaux Koen  
De Cuyper Danny  
Van Bouwel Liesbeth  
Van Weert Els  
Billiet Mia\*

*Turnbout*  
Aerts Kris  
Draulans Hugo  
Hertogs Klara  
Tops Liliane  
Laureys Bert\*

<sup>31</sup> De cijfers betreffende de opkomst op de congressen zijn door het partijsecretariaat meegedeeld.

<sup>32</sup> Volgens tellingen en schattingen ter plaatse van onderzoekers van de Afdeling Politologie van de KULeuven.

<sup>33</sup> Volgens de statuten, meest recent gewijzigd op de partijraad van 9 december 1995.

<sup>34</sup> Het gaat hier over de nieuwe partijraad vanaf 13 januari 1996.

<sup>35</sup> Plaatsvevangers worden aangeduid met \*.

*Halle-Vilvoorde*

Claes Greet  
Croonenberghs Jef  
Van Ransbeek Frans\*

*Leuven*

Ruytings Annie  
Vanden Bempt Pol  
Van Melkebeek André\*

*Hasselt-Tongeren-Maaseik*

Coninx Ivo  
Notermans Erik  
Robijns Luk

*Aalst*

De Bruecker Hugo  
Denayer Danny  
Feusels Emi\*

*Oudenaarde*

Herteleer Eddy  
Vander Haeghen Jacques  
Van Den Heede Frans\*

*Dendermonde*

De Wit Gommaar  
Van Acker Chris  
Verhaegen Jozef\*

*Gent-Eeklo*

Depaepe Peter  
Van Hoorebeke Karel  
Goethyn Denise\*

*Sint-Niklaas*

Maes Jan-Pieter  
Vlegels Boudewijn (tot 9.9)  
Weyers Jan (vanaf 14.10)  
De Munck Lucie\*

*Halle-Vilvoorde*

Adang Frans  
Anciaux Roel  
Claes Greet  
Croonenberghs Jef  
Raspoet Reinhilde\*

*Leuven*

Bex Jos  
Bex Stijn  
Brocatus Jan  
Ruytings Annie  
Raskin Gerda\*

*Hasselt-Tongeren-Maaseik*

Appeltans Laurens  
Bruninx Christiane  
Daniëls Stijn  
Robijns Luc  
Stulens Annette\*

*Aalst-Oudenaarde*

De Bruecker Hugo  
Denayer Danny  
Feusels Emi  
Vandevelde Rufin  
Van Vaerenbergh Bert\*

*Dendermonde*

Strynckx Jan  
Van Acker Chris  
Verhaegen Jozef  
Verschuren Jacques  
De Koker Denise\*

*Gent-Eeklo*

Callewaert Hildegard  
Genbrugge Christiane  
Roegiers Jan  
Sleurs Elke  
Goethyn Denise\*

*Sint-Niklaas*

Dehandschutter Lieven  
De Munck Lucie  
Maes Jan-Pieter  
Weyers Jan  
Kegels Amedee\*

*Brugge*

Barremaecker Henk  
 Grootaerd Luk  
 Vanoverschelde Gilbert  
 (tot 11.2)  
 De Groot Patrick \*  
 (vanaf 8.4)

*Ieper*

Delaere Wilfried  
 Meersseman Marc

*Kortrijk*

Beelen Staf  
 Verreth Guido  
 Lemayeur Hans

*Roeselare-Tielt*

Soete Tonie  
 Verbeke Joris  
 Coghe Robrecht\*

*Oostende-Veurne-  
Diksmuide*

Nolf Pierre  
 Snauwaert Roos  
 Serpieters Willy\*

*Brussel*

Delannoo Stef  
 Quix Marie-Paul  
 Smeekens Ludo\*

*Brugge*

Barremaecker Henk  
 Luk Grootaerd  
 Boussemaere Joël  
 Vanhecke Gerard  
 Lemiengre Johan\*

*Ieper*

Alleman Marleen  
 Cardoen Stefaan  
 Goudeseune Filip  
 Goudeseune Joël  
 Delaere Wilfried\*

*Kortrijk-Roeselare-Tielt*

Cilcque Bart  
 Soete Tonie  
 Vandenbulcke Goedele  
 Vandewalle Erik  
 Van Biervliet Johan\*

*Oostende-Veurne-  
Diksmuide*

Becuwe Peter  
 De Gryse Noël  
 Nolf Pierre  
 Snauwaert Roos  
 Maes Steven\*

*Brussel*

Delannoo Stef  
 Quix Marie-Paule  
 Aerts Bert  
 Verhasselt Mark  
 Muls Walter\*

- de bijkomende arrondissementen en één bestendig plaatsvervanger, door de arrondissementsraad uit de eigen leden verkozen. Hun aantal bedraagt één per schijf van 7.000 stemmen behaald op de lijst van de Vlaamse Raad van de VU bij de jongste verkiezingen. Een laatste schijf van 5.000 stemmen of meer wordt beschouwd als een volledige schijf van 7.000 stemmen. Voor het arrondissement Brussel wordt het aantal stemmen behaald op de lijst voor de Brusselse Hoofdstedelijke Raad in aanmerking genomen. Het aantal afgevaardigden bedraagt ten minste twee. Indien één van deze personen wegvalt dan dient hij (zij) bij verkiezing te worden vervangen.

*Antwerpen*

Bral Luk (tot 11.2)  
De Smet Luk (vanaf 8.4)  
Crick Fonne  
De Beul André  
Van Gelder Dirk  
Vergauwen Dirk  
Van Brussel-Vernimmen  
Simonne  
Borginon Fons\*

*Mechelen*

Meys André  
Van Weert Jef  
Andries Mark\*

*Turnhout*

Boulliard Jan  
Tops Liliane  
Valgaeren Jo  
Draulans Hugo\*

*Halle-Vilvoorde*

Cornelis Herwig  
De Ridder Jef  
Durang Wim  
Keymolen Etienne  
Maes Lieve  
Peeters Richard\*

*Leuven*

Bex Jos  
Raskin Gerda  
Verheirstraeten Herman  
Stockx Jos\*

*Hasselt-Tongeren-Maaseik*

Joosten Pierre  
Nijsten Nico  
Ombelets Hendrik-Jan  
Puttemans Paul  
Schoenmaekers Berno  
Van Berkel Piet  
Vissers Linda  
Wellens-Purnal Anita  
Van Bree Jef

*Antwerpen*

De Smet Luk  
Lemmens Luk  
T'Sijen Koen  
Van Camp Bart  
Van Gelder Dirk  
Vergauwen Dirk  
Vercauteren Henri\*

*Mechelen*

Hendrickx Marc  
Van Weert Jef  
Meys André\*

*Turnhout*

Boulliard Jan  
Mertens Bart  
Thys Annemie  
Thys Jef\*

*Halle-Vilvoorde*

Durang Wim  
Herbots Bart  
Van Ransbeeck Frans  
Voet Jan  
Maes Lieve\*

*Leuven*

Croonenberghs Ludo  
Janssens Robert  
Proost Ciska  
Rastelli Annemie  
Stockx Jos  
Marrin Geert\*

*Hasselt-Tongeren-Maaseik*

Aerts Danielle  
Coninx Ivo  
Houbrechts Dirk  
Thys Rik  
Van Berkel Piet  
Van Bree Jef  
Vissers Linda  
Vandenbrande Johan\*

*Aalst*

Van Den Bossche Filip  
Van Vaerenbergh Bert  
Masscho Lutgard\*

*Oudenaarde*

geen extra raadsleden

*Dendermonde*

Strynckx Jan  
Verschuren Jacques  
Van Driessche Herman\*

*Gent-Eeklo*

Callewaert Hildegard  
Grypdonck Lieve  
Roegiers Jan  
Van Kerckhove Paul  
Van Caimere Koen\*

*Sint-Niklaas*

Dehandschutter Lieven  
Weyers Jan (tot 9.9)

*Brugge*

Collier Zeger  
Lemiengre Johan  
Boussemaere Joël\*

*Ieper*

Lernout-Martens Roza  
Lamaire Cathérine\*

*Kortrijk*

Debels Marleen  
Van Biervliet Johan\*

*Roeselare-Tielt*

De Rammelaere Luk  
Guillemin Luc  
Dessin Geert\*

*Oostende-Veurne-  
Diksmuide*

Boullet Yves  
Christiaens Wilfried  
Serpeters Willy\*(tot 14.1)

*Brussel*

Anciaux Bert  
Gatz Sven

*Aalst-Oudenaarde*

De Knibber Noël  
Van Wilderode Herwig  
Verbestel Patrick  
Van Reeth Karel\*

*Dendermonde*

Peelman Carla  
Moens Steven\*

*Gent-Eeklo*

Bauwens Bart  
De Martelaere Joeri  
Polfliet Günther  
Van Gelder Koen  
Van Meenen Koen  
Decaluwe Lieven

*Sint-Niklaas*

Stevens Guido  
Van Landeghem Theo  
Blancquart Christian\*

*Brugge*

Collier Zeger  
Ennaert Pascal  
Jacques Hilde\*

*Ieper*

Meersseman Marc  
Hoflack Luk\*

*Kortrijk-Roeselare-Tielt*

Debels Marleen  
Guillemin Luk  
Verreth Guido  
Wullaert Bjorn  
Jacques Wim\*

*Oostende-Veurne-  
Diksmuide*

Breem Mietje  
Godderis-T'Jonck Daniëlle  
Boullet Yves\*

*Brussel*

Bracke Marie-Lou  
Matthé Mie  
De Win Patrick\*

- de bestendig afgevaardigden, de parlementsleden, de leden van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad, de staatssecretarissen en de ministers;

<i>1. Bestendig afgevaardigden</i>	Brepoels Frieda Van Outgaerden Herman	Brepoels Frieda Van Outgaerden Herman
<i>2. Vlaamse parlementsleden (vanaf 10.6.95)</i>	Bogaert Jean Marie Kuijpers Willy Lauwers Herman Maes Nelly Sauwens Johan Vandenbroeke Chris Van Dijck Kris Van Grembergen Paul Van Vaerenbergh Etienne	Bogaert Jean Marie Kuijpers Willy Lauwers Herman Maes Nelly Sauwens Johan Vandenbroeke Chris Van Dijck Kris Van Grembergen Paul Van Vaerenbergh Etienne
<i>3. Kamerleden</i>	Olaerts Hugo <i>vanaf 8.4.95</i> Anciaux Vic Caudron Jan Lauwers Herman Sauwens Johan Van Grembergen Paul Van Vaerenbergh Etienne <i>vanaf 10.6.95</i> Borginon Fons Bourgeois Geert Van de Castele Annemie Van Hoorebeke Karel	Borginon Fons Bourgeois Geert Olaerts Hugo Van de Castele Annemie Van Hoorebeke Karel
<i>4. Senatoren</i>	Loones Jan <i>tot 8.4.95</i> Appeltans Laurens Kuijpers Willy Maes Nelly Schiltz Hugo Truyen Jos Van Hooland Bob <i>vanaf 10.6.95</i> Anciaux Bert	Anciaux Bert Loones Jan
<i>5. Europees parlements lid</i>	Vandemeulebroucke Jaak	Vandemeulebroucke Jaak
<i>6. Brusselse Hoofdstedelijke Raad</i>	De Berlangeer Jan (tot 8.4) Gatz Sven (vanaf 19.9)	Gatz Sven (vanaf 19.9)
<i>7. Staatssecretaris</i>	Anciaux Vic	Anciaux Vic
<i>8. Minister</i>	Sauwens Johan (tot 8.4)	
<i>9. Minister van Staat</i>		Schiltz Hugo

- de leden van het partijbestuur voor de duur van hun mandaat als partijbestuurslid	De Saeger Willy Luyten Walter Maes Bob Tommelein Nora Van de Castele Annemie (tot 8.4) Vanhorenbeek Luk Vankrunkelsven Patrik	De Saeger Willy Maes Bob Vankrunkelsven Patrik
de aftredende leden van het partijbestuur	Loete Bob	Janssens-Vanoppen Simonne Luyten Walter Tommelein Nora Vanden Bempt Pol Vanhorenbeek Luk Verheirstraeten Herman
de provinciale voorzitters	Notermans Erik Maes Bob Ritzen Jan Van Overschelde Gilbert Van Weert Jef	Caudron Jan De Rammelaere Luc Notermans Erik Vanden Bempt Pol Van Weert Jef
de hoofdredacteur van het algemeen partijblad	Van Liedekerke Maurits	Van Liedekerke Maurits
de algemene directeur	Moyaert Nico	Moyaert Nico
één afgevaardigde van elke VU-fractie in de provinciale raden, en één vaste plaatsvervanger, aan te wijzen door de fractie	<i>Antwerpen</i> Raets Koen Pauli Koen*  <i>Vlaams-Brabant</i> Denayer Juul Kiesekoms Staf*  <i>Limburg</i> Peumans Jan Putzeys Vic*  <i>West-Vlaanderen</i> Bogaert Jean-Marie (tot 8.4) Ruebens Ingrid (vanaf 10.6) Vandaele Wilfried*  <i>Oost-Vlaanderen</i> Taghon Jaak Persyn Gust*	<i>Antwerpen</i> Raets Koen Pauli Koen*  <i>Vlaams-Brabant</i> Peeters Richard Denayer Juul  <i>Limburg</i> Peumans Jan Putzeys Vic*  <i>West-Vlaanderen</i> Ruebens Ingrid Vandaele Wilfried*  <i>Oost-Vlaanderen</i> Taghon Jaak Persyn Gust*
vijf door de nationale raad van de VU-Jongeren aan te duiden afgevaardigden alsmede één plaatsvervanger	De Winter Kristin Meremans Marius Poppelier Guido Vangermeersch Sigurd Wullaert Bjorn Fack Erik*	De Winter Kristin Meremans Marius Poppelier Guido Vangermeersch Sigurd Wullaert Bjorn Hoebeke Hans*



de directeur van het vormingsinstituut	Dehandschutter Lieven	Dehandschutter Lieven
de stafmedewerker van VUJO	Deguyter Kate	Deguyter Kate
de algemene voorzitter van VVM	Van Vaerenbergh Etienne	Van Vaerenbergh Etienne
- art. 6.1.2: bij gewone meerderheid kan de partijraad ten hoogste 20 leden met stemrecht coöpteren. De coöptatie heeft plaats tijdens de installatievergadering van de raad voor elke verkiezing of aanstelling door de nieuwe raad. Zolang er geen twintig leden werden gecoöpteerd, mogen kandidaturen worden voorgedragen voor de overblijvende plaatsen. Deze coöptatie heeft dan plaats tijdens de gewone raadsvergaderingen van januari en september.	Baert Frans Bracke Marie-Lou De keuckeleire Anne Vangermeersch Sigurd Van den Kerckhove Guido Vande Velde Rufin Van Ooteghem Oswald	Baert Frans Bettens Veerle Broeckx Erik Decoster Lutgart De Leeuw Frans Faes Inge Hoorne Danny Joosten Petrus Jordan Robin Kennis Koen Puype Jan Roose Bart Roppe Annemie Staes Bart Van Avermaet Aimé Vandenbroucke Pieter Van Den Heede Frans Van Opstal Sandra Vermaercke Karl
- art. 6.1.3: Aftredende parlementsleden blijven lid van de partijraad tot de eerstvolgende algemene vernieuwing van de raad, tenzij hun arrondissementenraad zich daartegen verzet met een tweederde meerderheid	<i>vanaf 10.6</i> Appeltans Laurens Caudron Jan Schiltz Hugo Truyen Jos Van Hooland Bob	geen
- art. 6.2: Na de installatie van de nieuwe partijraad wijst deze uit eigen leden een bureau aan bestaande uit de voorzitter van de partijraad, een eerste en tweede ondervoorzitter, een secretaris en een verslaggever. De voorzitter van de partijraad waakt over de rechten van dit orgaan, leidt de vergaderingen ervan en stelt de agenda samen in samenwerking met het bureau.	<i>voorzitter:</i> Vanden Bempt Pol <i>leden:</i> Callewaert Hildegard Claes Greet Peeters Richard	<i>voorzitter:</i> Claes Greet <i>leden:</i> Giebens Joris (tot 10.2) Joosten Petrus Peeters Richard Polliet Günther

## 2.2 Frequentie van samenkomst

Art. 6.6 van de statuten: "De partijraad vergadert in beginsel om de maand. Op verzoek van ten minste 10 % van de leden roept de voorzitter van de raad de partijraad in buitengewone vergadering bijeen binnen de twintig dagen."

## 2.3 Bevoegdheden

De bevoegdheden blijken uit de art. 6.1 en 6.5 van de statuten: "De partijraad is, na het congres, het hoogste orgaan van de partij. De werking van de partij wordt bepaald door de partijraad. Het partijbestuur wordt door de partijraad aangesteld en gecontroleerd."

# 3. Het partijbestuur

## 3.1 Samenstelling

De samenstelling van het partijbestuur wordt geregeld in art. 7.1.1 en 7.1.2 van de statuten:

art. 7.1.1: "Stemgerechtigde leden van het partijbestuur zijn:	1995	1996
- van rechtswege: de stichter-voorzitter	Van der Elst Frans	Van der Elst Frans
- de algemene voorzitter en de algemene secretaris, beiden belast met de algemene politieke leiding en het algemeen beheer van de partij	<i>algemeen voorzitter:</i> Anciaux Bert <i>algemeen secretaris:</i> Vandenbroeke Chris	<i>algemeen voorzitter:</i> Anciaux Bert <i>algemeen secretaris:</i> Appeltans Laurens
- twee ondervoorzitters, waarvan er één bij voorrang geen parlementslid is	Vankrunkelsven Patrik Van de Castele Annemie	Vankrunkelsven Patrik Maes Nelly
- Acht door de partijraad te verkiezen partijraadsleden waarvan ten hoogste twee parlementslid zijn. Voor zover als nodig staan de laatst verkozen kandidaten-parlementslid hun plaats af aan de eerst niet verkozenen kandidaten-niet-parlementslid. Hebben deze laatste kandidaten niet de vereiste meerderheid behaald, dan wordt er opnieuw gestemd. Zijn er niet voldoende kandidaten-niet-parlementslid, dan vervalt deze beperking tot be- loop van het aantal ontbrekende kanidaten.	Brepoels Frieda (vanaf 13.2) Dehandschutter Lieven Luyten Walter Janssens-Vanoppen Simonne Maes Bob Tommeliers Nora Vanhorenbeek Luk Verheirstraeten Herman	Bex Jos Borginon Fons Bourgeois Geert Callewaert Hildegard Caudron Jan Maes Bob Roppe Annemie Staes Bart

- drie leden van de Vlaamse Raadsfractie, waaronder de voorzitter van de fractie	Van Grembergen Paul	Lauwers Herman Sauwens Johan Van Grembergen Paul
- de voorzitter van de groep in het Europees Parlement	Vandemeulebroucke Jaak	Vandemeulebroucke Jaak
- de voorzitter van de VU-fractie in de Senaat	Schiltz Hugo	Loones Jan
- de voorzitter van de VU-fractie in de Kamer	Lauwers Herman	Van de Castele Annemie
- één bijkomend lid verantwoordelijk voor de jongerenwerking, op voorstel van de nationale VUJO-Raad, door de partijraad uit eigen leden aangewezen. Deze persoon is een reële schakel tussen het partijbestuur en VUJO: hij is tevens lid van het dagelijks bestuur van VUJO	Lambert Geert	Vangermeersch Sigurd
- de algemene penningmeester, belast met het financieel beheer van de partij	De Saeger Willy	De Saeger Willy
art. 7.1.2: "Lid van het partijbestuur met raadgevende stem zijn:		
- de aftredende algemene voorzitter en de aftredende algemene secretaris	<i>aftredende algemene secretaris:</i> Willy Kuijpers	<i>aftredende algemene secretaris:</i> Chris Vandembroeke
- de voorzitter van de partijraad of zijn plaatsvervanger, aangewezen door de leden van het bureau van de partijraad uit eigen leden;	Vanden Bempt Pol	Claes Greet
- de algemene directeur	Moyaert Nico	Moyaert Nico
- de ministers en de staatssecretarissen, voor de periode van hun mandaat en de daaropvolgende bestuursperiode van het partijbestuur	<i>Staatssecretaris:</i> Anciaux Vic <i>Minister:</i> Sauwens Johan (tot 21.5)	<i>Staatssecretaris:</i> Anciaux Vic <i>Minister van Staat:</i> Schiltz Hugo

### 3.2 Frequentie van samenkomst

Het partijbestuur komt wekelijks samen.

### 3.3 Bevoegdheden

Art 7.2 van de statuten regelt de bevoegdheden: "Het partijbestuur is belast met de uitvoering van de beslissingen van de partijraad en met de dagelijkse leiding van de partij. Het heeft tot taak de politieke ontwikkelingen van nabij te volgen en is bevoegd om te beslissen in spoedeisende aangelegenheden, onder voorbehoud van goedkeuring door de partijraad."

## 4. Het dagelijks bestuur

Omtrent het dagelijks bestuur bestaan er geen statutaire bepalingen.

### 4.1 Samenstelling

functie	1995	1996
algemeen voorzitter	Anciaux Bert	Anciaux Bert
algemeen secretaris	Vandenbroeke Chris	Appeltans Laurens
twee ondervoorzitters	Van de Castele Annemie Vankrunkelsven Patrik	Maes Nelly Vankrunkelsven Patrik
algemeen penningmeester	De Saeger Willy	De Saeger Willy
algemeen directeur	Moyaert Nico	Moyaert Nico

### 4.2 Bevoegdheden

Het dagelijks bestuur heeft de volgende bevoegdheden:

- voorbereiding en uitvoering van de beslissingen van het partijbestuur;
- beslissingen betreffende de organisatie en de werking van het algemeen secretariaat;
- beleidsvoorbereidend werk;
- coördinatie werking algemeen secretariaat en VU-fracties

### 4.3 Frequentie van samenkomst

Het dagelijks bestuur komt wekelijks samen.

## 5. Interne verkiezingen

### 5.1 Voorzitter van de partijraad

Partijraad van 13.01.96

Aantal uitgebrachte stemmen: 148

- Claes Greet: 109 (verkozen)

- Giebens Joris: 39

### 5.2 Algemeen voorzitter

Partijraad van 27.01.96

Aantal uitgebrachte stemmen: 148

- Anciaux Bert: 125
- onthoudingen: 23

### 5.3 Algemeen secretaris

Partijraad van 27.01.96

Aantal uitgebrachte stemmen: 139

- Appeltans Laurens: 135
- onthoudingen: 4

### 5.4 Twee ondervoorzitters

Partijraad van 27.01.96

Aantal uitgebrachte stemmen: 152

- Vankrunkelsven Patrik: 129 (verkozen)
- Maes Nelly: 88 (verkozen)
- Bourgeois Geert: 81
- Blanco/ongeldig: 3

### 5.5 Penningmeester

Partijraad van 10.02.96

De Saeger Willy: verkozen als enige kandidaat

## 6. Kaderleden

### 6.1 Mandatarissen

	1996
Volksvertegenwoordigers	5
Senatoren	3
Vlaamse volksvertegenwoordigers	9
Leden Brusselse Hoofdstedelijke Raad	1
Ministers Brusselse Gewestregering	1
Leden Europees Parlement	1
Provincieraadsleden	15
Bestendig Afgevaardigden	2
Gemeenteraadsleden	104
Burgemeesters	12
Schepenen	61

### 6.2 Bestuursleden

1995	2.533
1996	2.416

### 6.3 Kabinetsleden

Het betreft het kabinet van Vic Anciaux, Staatssecretaris voor wetenschappelijk onderzoek en energie in de Brusselse Gewestregering.

	1995	1996
globaal aantal	21	21
niveau 1	6	6

## 7. Personeelsbestand

### 7.1 Belangrijkste functies

Algemeen directeur	Moyaert Nico
Politiek medewerker en pers	Van Weert Els
Directeur Vormingscentrum Lodewijk Dosfel	Dehandschutter Lieven
VU-Jongeren	Degeyter Kate
Hoofdredacteur	Van Liedekerke Maurits
Vlaams Nationaal Studiecentrum E-mail: <i>secretariaat@vu.be</i>	De Zaeger Piet

### 7.2 Parlementaire medewerkers

#### Kamer:

6 fractiemedewekers + 1 part-time

5 administratieve secretarissen (1 per parlamentslid)

#### Senaat:

1 fractiemedewerker

2 administratieve secretarissen

#### Vlaams Parlement

4 fractiemedewekers

9 administratieve secretarissen

### 7.3 Globaal aantal tewerkgestelden

Hierover zijn er geen cijfers beschikbaar.

## 8. Ledenaantallen

<i>Arrondissement</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>Toe- of afname</i>
Brugge	558	580	+22
Oostende-Veurne-Diksmuide	1.032	1.286	+254
Ieper	266	277	+11
Kortrijk	723	2.420 <sup>36</sup>	+633
Roeselare-Tielt	1.064		
Gent-Eeklo	1.935	2.311	+376
Oudenaarde	144		
Aalst	953	1.321 <sup>37</sup>	+224
Dendermonde	640	934	+294
Sint-Niklaas	803	1.020	+217
Antwerpen	1.757	2.150	+393
Mechelen	680	1.047	+367
Turnhout	769	1.050	+281
Limburg	1.454	1.900	+446
Leuven	960	1.079	+119
Halle-Vilvoorde	1.663	2.207	+544
Brussel	236	251	+15
Totaal	15.637	19.833	+4.196

## 9. Publicaties

### 9.1 Programmatorische publicaties

1995

- *Vitaminen voor Vlaanderen (verslagboek 33ste ledencongres)*
- *De overbeid overtreedt de taalwetten? Ik doe er iets aan!*
- *Met hart en ziel voor Vlaanderen (verkiezingsprogramma 21.05.95)*

1996

- *Volksunie over Vlaams-Brabant*
- *Het vreemdelingenbeleid kritisch bekeken*
- *Electrabel verankerd, gemeenten geketend*
- *Vlaams-nationale kieskring, naamgeving Vlaanderen*
- *VU-tienpuntenprogramma voor Vlaamse Staatsvorming*
- *Vist het onderwijs achter het net?*
- *Het dossier Van Hool en het wetsvoorstel Bourgeois*
- *Verkeersveiligheid versus Europese 'reuzenrichtlijn'*
- *De taalwetgeving in Brussel voor gemeenten en OCMW's: voorstellen tot wetswijziging en actualisering*

<sup>36</sup> Ledenaantal voor Kortrijk-Roeselare-Tielt

<sup>37</sup> Ledenaantal voor Aalst-Oudenaarde



- *De visie van de Volksunie op de BRTN - Twintig concrete voorstellen voor een echte openbare omroep*
- *Met cijfers maakt men geen samenleving - De VU-evaluatie van de Vlaamse begroting 1997*

## 9.2 Brochures

1995

- *Terug naar het Oostfront*
- *Moet Vlaanderen voor de Belgische wegwerpmaatschappij kiezen?*
- *Ministers staan niet boven de wet! VU-standpunt over de ministeriële verantwoordelijkheid*
- *De Europese gezindheid van de Volksunie in het licht van de intergouvernementele conferentie van 1996*

1996

*Brussel en Vlaams Brabant. Een moeilijke relatie? De invalshoek van de ruimtelijke ordening.*

## 9.3 Periodieken

- *Standpunten*

kwartaaltijdschrift van het Vlaams Nationaal Studiecentrum vzw  
1996, 1ste jaargang

1. Taalwetgeving in het Nederlandstalig basisonderwijs te Brussel
2. Dossier Europa
3. 20 jaar gemeentefusies
4. Vlaamse lasten, Waalse lusten. De regionalisering van de Belgische staatschuld.

- *De Toekomst*

Gratis ledenblad van de Volksunie  
1996, 1ste jaargang

Verschijningsfrequentie: 10 maal per jaar

- *Wij-Vlaams Nationaal*

Weekblad

- *Wij-Jongeren*

Maandblad VUJO

## 10. Partijfinanciën <sup>38</sup>

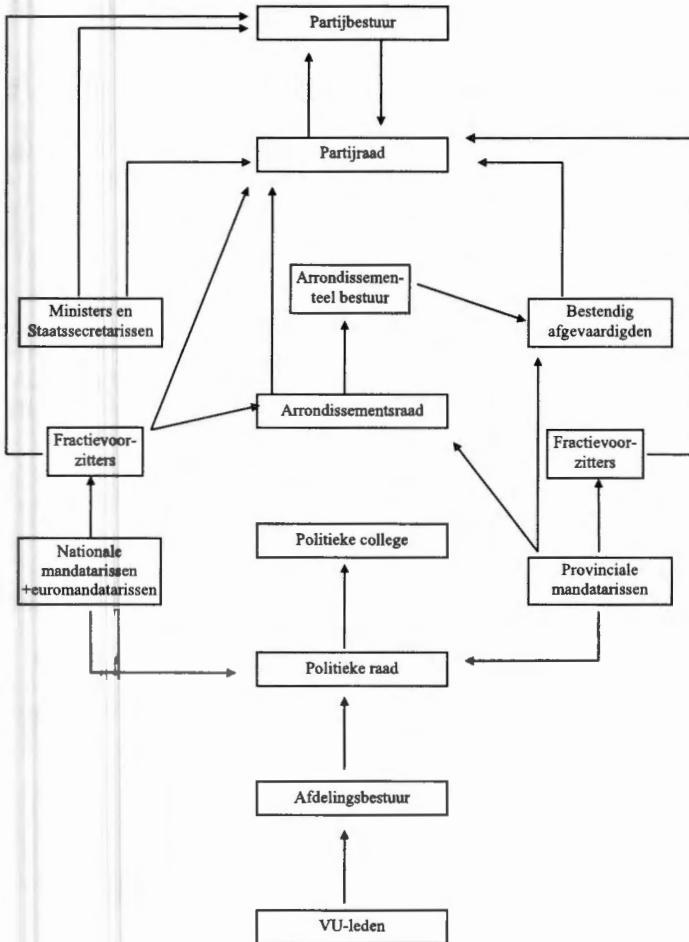
Het betreft de verslaggeving van de Volksunie Vlaamse Vrije Democraten (nationaal secretariaat), van de VZW Volksunie <sup>39</sup> en van de de VZW Dokter Balletfonds <sup>40</sup> voor de periode 1 januari 1995 tot en met 31 januari 1996.

<sup>38</sup> Verslag van de Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen. *Parlementaire Stukken*, 558/1 (G.Z. 1995-1996) (Kamer), pp. 76-86. Verslag van de Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen. *Parlementaire Stukken*, 1008/1 (G.Z. 1996-1997) (Kamer), pp. 72-82.

<sup>39</sup> Opgericht conform artikel 22 van de wet van 4 juli 1989.

	1995	1996
<b>Ontvangsten</b>		
- courante ontvangsten:	64.057.268	67.980.237
- financieel resultaat:	1.886.960	1.461.036
- uitzonderlijk resultaat:	-100.394	66.280
<b>Uitgaven</b>		
- courante uitgaven:	39.425.461	69.366.915
<b>Resultaat:</b>	26.418.373	140.638

## 11. Organogram



## AGALEV (Anders Gaan Leven)

### 1. Het landelijk congres

In 1995 en 1996 werden er 6 congressen gehouden.

- Brussel, VLEKHO, 25 maart 1995. Programmacongres: goedkeuring programma verkiezingen 1995. Opkomst: 350 deelnemers.<sup>41</sup>  
Aanwezigheden schommelend tussen 360 en 300.<sup>42</sup>
- Brussel, VLEKHO, 26 maart 1995. Federaal congres (samen met ECOLO): sociale zekerheid. Opkomst: 400 deelnemers.  
Aanwezigheden schommelend tussen 420 en 250.  
Aantal stemmers voor Ecolo: oplopend tot 189, soms ook 167.  
Aantal stemmers voor Agalev: oplopend tot 101, soms ook 92.<sup>43</sup>
- Gent, ICC, 18 november 1995. Statutair congres: herwerking statuten. Opkomst: 400 deelnemers.  
Aanwezigheden schommelend rond de 342 personen.<sup>44</sup>
- De Haan, 27-28 april 1996. Statutair congres: herwerking statuten. Opkomst: 250 deelnemers
- Brussel, VLEKHO, 21 september 1996. Planningscongres: planning (in hoofdzaak bedoeld voor de kaderleden (categorie 2). Opkomst: 150 deelnemers.
- Brussel, VLEKHO, 16 november 1996. Federaal congres (samen met ECOLO): gezondheidszorg. Opkomst: 150 deelnemers.

### 2. Het uitvoerend comité/partijbestuur

De vervroegde verkiezingen zorgden ervoor dat de geplande statuutswijziging niet kon doorgaan. Het statutair congres werd verschoven naar 18 november 1995. Op dit congres werd het uitvoerend comité vervangen door het partijbestuur. Om deze reden zullen beide organen hier behandeld worden.

#### Het uitvoerend comité

##### *Samenstelling*

Art. 10.1 van de oude statuten<sup>45</sup>: "Het (landelijk) uitvoerend comité bestaat uit minstens 7 en maximaal 10 leden. Zij worden verkozen door het congres uit de leden die minstens twee jaar lid zijn van Agalev. Elke provincie moet minimaal 1 en mag maximaal 3 leden tellen in het uitvoerend comité. Minstens 2 parlementsleden, waaronder de fractieleider(s) moeten aanwezig zijn op de vergaderingen. Zij hebben geen stemrecht.

<sup>41</sup> De cijfers betreffende de opkomst op de congressen zijn door het partijsecretariaat meegedeeld.

<sup>42</sup> Volgens tellingen en schattingen ter plaatse van onderzoekers van de Afdeling Politologie van de KULeuven.

<sup>43</sup> Ibid.

<sup>44</sup> Ibid.

<sup>45</sup> Volgens de statuten, meest recent gewijzigd en/of aangevuld op het partijcongres van 18-19 december 1993.

Op 1 januari 1995 maakten de volgende personen deel uit van het uitvoerend comité:

Hamels Johan (gestopt op 25 september)  
 Lamote Luc (gestopt op 7 augustus)  
 Leestmans Jef  
 Steenkiste Guido  
 Van Espen Henriette (gestopt op 15 maart)  
 Vertriest Isabel  
 Malcorps Johan (gestopt op 6 juni)  
 Sannen Ludo (gestopt op 6 juni)  
 Geysels Jos  
 Dua Vera (gestopt op 6 juni)  
 Tavernier Jef

Op 6 juni 1995 traden toe tot het uitvoerend comité:

Bervoets Wilfried (Politiek Secretaris)  
 Lemiengre Luc (Partijsecretaris)

Op 11 september 1995 traden volgende personen in opdracht van de stuurgroep toe tot het uitvoerend comité:

Matthieu Jan  
 Cuyvers Jo  
 Boutmans Eddy

Op 25 september 1995 zag de samenstelling van het uitvoerend comité er dan als volgt uit:

Steenkiste Guido  
 Leestmans Jef  
 Vertriest Isabel  
 Geysels Jos  
 Tavernier Jef  
 Bervoets Wilfried  
 Lemiengre Luc  
 Kok Frank  
 Matthieu Jan  
 Cuyvers Jo  
 Boutmans Eddy

#### *Frequentie van samenkomst*

Het uitvoerend comité vergaderde wekelijks op maandag.

#### *Bevoegdheden*

De bevoegdheden van het uitvoerend comité worden geregeld in art. 10.4 van de oude statuten: "Het uitvoerend comité heeft de volgende bevoegdheden: uitvoeren van beslissingen van de stuurgroep; ondersteunen en controleren van de parlementsleden; volgen van de dagelijkse werking van het secretariaat; stand-

punten (o.a. persmededelingen) en tactiek bepalen, indien niet kan uitgesteld worden tot de volgende bijeenkomst van de stuurgroep; dagelijks financieel beheer; bijdragen van de landelijke werkgroepen verzamelen en deze werkgroepen consulteren; bepalen van bevoegdheden en taken van secretaris van het uitvoerend comité; bijeenroepen van de stuurgroep in speciale omstandigheden."

## Partijbestuur

### *Samenstelling*

Volgens art. 7.1 van de nieuwe statuten <sup>46</sup> maken de volgende personen deel uit van het partijbestuur:

- |   |   |
|---|---|
| - minimaal zes en maximaal negen vrijwilligers. Deze vrijwilligers worden voorgedragen door de Regionale Groepen en verkozen door het Congres. Van deze vrijwilligers moet minimaal één derde vrouwen zijn en mogen er maximaal twee uit dezelfde regio komen. Elke provincie moet vertegenwoordigd zijn. Kandidaten zijn minstens twee jaar lid van de partij. | Bossaerts Stef<br>Callant Angelo<br>De Ridder Karel<br>Maertens Guido<br>Steenkiste Guido<br>Vertriest Isabel<br>Wuyts Suzy <sup>47</sup> |
| - de fractieleiders van de Kamer en het Vlaams Parlement en een derde lid uit één van de ander drie fracties, men name de Senaat, het Europees Parlement en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad, dat wordt aangeduid door de Fractie. De twee andere fracties worden zonder stemrecht vertegenwoordigd in het Partijbestuur.                                      | Geysels Jos<br>Tavernier Jef<br>Boutmans Eddy   |
| - de Politieke Secretaris en de Partijsecretaris van het landelijk niveau   | Bervoets Wilfried<br>Lemienghe Luc  |
| - de voorzitter van de Politieke Raad   | Bosmans Ward  |

### *Frequentie van samenkomst*

Het partijbestuur, net zoals het vroegere uitvoerend comité, vergadert wekelijks op maandag.

### *Bevoegdheden*

De bevoegdheden van het partijbestuur worden geregeld in art. 7.2-7.5 van de nieuwe statuten: "Het partijbestuur neemt het beheer van Agalev op landelijk niveau waar. Hiertoe neemt het onder meer verantwoordelijkheid op voor de par-

<sup>46</sup> Volgens de statuten, meest recent gewijzigd en/of aangevuld op het partijcongres van 18 november 1995 en dat van 27-28 april 1996.

<sup>47</sup> Deze 7 personen werden verkozen op het statutair congres van 27-28 april 1996 in De Haan.

tij-uitbouw, de partijstrategie en het volgen van de politieke actualiteit.

Het partijbestuur heeft tegenover de Fractie de volgende bevoegdheden: een interpellatierecht tegenover de Fractie en de individuele fractieleden; de verantwoordelijkheid voor de evaluatie van de fractiewerking en de fractieleiders. Deze evaluatie moet jaarlijks gebeuren. De fractieleiders zijn niet aanwezig bij hun eigen evaluatie. De fractieleiders hebben het recht gehoord te worden over de evaluatie van de fractiewerking en de fractieleiders.

Het partijbestuur heeft de bevoegdheid over de organisatorische residuairre aangelegenheden die door de statuten en hun uitvoeringsbesluiten niet werden toegekend aan een groep en die het lokale overstijgen.

Het partijbestuur moet de volgende taken opnemen: het besturen van de partij op basis van beslissingen die door het congres en de politieke raad worden genomen; beslissingen nemen over de structuur van het secretariaat en hiertoe het dagelijks bestuur de nodige richtlijnen geven; de opvolging van de partijstrategie, de partij-uitbouw, de fractiewerking, de politieke actualiteit en eventuele onderhandelingen tussen twee bijeenkomsten van het congres in; de organisatie van de interne en externe communicatie (o.m. contacten met de pers en de media); de organisatie van congresbijeenkomsten, verkiezingscampagnes en verkiezingsadministratie. Het partijbestuur staat in voor de voorbereiding van het congres. Het partijbestuur stelt de voor elke verkiezing toepasselijke pollreglementen op, op basis van het door de politieke raad opgemaakte pollreglement; de organisatie van de internationale vertegenwoordiging van Agalev."

### 3. De landelijke stuurgroep/politieke raad

De vervroegde verkiezingen zorgden ervoor dat de geplande statuutswijziging niet kon door gaan. Het statutair congres werd verschoven naar 18 november 1995. Op dit congres werd de landelijke stuurgroep vervangen door de politieke raad. Om deze reden zullen beide organen hier behandeld worden.

**Landelijke stuurgroep** (in 1995, volgens het stichtingscongres van maart 1982)

#### *Samenstelling*

Art 9.1 van de oude statuten: "De landelijke stuurgroep bestaat uit maximaal 50 stemgerechtigde leden en 50 plaatsvevangers, telkens 10 per provincie en verdeeld over de verschillende arrondissementen in verhouding tot hun bevolking."

---

48 De leden van het bureau van de stuurgroep worden aangeduid met \*. Indien er dan tussen haakjes nog een opmerking volgt dan slaat dit op hun functie van het bureau van de stuurgroep.

*Effectieve stuurgroepleden*

Bax Urbain\*<sup>48</sup>  
 Bosmans Ward\*  
 Brauwers Rita\* (vanaf september)  
 Callant Angelo  
 Cerfontaine Georges  
 Debaere Juul  
 De Backer Geert  
 De Bruycker Annemie  
 De Grauwe Eric  
 Dehandschutter Lode  
 De Laere Magda  
 Denecker Jacques  
 Desmet Riet  
 De Vroey Claudine  
 De Wilde Werner  
 Doms Raymond  
 Dupont Yves  
 Hellemans Mark  
 Henkens Erik  
 Holemans Dirk  
 Huion Patricia  
 Kok Frank\* (tot augustus)  
 Kuypers Michel  
 Leysen Sylvain  
 Libbrecht Jo  
 Maes Willy  
 Matthieu Jan\* (tot augustus)  
 Nijssen Lambert  
 Orij Flor  
 Pillot Jan\*  
 Pyck Jean-Marie  
 Stroobandt Roger  
 Tilkin Monique  
 Van den Bossche Roland  
 Vandekerckhove Pieter\* (vanaf september)  
 Vanheusden Marleen  
 Vanhoucke Fabrice  
 Vanhoutte Peter  
 Vanoost Lode  
 Ventura Tony  
 Wuyts Suzy  
 Wyns Tine

*Plaatsvervangers*

Bauwen Josée  
 De Clopper Wim  
 De Meyer Mark  
 De Peuter Marja  
 Desmet Patrick  
 Dhaene Jan  
 Donceel Yo  
 Jackers Jan  
 Ketels Luc  
 Liekens Dirk  
 Melle Ullrich  
 Mutsaerts Luk  
 Noens Walter  
 Peeraer Lu  
 Peeters Kris  
 Polfliet Alex  
 Saey Jago  
 Salen Liebrecht  
 Sybers Luc  
 Thewissen René  
 Thiery Walter  
 Van Bogaert Marijke  
 Van Breuseghem Peter  
 Van Damme Emiel  
 Vandergheynst Eric  
 Van Dijck Dirk  
 Van Durme Wilfried  
 Ventura Antonio  
 Vercammen René  
 Vos Gerry  
 Vos Hendrik  
 Williame Jim

*Frequentie van samenkomst*

De Stuurgroep kwam driewekelijks samen en dit telkens op zaterdag van 10 tot 17 uur. Extra vergaderingen werden georganiseerd op woensdagavond van 19 tot 22 uur. In begin juli 1995 werd er gedurende een weekend een stuurgroepberaad gehouden ter voorbereiding van het nieuwe werkjaar. In totaal zijn er in 1995 16 stuurgroepvergaderingen doorgegaan waarvan 3 extra vergaderingen op woensdagavond en één driedaags beraad.



De vergaderingen zijn open met uitzondering van persoonsgebonden materies.  
Gemiddelde aanwezigheid: 30

Laatste stuurgroep en opheffing op 20 januari 1996.

### *Bevoegdheden*

Art. 9.9 van de oude statuten: "De stuurgroep heeft de volgende bevoegdheden: 1. samenroepen en voorbereiden van het congres 2. waken over de uitvoering van de beslissingen van het congres 3. reageren op de actualiteit in de lijn van de oriëntaties bepaald door het congres 4. kiezen van woordvoerders van Agalev 5. aangeven van de minimumvoorwaarden waaraan de polls op het niveau van de kiesomschrijvingen moeten voldoen, vastleggen van dwingende criteria voor en goedkeuring van de kieslijsten 6. ondersteunen en controleren van de parlementsleden 7. controleren van het uitvoerend comité en kandidaten ervoor voorstellen aan het congres. De stuurgroep kan politieke besluiten van het uitvoerend comité vernietigen of dwingend wijzigen 8. vaststellen van de oriëntaties voor de werking van het secretariaat en controle erop, in functie van prioriteiten van Agalev 9. vastleggen van het personeelsbeleid 10. vastleggen van de hoofdlijnen van het financieel beleid 11. controleren van de centrale kas 12. oprichten en/of aanvaarden van thematische werkgroepen 13. controleren van landelijke publicaties 14. organiseren en coördineren van acties 15. richten van aanbevelingen tot plaatselijke groepen 16. opstellen van de regels voor de samenstelling van de kandidatenlijsten bij de verkiezingen 17. verkiezen van vertegenwoordigers in nationale en internationale organen.

**Politieke Raad** (sedert statutair congres 18 november 1995)

### *Samenstelling (stemgerechtigde leden)*

Art. 6.1 van de nieuwe statuten: "De Politieke Raad is samengesteld uit de volgende leden:

- de regionale politieke secretarissen
  - Brauwert Rita (ondervoorzitster)
  - Cuyvers Jo
  - De Jonghe Werner
  - De Nijs Kristiaan
  - De Vroey Claudine
  - Dhaene Jan
  - Flies Raoul (opvolger van Jean-Paul De Beleyr)
  - Luyten Peter
  - Maertens Michiel
  - Mertens Marc
  - Vanhoutte Peter
  - Vermaere Jef (opvolger van Heyerick Paul)

- één vertegenwoordiger per schijf of begonnen schijf van 250 leden van elke regionale groep. Kandidataten moeten minstens één jaar lid zijn van de regionale groep. De grootte van de schijf moet regelmatig worden berekend.

Baetens Tom  
 Bertels Nora  
 Boden Rita  
 Bogaert Gino  
 Bosmans Ward (voorzitter)  
 Coosemans Paul  
 Debaere Juul  
 De Ridder Karel (tot 27 april)  
 François Robert  
 Heyse Tine  
 Holemans Dirk  
 Ketels Luc  
 Lely Marguerite (opvolgster Karel De Ridder)  
 Los René  
 Matthieu Jan  
 Pillot Jan  
 Roelandt Erik  
 Rutten Ludo  
 Schroeven Joos  
 Van Belle Jan  
 Vandekerckhove Pieter  
 Van Hees Dirk  
 Venus Danny  
 Vermeulen Jo

- zes afgevaardigden uit de gemeente-, distrikt- en OCMW-raadsleden, waarvan minstens één van elk. De afgevaardigden worden aangeduid door de groep van lokale mandatarissen

De Brouwer Walter  
 Grauwels Kristien  
 Lauwers Stef  
 Orij Flor  
 Van den Bossche Nadine  
 Van Durme Wilfried

- vijf gemandateerde provincieraadsleden

Gys Mia  
 Lievyns Maureen (opvolgster van Jean-Marie Viane)  
 Lockefer Sylvain  
 Mangelschots Rieta  
 Polfliet Alex

- de leden van het Partijbestuur, de Agalev-vertegenwoordigers van het Federaal Bureau en van de Fractie. In tegenstelling tot de andere leden van de Politieke Raad hebben zij geen stemrecht."

#### *Frequentie van samenkomst*

De eerste politieke raad vond plaats op 10 februari 1996. De bedoeling is om op jaarbasis vier maal te vergaderen. In 1996 (startjaar) waren er 6 vergaderingen. Voor 1997 zijn er 5 voorzien. Vergaderingen gaan door op zaterdag telkens van 10 tot 17 uur. De vergaderingen zijn open.  
 Gemiddelde aanwezigheid: 50

### *Bevoegdheden*

De bevoegdheden van de politieke raad worden geregeld in art. 6.2-6.8 van de nieuwe statuten:

De politieke raad is bevoegd voor de inhoudelijke politieke lijn van de partij. Deze slaat op de uitwerking van de ideologie, de politieke doelstellingen en krachtlijnen, en de prioriteitsbepaling. De politieke raad kan aan het congres voorstellen doen. De timing ligt in handen van het partijbestuur.

Als er onvoldoende tijd is om een congres te organiseren over politieke onderwerpen waarbij de identiteit van de partij betrokken is, dan beslist de politieke raad over deze materie tussen twee bijeenkomsten van het congres in.

Evocatie- en interpellatierecht, annuleringsrecht en doorstroming naar de regio's. De politieke raad neemt de eindbeslissing inzake rekening en begroting. Hij bekrachtigt of verwierpt het beleidsvoorstel van het partijbestuur.

De politieke raad bepaalt in een basispollreglement de algemene voorwaarden waaraan de kandidatenlijsten moeten voldoen en de procedures waardoor zij tot stand komen.

De politieke raad is bevoegd voor de politiek-inhoudelijke residuaire aangelegenheden die door de statuten en hun uitvoeringsbesluiten niet werden toegerekend aan een groep en die het lokale overstijgen.

De politieke raad installeert projectwerkgroepen. Deze projectwerkgroepen bereiden de politieke besluitvorming van de politieke raad voor.

## **4. Personeelsbestand**

### *4.1 Politiek secretariaat*

Politiek secretaris	Bervoets Wilfried
Medewerker en secretaris van partij bestuur	Van Dijk Jack
Secretaris van de Politieke Raad en web-beheerster	Guilliams Greet
Persverantwoordelijke	Pira Ingrid
Persmedewerker	Wollaert Piet

### *4.2 Partijsecretariaat*

Partijsecretaris	Lemiengre Luc
Medewerkster partijsecretariaat	Hendrickx Vera
Medewerker partijsecretariaat en verantwoordelijke publicatiedienst	Debryne Louis De Neef Eddy
Medewerkers publicatiedienst	Hostens Frederika
Informatica	Andries Koen
Medewerker Jong Agalev	Boulez Mario

### *4.3 Vorming-en raadsledenwerking Ploeg-Landweg*

Verantwoordelijke	Janssens Frederik
Secretariaat	Van den Bossche Nadine
Partijuitbouw en vrouwenwerking	D'hondt Leen

## Medewerkers raadsledenwerk

Daems Rudi  
Steenkiste Luc  
Vanhoutte Peter

*4.4 Dienst administratie en logistiek*

## Verantwoordelijke

Fagard Malou

## Telefoon en ledenadministratie

Decuypere Lieve

Kopieer- en verzendwerk, stockbeheer,  
technische voorbereiding van congres-  
sen en studiedagen, enz...

Allard Els  
De Jans Martine  
Desmaele Ingrid

*4.5 Dienst administratie en financiën*

## Verantwoordelijke

Merckx Hildegarde

*4.6 Studiedienst Instituut voor Politieke Ekologie (IPE)*Verantwoordelijke en dossiers ruimte-  
lijke ordening-mobiliteit-huisvesting

Heughebaert Marc

## Leefmilieu-energie-landbouw

Steenwegen Chris

Ecologische schuld en voorbereiding  
ideologisch congres

De Wel Bert

## Sociaal beleid

Vandenbroucke Geert

## Persoonsgebonden materies

Byttebier Adelheid

## Internationaal beleid en ontwikkeling

Mertens Jan

## Documentatiedienst

Gijssels Mick

*4.7 Parlementaire medewerkers*

Er zijn 6 medewerkers in het Federaal Parlement en 4 in het Vlaams Parlement.

*4.8 Globaal aantal tewerkgestelden*

Er zijn in totaal 50 personen in vast verband tewerkgesteld.

**5. Kaderleden**

Volksvertegenwoordigers	5
Senatoren	2
Vlaamse volksvertegenwoordigers	7
Leden Europees Parlement	1
Provincieraadsleden	23
Gemeenteraadsleden	231
Burgemeesters	1
Schepenen	17
OCMW-raadsleden	107
OCMW-voorzitters	1

*Overzicht van de coalities*

In de volgende gemeenten vormt Agalev een coalitie met <sup>49</sup>:

Antwerpen: SP(13) - VLD(7) - Antwerpen '94(9) - Agalev-BSV(7)

Boechout: VLD(3) - CVP(7) - Agalev(4)

Diepenbeek: VDD(Scheur CVP)(11) - VLD(1) - Agalev(1)

Grimbergen: CVP(14) - GRAS(Agalev-SP)(4) - VU(1)

Hasselt: SP(15) - VLD(5) - Agalev(2) - VU(1)

Kaprijke: SAMEN(Agalev-Onafh-VLD-VU-SP)(9)

Lanaken: Inzet(VU-SP-Agalev)(6) - VLD(9)

Lint: CVP(5) - Lint 2.000(2) - Agalev(2)

Malle: Kartel VLD-DBM(7) - GRIM(Agalev)(4) - SP(2)

Mechelen: SP(10) - CVP(10) - Agalev(3)

Merelbeke: CVP(9) - MVP(4) - Agalev(1)

Stabroek: CVP(5) - VLD(3) - IDEE(VU)(3) - Agalev(3)

Zoersel: CVP(6) - DDV(4) - Agalev(3) - VU(2)

Zwijndrecht: SP(6) - VLD(4) - Voluit(Scheur VU)(2) - Agalev(4)

**6. Ledenaantallen**

In 1995 waren er in totaal 3.985 leden en in 1996 3.272. Opgesplitst naar geslacht geeft dit een verdeling van 60/40 in het voordeel van de mannen (weinig of geen verandering in 1995-1996).

Opgesplitst naar leeftijd geeft dit de volgende procentuele verdeling:

min 36	30
36-50	55
51 plus	15

Opgesplitst per regio:

<i>Regio</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>Toe- of afname</i>
Brugge	180	171	-9
Westhoek	127	92	-35
Kortrijk-Roeselare	189	154	-35
Gent-Eeklo	551	478	-73
Aalst-Oudenaarde	145	110	-35
Dendermonde-St.-Niklaas	271	208	-63
Antwerpen	1.081	854	-227
Mechelen-Turnhout	551	470	-81
Limburg	216	178	-38
Leuven	361	291	-70
Halle-Vilvoorde	235	197	-38
Brussel	78	69	-9
<b>Totaal</b>	<b>3.985</b>	<b>3.272</b>	<b>-713</b>

49 De cijfers tussen haakjes duiden op het aantal zetels per partij of kartellijst.

## 7. Publicaties

### 7.1 Periodieken

- *Bladgroen* (ledenblad), ongeveer 3.500 ex., maandelijks met uitzondering van de maand augustus.
- *Europamagazine*, ongeveer 1.500 ex., drie keer per jaar.
- *Oikos* (politiek theoretisch tijdschrift), ongeveer 500 ex., vier keer per jaar

### 7.2 Brochures

- *Het groene verhaal*
- *Statuten van Agalev*
- *Zon, O zon: bou de kinderen in de garage zodat de auto's buiten kunnen spelen*
- *Als het aan ons lag...Agalev over het spoorverkeer*
- *Investeer in binnenlandse treinverkeer*
- *De losgeslagen tijger bedwingen: vernieuwend denken over natuur, arbeid en productiviteit*
- *21 mei. Begin met een schoon blad. Programmaboek voor de verkiezingen van 1995*
- *Doelbewust stoppen. Agalev over het energiebeleid*
- *Nu super met loodgieter. Een zuiver milieu en meer werk. Over heffing op brandstoffen*

Internetadres: <http://www.agalev.be>

## 8. Partijfinanciën <sup>50</sup>

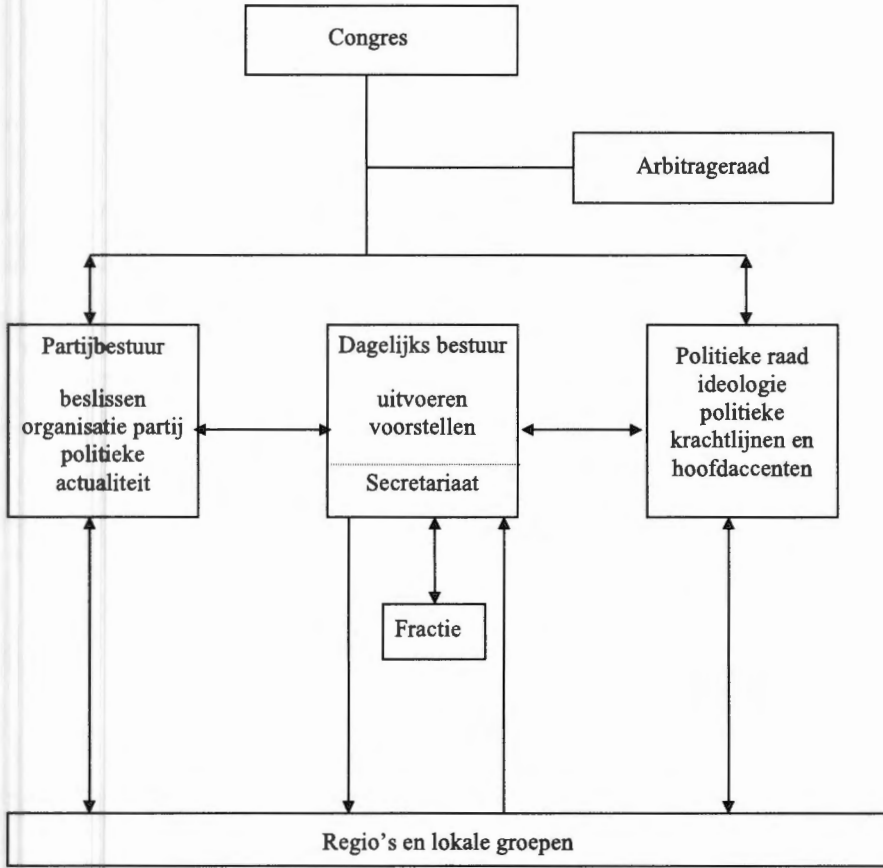
Het betreft de activiteiten van de partij Agalev (nationaal secretariaat en de personeelskosten van de provinciale secretariaten) en van de VZW's Groenhuis en Groenfonds <sup>51</sup>.

	1995	1996
<i>Ontvangsten</i>		
- courante ontvangsten:	70.028.486	69.861.017
- financieel resultaat:	784.769	965.241
- uitzonderlijk resultaat:	-900.434	-531.262
<i>Uitgaven</i>		
- courante uitgaven:	68.643.978	73.387.098
<b>Resultaat:</b>	<b>1.268.843</b>	<b>-3.092.102</b>

<sup>50</sup> Verslag van de Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen. *Parlementaire Stukken*, 558/1 (G.Z. 1995-1996) (Kamer), pp. 87-98. Verslag van de Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen. *Parlementaire Stukken*, 1008/1 (G.Z. 1996-1997) (Kamer), pp. 91-101.

<sup>51</sup> Opgericht conform artikel 22 van de wet van 4 juli 1989.

9. Organogram





## VLAAMS BLOK

### 1. Het congres

In 1995 en 1996 werden er 3 congressen gehouden: <sup>52</sup>

- Antwerpen, Stadsschouwburg, 30 april 1995. Verkiezingscongres opgevat als een meeting ter voorbereiding van de parlementsverkiezingen van mei. Opkomst: ongeveer 1.000 aanwezigen. <sup>53</sup>
- Dilbeek, Cultureel Centrum, 8 juni 1996. Thema: "Meer democratie in een vrij Vlaanderen". Resoluties werden voorbereid in vier werkgroepen. Het voorzitterschap werd op dit congres overgedragen aan Frank Vanhecke. Opkomst: ongeveer 1.000 deelnemers.
- De Haan, Sun Park, 30 november 1996. Thema: "Vlaanderen werkt". Met werkgroepen over: "Vlaamse sociale zekerheid", "Vlaams geld in Vlaamse handen", "Groei-economie voor Vlaanderen" en "Werk voor eigen volk eerst". Opkomst: ongeveer 800 deelnemers.

### 2. De partijraad

#### 2.1 Samenstelling

Art. 1.1.2. van de statuten <sup>54</sup>: "De partijraad bestaat uit:

- |  |  |
|--|--|
| - de leden van het partijbestuur       | Carpels Hans<br>Claeys Philip<br>Vatlet Patsy  |
| - één afgevaardigde per arrondissement | Aers Wilfried<br>Boosten Theo<br>Broeckx Rik<br>Cornelissen Peter<br>Daelman Johan<br>Decoorne Lucien<br>Delbeke Francis<br>Lauwen Emile<br>Marginet Werner<br>Meeus Paul<br>Monballu Ludo<br>Smout Willy<br>Van Noten Annemie |

<sup>52</sup> Art. 2.3: "Het congres is een middel om het nationalistisch gedachtegoed en de praktische politieke problematiek uit te diepen. Het congres moet opgevat als een confrontatie van partijleden, die in gezamenlijke vergadering zoeken naar overeenstemming in de benadering van de maatschappelijke problemen. De materie waarover overeenstemming werd bekomen, geldt als verworvenheid.

<sup>53</sup> De cijfers over de opkomst op de congressen zijn door de secretariaten meege-deeld.

<sup>54</sup> Volgens de statuten, meest recent gewijzigd op 1 oktober 1995.

- de volksvertegenwoordigers, senatoren, Vlaamse volksvertegenwoordigers en Europarlementsleden
  - Aers Wilfried <sup>55</sup>
  - Annemans Gerolf
  - Belien-Colen Alexandra
  - Buelens Door
  - Buisseret Xavier
  - Carpels-Dillen Marijke
  - Ceder Jurgen
  - Creyelman Frank
  - De Man Filip
  - De Reuse Herman
  - Dewinter Filip
  - Dillen Karel
  - Geraerts Jean
  - Huybrechts Pieter
  - Huysentruyt Joris
  - Laeremans Bart
  - Lootens-Stael Dominiek
  - Lowie Ignace
  - Peeters Walter
  - Penris Jan
  - Raes Roeland
  - Spinnewijn John
  - Strackx Felix
  - Van Den Broeck Jaak
  - Van Den Eynde Francis
  - Van Hauthem Joris
  - Vanhecke Frank
  - Van Nieuwenhuysen Luk
  - Van Overmeire Karim
  - Van Walleghem Roeland
  - Vergoustraete Chris
  - Verreycken Wim
  - Verrijken Emile
  - Wymeersch Frans
- één afgevaardigde per provincie van de provincieraadsleden
  - Laeremans Jan
  - Van Vooren Joris
  - Verschaete Koenraad
  - Wenmeekers-Colombie Helene
  - Wollaert Peter
- een bijzonder vertegenwoordiger voor Brussel
  - Erens Frederic
- met een opdracht belaste leden, voorgedragen door het partijbestuur
  - De Geest Maurits
  - De Ridder Jef
- een afgevaardigde van de Vlaams Blok Jongeren
  - Hermans Emiel
  - Staveaux Reinhard

---

<sup>55</sup> Aers Wilfried is zowel Vlaams volksvertegenwoordiger als arrondissementen-voorzitter.

## 2.2 Frequentie van samenkomst

De partijraad komt om de maand samen.

## 2.3 Bevoegdheden

Art. 1.1 van de statuten: "De partijraad is het hoogste beslissingsorgaan van de partij."

Art. 1.1.6 van de statuten regelt de bevoegdheden:

1. De partijraad bespreekt alle politieke materies en treft beslissingen van fundamentele aard inzake strategie en politieke koers.
2. Hij verstrekt algemene richtlijnen voor de ondergeschikte besturen of organen en beoordeelt hun algemene werking en koers.
3. Hij bespreekt de voorstellen en handelingen van de besturen en organen en spreekt er al dan niet zijn goedkeuring over uit.
4. Hij behandelt en beslecht klachten en tuchtaangelegenheden na advies van het partijbestuur.
5. Hij bepaalt de inhoud van congressen en kaderdagen.
6. Hij heeft controlerecht op alle publicaties, ook die van lagere organen; hij kan publicatie van een tekst verbieden of inhoud en opmaak wijzigen.
7. Hij is verantwoordelijk voor aanstelling en ontslag van bestuursleden in hoefde van hun functie en als lid van de partij en voor ontsluiting uit de partij van mandatarissen.
8. Hij beslist over elke wijziging van het huishoudelijke reglement, eventueel na advies door het partijbestuur en ziet toe op de naleving ervan."

## 3. Het partijbestuur

### 3.1 Samenstelling

Het partijbestuur bestaat uit: <sup>56</sup>

voorzitter	Frank Vanhecke
ere-voorzitter	Karel Dillen
ondervoorzitter	Roeland Raes
penningmeester	Vatlet Patsy
juridische- en mediacel	Ceder Jurgen
fractie leider Vlaams Parlement/organisatie	Dewinter Filip
fractie leider Senaat	Verreycken Wim
fractie leider Kamer/studiedienst	Annemans Gerolf
hoofdredacteur/woordvoerder	Van Hauthem Joris
Nationalistische Omroepstichting	Van Overmeire Karim
financieel adviseur	Peeters Walter
voorzitter partijraad/Vereniging van Vlaams Blok - Mandatarissen	Van Nieuwenhuysen Luk
Vlaams Blok Jongeren-voorzitter	Claeys Philip
politiek adviseur	Carpels Hans

### 3.2 Frequentie van samenkomst

Het partijbestuur komt om de week samen.

### 3.3 Bevoegdheden

Art. 1.2.1 van de statuten: "Het partijbestuur beslist in alle zaken van dagelijks beheer van de partij en heeft residuaire bevoegdheid. Het neemt standpunten in en verspreidt mededelingen. Het partijbestuur brengt verslag uit over zijn werking aan de partijraad. Het bepaalt de te volgen tactieken, werkt in overleg met de partijraad de partijstrategie uit en geeft richtlijnen aan de ondergeschikte besturen."

## 4. Het dagelijks bestuur

### 4.1 Samenstelling

Dit is formeel geen ander orgaan, vermits alle partijbestuurleden op het dagelijks bestuur verwacht worden. De samenstelling is gelijk aan die van het partijbestuur.

### 4.2 Frequentie van samenkomst

Het dagelijks bestuur komt om de week samen. Het wordt voorgezeten door de ondervoorzitter die ook de dagelijkse leiding van het nationaal secretariaat heeft.

### 4.3 Bevoegdheden

Het dagelijks bestuur is belast met het dagelijks beheer en neemt geen politieke beslissingen. Haar taken omvatten o.m.:

- aankopen van materiaal, drukwerken
- praktische regeling rond congressen, meetings en dergelijke
- alle problemen rond personeelsbeleid

## 5. De partijvoorzitter

Op 8 juni 1996 werd op het congres in Dilbeek het partijvoorzitterschap overgedragen aan Frank Vanhecke. Hierover werd niet gestemd door de leden of de congresdeelnemers; voormalig partijvoorzitter Karel Dillen heeft zijn opvolger zelf aangeduid.<sup>56</sup>

---

<sup>56</sup> Binnen het Vlaams Blok worden geen verkiezingen georganiseerd. Functies in het partijbestuur worden na consensus aangewezen door de partijraad. De opvolging van Karel Dillen was hier een uitzondering op.

## 6. Personeelsbestand

### 6.1 Belangrijke functies

Politiek secretaris van de voorzitter	Yves Buysse
Coördinator studiedienst	Koen Bultinck
Vorming (Nationalistisch Vormings- instituut)	Wim Wienen
Pers media (NOS) persdienst	Reinhard Staveaux Philippe Van Der Sande

### 6.2 Parlementaire medewerkers

Het Vlaams Blok heeft in het totaal 12 parlementaire medewerkers: 7 in het Federaal Parlement en 5 in het Vlaams Parlement.

### 6.3 Globaal aantal tewerkgestelden

Binnen het Vlaams Blok zijn 75 personen tewerkgesteld.

## 7. Kaderleden

### Mandatarissen

Volksvertegenwoordigers	11
Senatoren	5
Vlaamse volksvertegenwoordigers	17
Leden Brusselse Hoofdstedelijke Raad	2
Leden Europees Parlement	2
Provincieraadsleden	33
Gemeenteraadsleden	195
OCMW-raadsleden	45
Bestuursleden	1345

## 8. Ledenaantallen

<i>Arrondissement</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>Toe- of afname</i>
Brugge	410	445	+35
Oostende-Veurne-Diksmuide-Ieper	390	371	-19
Kortrijk-Roeselare-Tielt	435	493	+58
Gent-Eeklo	631	749	+118
Aalst-Oudenaarde	505	515	+10
Dendermonde-St.-Niklaas	735	774	+39
Antwerpen	2.882	3.227	+345
Mechelen	630	656	+26
Turnhout	414	466	+52
Limburg	784	803	+19
Leuven	359	391	+32
Brussel-Halle-Vilvoorde	1.048	1.041	-7
Buitenland/Wallonië	99	107	+8
<b>Totaal</b>	<b>9.322</b>	<b>10.039</b>	<b>+717</b>

## 9. Partijfinanciën <sup>57</sup>

Het betreft de activiteiten van de partij Vlaams Blok (nationaal secretariaat) en de VZW Vlaamse Concentratie. <sup>58</sup>

	<i>1995</i>	<i>1996</i>
<i>Ontvangsten</i>		
- courante ontvangsten:	100.247.951	116.982.204
- financieel resultaat:	1.227.618	3.496.874
- uitzonderlijk resultaat:	-	53.662
<i>Uitgaven</i>		
- courante uitgaven:	69.373.647	92.900.398
<i>Resultaat:</i>	<i>32.101.922</i>	<i>27.632.342</i>

## 10. Publicaties

*Programmaschriften*: telkens voor één bepaald thema: 6 maal verschenen in 1995-1996.

*Brochures*:

<sup>57</sup> Verslag van de Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen. *Parlementaire Stukken*, 558/1 (G.Z. 1995-1996) (Kamer), pp. 59-66. Verslag van de Controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen. *Parlementaire Stukken*, 1008/1 (G.Z. 1996-1997) (Kamer), pp. 64-71.

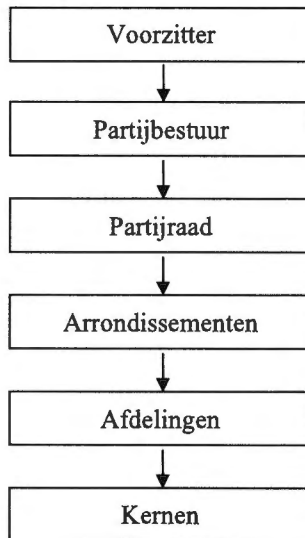
<sup>58</sup> Opggericht conform artikel 22 van de wet van 4 juli 1989.

- Basiscursussen kadervorming: 10-tal
- Programmabrochures parlementsverkiezingen
- Algemene voorstellingsbrochure
- Brochure voor buitenlanders in 7 talen

*Periodieken:*

- maandblad "*Vlaams Blok*": toegestuurd aan alle leden; wordt occasioneel gratis verspreid
- tweemaandelijks "*Vrij Vlaanderen*": toegestuurd aan alle leden tot 35 jaar
- tweemaandelijks "*Kaderblad*" opgestuurd naar alle kaderleden

## 11. Organogram





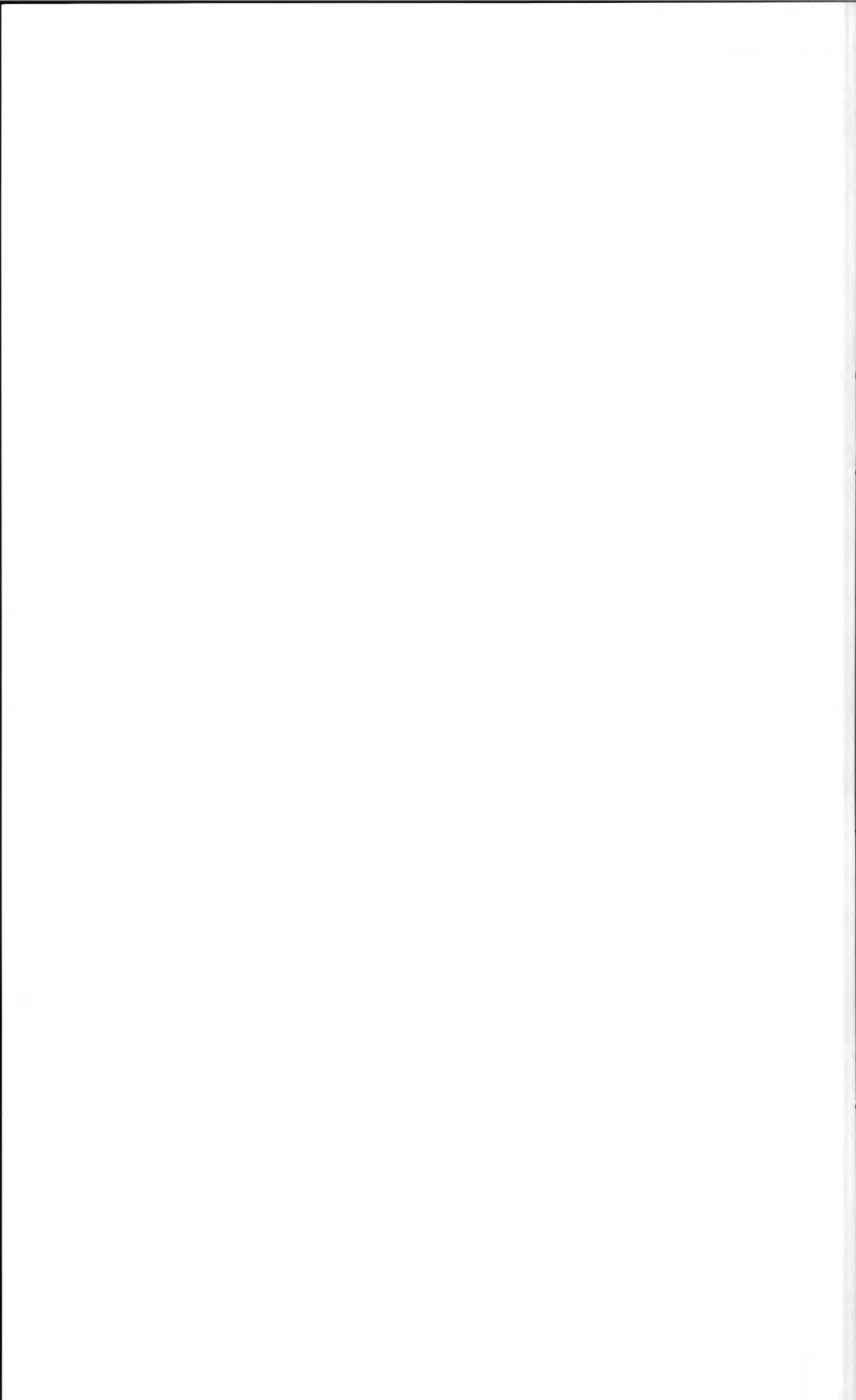
**DE ORGANISATIEGRAAD VAN DE VLAAMSE POLITIEKE PARTIJEN**

De organisatiegraad is de verhouding tussen de leden en de kiezers van een politieke partij. Voor de Vlaamse partijen worden de ledenaantallen van 1995 gehanteerd. De organisatiegraad wordt tweemaal berekend:

- ten aanzien van de uitslag van de Kamerverkiezingen van 21 mei 1995
- ten aanzien van de beste uitslag in 1995 voor de desbetreffende partij die zij ofwel in de Vlaamse Raad of in de Kamer of in de Senaat heeft bereikt.

	<i>Ledenaantal 1995</i>	<i>Aantal stemmen bij Kamer- verkiezingen</i>	<i>Organisatiegraad</i>
CVP	108.671	1.042.933	10,42
SP	80.582	762.444	10,57
VLD	79.561	798.363	9,97
Vlaams Blok	9.322	475.677	1,96
Agalev	3.985	269.058	1,48
Volksunie	15.637	283.516	5,52

	<i>Ledenaantal 1995</i>	<i>Aantal stemmen bij beste verkiezingsuitslag</i>	<i>Organisatiegraad</i>
CVP	108.671	Kamer: 1.042.933	10,42
SP	80.582	Senaat: 792.941	10,16
VLD	79.561	Senaat: 796.154	9,99
Vlaams Blok	9.322	Kamer: 475.677	1,96
Agalev	3.985	Vl. Raad: 267.155	1,49
Volksunie	15.637	Vl. Raad: 338.173	4,62



## DOCUMENTATION

### Le nouveau Sénat: les n catégories de sénateurs.

---

#### I. La composition du Sénat

Sur les 71 sénateurs, 40 sont élus directement, 21 sont désignés par les conseils de communauté et 10 sont cooptés.

##### *40 sénateurs élus directs*

Pour l'élection des 40 sénateurs élus directement, le corps électoral est divisé en deux collèges électoraux, comme pour les élections au Parlement européen. Le collège électoral francophone élit 15 sénateurs et le collège électoral néerlandophone 25 sénateurs.

Ces sénateurs sont élus le même jour que les députés, pour une période de quatre ans.

##### *21 sénateurs désignés par les conseils de communauté*

Le Conseil de la Communauté française et le Conseil flamand désignent chacun, en leur sein, 10 sénateurs. Le Conseil de la Communauté germanophone désigne un de ses membres comme sénateur.

Les 10 sénateurs francophones remplissent un triple mandat: sénateur, membre du Conseil de la communauté française et soit membre du parlement wallon ou du Conseil de la Région Bruxelles-Capitale. Parmi eux 1 sénateur remplit cinq mandats: sénateur, membre du Conseil de la communauté française et du Conseil de la Région Bruxelles-Capitale et membre de l'Assemblée de la Commission communautaire française et de l'Assemblée de la Commission communautaire commune.

Les 10 sénateurs flamands remplissent un double mandat: sénateur et membre du Parlement flamand. Parmi eux 1 sénateur remplit cinq mandats: sénateur, membre du Parlement flamand et du Conseil de la Région Bruxelles-Capitale et membre de l'Assemblée de la Commission communautaire flamande et de l'Assemblée de la Commission communautaire commune.

Le sénateur germanophone remplit aussi un double mandat: sénateur et membre du Conseil de la Communauté germanophone.

##### *10 sénateurs cooptés*

Les sénateurs francophones des deux groupes précités cooptent 4 membres.

Les sénateurs néerlandophones des deux groupes précités cooptent 6 membres.

##### *2 sénateurs de droit*

Il s'agit des enfants du Roi âgés de 18 ans, ou à leur défaut, des descendants belges de la branche de la famille royale à régner.

Les sénateurs de droit ont voix délibérative à partir de leurs 21 ans, mais ne sont pas pris en compte pour la détermination du quorum des présences.

Pour l'instant, S.A.R le prince Philippe et S.A.R la princesse Astrid ont prêté serment en qualité de sénateur.

## II. Les membres du Sénat

### *Sénateurs élus par le collège électoral français*

1.	Philippe BUSQUIN	PS	Nommée ministre-présidente de la Communauté française; remplacée par Jean-Marie HAPPART
2.	Roger LALLEMAND	PS	
3.	Laurette ONKELINX	PS	
4.	Philippe MAHOUX	PS	A opté pour son mandat européen; remplacé par Christine CORNET D'ELZIUS
5.	Robert URBAIN	PS	
6.	Jean GOL	PRL-FDF	
7.	Jacqueline MAYENCE-GOOSSENS	PRL-FDF	
8.	Alain DESTEXHE	PRL-FDF	
9.	Claude DESMET	PRL-FDF	
10.	Jean BOCK	PRL-FDF	A opté pour son mandat européen; remplacé par Joëlle MILQUET
11.	Gerard DEPREZ	PSC	
12.	Charles-Ferdinand NOTHOMB	PSC	
13.	Andrée DELCOURT-PETRE	PSC	
14.	Pierre JONCKHEER	ECOLO	
15.	Martine DARDENNE	ECOLO	

### *Sénateurs élus par le collège électoral néerlandais*

1.	Jean-Luc DEHAENE	CVP	Nommé premier ministre fédéral; remplacé par André BOURGEOIS
2.	Frank SWAELEN	CVP	Nommée ministre fédéral; remplacée par Ludwig CALUWE
3.	Miet SMET	CVP	
4.	Sabine DE BETHUNE	CVP	
5.	Erika THIJIS	CVP	Nommé secrétaire d'Etat; remplacé par Jacques D'HOOGHE
6.	Paul STAES	CVP	
7.	Reginald MOREELS	CVP	
8.	Guy VERHOFSTADT	VLD	
9.	Hugo COVELIERS	VLD	
10.	Valère VAUTMANS	VLD	

11.	Stephan GORIS	VLD	A opté pour son mandat européen; remplacée par Lisette NELIS-VAN LIEDEKERKE
12.	Jeannine LEDUC	VLD	
13.	Annemie NEYTS-UYTTEBROECK	VLD	
14.	Louis TOBBACK	SP	
15.	Nadia MERCIER	SP	
16.	Guy MOENS	SP	
17.	Francy VAN DER WILDT	SP	
18.	Eric PINOIE	SP	
19.	Paula SEMER	SP	
20.	Wim VERREYCKEN	VI. Blok	
21.	Jurgen CEDER	VI. Blok	
22.	Roeland RAES	VI. Blok	
23.	Bert ANCIAUX	VU	
24.	Jan LOONES	VU	
25.	Eddy BOUTMANS	AGALEV	

*Sénateurs désignés par le Conseil de la Communauté française en son sein*

			Autres mandats
1.	Robert HOTYAT	PS	Conseil de la Communauté française Conseil de la Région de Bruxelles-Capitale
2.	Henri MOUTON	PS	Conseil de la Communauté française Parlement wallon
3.	Francis POTY	PS	Conseil de la Communauté française Parlement wallon
4.	Jacques SANTKIN	PS	Conseil de la Communauté française Parlement wallon
5.	Armand DE DECKER	PRL-FDF	Conseil de la Communauté française Président du Conseil de la Région de Bruxelles-Capitale Assemblée de la Commission communautaire française Assemblée de la Commission communautaire commune

6.	Michel FORET	PRL-FDF	Conseil de la Communauté française Parlement wallon
7.	Philippe MONFILS	PRL-FDF	Demissionné et remplacé par Pierre HAZETTE (25/10/95). Autres mandats: Conseil de la Communauté française Parlement wallon
8.	Philippe CHARLIER	PSC	Conseil de la Communauté française Parlement wallon
9.	Magdeleine WILLIAME-BOONEN	PSC	Conseil de la Communauté française Conseil de la Région de Bruxelles-Capitale
10.	José DARAS	ECOLO	Conseil de la Communauté française Parlement wallon

*Sénateurs désignés par le Parlement de la Communauté flamande en son sein*

			Autres mandats
1.	Leo DELCROIX	CVP	Parlement flamand
2.	Marc OLIVIER	CVP	Parlement flamand
3.	Johan WEYTS	CVP	Parlement flamand
4.	Jacques DEVOLDER	VLD	Parlement flamand
5.	Leo GOOVAERTS	VLD	Parlement flamand Conseil de la Région de Bruxelles-Capitale Assemblée de la Commission communautaire flamande Assemblée de la Commission communautaire commune
6.	Patrick HOSTEKINT	SP	Parlement flamand
7.	Lydia MAXIMUS	SP	Parlement flamand
8.	Joris VAN HAUTHEM	VI. Blok	Parlement flamand
9.	Chris VANDENBROEKE	VU	Parlement flamand
10.	Vera DUA	AGALEV	Parlement flamand

*Sénateur désigné par le Conseil de la Communauté germanophone en son sein*

1.	Hubert CHANTRAINE	PSC	Conseil de la Communauté germanophone
----	-------------------	-----	---------------------------------------

*Sénateurs désignés par les sénateurs francophones*

1.	Guy CHARLIER	PS
2.	Anne-Marie LIZIN	PS
3.	Paul HAUTRY	PRL-FDF
4.	André BOUCHAT	PSC
		Démissionné et remplacé par Michèle BIRBOSIA-PICARD (31/7/95)

*Sénateurs désignés par les sénateurs néerlandophones*

1.	Bea CANTILLON	CVP
2.	Hugo VANDENBERGHE	CVP
3.	Luc COENE	VLD
4.	Fons VERGOTE	VLD
5.	Fred ERDMAN	SP
6.	Door BUELENS	Vl. Blok

*Sénateurs de droit*

1.	S.A.R. le Prince Philippe de Belgique
2.	S.A.R. la Princesse Astrid de Belgique



# RES PUBLICA

Tijdschrift voor politologie – Revue de science politique

Uitgegeven door het Politologisch Instituut v.z.w.

Publié par le Politologisch Instituut a.s.b.l.

Hoofdredacteur – Wilfried DEWACHTER – Rédacteur en chef

Redactiesecretaris – Peter BIONDI – Secrétaire de rédaction

Redactieadres – Adresse de la rédaction

E. Van Evenstraat 2B, B-3000 Leuven

ZETEL VAN HET INSTITUUT – SIEGE DE L'INSTITUT

Politologisch Instituut v.z.w.: E. Van Evenstraat 2B, B-3000 Leuven

Rekening - Compte: 979-2795315-71

Wettelijk depot - Dépôt légal : D/RP 1997/4.

ISSN 0486-4700

Gedrukt in België - Imprimé en Belgique

Niets uit dit tijdschrift, behalve de abstracts, mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Het Politologisch Instituut neemt geen verantwoordelijkheid op zich voor de uitgebrachte meningen; deze verbinden alleen de auteurs.

De bijdragen moeten persklaar aangeboden worden, getypt met dubbel interlinie. Zij moeten vergezeld zijn van een Engelstalige samenvatting van maximum 150 woorden. Bij aanvaarding moet de tekst ook op diskette ingeleverd worden (bij voorkeur Word 6.0 onder Windows), volgens de vormgeving gebruikt in nummer 1 van deze jaargang. Voor de volgorde van provincies, arrondissementen en kieskringen in België: zie Res Publica 1997 nr. 3. De niet opgenomen manuscripten worden niet teruggezonden.

De Nederlandse teksten dienen in de nieuwe spelling gesteld.

Tous droits de traduction, d'adaptation et de reproduction (sauf les résumés), y compris les microfilms et les photocopies, sont réservés pour tous pays.

Le «Politologisch Instituut» n'assume pas la responsabilité des opinions émises; celles-ci n'engagent que les auteurs.

Les articles qui nous sont envoyés devront être dactylographiés en double interligne et accompagnés d'un court résumé (max. 150 mots) en anglais. En cas d'acceptation de l'article le texte devra également être fourni sur support magnétique, suivant la composition du numéro 1 de cette année. Pour l'ordre des provinces, arrondissementes et circonscriptions électorales belges, voir Res Publica 1997 n° 3. Les manuscrits non insérés ne sont pas rendus.

## The articles of Res Publica are abstracted in the following journals

- ABC POL SCI.  
Advanced Bibliography of Contents: Political Science and Government.
- International Political science Abstracts  
Documentation Politique Internationale
- International Bibliography of Political Science  
Bibliographie internationale de science politique.
- International Bibliography of the Social Sciences  
Bibliographie internationale des sciences sociales.
- International Bibliography of Economics  
Bibliographie internationale de science économique.
- Social Sciences Citation Index. An International Multidisciplinary Index to the Literature of the Social, Behavioral and Related Sciences.
- Sociological Abstracts.
- Bulletin analytique de documentation politique, économique et sociale contemporaine.
- United Nations. Monthly Bibliography. Selected articles.  
Nations Unies. Bibliographie mensuelle. Articles sélectionnés.
- Bulletin de renseignements documentaires. Communautés Européennes.  
Documentation bulletin. European Communities.

